

A black and white portrait of a man, Miquel Badia, from the chest up. He is wearing a light-colored, pinstriped suit jacket over a white shirt and a dark tie with light-colored diagonal stripes. He has dark hair, is looking directly at the camera with a slight smile, and is holding a small object, possibly a cigarette, in his right hand. The background is dark and out of focus.

MIQUEL BADIA
VIDA I MORT
D'UN LÍDER
SEPARATISTA

FERMÍ RUBIRALTA

Coberta

Circa 1934

Miquel Badia en la seva època
de comissari general d'Ordre Públic.

FCC

MIQUEL BADIA

VIDA I MORT D'UN LÍDER SEPARATISTA

MIQUEL BADIA

VIDA I MORT D'UN LÍDER SEPARATISTA

FERMÍ RUBIRALTA

DUXELM

FUNDACIÓ **JOSEP IRLA**

BARCELONA, MARÇ 2011

© FERMÍ RUBIRALTA

© **DE L'EDICIÓ** FUNDACIÓ JOSEP IRLA I DUXELM
www.irla.cat www.duxeditorial.com

COORDINACIÓ EDITORIAL
JOSEP VALL

DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
NATÀLIA LARA
ÀNGEL RAMOS

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA
SIGNES, DISSENY I COMUNICACIÓ, S. L.

FONTS D'IL·LUSTRACIÓ
AFB Arxiu Fotogràfic de Barcelona
AGA Archivo General de la Administración, Alcalà d'Henares
AHCB-H Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona - Hemeroteca
ANC Arxiu Nacional de Catalunya, Sant Cugat del Vallès
ARF Albert Roqué i Figuls
BC Biblioteca de Catalunya, Barcelona
CDMH Centro de Documentación de la Memoria Histórica, Salamanca
FCC Família Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia
FJI Fundació Josep Irla, Barcelona
MC Montserrat Carrió
RST Robert Surroca i Tallaferro
SO Serra d'Or

DISSENY ORIGINAL
JORDI VINYETS

MAQUETA
SIGNES, DISSENY I COMUNICACIÓ, S. L.

IMPRESSIÓ
ROMANYÀ-VALLS

DIPÒSIT LEGAL
B-?????????-2011

ISBN
978-84-?????-3-5

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Sumari

Presentació	9
Josep Maria Solé i Sabaté	
Introducció	13
1. Primera militància política.	
El complot de Garraf i l'estada a presidi (1906-1930)	21
Naixement, primers estudis i anada a Barcelona	21
Militància inicial a Estat Català: integració dins els escamots	27
La radicalització dels escamots d'EC amb la instauració de la dictadura de Primo de Rivera	33
La Bandera Negra i el Complot de Garraf	39
Detenció i processament de Miquel Badia	43
Judici i condemna pels Fets de Garraf: els duríssims anys de reclusió	47
Sortida de la presó i retorn a casa	55
2. L'arribada de la República.	
La tasca de Miquel Badia al capdavant de les JEREC (1931-1933)	61
Proclamació de la República Catalana i esmicolament del separatisme català	61
La tasca d'estructuració de les JEREC dins ERC durant 1931 i 1932	69
L'actuació dels escamots de les JEREC i el protagonisme creixent de Miquel Badia a partir de 1933	81
El desenvolupament de les JEREC a partir de l'estiu de 1933	93
3. Miquel Badia al capdavant de l'ordre públic.	
L'aixecament del Sis d'Octubre de 1934 i l'exili (1934-1936)	105
La mort del president Macià i el canvi de conjuntura. Miquel Badia, secretari general de la Comissaria d'Ordre Públic	105
Els efectes de la radicalització de la vida política. Miquel Badia, cap de serveis d'Ordre Públic	113
Preparació i desenvolupament del Sis d'Octubre	121

Miquel Badia, a l'exili parisenc.....	131
Estada al continent americà i retorn a Europa.....	143
Els darrers mesos d'exili a Alemanya, Bèlgica i Andorra	151
4. Retorn de l'exili i assassinat (1936)	157
El triomf del Front d'Esquerres el 16 de febrer de 1936:	
retorn a Catalunya	157
28 d'abril de 1936: l'assassinat dels germans Josep i Miquel Badia.....	161
Estat Català, de nou formació separatista independent	175
Conclusions	179
Annex 1. Memòries inacabades de Miquel Badia	195
Annex 2. Selecció de cartes escrites per Miquel Badia	231
Glossari de sigles	243
Documentació, bibliografia, fonts orals i arxius consultats	245
Índex onomàstic	253

Circa 1925

Bust de Miquel Badia
realitzat pel seu company
d'escamot al complot de
Garraf, Deogràcies Civit,
durant l'estada de tots dos
a la presó Model.

FCC

Presentació

JOSEP MARIA SOLÉ I SABATÉ

CATEDRÀTIC D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA DE LA UAB

En el coneixement més precís de la història de la Catalunya contemporània ens mancava aquesta biografia. Un estudi aprofundit i analític d'un investigador, Fermí Rubiralta, que coneix de forma molt rigorosa tots els camins i circumstàncies que expliquen la complexa existència i trajectòria política i ideològica, i també l'activisme, del catalanisme, nacionalisme i separatisme català de la dècada dels anys vint i trenta del segle passat fins la Guerra Civil i la postguerra.

Una trajectòria marcada per un ideal molt estimat pels joves nascuts a la Catalunya profunda de principi de segle, a l'escalf d'un catalanisme creixent, d'una gairebé normalitat cultural i social de la vida quotidiana en totes les seves manifestacions. Joves que sofrien el xoc vital i personal davant l'estatisme present i agressiu a la ciutat de Barcelona per part d'una Espanya oficial que maldava per frenar el catalanisme ampli i difús d'exigència democràtica; d'una Espanya oficial que potenciava la repressió del moviment obrer i les seves reivindicacions salarials i de condicions de treball, una Espanya oficial que només ofería passat imperial decadent i un present amb aventures colonials incertes al nord d'Àfrica.

Era el que volia canviar Miquel Badia i tots els qui van veure en la figura de Francesc Macià el líder íntegre, recte i valeros per dur Catalunya cap a la seva independència. Per construir un país modern, democràtic, en una societat lliure, sense privilegis i on el país es pogués desenvolupar com qualsevol altra de les nacions que havien vist la llum del naixement posterior a la Primera Guerra Mundial. Era el període de militància a Estat Català.

Fermí Rubiralta ens explica de forma molt detallada i amb voluntat de constant interpretació el perquè de la trajectòria i actuació de la biografia política, familiar i personal de Miquel Badia, des de la seva infància a Torregrossa fins l'emigració a Barcelona. Una relació necessària que en aquest cas ajuda molt a perfilar la seva personalitat. Des de l'atracció, de principi a final de la seva vida catalanista, per la insurrecció armada i militar com a via per aconseguir la llibertat de Catalunya, on el ressò de txecs i irlandesos hi és present, fins la fidelitat més completa i plena, de fe absoluta, vers Francesc Macià, l'Avi, i la seva actuació política. Fos quina que fos, encara que de vegades agafés camins lluny de l'ideal màxim d'emancipació nacional immediata a partir de forçades clau-

dicacions per equilibris polítics.

Membre actiu del complot de Garraf per efectuar un regicidi en la persona d'Alfons XIII, viuria uns anys de dura repressió, cinc llargs anys, en la més plena joventut, fet però que no seria obstacle per afermar-se en la pròpia idea de ser un home d'acció i no persona de partit.

És a partir de la seva joventut i la responsabilitat a redós de l'Ordre Públic on entrarien en escena els qui anys després acabarien assassinant-lo. Homes d'acció de la FAI.

Miquel Badia, sempre el seu germà Josep —més gran— molt proper a ell, identificava que el domini del carrer, de l'ordre públic, era la garantia del procés d'enfortiment de la Catalunya més nacional dirigida per Macià. Qui s'hi oposava de forma més directa amb alteracions de l'ordre públic, vagues en els llocs de treball i fàbriques, en els transports públics i fins i tot cometent atemptats, eren els sectors de la CNT-FAI que creien que havien d'impossibilitar la consolidació d'una República burgesa, que tenien com a fita aconseguir una revolució social on ells serien els qui, com havien fet a la URSS els treballadors, encara que de forma diferent, construirien una societat nova. Una societat igualitària.

Un complex món social que arreu d'Europa es vivia amb tensió permanent entre dretes i esquerres, on tots els moviments socials i polítics intentaven mobilitzar la joventut vers el seu ideari i on les adscripcions ideològiques i polítiques es manifestaven des de les formes de viure i vestir, uniformant-se.

Ell, Miquel Badia, des del seu pes a les joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya, les JEREC, i amb el suport de Josep Dencàs, agafava poder i força, però també congriava enemics terribles pel seu abús en l'exercici del control de l'ordre públic i la pau social. No per això molta gent s'hi identificava, ansiosa d'una més gran tranquil·litat en la vida diària.

Espases en alt per la disputa dels joves, dels carrers, per frenar la CNT-FAI. Fermí Rubiralta situa amb lucidesa el canvi que viu Miquel Badia amb la mort de l'Avi, de Francesc Macià.

La radicalització de la vida política el duu no solament a ser home co-responsable dels Fets del Sis

d'Octubre de 1934, amb uns encontres i desencontres entre el separatisme català i Lluís Companys, sinó que el fracàs insurreccional, per desorganització, manca de suport obrer, d'armes i la no comprensió del fet per la majoria del poble de Catalunya, el duen a l'exili per Europa i Amèrica. Notori període d'anàlisi del qual poc o res se sabia, on Miquel Badia deixa unes reflexions i memòries que molt ens ajuden a veure'l de forma més incisiva.

El retorn altre cop a Catalunya, el prestigi del constant i etern lluitador insurreccional mai no l'abandonava, queda al marge la gris actuació general al costat del confús i desprestigi Josep Dencàs, però hi ha qui no oblida molts fets de la seva actuació. Qui per ressentiment i per marcar territori de fins on està disposat a arribar, l'abat de forma criminal juntament amb el seu germà Josep. Un assassinat dels germans Badia on Fermí Rubiralta, altre cop, tot explicant-nos la Catalunya de pistola i atemptats, s'endinsa en els aleshores procel·losos viaranys de l'independentisme català, que no solament veu com un dels seus homes més destacats desapareix sinó que entra altre cop en un afermament partidista via Estat Català, la trajectòria del qual quedaria condicionada de forma determinant per l'esclat de la revolució i la Guerra Civil.

Un llibre ric d'informació i contingut, una ponderada i brillant biografia on encaixen de forma ajustada persones i fets polítics i socials. Una obra sòlida que aporta llum i sòlida interpretació.

Circa 1932-1934

Miquel Badia, assegut a primera fila, flanquejat, a l'esquerra, per les seves germanes Anna i Montserrat, i a la dreta per la seva mare, Rosa Capell, Carme Ballester, Ventura Gassol i Jaume Aiguader. Darrere, entre d'altres, Joan Alavedra, Joan Solé i Pla i Josep Dencàs.

FCC

Introducció

Després d'haver completat la biografia de dos destacats dirigents del moviment independentista català com Joan Cornudella i Barberà i Daniel Cardona i Civit,¹ i algunes breus aproximacions més a personalitats de transcendència política menor, com Joan Baptista Muntada i Macau, Antoni Oriol Anguera o els militants separatistes procedents de les terres de Ponent en conjunt,² la figura de Miquel Badia i Capell apareixia, certament, com un dels personatges més destacats que mancava encara per a completar aquesta mena de quadre d'honor del catalanisme radical anterior a la Guerra Civil, més conegut amb el nom de separatisme.

Per aquesta causa, davant la proposta editorial d'abordar aquest treball biogràfic sobre el destacat líder nascut a Torregrossa, la resposta fou ràpidament afirmativa. A més, després de l'estudi sobre Daniel Cardona i un cop finalitzat també el treball d'investigació sobre la trajectòria del Partit Nacionalista Català durant els anys de la Segona República, havíem abordat a bastament el ventall de les posicions antimacianistes, desfermades a partir de la segona meitat de la dècada dels anys 1920 i, en especial, a començament dels anys 1930, i semblava mancar, en contraposició, una visió també des de l'angle oposat, és a dir, d'algú com Miquel Badia que de la fidelitat i la defensa de les posicions polítiques de Macià n'hagués fet la seva raó d'ésser política.

Al mateix temps, la figura de Miquel Badia venia a cobrir un altre buit important en l'estudi del separatisme de preguerra, com era la trajectòria de les històriques sigles d'Estat Català, no tant durant els primers anys de la seva aparició el 1922 fins l'obligada clandestinitat amb l'arribada de la dictadura del general Miguel Primo de Rivera, el 13 de setembre de 1923, període coinci-

1 Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política. 50 anys d'independentisme català*. Vegeu, per exemple, en aquest mateix sentit, Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Biografia política*.

2 Fermí Rubiralta, «Joan Baptista Muntada i Macau: insigne advocat gironí, home de lletres... i dirigent polític separatista», *El Punt* (edició comarques gironines), 30 d'agost de 2007; «El Dr. Antoni Oriol i Anguera: metge, crític d'art, antropòleg, sociòleg... i separatista», *Barret Picat*, núm. 146, octubre de 2004, p. 24-29; «Militants de les terres de Ponent dins el nacionalisme radical català: una presència destacada», *Fonoll*, núm. 133, març-abril de 2004, p. 65-70.

1936

Miquel Badia, el primer llibre biogràfic escrit el mateix any del seu assassinat per Josep Urgell, pseudònim de Joan Cornudella i Barberà.

FJI

dent amb el poc temps de confluència de Cardona amb l'Avi, com, especialment, a partir de la Conferència d'Esquerres Catalanes de març de 1931, quan la formació separatista liderada per Macià decidí subsumir la seva estratègia com una de les parts fundadores d'Esquerra Republicana de Catalunya, el partit que esdevindria hegemònic a la nova etapa autonomista.

El treball d'investigació sobre Miquel Badia esdevenia, així, una oportunitat de capbussar-nos en l'anàlisi del desenvolupament d'aquesta estratègia, nova dins del panorama històric del catalanisme radical, que, sense renunciar al darrer ideal de la independència, es mostrava inclinada a reforçar el treball de desplegament de les institucions d'autogovern durant els anys 1930, com fou la desfermada per aquest ampli sector de militants separatistes que formaven part d'ERC i que mantindrien aquesta posició fins el Congrés de separació celebrat del 21 al 24 de maig de 1936, quan l'assassinat del nostre protagonista tres setmanes abans havia resultat decisiu per a accelerar, segons tindrem oportunitat d'analitzar, el trencament amb la formació republicana i facilitar, per tant, el retorn a una situació d'independència orgànica de la formació fundada per Francesc Macià el 1922.

En aquest sentit, l'estudi que presentem a continuació sobre Miquel Badia es convertia en una mena de pont entre les posicions d'aquest *alter ego* de Macià, que fou Daniel Cardona,³ i la trajectòria política d'un Joan Cornudella, iniciada precisament, a mena de catarsi personal, quan es produí l'assassinat del nostre protagonista, i que des d'aquest moment, a final d'abril de 1936, durant més de quaranta anys, s'allargà, primer com a secretari general d'EC i, poc després, com a màxim dirigent del Front Nacional de Catalunya.

Tanmateix, les diferències, no sols personals, sinó, fonamentalment, d'enfocament de l'acció política entre els tres personatges eren prou evidents. Així, si en l'estudi sobre Joan Cornudella podíem remarcar el sentit polític i l'eclecticisme doctrinal, i de Daniel Cardona, posteriorment, en subratllàrem la defensa de l'apoliticisme i un catalanisme ferm i intransigent, Miquel Badia destacà en la faceta d'organitzador i, com a tal, en la defensa pragmàtica, com el líder de Sant Just Desvern, fins a les darreres conseqüències, de la violència política, no *per se*, sinó entesa com la via i el camí més simple i directe per a assolir l'objectiu darrer, la llibertat de la pàtria.

En tot cas, més enllà de les diferències, els tres personatges coincideixen en una mateixa dedicació personal i en un comú lliurament total a la causa, que els féu conèixer una dura experiència de presó, exili i clandestinitat i, en el cas de Miquel Badia, a més, el tràgic final d'una mort violenta, producte indubtablement de tota una vida dedicada, amb tots els defectes que s'hi vulguin afegir, a la defensa dels seus ideals.

³ Fermí Rubiralta, «L'*Alter Ego* separatista de Macià. La trajectòria de Daniel Cardona i Civit (1890-1943)», *L'Avenç*, núm. 327, setembre de 2007, p. 40-44.

I en aquest punt, tot i que el protagonisme del present treball, per la seva evident major transcendència política, estigui dedicat únicament a Miquel Badia, és indubtable que moltes de les característiques que el definien podrien aplicar-se, igualment, al seu germà Josep, qui, des d'un segon pla, en moltes ocasions des del paper del germà gran protegint el petit, compartí les mateixes ambicions polítiques i un tràgic final idèntic i, fins i tot, en alguns moments, com podrem comprovar arran, per exemple, de l'allunyament forçat del líder de les JEREC a Colòmbia, arribà a substituir-lo en el seu lloc polític capdavanter.

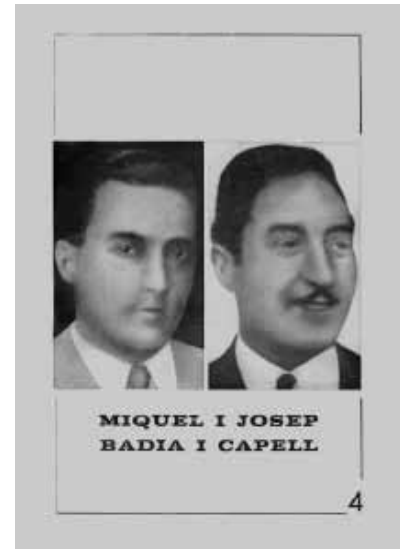
Fos precisament per aquest tràgic final, després de tota una vida plantant cara a la mort, o pel rebombori i la gran controvèrsia que aixecaren moltes de les polèmiques actuacions de Miquel Badia, titllades en diverses ocasions de «feixisme a la catalana», conseqüència del seu caràcter directe, arrauxat i incansable, que, no per casualitat, li valgué el conegut apel·latiu de «capità collons», i, alhora també, pel seu innegable lideratge i poder d'atracció i magnetisme, especialment entre la joventut catalanista, el fet cert és que ens trobem davant d'un dels personatges més recurrents de la història del separatisme de preguerra, i al mateix temps i de manera aparentment contradictòria, esdevindrà una de les figures més recordades en aquest camp.

Cal advertir, però, que aquest apropament reiterat a la figura de Miquel Badia —i aquesta seria una altra raó per a l'existència del present estudi— no ha corregut paral·lel a un interès seriós per la seva trajectòria política, des del punt de vista estrictament historiogràfic.

En efecte, els tres treballs biogràfics que, fins ara, havien aprofundit en la trajectòria personal d'aquest destacat líder separatista, tenien una incitació subjectiva comuna evident, a partir de la procedència militant coincident al llarg de diverses etapes de la dilatada trajectòria dins EC dels seus autors, com era el cas, seguint l'ordre cronològic de publicació de les seves obres, de Joan Cornudella, Josep Planchart i Jaume Ros.

Darrere el pseudònim de Josep Urgell, tal com posàrem al descobert en el treball dedicat a aquest tan interessant com arraconat dirigent de la història del catalanisme radical, Joan Cornudella i Barberà, després de no pocs tómbos a la vida, iniciava precisament la seva tasca en el periodisme polític pocs dies després de l'assassinat de Miquel Badia, amb un article dedicat a la seva mare, Rosa Capell.⁴

L'èxit d'aquest escrit necrològic l'animà a treure al carrer, pocs mesos després del tràgic succés, una primera biografia del líder separatista provinent com ell de les terres de Ponent, publicada a la col·lecció «Homes de Catalunya» per una editorial, Norma, de creació recent, lligada a EC, formació de la qual havia esdevingut ja secretari general de manera inopina-

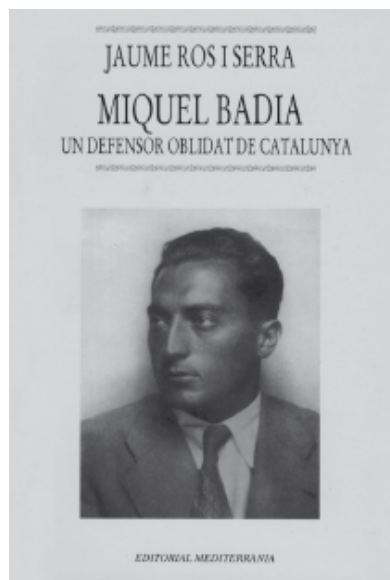

1992

Miquel i Josep Badia i Capell, un petit opuscle biogràfic de Josep Planchart.

FJI

⁴ Josep Urgell, «In Memoriam», *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 13, 8 de maig de 1936, p. 8.

1996

Miquel Badia. Un defensor oblidat de Catalunya, obra de Jaume Ros.

FJ1

da pels conflictes que havien comportat els estralls d'una guerra aleshores ja en plena ebullició.⁵

Les 57 pàgines del seu relat tenien un contingut més aviat literari i una intenció hagiogràfica evident sobre un personatge, Miquel Badia, amb qui, com és sabut, Joan Cornudella emparentà familiarment durant els anys cinquanta, amb el casament del seu segon fill, Rafael, amb Mireia Carré, la filla de la germana petita del nostre protagonista i el metge de Vinaixa, Josep Maria Carré i Civit.

Un objectiu coincident de rescatar la trajectòria política de Miquel Badia, a qui s'afegia en aquest cas la figura del seu germà Josep, però amb una extensió encara més limitada, de setze pàgines, tingué l'esforç de síntesi que 55 anys més tard, igualment per a una editorial partidària com l'anomenada Fundació President Macià, tirà endavant Josep Planchart i Martori, màxim dirigent i secretari general també d'EC durant molt de temps, en un opuscle que combinava dades extretes del llibret de Joan Cornudella amb d'altres que havia recollit personalment l'autor al llarg dels anys o que havia sentit explicar a diversos companys de militància.⁶

Un esforç d'investigació prou més gran i una extensió també més llarga, publicada només quatre anys després de l'anterior en una editorial pròpia, Mediterrània, nom coincident amb una primigènia iniciativa del conegut editor i convençut seguidor de Daniel Cardona, Rafael Dalmau i Farreres, el 1935,⁷ tingué la tercera i més ambiciosa aportació, procedent també d'un altre militant d'EC i col·laborador del FNC durant l'inici de la dècada de 1940, Jaume Ros i Serra, resident durant molts anys i fins a la seva mort el 2005 a Andorra, qui tingué l'oportunitat ja de conèixer i utilitzar, per exemple, el text autobiogràfic inacabat de Miquel Badia.⁸

Juntament amb aquestes tres obres de militants d'EC, entrant de ple ja en l'anàlisi de l'estat de la qüestió del tema elegit, es pot citar una llarga sèrie de breus referències biogràfiques que resumien la informació i, en molts casos, a repetir alguns dels errors recollits en algun dels tres estudis a què acabem de fer al·lusió, o quan la data de publicació així ho permetia, a tots tres.⁹

5 Josep Urgell, *Miquel Badia*.

6 Josep Planchart, *Miquel i Josep Badia i Capell*.

7 Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 156.

8 Jaume Ros, *Miquel Badia. Un defensor oblidat de Catalunya*.

9 A tall d'exemple, vegeu: Santiago Albertí (ed.), «Miquel Badia», a: *Diccionari biogràfic*, vol. I: A-C, p. 182; Josep Benet, «Miquel Badia i Capell», a: *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. III, p. 472; Fèlix Cucurull, *Panoràmica del nacionalisme català*, vol. V, p. 478; Ramon Sòria (dir.), *Diccionari Barcanova d'Història de Catalunya*, p. 32; Jaume Renyer, «Els germans Badia ben vius en el record», *El Punt*, 31 de gener de 1998; Joan Palomas, «Miquel Badia i Capell». a: *memòriaesquerra.cat*, *La Hiperenciclopèdia d'Esquerra Republicana de Catalunya*; Marta Vilalta, «Miquel Badia, un soldat de Catalunya», *Esquerra Nacional*, octubre-novembre de 2006, p. 22.

En altres casos, la referència a la trajectòria o a les vivències de Miquel Badia l'ha provocat quasi sempre l'interès gairebé morbós que segueix aixecant encara, passats més de setanta anys de la seva desaparició, la seva actuació al capdavant de l'ordre públic català i dels escamots que comandava, sense poder oblidar tampoc, com comentarem al final del treball, les nombroses teories, algunes força inversemblants, sobre l'autoria i possibles complicitats darrere del seu assassinat, ni tota la literatura elaborada quan s'ha volgut denigrar interessadament la trajectòria del catalanisme en conjunt, analitzant les suposades «conductes feixistes» que haurien tirat endavant aquests grups de xoc per ell organitzats i dirigits.¹⁰

A més de la incitació intel·lectual per a conèixer i analitzar la trajectòria política i la repercussió de la tasca de Miquel Badia en el conjunt de la història del moviment independentista català, hem volgut afegir a aquesta biografia una altra sèrie d'elements que, ben segur, a part de respondre a l'objectiu més important d'apropar el coneixement d'aquest personatge al lector i contribuir a explicar així els aspectes més objectius de la seva actuació, ens donaran una mida molt més aproximada de la faceta més personal i subjectiva d'aquest destacat líder del catalanisme radical.

Ens referim a la transcripció de les seves inacabades memòries, dedicades, com s'hi diu a l'inici, a una figura que marcà el seu tarannà personal més íntim: la seva mare. Començades a escriure el 18 de maig de 1935, durant la seva forçada residència a Colòmbia, i com a darrera data de redacció el 2 de febrer de 1936,

¹⁰ Cal remarcar, en aquest sentit, la polseguera aixecada per l'article d'Ucelay da Cal a la història de la guerra civil a Catalunya. Enric Ucelay da Cal, «El “complot nacionalista” contra Companys. Novembre-desembre del 1936. Lluites de poder i pacte de silenci en el si del Govern de la Generalitat», a: *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*. D'altra banda, tot i que l'autor anglosaxó es veié obligat a reconèixer que «*las Jerec nunca alcanzaron unos “mí-nimos fascistas” y no pueden clasificarse como verdaderamente fascistas*», crida l'atenció l'interès periodístic, a dues planes, que, passats els anys, ha seguit aixecant el tema recurrent de la suposada arrel feixista del separatisme català de preguerra. Stanley G. Payne, «¿Existió realmente un fascismo catalán?. El olvidado papel de los escamots en los años 30», *La Vanguardia*, 2 d'octubre de 1998, p. 6 i 7.

un cop ja a Andorra, abasten un dels períodes més difícils de la vida de Miquel Badia, com fou la de l'exili obligat després de la frustrada insurrecció armada del Sis d'Octubre de 1934, que coincideix amb el moment en què el seu nom i la seva actuació eren vilipendiats pels uns i els altres a l'interior del país, com un dels principals responsables, juntament amb Josep Dencàs, d'aquest fracàs.

Segons explicarem en el moment oportú, la raó principal per la qual Miquel Badia inicià la redacció d'aquest text autobiogràfic, més que no pas qüestions de tipus polític o propagandístic, fou la de contribuir a superar anímicament, o almenys a fer-la més suportable, la situació d'aïllament per l'exili forçós i de soledat per l'allunyament de casa que a mitjan anys trenta el transportava de nou als durs i difícils dies de reclusió, primer a la Model de Barcelona, i, a continuació, al penal d'Alcalá d'Henares. D'aquesta manera, apropant-nos a una dimensió més humana i íntima del personatge el lector tindrà ocasió de conèixer de primera mà aquesta primera experiència de Miquel Badia fora de Catalunya quan una dècada abans patí condemna per l'intent frustrat de regicidi de Garraf.

Aquesta necessitat personal a la qual respon el text autobiogràfic és la que explica precisament que l'autor n'interrompés sobtadament la redacció tan bon punt retornà del seu exili i que, segellat pel seu assassinat, sofert quan no s'havien complert encara tres mesos del seu definitiu retorn a casa, hagi arribat in-conclús a les nostres mans.

Juntament amb aquestes memòries inacabades, el present treball recull també una sèrie de fotografies, la major part de manera inèdita, elegides seguint el criteri de contextualitzar el personatge en el seu temps i espai concret, procedents de diverses fonts, com l'arxiu familiar, col·leccions particulars i institucions públiques.

I amb l'objectiu coincident d'aproximar-nos a un Miquel Badia més subjectiu i des d'un faceta més privada, hem procedit igualment a la transcripció completa de cinc de les seves cartes personals, entre les més interessants de les que han pogut arribar a les nostres mans. Escrites per ell mateix en primera persona des de diferents llocs com París, Bogotà o Brussel·les,

pertanyen així mateix al període de l'exili comprès entre els mesos d'octubre de 1934 i febrer de 1936, amb l'única excepció de la primera missiva, redactada anys abans, el 2 de novembre de 1928, més concretament, i que, a més de l'interès intrínsec per mostrar la duresa del càstig infligit a presidí, havent pogut eludir la censura, les restriccions a la comunicació i la prohibició mateixa d'escriure en català imposades al pres, per la situació de trànsit a la presó de Madrid i gràcies al pertinent «donatiu» econòmic al funcionari de torn, deixa al descobert, amb tota cruesa i realisme, la penosa i dura experiència que hagué de superar el líder de Torregrossa.

Quant a la bibliografia consultada per a la realització d'aquest treball d'investigació, cal assenyalar, una vegada més, les llacunes existents en l'estudi del moviment independentista català, en especial la manca de treballs monogràfics o de camp, posades ja de manifest en altres indrets anteriorment, i que, per l'especial caracterització d'aquest cas, es podria ampliar a la falta d'investigacions sectorials sobre les diverses àrees de la transcendental tasca política i de gestió portada a terme per ERC durant els anys de la Segona República.

Convé destacar igualment en aquest apartat d'anàlisi de les fonts emprades, la importància de la consulta de les publicacions periòdiques, tant les de caràcter general, que ens han ajudat a situar el personatge en el seu context global, com les de tipus partidari, en especial les diverses iniciatives impreses tirades endavant per EC al llarg dels anys 1920 i 1930, imprescindibles per a poder copsar la important tasca organitzativa que dugué a terme Miquel Badia, per a l'accessibilitat a les quals han resultat fonamentals, sobretot, els fons hemerogràfics de la Biblioteca de Catalunya i, especialment, de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona.

En referència a les fonts estrictament documentals, a part de petites però no menys importants aportacions provinents d'arxius com el de la Delegació del Govern Central a Barcelona, i de l'Archivo General de la Administración, hem de mencionar l'extracte de les declaracions que varen fer el 1925 davant la policia els encausats a l'anomenat Complot de Garraf, entre els quals es trobava la de Miquel Badia, localitzades de

manera casual arran d'un treball anterior al fons de l'ara anomenat Centro Documental de la Memoria Histórica, de Salamanca.

Cal subratllar en el mateix sentit el fons dels ja esmentats Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià i Arxiu Nacional de Catalunya, i, dintre d'aquest, més concretament, el Fons del President Macià, fonamental per tal d'esbrinar la relació de fidelitat constant del nostre protagonista respecte de l'Avi; i, sobretot, l'inèdit historial acadèmic del jove Badia, zelosament guardat, malgrat el pas del temps, a la Facultat de Nàutica de Barcelona i que detalla l'evolució tant dels seus estudis lleidatans, a final de la dècada de 1910, com el seu frustrat intent d'aconseguir la titulació de pilot de la marina mercant.

Tampoc podem deixar de banda destacar la important troballa realitzada a l'Archivo Histórico Provincial de Toledo, que ens ha permès treure a la llum per primera vegada el voluminós i inèdit expedient penal de Miquel Badia i, per tant, les seves imbricades i doloroses experiències carceràries, imprescindibles igualment per a poder contextualitzar i verificar la certesa de la informació del seu text autobiogràfic al llarg de cinc penosos anys de reclusió als penals d'Alcalá d'Henares i d'Ocaña.

No podem cloure aquest apartat referit a les fonts documentals utilitzades i la seva procedència sense fer esment dels arxius privats, especialment el de la família, que a través dels anys han custodiat Mireia Carré i Badia, a qui volem retre un petit homenatge davant la seva recent desaparició, i el seu marit, Rafael Cornudella i Feixa, gràcies al qual hem pogut fer a mans del lector els papers més personals dels germans Badia, especialment les cartes, les fotografies i el text biogràfic inacabat que acabem d'esmentar.

Per acabar l'apartat de la justificació de les fonts emprades, hem de citar obligatòriament la important informació aconseguida a través de les fonts orals, tant les recollides al fons sonor de Jaume Font, ara custodiat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, al qual hem d'agrair un cop més poder tenir avui enregistrades les vivències personals i polítiques de molts personatges ja traspasats, com també les realitzades directament per l'autor entre les persones que figuren a la relació corres-

ponent al final del llibre, a totes les quals expressem la nostra especial consideració per la seva aportació desinteressada i a les quals rendim també homenatge, car, en molts casos, per raons evidents de l'inexorable pas del temps, es tracta de testimonis de personatges malauradament ja desapareguts.

Finalment, només ens queda expressar el nostre sincer agraïment a altres persones i amics que ens han ajudat en aquest treball: Marc Agud i Piqué, Arnau González i Vilalta, Josep Vall i Segura, Àngel Ramos i Hernández, Robert Surroca i Tallaferro, Albert Roqué i Fíguls, Josep Maria Vall i Comaposada, Xavier Ferré i Trill, i, especialment, com resultarà fàcil d'entendre, als meus pares, i als tres de casa, Arantza, Mikel i Leire. 🍀

Santutxu (Bilbao), gener de 2011.

Lleida, 1913

Els quatre germans Badia
i Capell, de petits: Miquel,
Montserrat, Josep i Anna.

Fotografia extreta de Josep
Urgell, *Miquel Badia*, p. 3.

Primera militància política. El Complot de Garraf i l'estada a presidi (1906-1930)

1

Naixement, primers estudis i anada a Barcelona

Miquel Badia i Capell va néixer el 10 de març de 1906 a Torregrossa, municipi del Pla d'Urgell al límit amb les Garrigues, en una casa avui situada al número 7 de la plaça Mossèn Jesús Jansà, segons consta a l'acta del seu bateig, que tingué lloc dos dies més tard a l'església parroquial de Santa Maria de l'Assumpció.¹¹

El seu pare, Sebastià Badia i Ricart, havia nascut el 17 d'abril de 1872 a Castellserà, com l'avi patern, Josep Badia, mentre que la seva àvia paterna, Marianna Ricart, ho havia fet a Penelles. En canvi, la mare de Miquel Badia, Rosa Capell i Minguet, nascuda el 16 de setembre de 1877, quarta filla del matrimoni entre Antoni Capell i Saganyoles (1843-1884) i Rosa Minguet i Ibáñez (?-1882), procedia, com tota la seva família, de Torregrossa.

Sebastià Badia i Rosa Capell s'havien casat el 31 de març de 1900 i tingueren quatre fills: Montserrat, la més gran, nascuda el 27 de juny de 1901 i casada el 1929 amb el fill també de Torregrossa, Josep Oromí i Capell; Josep, company inseparable de Miquel fins a la mort, nascut l'11 d'octubre de 1903; Miquel, el tercer, doncs, i Anna, la més petita, que ho havia fet el 21 de gener de 1908, casada civilment el 1933 amb el doctor Josep Maria Carré i Civit, de Vinaixa.¹²

Procedent d'una família d'origen camperol, com destaca Josep Planchart en la seva breu aproximació biogràfica,¹³ Sebastià Badia exercia d'esquilador de bestiar per la comarca, professió que, com afirma Jaume Ros, «el portava a un

11 *Acte de baptisme de Miquel Badia i Capell*. Fons Jaume Ros i Serra. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Monestir de Santa Maria de Poblet. Tot i aportar aquest certificat baptismal on s'indica clarament la data de naixement, Jaume Ros cita erròniament com a dia del seu naixement el 12 de març de 1906. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 11.

12 Entrevista a Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia, Barcelona, 27 de desembre de 2001. Entrevista a Rafael Cornudella i Feixa, vidu de Mireia Carré i Badia, Barcelona, 28 de desembre de 2009. Vicent Lladonosa, *Genealogia d'Anna Badia i Capell*. [Arxiu de Vicent Lladonosa i Giró].

13 Josep Planchart, *op. cit.*, p. 4.

Circa 1918

Miquel Badia,
cap als 12 anys d'edat.
FCC

cert nomadisme [...] per les fires i mercats [...] i també es convertí ensems en un tractant de bestiar».¹⁴

Ben aviat, però, la família s'instal·là a Lleida, al segon pis del número 5 del carrer Pescateria, probablement per causa dels estudis dels seus fills. A la capital del Segrià, Miquel Badia estudià al Col·legi dels Maristes, a diferència de molts dels seus futurs amics i companys, que anaren al Liceo Escolar, la «institució històrica del moviment de renovació pedagògica lleidatà» dirigida per Frederic Godàs i Legido.¹⁵

A les seves inacabades memòries, Badia hi destaca l'afany dels maristes per a fornir els seus alumnes d'una formació acadèmica, i, sobretot, per «inculcar al meu esperit unes profundes conviccions religioses amb el seu corresponent temor de Déu». Però, com ell mateix afirma al final del breu apartat inicial dedicat a explicar aquests anys de la seva infantesa i primera joventut, «al posar-me en contacte amb les adversitats de la vida, ho vaig suplir pel temor a la pròpia Consciència i l'amor a la Humanitat».

Tanmateix, Miquel Badia no amaga el seu temperament apassionat, inclinat ja amb facilitat a l'abrandament, «que no fa gaire cas de renys ni de consells» i, seguint amb paraules de Joan Cornudella, el seu primer biògraf, «s'apedrega amb els companys al Camp de Mars».¹⁶ En qualsevol cas, com ell mateix conclou, els seus primers anys foren «com els de tants i tants nois que han passat per aquesta edat».

El 2 de juny de 1920, tal com consta al seu expedient acadèmic, Miquel Badia superà l'examen d'ingrés per als «Estudios Generales de Segunda Enseñanza» a l'Instituto General y Técnico de Lleida, així com un total de vuit assignatures, de les quals sobresurt el *sobresaliente* de *Lengua Castellana* i el *notable* en diverses de tipus més aviat tècnic o científic, com *NoCIONES y ejercicios de Aritmética y Geometría, Geografía general y de Europa o Aritmética*. Durant el curs següent, 1920-1921, per la via també de l'ensenyament lliure, aprovà les assignatures de *Historia de España*,

Geometría i Dibujo lineal, totes tres amb la qualificació d'*aprobado*.¹⁷

Però el 30 de setembre de 1921, segons la instància dirigida a l'Instituto General y Técnico de Lleida, Miquel Badia va fer trasllat del seu expedient acadèmic a l'anomenada aleshores Escuela Especial de Náutica, situada a l'edifici del número 18 de la plaça Palau de Barcelona.¹⁸

D'aquesta manera, per tal d'emprendre els estudis de pilot de la marina mercant, Miquel Badia amb 16 anys es trasllada a Barcelona, on fa ja uns mesos que viu el seu germà Josep, ben aviat dedicat a un negoci de compravenda i exportació de fruita.¹⁹

El 25 d'abril de 1922, més concretament, donant com a adreça de residència el pis principal del número 55 del carrer Sant Pere Més Baix, i figurant més endavant a la del primer pis del número 34 del carrer Parlament, sol·licita l'admissió a la Facultat de Nàutica de Barcelona, i, com efectivament assenyala la inscripció número 44, del 30 d'abril de 1922, i el pagament de les taxes corresponents, es matricula de les assignatures d'*Aritmética y Álgebra, Higiene Naval i Geografía General y Comercial*.²⁰

17 Les altres quatre assignatures que Miquel Badia superà durant el curs 1919-1920 amb la qualificació d'aprobat foren «*Caligrafía, Geografía especial de España, Gimnástica y Lengua Francesa*», mentre que suspengué la «*Lengua Latina*». *Certificación académica oficial de Miguel Badia Capell*. Instituto General y Técnico de Lérida, 30 de setembre de 1921. *Expediente académico del alumno Miguel Badia Capell*. [Arxiu de la Facultat de Nàutica. Barcelona].

18 *Del Sr. Director del Instituto General y Técnico de Lérida al Sr. Director de la Escuela Especial de Nautica de Barcelona*. Lleida, 30 de setembre de 1921. *Expediente académico del alumno Miguel Badia Capell, op. cit.*

19 Segons una referència necrològica escrita poc després del seu assassinat, Josep Badia, abans de traslladar-se a Barcelona, durant un breu temps, hauria treballat en un banc a Tàrraga. «Josep Badia». *Ara!!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 12, 30 d'abril de 1936, p. 3. Entrevista ja citada a Rafael Cornudella i Feixa, vidu de Mireia Carré i Badia, 28 de desembre de 2009.

20 *Solicitud de admisión de D. Miguel Badia Capell a la Escuela Especial de Nautica de Barcelona*, 25 d'abril de 1922. *Inscripción de matrícula número 44 en la Escuela Especial de Nautica de Barcelona de Don Miguel Badia Capell*, 30 d'abril de 1922. *Expediente académico del alumno Miguel Badia Capell, op. cit.*

14 Jaume Ros, *op. cit.*, p. 11.

15 Romà Sol i Maria Carme Torres, *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*.

16 Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 14.

Circa 1920

Josep i Miquel Badia.

FCC

Examinat de les dues primeres assignatures els dies 2 i 6 de juny de 1922, aconseguí aprovar-les, amb la nota de notable i aprovat, respectivament, mentre que la tercera, a la qual ha renunciat a presentar-se en primera convocatòria, la supera el 25 de setembre del mateix any, també amb un aprovat.²¹

Un cop instal·lat definitivament a la capital catalana, tal com li ha tocat igualment fer al seu germà, es veu obligat a compaginar l'activitat acadèmica amb la feina. Ben prompte també hi farà cap la resta de la seva família, i aniran a viure tots plegats a un pis situat al número 151, primer segona, del carrer Aragó,²² per evitents necessitats econòmiques.

Per aquesta raó i, sobretot, per una militància política a la qual, com veurem de seguida, es lliurà en cos i ànima, tot i matricular-se el 10 d'octubre de 1922 de les assignatures de *Derecho y Legislación Marítima*, *Trigonometría Rectilínea y Esférica*, *Física y Electricidad*, *Elementos de Contabilidad*, *Inglés* i *Dibujo Hidrográfico*, no arribà ni tan sols a pagar els drets d'examen, tal com consta a les dues convocatòries corresponents del curs següent 1922-1923, i deixà, per tant, totalment abandonats els seus estudis.²³

Pel que respecta a la seva activitat laboral, Miquel Badia començà treballant a Barcelona d'ajudant a la farmàcia Bolòs, propietat del farmacèutic Antoni Novelles i Roig, al número 77 de la rambla de Catalunya, on «dorm en un entresolet que hi ha a la mateixa rebotiga»,²⁴ per passar més tard a la farmàcia Solà,

situada aleshores al carrer Luis Antúnez, cantonada amb la Riera de Sant Miquel.

Convertit, doncs, en un més dels popularment coneguts com saltataulells, esdevé així un bon exemple del procés de trasbals cap a un medi urbà d'àmplies capes camperoles de la Catalunya interior en plena eferescència del desenvolupament industrial i urbanístic barceloní, que tingué com una de les conseqüències l'important creixement experimentat pel sector terciari a començament del segle xx, com va destacar fa ja uns anys Enric Ucelay da Cal.²⁵

Com en altres casos de coneguts dirigents i destacats militants de la primera època del moviment independentista català, l'etapa separatista,²⁶ dins d'aquesta jove immigració interna catalana, un segment més aviat menestral, a mig camí entre la proletarització i l'estructuració com a moviment autònom, on són majoria els oficinistes o «pixatinters» i els dependents de comerç o «saltataulells» com Miquel Badia, que componen una certa aristocràcia obrera o «treballadors de coll dur», sorgí tota una sèrie de símbols identitaris estructurats per mitjà del discurs catalanista radical, tant per a marcar distàncies significatives respecte de la immigració externa —arreglerada entorn de les ideologies revolucionàries del moviment obrer—, com per a reforçar els signes de solidaritat grupal.

En estreta relació amb les pautes de socialització d'aquest món catalanista, a banda de la feina i els estudis, les principals activitats d'esbarjo de Miquel Badia a la gran urbs industrial catalana esdevingueren les ballades de sardanes, el diumenge al matí, al parc; la muntanya, que l'atreia tant com a mitjà per a conèixer el país, com pel seu vessant d'esforç atlètic i juvenil, que el seu germà desenvolupava ja amb la pràctica de l'atletisme i la natació; i la penya d'amics al cafè, formada fonamentalment per companys lleidatans, que havien vingut a Barcelona com ell a estudiar o treballar.

²¹ *Secretaría de la Escuela Especial de Nautica de Barcelona. Exámenes ordinarios y extraordinarios de Don Miguel Badia Capell*, 30 de setembre de 1922. *Expediente académico del alumno Miguel Badia Capell*, op. cit.

²² *Extracto de las declaraciones prestadas por los que intervinieron de un modo directo en la tentativa de regicidio que se proyectaba llevar a cabo al regreso de SS.MM. a la Corte*, 4 de juny de 1925. [Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca].

²³ *Inscripción de matrícula número 50 en la Escuela Especial de Nautica de Barcelona de Don Miguel Badia Capell*, 10 d'octubre de 1922. *Secretaría de la Escuela Especial de Nautica de Barcelona. Exámenes ordinarios y extraordinarios de Don Miguel Badia Capell*, 30 de setembre de 1923. *Expediente académico del alumno Miguel Badia Capell*, op. cit.

²⁴ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 15.

²⁵ Enric Ucelay da Cal, *Estat Català. The strategies of separation and revolution of catalan radical nationalism (1919-1933)*.

²⁶ Vegeu, per exemple, en aquest mateix sentit, Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Biografia política*.

Barcelona,
17 de gener de 1922
Josep Badia, tot just
arribat a Barcelona.
FCC

Com vàrem analitzar en un estudi previ,²⁷ aquest cercle d'amics, la majoria lleidatans, ben aviat conegut com «la colla dels Badia», es reunia sovint al Centre Comarcal Lleidatà, tot i que, malgrat les gestions i consultes realitzades al seu dia no aconseguírem trobar cap rastre documental que ho certifiqués. Estava composta, en primer lloc, pel seu germà Josep, que ben segur que s'havia encarregat d'introduir-l'hi a ell mateix, però igualment per Darí Huguet i Fontova; pels germans de Linyola, Antoni i Josep Oriol i Anguera;²⁸ més endavant també pel seu futur cunyat i metge, com els tres anteriors, Josep Maria Carré i Civit. Molts d'ells es coneixien ja prèviament com a alumnes del Liceo Escolar de Lleida, on havia estudiat també la farmacèutica de Vilaller, Maria Feixa, que també havia de formar part d'aquesta colla, i el seu marit, Joan Cornudella i Barberà, nascut a les Borges Blanques, i futur dirigent d'Estat Català i del FNC.²⁹

A Barcelona, amb 16 anys, malgrat la seva joventut, Miquel Badia es pot considerar ja una persona adulta. En aquest sentit, disposem d'una aproximació bastant objectiva a les seves dades físiques principals a partir de la fitxa personal que, com a reclus, se li realitzà pocs anys després. Així al seu expedient penal, en el típic llenguatge carcerari, hi podem llegir:

«Cabello castaño, piel trigueña, cejas, al pelo, ojos castaños, nariz convexa, cara oval, boca regular, barba poblada, estatura 170,8 cm., lóbulo oreja golfo, lunar a 2 cms. debajo y externo de la comisura derecha.»³⁰

Una descripció física més literària, per part d'un amic que el va conèixer personalment i, fins i tot, amb el pas del temps, com queda dit, emparentà amb la

seva família, l'aporta precisament Joan Cornudella a la seva breu biografia:

«Miguel Badia és bru. El triangle del tors es clava com un tascó a la cintura inversemblantment estreta, damunt unes cames fines i àgils. De les espatlles massa amples, li pengen els braços que li fan nosa i li donen un aire encarcerat, característic.»³¹

Miquel Ferrer i Sanxis, militant separatista com ell en aquesta dècada, recordant Miquel Badia tan sols tres anys més tard, quan coincidiren a la presó Model de Barcelona, digué també del seu físic:

«Ens semblava molt lògic que es comportés amb abús d'autoritat per la seva manera de ser i perquè físicament era tot un atleta i temperamentalment agressiu. Tenia unes espatlles amples i un tòrax desafiador tal com el plasmà l'escultor i amic Deogràcies Civit.»³²

En efecte, l'amplada de les espatlles i del tors de Miquel Badia és prou evident en el bust esculpit pel seu futur company de militància, el també lleidatà Deogràcies Civit, qui el portà a terme durant l'estada d'ambdós a la presó Model, arran, com veurem, del frustrat regicidi de Garraf, i l'exposà més tard a la Sala Parés de Barcelona.³³

Militància inicial a Estat Català: integració dins els escamots

Més enllà de les afeccions i entreteniments citats que ocupen un lloc secundari entre les seves ocupacions vitals, ben aviat la principal activitat de Miquel

²⁷ Fermí Rubiralta, «Militants de les terres de Ponent dins el nacionalisme radical català: una presència destacada».

²⁸ Fermí Rubiralta, «El Dr. Antoni Oriol i Anguera: metge, crític d'art, antropòleg, sociòleg... i separatista».

²⁹ Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política. 50 anys d'independentisme català*.

³⁰ *Expediente penal de Miguel Badia Capell, n.º 3802, folio 232, libro 1.º. Prisión Escuela Industrial de Jóvenes de Alcalá de Henares, 3 d'octubre de 1926. Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo]*.

³¹ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 13.

³² Miquel Ferrer, *Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana*, p. 310.

³³ Sobre l'obra escultòrica a presidí de Deogràcies Civit pot consultar-se l'article següent, que recull també una fotografia de l'escultura del tors de Miquel Badia: Joan Sacs, «Els homes del complot: l'escultor Deogràcies Civit», *La Rambla*, 17 de març de 1930, p. 11.

L'Estat Català ★

PUBLICACIÓ DE ORIENTACIÓ NACIONAL

Direcció: FRANCESC MACIÀ, Diputat

Redacció y Administració
FEDERACIÓ DEMOCRÀTICA NACIONALISTA
Sant Honorat, 7.ª pral.

Dr. Vazquez

Endreça

ESTAT CATALÀ, publicació, vol tenir per a vosaltres, races germanes en l'ideal d'alliberació, unes paraules de veritable cordialitat que exterioritzin el nostre afecte i segellin la nostra solidaritat de pobles oprimits.

Garmí

IRLANDA. Per tu, doncs, germana Irlanda, el nostre amor i la nostra admiració.

T'estimem, però t'envegem allhora. Tu has donat al món la sensació més alta de l'heroisme. I no n'hi havia prou del nom de Terency Macswiney, que darrerament i per un més enllà de llibertat, un altre nom germà ofereix en sacrifici: Mury Macswiney.

Germana Irlanda: D'aquesta terra aspra, aixuta d'ideal, reb el salut dels nacionalistes radicals catalans.

L'INDIA ANGLESA. Per tu, raça que esperes amb tossuda obstinació, la noble victòria. Per vosaltres, *els hindous*, que us sentiu subjugats per l'imperi anglès i aspireu a l'assoliment de vostra llibertat nacional, el nostre cor i la nostra ànima és amb vosaltres. Què hi fa que sigueu allunyats d'aquesta terra catalana? Nosaltres, que no som exclusivistes, ens sentim enduts per la simpatia que ens inspireu, pel sol fet de lluitar per la dignitat vostra.

Tu, germana Irlanda; vosaltres, germans de la terra del Indou-Kouck; l'hora de la desitjada redempció arribarà, inevitablement; llavors, tres races redivives entraran a la vida del món, aportant la seva col·laboració a l'obra de progrés i civilització humanes.

PER CATALUNYA

Femdim les onces, tal guerrers d'ahans;
— de nou l'història que'n vegi avançant —
volguem ésser-hi entre els pobles més grans.
Per Catalunya, els fanals ben endalts
femdim les onces, tal guerrers d'ahans

15 de desembre de 1922

L'Estat Català fou la publicació de la Federació Democràtica Nacionalista, el primer partit polític independentista, liderat per Francesc Macià.
AHCB-H

Badia i la que esdevingué, sens dubte, objecte gairebé exclusiu de les seves preocupacions vitals, va ser la tasca política i patriòtica.

Dins el camp de la política, expressió principal d'aquestes noves capes de serveis catalanes i com a producte del ràpid procés de socialització abans esmentat de molts que com ell compartien una mateixa condició de «saltataulells», la seva adscripció política, com la de la major part dels seus companys de colla, es decantà pel catalanisme radical, del qual no tardà a esdevenir tot un símbol.

Efectivament, tan bon punt arribat a Barcelona, com s'apressa a explicar a les seves memòries:

«L'any 1922, tenia jo uns 16 anys, [...] Fou en aquell any que jo vaig sentir parlar per primera vegada de política i de Catalunya.»

El 1922, certament, havia esdevingut un any transcendental per al desenvolupament del moviment independentista català.

El juny d'aquell mateix any la Conferència Nacional Catalana donava pas a la formació d'Acció Catalana, amb la voluntat de conformar un espai autonomista de progrés i una estratègia d'intervenció institucional que omplís el buit que deixava lliure el descrèdit de la Lliga. Francesc Macià assistí a aquesta Conferència, però les seves propostes presentades, de vocació intransigent i radical, foren derrotades.

El sorgiment d'aquesta nova formació en el camp catalanista, que tenia la intenció d'abastar uns sectors progressistes propers als plantejaments separatistes, exigí una resposta ràpida del tàndem Macià-Cardona que liderava aquest sector independentista, i, d'aquesta manera, tan sols un mes després de la sortida al carrer d'Acció Catalana, el 8 de juliol de 1922, en un acte celebrat als locals del CADCI es llançava al carrer la proposta de formació d'una nova organització, amb estructura de front separatista, que ben aviat rebé el nom de «l'Estat Català».³⁴

³⁴ «El miting nacionalista de debò», *L'Intransigent. Periòdic Nacionalista de Joventuts, adherit a la Unió Catalanista*, núm. 57, 12 de juliol de 1922, p. 9-10. «Miting d'Afirmació Nacionalista», *La Tra-*

Sense cap mena de dubte, amb el precedent de la formació de la Federació Democràtica Nacionalista el 1919, Estat Català esdevenia la que pot ésser considerada primera organització política de la història de l'independentisme català, i les seves històriques sigles presidiren durant molts anys aquest camp polític.³⁵

La influència irlandesa amb què naixia EC era indubtable. Dins un plantejament que, com en el cas hibernià, impulsava l'accés a la independència per la via insurreccional, la nova aposta política orgànica s'havia de convertir en la llavor a través de la qual la representació del poble català proclamaria la independència, n'esdevindria el govern provisional i, alhora, la força armada que la defensés. Per això, concebuda no com a partit sinó com a plataforma civicomilitar, Francesc Macià s'hi incorporà formalment en representació partidària de la FDN.

D'altra banda, a les seves memòries incompletes, Miquel Badia explica fil per randa el seu procés de reflexió personal i de presa de consciència política i com, de la mà del seu germà Josep, que «amb un grup d'amics» ja en formava part, s'allistà a EC, «l'exèrcit català, que comandava la figura idealista i romàntica de Francesc Macià».

Segons que afirma a les memòries, resultà fonamental per a la seva decisió d'ingressar a EC l'assistència a diversos mitings, en especial un al CADCI,³⁶ on després d'escoltar per primera vegada l'Avi, «aquella mateixa tarda firmava la meua fitxa de soldat de Catalunya, en un principal del carrer Sant Honorat», do-

lla, Periòdic Nacionalista Radical, núm. 10, 15 de juliol de 1922, p. 2.

³⁵ Fermí Rubiralta, *Una història de l'independentisme polític català*, p. 41.

³⁶ El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, com és sabut, era lloc habitual d'aquesta mena d'actes catalanistes, i Francesc Macià, per exemple, pocs mesos després de l'acte fundacional d'EC, el 2 de febrer de 1923, participava en aquest mateix recinte en un acte juntament amb Lluís Companys, Joan Casanovas o Marcel·lí Domingo per tal d'impulsar una plataforma anomenada Federació d'Esquerres Catalanes, boicotejada amb èxit pels militants separatistes més radicals, dirigits per Daniel Cardona. Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 76. Sobre el CADCI, Manuel Lladonosa, *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*.

Abril de 1925

Josep Badia, el cinquè atleta començant per l'esquerra, prenent part en una competició.

FCC

micili central de la formació separatista. Però, per l'estructuració que sembla tenir ja EC en el moment del seu ingrés, el míting al qual es refereix Miquel Badia difícilment seria l'acte fundacional mateix del 8 de juliol de 1922, que, com ja hem esmentat més amunt, donava inici al procés d'estructuració de la nova organització liderada per Macià.

Fos com fos, Miquel Badia s'integrà directament dins els anomenats «escamots», cèl·lules d'enquadrament de la joventut catalanista radical, dedicades a tasques d'agitació política dins la formació separatista, cercant afiliats, repartint segells de cotització o la premsa partidària, però que, fonamentalment, seguint l'exemple del moviment d'alliberament txec i, en menor grau, del moviment irlandès, responien a un objectiu bàsicament paramilitar.³⁷

Conduïts per un cap de grup, que obeïa les indicacions d'un comandament general dirigit per Daniel Cardona, juntament amb l'inseparable Manuel Pagès, i, tal vegada també, Salvador Salat i Ferrando, —segons Ucelay da Cal, l'originador precisament del mot «escamot»—,³⁸ els joves separatistes, com explicà un dels seus integrants més destacats, Marcel·lí Perelló, «realitzaven concentracions setmanals entre muntanyes, on hi acudien per distints camins, on cada escamot portava una camisola de distint color»³⁹ i feien marxés excursionistes que els servien d'entrenament físic i de coneixement de la geografia del país, i pràctiques i instrucció militar. Com conclou el mateix Ucelay da Cal, «*los paseos en fila por caminos estrechos pronto inspiraron visiones de combate, de una lucha armada de tipo garibaldino frente a la aparente pasividad*

³⁷ La incitació paramilitar d'aquests anys dins els rengles del separatisme no era exclusiva, tanmateix, d'Estat Català. Del si d'Acció Catalana, el novembre de 1922, sorgí també una organització secreta anomenada Societat d'Estudis Militars, dirigida per Miquel A. Baltà, i molts dels seus integrants, com Abelard Tona i Nadalmal, acabaren finalment integrant-se als escamots d'EC. Abelard Tona, *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda 1922-1932*.

³⁸ Enric Ucelay da Cal, «Daniel Cardona i Civit i l'opció armada del nacionalisme radical català (1890-1943)», a: Daniel Cardona, *La Batalla i altres escrits*, p. 26.

³⁹ Recollit per Joan Crexell, *El complot de Garraf*, p. 28.

de la “burguesía” de la gran ciudad». ⁴⁰ En efecte, com recollí Miquel Badia al seu text autobiogràfic:

«El que més admirava i em seduïa eren les excursions i concentracions que fèiem gairebé tots els diumenges [...]. A mi una de les coses que més m'agradava era quan ens feien desplegar, semblant un atac, en guerrilles...»

Trobem, doncs, ja, des dels 16 anys un Miquel Badia totalment lliurat a la causa patriòtica, assumint l'afiliació a EC, no com una militància política convencional que, per mitjà dels seus instruments partidaris i la seva pràctica quotidiana, miraria d'incidir en la gestió dels afers de la ciutadania, sinó com una lleva voluntària per a l'exèrcit català, encarregat de la «suprema missió d'alliberar a la pàtria».

Durant els primers mesos de funcionament d'EC, s'havia elegit com a òrgan de direcció una oficina d'organització, composta per vells coneguts del catalanisme intransigent com Ramon Duran i Albesa, Lluís Marsans, Daniel Cardona, Manuel Pagès i Lluís Escaler, sota la presidència de Francesc Macià.⁴¹ El dia 15 de novembre de 1922 sortia al carrer el primer número d'una nova capçalera amb el nom coincident de *L'Estat Català* en la qual, tot i figurar com a director Francesc Macià per l'aixopluc legal que ofería el seu escó de diputat a Corts, Daniel Cardona hi exercia com a cap de redacció, i l'acompanyaven Domènec Soler i Lluís Marsans, i com a administrador Manuel Pagès.⁴²

Tot i el reconeixement implícit de la importància de la via irlandesa i, sobretot, la dura competència d'Acció Catalana, que havien fet possible el retrobament de Francesc Macià i Daniel Cardona i el seu aplegament dins l'estratègia del front únic separatista que re-

⁴⁰ Enric Ucelay da Cal, «Los “malos de la película”: las Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català y la problemática de un “fascismo catalán”», *Ayer. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 59, 2005, p. 155.

⁴¹ Joan Garau, *Intents a una desfeta de la personalitat ideològica i política de Francesc Macià (intent de conferència)*, p. 16.

⁴² *L'Estat Català, Publicació d'Orientació Nacional*, núm. 1, 15 de novembre de 1922.

Circa 1925-1930

Josep Badia va ser membre del grup naturista «Amics del Sol».

FCC

presentava Estat Català, els vells problemes de convivència dins de la FDN entre la tendència a prioritzar l'activisme armat i l'acció directa que defensava el líder de Sant Just Desvern dins un plantejament molt més intransigent, i l'anhel no oblidat d'aglutinar el republicanisme catalanista, segons l'estratègia que postulava l'Avi, es trobaven prou lluny d'haver desaparegut.

La radicalització dels escamots d'EC amb la instauració de la dictadura de Primo de Rivera

El cop d'estat del 13 de setembre de 1923, que provocà la instauració de la dictadura del general Miguel Primo de Rivera, capgirà lògicament el mapa polític català i condicionà a partir d'aquell moment l'actuació d'EC.

El règim dictatorial, que utilitzava precisament l'espantall del separatisme com una de les seves principals justificacions, desfermà una política de persecució general contra les diverses manifestacions del catalanisme i comportà, per tant, el pas a la clandestinitat del moviment catalanista radical alhora que alguns dels seus principals dirigents, Macià en primer terme, es veieren obligats a marxar a l'exili.

La prohibició dels més destacats signes d'identitat nacional catalana diferenciada i, en general, la congelació del sistema de llibertats democràtiques i el tancament de tot canal de participació política donava, tanmateix, un cert protagonisme a una estructura de tipus frontista com EC i, dins una estratègia a la irlandesa com la seva, una especial preponderància a tots aquells partidaris declarats de la insurrecció armada i del sacrifici de sang com a forma de lluita contra l'opressor estranger.

«En aquell temps de la dictadura de Primo de Rivera [dirà Miquel Badia en les seves memòries] tan acorralats estàvem i tan vexades totes les coses de Catalunya, que la nostra exaltació estava al grau màxim.»

Com a conseqüència, amb l'Avi a l'exili, sota l'impuls de Daniel Cardona i del seu lloctinent Manuel Pa-

gès, i la teòrica direcció política a l'interior d'un primer directori format pel doctor Joan Soler i Damians, Joan Alzina i Alzina —membres ambdós del Club Esportiu Catalunya i dirigents a la dècada següent del Partit Nacionalista Català— i l'antiquari Vallmitjana, en poc temps la proliferació d'escamots havia de ser un fet, arribant el seu nombre a 54, segons les dades que proporciona de l'acta d'una reunió del 12 d'octubre de 1924.⁴³

Tot i que la seva expansió es produeix també a llocs allunyats de la capital catalana com Vilanova i la Geltrú, Vilafranca del Penedès o Montblanc, entre d'altres, els escamots es concentren sobretot a Barcelona, amb especial incidència a la universitat, i, dins d'aquesta, a l'escola de medicina, amb els membres de la qual col·laborarien o fins tot participarien en diverses accions els futurs metges ja citats de la colla dels Badia. I cal destacar també l'extensió d'aquests grups separatistes a les facultats de dret i d'enginyeria, on trobem l'escamot encapçalat per Jaume Miravittles, format per alguns militants que esdevindrien coneguts dirigents del separatisme, com Manuel Blasi o Joan Cornudella, o l'integrat per Jaume Bàlius i Mir, temps més tard membre de l'agrupació anarquista Los Amigos de Durruti, així com pels sempre fidels seguidors de Daniel Cardona, Rafael Dalmau i Farreres i Daniel López Bribian.⁴⁴

Per a fer front a aquest creixement de la militància i facilitar la seva recomposició amb l'adveniment de la dictadura, quan encara no havia arribat als 18 anys, Miquel Badia va ser nomenat cap de l'escamot conegut com a «lleidatà». I, malgrat la seva joventut i donant fe de les seves qualitats i dedicació plena, com ell mateix confessa, «amb uns 40 inscrits, algun d'ells estudiants, però la majoria eren treballadors», el grup que ell comandava arribà a ésser el més nombrós.

L'augment numèric dels escamots i, en especial, el desfermament de la política repressiva dictatorial va

⁴³ Acta, 12 d'octubre de 1924. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

⁴⁴ Miquel Amorós, *La revolución traicionada. La verdadera historia de Balús y Los Amigos de Durruti*. Daniel López, *Glossari anecdòtic*.

Circa 1925-1930

Josep Badia va ser membre
del grup naturista «Amics
del Sol».

FCC

fer possible que, a actuacions com la venda de segells de cotització, la col·locació d'estelades independentistes arriant les banderes espanyoles, el repartiment del butlletí d'EC, o de fulls volanders denunciant la manca de llibertats, o l'enganxada de cartells animant al patriotisme, s'hi afegissin ben aviat un altre tipus d'acions.

Així, el juliol de 1924 es plantejà ja un «cop de dignitat», en expressió que Joan Alavedra posa en boca del seu amic Daniel Cardona, aprofitant l'enterrament del conegut escriptor i veterà prohom de la Unió Catalanista, Àngel Guimerà, que, tanmateix, com explicà *Vibrant* [pseudònim de Daniel Cardona] a l'obra de desgreuge de la seva activitat política durant la dictadura, *Res de nou al Pireneu*, resultà fallida.⁴⁵

Sota l'obligada clandestinitat, els escamots, que havien començat com a simples minyons excursionistes i executors d'exercicis militars de simulació, anaren radicalitzant les seves activitats fins a saltar a l'acció directa.

Amb Cardona a l'exili des d'agost de 1924, en estreta relació amb ell el seu lloctinent Manuel Pagès, amb l'ajut dels caps més destacats d'aquests escamots, com Jaume Compte i l'esmentat Marcel·lí Perelló, tingué lloc l'organització de grups més reduïts i secrets, de vegades anomenats «rondes volants», que començaren a reunir-se al número 4, segon segona, del carrer Bertrellans, sota l'aixopluc d'un grup excursionista anomenat Serra del Cadí.⁴⁶

⁴⁵ Joan Alavedra, *Francesc Macià, el camí cap a la Presidència a la Generalitat (1859-1926)*, p. 306. *Vibrant, Res de nou al Pireneu*, p. 9-10.

⁴⁶ Segons la declaració que féu Miquel Badia arran de la seva detenció pel complot de Garraf, a més de sotmetre's a un tribunal que podia imposar càstigs fins arribar a la condemna a mort a qui no fos fidel a la causa, «para ingresar en la ronda era indispensable firmar un papel en blanco que se conservaba en la sociedad, después de enterar al interesado del objeto de esta firma que no era sino el de poderlo utilizar en caso de cobardía, traición, desobediencia o indisciplina de algún asociado, al que se le asesinaría colocándole después dicho papel en un bolsillo para que se supiese que se trataba de un suicidio». *Extracto de las declaraciones prestadas por los que intervinieron de un modo directo en la tentativa de regicidio que se proyectaba llevar a cabo al regreso de SS.MM. a la Corte*, op. cit.

Miquel Badia explica com es tirà endavant l'estructuració clandestina d'aquests grups secrets de militants del catalanisme radical:

«Cada cap d'escamot tingué l'encàrrec d'explicar a la seva gent el paper que jugarien aquests homes dels grups secrets i preguntar-los-hi quins d'ells s'hi volien inscriure. A Barcelona, en un principi, foren uns 60 els inscrits.»

Així, aquests grups secrets o rondes volants, a més «de pegar alguna pallissa», com la que rebé el canonge Boada al claustre de la catedral de Barcelona per haver estat l'autor moral de l'ordre de predicar en castellà, iniciaren, per exemple, una campanya contra Dionís Conde, nomenat per la Dictadura diputat de la Mancomunitat, amb fulls volanders denunciant la seva actuació «botiflera»,⁴⁷ mentre un escamot format, entre d'altres, per Rafael Dalmau i Farreres i Manuel Blasi i Mora, llançaren als magatzems *El Siglo*, dels quals era propietari, líquids inflamables i gasos pestilents per a foragitar la clientela.⁴⁸

La radicalització i eixelebrament que presidien l'actuació d'aquests grups, decidits a «venjar els ultratges de Catalunya», afavoria l'aparició de les primeres insinuacions en pro de la realització d'atemptats mortals i, d'aquesta manera, una visita d'Alfons XIII, anterior al fracassat complot de Garraf de final de maig de 1925, donà peu ja a una proposta primigènia «de matar al primer opressor de Catalunya», desestimada finalment, com explica Miquel Badia, per una ordre explícita rebuda el dia anterior del Directori de París —i ben segur en contra del parer de Daniel Cardona— «de que no es fes res contra la vida de ningú».

⁴⁷ *Catalans! Escrit animant el patriotisme d'Estat Català*, 1924; *Per Catalunya independenta. Catalans! de l'Estat català*. Firma: F. Macià, 1924, i *El propietari de El Siglo Dionís Conde...* Firma: un català digne. [Fons de fulls volanders de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona].

⁴⁸ Entrevista a Maria Carme Dalmau i Dalmau. Barcelona, 31 d'octubre de 2005. *Còpia de l'informe del procés que s'ha seguit contra M. Blasi i altres pel comitè de investigació de la 2a columna Sud Ebre a Casp*, 25 d'octubre de 1936. [Arxiu Albert Roqué i Fíguls].

Circa 1925-1930

Josep Badia, d'excursió al bosc amb uns companys.

FCC

En efecte, deixant de banda els lògics problemes organitzatius que plantejava la clandestinitat a uns joves amb una reduïda formació política i escassa preparació tècnica, les diferències i contradiccions al si d'EC entre les posicions dels dos líders principals del separatisme català, ara a l'exili, en lloc d'apaivagar-se, s'encendrien més encara.

Pràcticament des de la seva arribada a l'exili Daniel Cardona es mostrà en desacord amb la direcció unipersonal de Francesc Macià, l'escassa activitat d'Estat Català a París i l'orientació política «poc nacionalista» dels principals col·laboradors de l'Avi, provinents en més d'un cas dels rengles de la moderada Acció Catalana.

Francesc Macià, per la seva banda, abordava amb desconfiança l'agosament activista i radical de Daniel Cardona i dels seus estrets companys com Manuel Pagès, tirant enrere les propostes organitzatives de *Vibrant*, ja fos, per exemple, l'edició d'un butlletí sota el nom de *República Catalana. Periòdic nacionalista integral adherit a la Unió Catalanista i a l'organització nacional d'Estat Català*; la impressió de fitxes de jurament per a cada afiliat per tal d'estructurar els nuclis de militants dispersos a l'exili, o la conveniència, expressada en una reunió celebrada entre ambdós líders la diada d'aquell 1924, de tornar a Barcelona clandestinament a coordinar els grups de l'interior.⁴⁹

Davant d'aquestes discrepàncies, en les quals de la mà de Cardona intervingueren també els representants dels grups secrets de militants, expressant el seu malestar per la manca d'activitat i els problemes de coordinació amb el Directori de l'organització, l'Avi decidí convocar ell mateix a Perpinyà una assemblea dels escamots, amb l'evident intenció de reforçar la seva posició a l'interior.⁵⁰

⁴⁹ «Cartes de Daniel Cardona i Civit (París) a Francesc Macià i Llussà (Perpinyà)», 5 i 26 de setembre de 1924, respectivament. «Carta de Daniel Cardona i Civit (París) a Simó Llauneta i Camps (Besiers)», 29 d'octubre de 1924. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

⁵⁰ Manuel Cruells, *Un patriota català (biografia de Daniel Cardona i Civit)*, p. 37. «Carta de Daniel Cardona i Civit (París) a Francesc Macià i Llussà (París)», 17 d'octubre de 1924. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

A aquesta assemblea, celebrada l'1 de novembre de 1924 a l'Hotel França de Perpinyà, hi acudiren, a més dels militants més qualificats de l'exili, Macià i Cardona, en primer lloc, nombrosos representants i dirigents dels escamots, com Manuel Pagès o Jaume Bàlius.⁵¹ El principal acord que s'hi prengué fou la configuració d'un nou directori designat per Macià en el qual, en la pràctica, la inactivitat de dos dels seus components, el doctor Josep Riera i Puntí, elegit en nom de la UC i dels grups de catalans d'Amèrica, i la del delegat d'Acció Catalana, Manuel Carrasco i Formiguera, deixà la responsabilitat exclusiva de la direcció de l'interior en mans del doctor Jaume Aiguader i Miró, militant alhora de la Unió Socialista de Catalunya, arreglerat amb l'Avi sobre el paper que havia de tenir EC i la seva caracterització política.

Pocs dies després de la celebració d'aquesta assemblea, la policia es presentà a Barcelona als domicilis de Manuel Pagès i Ventura Gassol, a qui poc abans havia presentat a una comissió de les rondes volants, de la qual juntament amb Jaume Compte i el citat Perelló, donant compte del paper adquirit dintre d'aquests grups secrets, en formà part també Miquel Badia.⁵²

Pagès i Gassol pogueren eludir la detenció, però es veieren obligats també a fugir a l'exili. Amb la marxa de Manuel Pagès, per a dirigir els grups secrets i els escamots en general, a més del directori a l'interior, sobre el qual l'estret col·laborador de Cardona transmeté la seva malfiança als caps de les rondes volants, es constituí una comissió formada per Compte, Perelló, i com a tresorer Roc Boronat, que, ben aviat, es desentengué d'aquesta responsabilitat directiva.⁵³ Aquest nomenament, però, no pogué evitar la desorganització que s'apoderà dels escamots, i s'hi va estendre la desmoralització i consegüent disbauxa que comenta Badia a les pàgines següents de les seves memòries.

⁵¹ «Carta de Daniel Cardona i Civit (Perpinyà) a Francesc Macià i Llussà (París)», 19 de novembre de 1924. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

⁵² Joan Crexell, *op. cit.*, p. 30.

⁵³ Jordi Amat i Betsabé Garcia, *Roc Boronat. El republicà que va fundar el Sindicat de Cecs de Catalunya*, p. 38.

Circa 1925-1930

Josep Badia, de cacera amb uns amics.

FCC

La Bandera Negra i el complot de Garraf

A començament de 1925 era evident que l'objectiu marcat per l'assemblea de Perpinyà de novembre anterior no s'havia acomplert i que les divergències polítiques dins Estat Català, en comptes d'haver-se apai-vagat, havien crescut més encara.

El 8 de gener Macià signava amb els nacionalistes bascos i la CNT l'anomenat Comitè d'Acció de la Lliure Aliança, ampliat més endavant amb el PCE, qualificat més tard per Cardona i el seu amic Francisco de Gaztañaga, de «*gran mentira y gran farsa*». En aquesta línia d'oberta discrepància, ben probablement per la seva marginació del *Butlletí de l'Estat Català* que des del 15 de març començava a publicar a París l'equip de col·laboradors estrets que rodejava l'Avi,⁵⁴ l'1 d'abril de 1925 Daniel Cardona treia al carrer, sense esperar l'autorització de Macià, una nova publicació sota el títol *Publicacions Estat Català*.⁵⁵

Cada cop més marginat dins la direcció d'EC i el cercle de dirigents que envoltaven el cap suprem de l'organització a París, que cada vegada el mirava amb més desconfiança, incapaç d'expressar les seves posicions en els butlletins oficials i, sobretot, en obert desacord amb la manca d'interès per impulsar l'acció directa, Cardona decidí tirar pel dret i crear una suborganització pròpia, sense trencar amb EC, però controlada per ell: «La Bandera Negra. Santa Germandat Catalana».⁵⁶

Quant a l'interior, *Vibrant* pretenia assegurar-se el control sobre les rondes volants i, si era possible, sobre el conjunt dels escamots que, malgrat la desorganització i la desmoralització creixent, encara poguessin romandre dempeus, per així, a diferència de les directrius de Macià, radicalitzar l'actuació dels grups

⁵⁴ *Butlletí de l'Estat Català. Publicació Bimensual de l'Estat Català* (París), núm. 1, 15 de març de 1925. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

⁵⁵ Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 95.

⁵⁶ «La Bandera Negra», de la qual ja hi ha referència en un article publicat a *L'Estat Català* l'1 de març de 1923, recollia una mena de llegenda segons la qual «onejà l'11 de Setembre 1714 abans la rendició de Barcelona». «Elogi de la Bandera Negra». *L'Estat Català, Publicació d'Orientació Nacional*, núm. 8, 1 de març de 1923, p. 1-2.

secrets i fer el pas definitiu cap a una utilització oberta de l'acció armada.

Amb aquesta finalitat, doncs, Daniel Cardona redactà un document amb l'orientació i la finalitat de la Bandera Negra, que envià a Marcel·lí Perelló, el cap dels grups més actius de l'interior, qui, precisament, descontent també per la inactivitat de la direcció de París i la complaença al Principat de Jaume Aiguader, acabava de comunicar a *Vibrant* la seva dimissió com a responsable d'aquestes rondes volants.⁵⁷

El 12 o 13 de maig, Daniel Cardona rebé de tornada el document, amb les signatures de deu militants de l'interior, i la de Marcel·lí Perelló en primer lloc.⁵⁸

Macià, assabentat d'aquesta darrera iniciativa dissident, escrigué immediatament a Cardona, tement que la imatge de desunió que podia donar la creació de la Bandera Negra perjudiqués, especialment entre els catalans d'Amèrica, l'èxit de l'emprèstid Pau Claris que, per un valor superior als 20 milions de pessetes, acabava de treure al carrer coincidint amb la diada de Sant Jordi de 1925.⁵⁹

La impaciència per actuar d'aquests joves militants la descriu amb exactitud Miquel Badia a les seves memòries tot recordant l'impacte produït en els cercles del separatisme català per l'atemptat del 16 d'abril de 1925 a la catedral Sveta-Nedelva de Sofia, en què una sèrie de càrregues explosives col·locades per militants del Partit Comunista de Bulgària havia provocat l'en-

⁵⁷ «Carta de Pere Llopis [Marcel·lí Perelló] (Barcelona) a François Carles Vaquer [Daniel Cardona i Civit] (Perpinyà)», 4 d'abril de 1925. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya]. *Vibrant*, op. cit., p. 40.

⁵⁸ «L'objecte de la Bandera Negra (Santa Germandat Catalana)» —s'hi deia a les primeres línies del preàmbul— «és de defensa nacional segons el mètode de l'Organització d'Estat Català, essencialment una suborganització que vetllarà per que aquesta no abandoni els principis essencials lliberadors, ni modifiqui en el curs de les incidències per la Pàtria la seva base doctrinal, que és el sacrifici heroic». «Preàmbul», *La Bandera Negra. Suborganització d'Estat Català*, 3 de maig de 1925. Ramon Arrufat, *Catalunya, poble dis-sortat*, p. 90-91.

⁵⁹ «Carta de Francesc Macià i Llussà (Bois-Colombes) a Daniel Cardona i Civit (Perpinyà)», 1 de maig de 1925, doc. núm. 66. [Fons Daniel Cardona i Civit. Arxiu de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona].

Juny de 1925

Fitxa policial de Miquel Badia, arran de la seva detenció pel frustrat regicidi de Garraf, tal com la reproduí *La Rambla*, 2 d'abril de 1934, p. 1.

AHCB-H

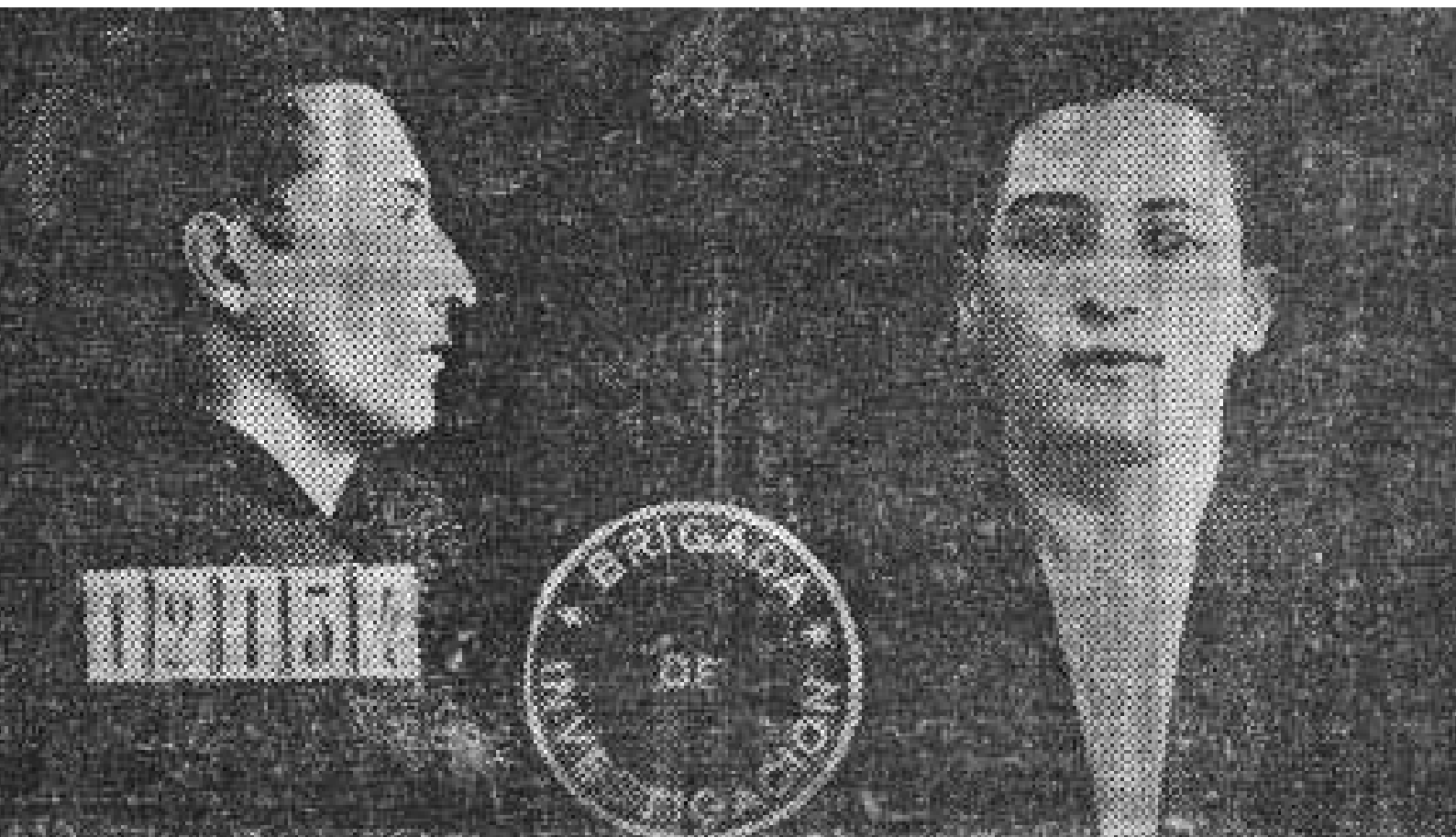
fonsament de la cúpula i la mort de 128 persones, entre elles nombrosos polítics i oficials de l'exèrcit de la dictadura.

Per les dificultats de coordinació amb Cardona i el seu nucli reduït de Perpinyà, les «esquadres» de la Bandera Negra de l'interior començaren a actuar pel seu compte i Perelló assegura, fins i tot, que «les germanes de Miquel Badia ens van confeccionar unes bates negres, amb caputxa i tot, com les dels antics inquisidors i que mai no férem servir».⁶⁰

La situació es trobava, doncs, ja en un punt de no retorn en el qual aquests grups secrets de l'interior feia dies que havien optat per tirar pel dret, com es va poder comprovar en arribar a l'Estat francès notícies sobre la detenció a partir del 31 de maig de 1925 dels principals membres de les rondes volants d'EC, i entre ells Miquel Badia, arran del frustrat regicidi de Garraf.

La responsabilitat exclusiva d'aquesta iniciativa, coneguda des d'aleshores com el «complot de Garraf», gairebé tots els aspectes del qual posà al

⁶⁰ Joan Crexell, *op. cit.*, p. 39.

descobert Joan Crexell en el seu magnífic treball,⁶¹ corresponia a la Bandera Negra de l'interior, ajudada per alguns membres del Grup dels Set procedents d'una altra organització d'acció directa com fou l'anomenat SEM.⁶²

Com ho resumirà de manera bastant encertada a les seves memòries un testimoni bastant objectiu d'aquest atemptat frustrat, l'escriptor i col·laborador de *Mirador* i *El Be Negre*, Rossend Llates:

«Quant al seu fracàs, només cal tenir present que, a part un dels compromesos, que tenia com he dit 21 anys, la resta eren xavals molts dels quals no arribaven als 18. Afegim-hi que eren nombrosos i que, pel que s'ha sabut amb el temps, les indiscrecions —amb les xicotes i amistats— foren abundants i candoroses.»⁶³

⁶¹ Joan Crexell, per exemple, amb el grau d'aprofundiment que recorre tot el seu llibre, tracta també l'espinós tema del delator o delators de Garraf, que, com acostuma a succeir amb aquest tipus de temes amb un cert «morbo», ha despertat a vegades més interès que la transcendència política mateixa del regicidi fallit. Joan Crexell, *op. cit.*

⁶² Joan Crexell, *op. cit.*, p. 39. Efectivament, com hem indicat en un treball anterior, tot i la seva paternitat indiscutible sobre la Bandera Negra, Daniel Cardona desconeixia els preparatius i l'existència mateixa d'aquest atemptat. Però, malgrat la seva manca de responsabilitat directa, a diferència dels dubtes de Macià, de seguida féu seva una iniciativa d'aquesta mena que ell havia reclamat amb tanta insistència dins EC i la defensà sempre davant les crítiques d'altres militants separatistes, como fou el cas, per exemple, de Josep Casals i Ramon Arrufat. Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 98.

⁶³ Rossend Llates, *30 anys de vida catalana*, p. 492.

29 d'abril de 1926

Il·lustració de Ricard Opisso d'un moment del judici pel complot del Garraf.

Hi apareixen asseguts d'esquerra a dreta els processats: Emili Granier-Barrera, Deogràcies Civit, Josep Garriga, Miquel Badia, Jaume Compte, Francesc Ferrer, Jaume Julià, Marcel·lí Perelló i Antoni Argelaguer. Rere seu, el jutge instructor Fernández Valdés. Reproduïda a *La Rambla*, 10 de març de 1930, p. 14.

AHCB-H

Ocaña, 1929

Miquel Badia, al penal.

FCC

29 d'abril de 1926

Il·lustració de Ricard Opisso d'un moment del judici pel complot del Garraf.

Hi apareixen d'esquerra a dreta els processats: Deogràcies Civit, Miquel Badia, Jaume Compte, Francesc Ferrer i Jaume Julià. Reproduïda a *La Rambla*, 10 de març de 1930, p. 14.

AHCB-H

Miquel Badia, al seu text autobiogràfic, sense deixar de reconèixer la seva participació, té especial interès a remarcar l'existència efectiva del complot i reivindicar-ne el caràcter polític, «per deslliurar i venjar a la seva Pàtria», més enllà de rumors interessats que parlaven de muntatge policial, ajudats a estendre per l'estratègia emprada, com veurem, pels advocats de la defensa durant el consell de guerra posterior.

A banda de la reivindicació política d'aquesta iniciativa, a les seves memòries Badia passa de puntetes per sobre dels detalls de la preparació i del desenvolupament logístic del complot i, després de remarcar que al tren que havia d'utilitzar el monarca en el seu desplaçament a Barcelona no hi havia de viatjar cap persona políticament no relacionada amb la monarquia i el govern de la dictadura, l'única crítica que hi deixa caure fa referència a l'excessiu nombre de militants que coneixien l'existència d'aquesta acció armada.

Detenció i processament de Miquel Badia

Dos dies després de l'apressament al Garraf mateix dels primers encausats, el dimarts 2 de juny Miquel Badia, amb tot just 19 anys, era detingut a

Ocaña, 1929

Miquel Badia en un partit de futbol al penal.

FCC

la farmàcia on treballava, al carrer Luis Antúnez, com relatà Joan Cornudella, «per dos homes que li posen les pistoles al pit i se l'enduen, davant els ulls esverats de l'apotecari».⁶⁴

Segons sembla, li fou ocupada una pistola Parabellum carregada i tres carregadors més, que, segons declarà ell mateix, li havia estat lliurada per Manuel Pagès per a realitzar pràctiques de tir.⁶⁵

Tot seguit, el portaren als soterranis de la delegació policial del carrer Regomir, on, segons confessió pròpia, tot just arribar va rebre una pallissa i una sèrie de maltractaments que denuncià el febrer de 1926 davant el jutge instructor.⁶⁶

Però, en contraposició a la brevetat i manca de detalls tècnics sobre la preparació i el desenvolupament del complot, Badia a les seves memòries fa un relat extens dels pensaments que el turmentaren el temps que va romandre en aquests calabossos, esperant l'interrogatori següent. I donant compte de l'impacte emocional que li produí el lloc del seu primer engarjolament, reconeix haver tornat a visitar-lo anys després, el 1934, ja com a cap de serveis d'ordre públic, per a corroborar la tènica imatge d'aquell lloc que el tingué reclòs durant aquells interminables tres dies.

Finalment, transcorregut aquest lapse de temps, la seva detenció més tardana li havia evitat bona part dels maltractaments que sí que patiren els seus companys. Tanmateix, tot i la brutalitat emprada en els interrogatoris, cap dels detinguts arribà a fer ús de la píndola d'un gram d'estrícina i belladona que, com explicà Marcel·lí Perelló, Miquel Badia havia lliurat als militants de la Bandera Negra, per al cas de produir-se una eventualitat com aquella.⁶⁷

A continuació, Miquel Badia va ser traslladat a l'edifici de la Jefatura Superior de Policia, a l'aleshores passeig d'Isabel II, on va poder reunir-se amb la resta de detinguts i, plegats, superada aquella difícil pro-

va, malgrat el futur incert que els esperava, demostraren un ànim prou elevat i cantaren himnes patriòtics. Dues jornades més tard, van ser conduïts a la presó Model de Barcelona, on se'ls aplicà una incomunicació de 25 dies.

Tot i haver-se produït fins a un total de 27 detencions, algunes d'elles de simples militants o simpatitzants separatistes, l'1 de juliol de 1925 el nombre final d'encausats per aquest complot va ser de deu, a banda de sis persones més, ja a l'exili, entre les quals figuraven destacats dirigents d'EC com Francesc Macià, Daniel Cardona o Ventura Gassol.

Pel que fa referència concreta a Miquel Badia, el seu grau de responsabilitat en el frustrat regicidi sembla que queda ben reflectit en la declaració policial que realitzà poc després de la seva detenció, en la qual, sota la direcció de Marcel·lí Perelló, se li atribueix la participació en els treballs per a portar a terme la col·locació de l'artefacte explosiu, alhora que reconeix almenys un viatge en cotxe al Garraf per a inspeccionar la situació el dia 26 de maig. Com a conseqüència, va ser encausat com a executor directe del complot de Garraf.⁶⁸

A l'espera de la fixació de la data del judici, romangué tancat a la part del correccional de la presó Model, on, com explica a bastament al seu text autobiogràfic, passava les hores imaginant esbojarrats projectes de fugida en companyia de Jaume Comp-te. De tots ells, només un intent semblava poder tirar endavant, amb l'ajuda de Manuel Talens,⁶⁹ pres aleshores de filiació comunista, i la participació, fins i tot,

⁶⁸ *Extracto de las declaraciones prestadas por los que intervinieron de un modo directo en la tentativa de regicidio que se proyectaba llevar a cabo al regreso de SS.MM. a la Corte, op. cit.*

⁶⁹ En efecte, a partir de la reaparició d'EC com a partit independent a final de maig de 1936, Manuel Talens figurà com a dirigent d'aquesta formació i com a tal participà, per exemple, al desembarcament a Mallorca a començament de la guerra civil, formant part, precisament, dels anomenats «grups d'acció de Miquel Badia», alhora que com a orador tingué ocasió d'intervenir també en diversos mitings de propaganda política de la formació separatista. Esteve Albert, *Quatre boigs de Mataró (combat per Catalunya, 1930-1937)*. Fermí Rubiralta, Joan Cornudella i Barberà (1904-1985), p. 63.

⁶⁴ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 21.

⁶⁵ *Extracto de las declaraciones prestadas por los que intervinieron de un modo directo en la tentativa de regicidio que se proyectaba llevar a cabo al regreso de SS.MM. a la Corte, op. cit.*

⁶⁶ Joan Crexell, *op. cit.*, p. 192.

⁶⁷ Joan Crexell, *op. cit.*, p. 195.

Ocaña, 10 d'abril de 1930

Cédula de llibertat de Miquel Badia amb la seva empremta dactilar.

FCC

REFORMATORIO DE ADULTOS DE OCAÑA

SEÑAS GENERALES

COLOR DE
Iris (ojos) _____
Cabello _____
Piel _____
Cejas _____
Nariz _____
Boca _____
Barba _____
Cara _____
Talla _____

SEÑAS PARTICULARES

FÓRMULA DACTILOSCÓPICA

L-2-1-1-3-R-1-2-1

DATOS GRÁFICOS DEL PULGAR DERECHO

Habiendo sido licenciado hoy en este Establecimiento el recluso *Miquel Badia Capell* de *24* años de edad, de estado *soltero* de profesión *estudiante farmacia* natural de *Ponçgnon* provincia de *Lerici* pasa a fijar su residencia a *Sanlúcar - calle Murat* donde deberá proveerse de la cédula personal, sirviendo este documento el tiempo necesario para llegar a dicha localidad, en la que deberá presentarse al Alcalde y Comandante del puesto de la Guardia civil

Ocaña *10* de *Abril* de 1930

V.º B.º
EL DIRECTOR,

EL SUBDIRECTOR-ADMOR,

F. Juan Sanlúcar

de la seva mare. Però tot se n'anà en orris pel canvi de galeria que patiren el dia anterior a la data fixada per a aquesta aventura, per l'avís del responsable de la cèl·lula comunista, que es negava a autoritzar la participació de dos dels seus camarades de partit.

D'aquests mesos reclòs a la presó Model de Barcelona, segons l'afirmació de Jaume Bàlius, recollit pel seu biògraf Miquel Amorós, tot i blasmar «*la conducta del hoy fascista Miquel Badia Capell*» arran de la seva detenció «*que sin ser sometido a la más leve tortura, por pusilanimidad o cobardía facilitó los nombres de todos los que intervinieron en el hecho de Garraf*», en destacarà la seva actitud de solidaritat, «*sosteniendo la huelga de hambre como el resto de los protestatarios*» davant els maltractaments que patien els presos, en especial Jaume Compte.⁷⁰

El fracàs del complot de Garraf havia provocat la desbandada general dels grups organitzats d'EC i, de fet, els escamots no tornaren a reorganitzar-se fins dos anys més tard, i, en especial, a partir de 1928, quan el doctor Aiguader recuperà la llibertat i tornà a encapçalar el directori clandestí de l'organització, mentre que, en el mateix sentit, la detenció fortuïta el 17 d'agost de 1925 de Miquel A. Baltà havia portat a la dissolució del SEM.

Sota aquestes difícils condicions, a l'interior del país s'inicià una campanya de solidaritat amb els detinguts, coordinada fonamentalment per Miquel Ferrer i Abelard Tona, i a l'exili, per la seva banda, es tiraren endavant també diverses iniciatives propagandístiques en favor dels acusats.⁷¹

Gràcies precisament a les gestions d'Abelard Tona, el Col·legi d'Advocats de Barcelona es féu càrrec dels encausats; correspongué a l'advocat Francesc Girons i Martí la defensa de Miquel Badia, per al qual, en un primer moment, el fiscal, Mariano García Cambra, demanà una pena de reclusió temporal en el grau màxim a

pena de mort, com la resta d'encausats més compromesos com a responsables de la Bandera Negra, el cas de Marcel·lí Perelló o Jaume Compte.

Judici i condemna pels fets de Garraf: els duríssims anys de reclusió

Un cop quedà clar, per mitjà d'un real decret aprovat el dia Nadal de 1925, que traslladava els casos de regicidi de la jurisdicció civil a la militar, que seria aquesta darrera institució, per tant, la que s'encarregaria del judici, el 29 d'abril de 1926, presidit pel coronel Àngel Martínez Peñalver, s'inicià el consell de guerra a l'interior mateix de la presó Model, en comptes d'un recinte militar.

Sobre la vista oral del judici, Badia, a les seves memòries, en la línia subjectivista d'altres paràgrafs, deixa de banda les qüestions més jurídiques i tècniques per a passar a referir detalls molt més personals, com les sensacions interiors del primer contacte físic directe amb la mare i els germans després de tants mesos de separació.

Dóna compte, això sí, de l'única manifestació política dels encartats durant el consell de guerra, censurada a la premsa per la dictadura, com fou l'entrada a la sala del judici dels nou encausats amb un bri de ginsteta groc o un clavell vermell al trau de l'americana, alternativament, fins a compondre la bandera catalana, que el president de la sala i la resta de militars, tan bon punt se n'adonaren, ordenaren retirar amb crits i, fins i tot, fent ostentació d'algun sabre desembainat.

Tanmateix, potser per la filiació de la major part dels advocats propera a la Lliga, aquesta fou, i a més sense el seu coneixement, l'única manifestació de contingut polític i patriòtic durant els tres dies que durà el judici. Així, en lloc de tirar endavant una estratègia de denúncia i trencament, els defensors optaren, davant la gravetat de les penes sol·licitades pel fiscal, que en el cas de Compte arribava fins i tot a la pena de mort —i la cadena perpètua per a Badia—, per negar l'existència de l'intent de regicidi i per defensar, en canvi, la tesi del muntatge policial, el qual explicaria ensems l'interès de Badia al seu text per subratllar l'existència real

⁷⁰ Jaume Bàlius, aleshores ja anarquista convençut, oblida intencionadament, que, com hem explicat, quan es produí la detenció de Miquel Badia, la major part dels seus companys feia ja dos dies que romanien a les mans de la policia. Miquel Amorós, *op. cit.*, p. 19-20.

⁷¹ Abelard Tona, *op. cit.*, p. 139-141; Miquel Ferrer, *op. cit.*, p. 93.

del complot i posar de manifest el seu contingut i objectiu antimonàrquic i, sobretot, separatista.

En aquesta línia coincident amb la resta d'advocats, el lletrat de Miquel Badia, Francesc Girons, en la seva intervenció davant el consell de guerra parlà del seu defensat com «un jove exaltat i aparatós», negà l'existència de proves, més enllà de la declaració sumarial davant la policia que ja hem esmentat, i presentà la seva actuació, que segons el seu parer no tindria caràcter delictiu, com a «simple informat del pràcticament irrealitzable intent d'inexperts minyons que projectaren jugar un moment a revolucionaris», per a acabar el seu al·legat comparant aquest judici amb l'afer Dreyfus.⁷²

A la sessió de la tarda de l'1 de maig, després de que els acusats, un per un, i entre ells Miquel Badia, declarassin no voler afegir-hi res més, el president donà per finida la vista. La sentència del «*Capitán General de la 4.ª Región*» va ser coneguda l'endemà i ratificada pel Consell Suprem de Guerra i Marina, amb data del 4 de setembre de 1926. Aquesta condemnava set dels nou encausats: Perelló i Compte, en primer lloc, com a principals responsables, a més de Jaume Julià i Pedrol i Josep Garriga i Aleu, a cadena perpètua, i a Francesc Ferrer i Torrens i Deogràcies Civit i Vallverdú, a 12 anys i un dia, com a Miquel Badia, a qui es rebaixava la consideració d'autor del delictes en grau de temptativa per la de còmplice.⁷³

Després d'uns mesos encara a la presó Model de Barcelona, durant els quals Badia seguí projectant els plans de fugida més inversemblants, en vigílies d'anar a presidir, com explicà en un article escrit per ell mateix poc temps més tard de sortir al carrer, a tots els condemnats de Garraf se'ls aplicà un règim carcerari especial. Reclosos «a la segona galeria, aïllats de tots els altres presos polítics i socials; a passeig hi sortíem sols, quan anàvem a comprar a l'economat també miraven que no hi hagués cap més pres [...] les reixes les revisaven dues vegades cada dia».⁷⁴

⁷² «La Causa de Garraf», *La Tronada*, núm. 2, 8 de maig de 1926.

⁷³ Joan Crexell, *op. cit.*, p. 233.

⁷⁴ Miquel Badia, «Presons, encara... Un ex-presidiari parla», *La Rambla*, 15 de setembre de 1930, p. 11.

Finalment el 25 de setembre de 1926 arribà l'ordre de la Direcció General de Prisiones del seu trasllat a la «Prisión Escuela Industrial de Alcalá de Henares», lloc designat com a menor d'edat per al compliment de la pena, a on anà acompanyat de tres companys més, Francesc Ferrer, Jaume Julià i Josep Garriga.⁷⁵

D'aquesta manera, des de la «Prisión Celular de Barcelona», el 2 d'octubre, amb una «*hoja disciplinaria*» on només consta la seva «*buena conducta*», va ser conduït a Alcalá d'Henares, vestit, com sabem per la «*hoja de conducción*», «*con americana oscura y pantalón algodón claro*».⁷⁶

D'aquest viatge cap a presidir «l·ligat de mans i peus», el fill de Torregrossa ens transmet a les seves memòries tota l'emoció que va sentir i els sentiments personals que va viure, des del darrer adéu a l'estació de Sants a les dues germanes i el germà Josep i les sensacions de la conducció en tren escortats per la guàrdia civil en abandonar sòl català i travessar l'Aragó fins arribar a la localitat madrilenya de destinació.

Però, a diferència del que havia de succeir vuit anys més tard, quan arran del fracàs de l'aixecament del Sis d'Octubre de 1934, Miquel Badia abandonà d'amagat el país i, amb el cap cot, es dirigí a l'exili mentre era fortament criticat a l'interior, ara, almenys, tot i les llargues penúries que encara l'esperaven, trobà una certa recompensa i consideració al seu sacrifici polític. Com ho resumeix l'escriptor Rossend Llates a les seves memòries, després de la causa pel complot de Garraf «els noms de Miquel Badia, Compte, [...] es feren ràpidament populars».⁷⁷

Mentrestant, des de la detenció dels condemnats pels fets de Garraf a final de maig de 1925 fins al trasllat definitiu per al compliment de la pena imposada l'octubre de 1926, Daniel Cardona, debilitada la seva

⁷⁵ *Orden de traslado del condenado Miguel Badia Capell. Negociado de Destino y Conducción de Penados. Dirección General de Prisiones, 25 de setembre de 1926. Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo].*

⁷⁶ *Hoja de conducción y Hoja disciplinaria del condenado Miguel Badia Capell. Prisión Celular de Barcelona, 25 de setembre de 1926. Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo].*

⁷⁷ Rossend Llates, *op. cit.*, p. 491.

posició dintre d'EC pel fracàs del complot, a l'exili, difícilment havia pogut no ja capitalitzar aquesta acció, sinó, simplement, contribuir a ajudar els militants detinguts i, en aquestes circumstàncies, l'octubre de 1925 decidí trencar definitivament la seva relació política amb Macià.⁷⁸

L'Avi, per la seva banda, davant el magre resultat de l'emprèstít Pau Claris, intentant aprofitar l'apropament tàctic puntual amb les forces comunistes, aconseguí que el Comitè de la Lliure Aliança el comissionés per a anar a la Unió Soviètica i, d'aquesta manera, acompanyat del seu secretari Josep Carner-Ribalta, feia cap a Moscou el 24 d'octubre de 1925 per tal d'aconseguir el suport del Komintern a una insurrecció armada a l'Estat espanyol o, almenys, el seu suport econòmic. El 28 de novembre, però, decebuts, abandonaven la capital soviètica.⁷⁹

L'any següent, el 14 de juliol de 1926, EC participava en les xiulades i actes de protesta a París contra la presència del general Primo de Rivera a la gran parada militar que volia celebrar la victòria espanyola i francesa al Marroc i la rendició final d'Abd-el-Krim. Però, sens dubte, la principal iniciativa de l'organització separatista durant aquell any va ser el projecte d'incursió militar al Principat fins a Olot, conegut com a complot de Prats de Molló, programat en principi per a una data tan assenyalada com l'Onze de Setembre, i més tard endarrerida al 4 de novembre de 1926.⁸⁰

El sacrifici ritual i el gest a la desesperada amb què Macià tirà endavant aquesta iniciativa armada esdevingué ràpidament èxit propagandístic i publicitari que ajudà a engrandir encara més el carisma i el lideratge de l'Avi, fins a convertir-lo en el símbol de la lluita del poble català contra la dictadura primoriverista.⁸¹

Per la seva banda, Miquel Badia arribà al penal d'Alcalá d'Henares el 3 d'octubre. Descriu l'edifici d'aquesta eufemísticament anomenada «Escuela Industrial de

Jóvenes de Alcalá de Henares», com una casa vella i gran, en la qual primerament hi hagué una escola d'estudis majors i després un convent. I, com a complement al relat de les seves memòries personals, Miquel Badia explicà també poc després de sortir de presó alguns altres detalls de la ferrenya rebuda «a aquellos *malvados de Garraf*», com la dieta del primer dia —un pa i un bocí de llonganissa—, «que cap de nosaltres no va poder-se empassar. Ens costà una pesseta», al qual en dies successius seguí com a ranxo «una barreja infecta».⁸²

A continuació, hagué de fer front d'entrada a un llarg període «d'observació», incomunicat i tancat a la cel·la, tret de mitja hora diària per a poder sortir a donar voltes a pas militar a un pati petit.

Passat un mes i mig en aquestes dures condicions d'aïllament, sota les quals confessava haver perdut de quatre a cinc quilograms de pes, mentre els altres dos companys condemnats, Garriga i Julià, foren enviats al penal de San Miguel de los Reyes, Badia romangué durant dos anys a Alcalá d'Henares, sense que la seva situació canviés de manera ostensible, com ho fa saber al seu pare i a una de les seves germanes en una carta del 27 de juliol de 1927, escrita en castellà per les limitacions estrictes de la censura.

Objecte d'unes mesures, com ell mateix qualifica, de «draconianes», vestit de presidiari i prim de la gana que passava, des del primer moment al penal madrileny patí un duríssim viacrucis de vexacions, alguna pallissa, no pocs maltractaments i penalitats de tota mena, de les quals dóna compte en les pàgines següents del seu text autobiogràfic.

A partir d'aquest punt, doncs, i ja fins al final d'aquests inacabats records, el seu escrit descriu la lenta monotonia de la vida a la presó: dianes de bon dematí, formacions constants per als recomptes, escassetat i mala qualitat dels dos únics ranxos diaris, redempció per mitjà del treball que ell desenvolupava com a escriptor en un taller d'impremta, alguna tertúlia, toc de retreta. Tot això, sense poder deixar d'ésser focus principal d'atenció per la naturalesa del seu

⁷⁸ Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 99-103.

⁷⁹ Josep Carner-Ribalta, *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló. Memòries*.

⁸⁰ Xavier Sanahuja, ... *i de Prats de Molló a la Generalitat*.

⁸¹ *La Catalunya rebel. El procés a Francesc Macià i als protagonistes dels fets de Prats de Molló*.

⁸² Miquel Badia, «Presons, encara... Un ex-presidiari parla - II», *La Rambla*, 29 de setembre de 1930, p. 10.

delicte, agreujat per la seva complexitat física d'atleta i el seu caràcter arrauxat, que li reportaren més d'una estada incomunicat en cel·les de càstig, com la que relata per un període de quinze dies, i una persecució afegida per part dels carcellers i, en especial, dels «*cabos de vara*», convictes que, per una petita gratificació i una sèrie d'avantatges carceraris, esdevenien ferotges ajudants circumstancials dels guardians professionals.

En efecte, fins aquí arriba l'extensió del text de les memòries que Miquel Badia tingué oportunitat d'escriure.

No disposem, per tant, de detalls concrets en primera persona del que, ben segur, hauria estat el capítol següent del seu text autobiogràfic: el relat de l'intent de fuga que protagonitzà, juntament amb dos companys més, i el càstig terrible que patí com a conseqüència d'aquesta frustrada aventura.

Sí que sabem, en canvi, que aquest intent d'evasió tingué lloc exactament el 2 de setembre de 1927:

«A las 17,30 horas [segons l'expedient penal de Miquel Badia] intentó evadirse en compañía de otros dos individuos de este Establecimiento, serrando una reja del 6º dormitorio y saliendo a la calle, siendo perseguido y capturado en las inmediaciones del cuartel de caballería y reingresado momentos después.»

Sobre el material emprat i la seva procedència, l'expedient penal segueix explicant:

«Las sierras fueron introducidas dentro de un cajón de doble fondo, que contenía comestibles, y consignado a Badia desde Barcelona. Se le ocupó una pistola cargada perteneciente a un ayudante, de la cual se había apoderado otro de los que le acompañaban, violentando el cajón de la mesa y abusando de su destino de celador-escribiente de la Ayudantía.»⁸³

83 En efecte, com explicà a Emili Granier-Barrera anys més tard en una entrevista a *La Rambla*, a un d'aquests dos companys de fuga «li faltaven complir només sis mesos i tenia un petit càrrec al penal que li permetia viure força bé dintre del règim de l'establiment». Però, resultant indispensable la seva participació per al resultat reeixit de la fuga, Miquel Badia va aconseguir convèncer-lo, per vanitat, assegurant-li «que sortirien retratats tots

I, donant compte, un cop més, del seu caràcter altiu i un xic orgullós, malgrat el fracàs d'aquest intent i les terribles represàlies que l'esperaven, aquest mateix expedient de «*vicisitudes penales y penitenciarias*», afegeix:

«El recluso Badia manifiesta que tiene el propósito de evadirse del Establecimiento donde se halle.»⁸⁴

Jaume Ros al seu text biogràfic parla d'una evasió que, sense indicar la data i situant-la erròniament al penal d'Ocaña, per la seva envergadura la podem relacionar, sens dubte, amb aquest intent frustrat, del qual dóna algun detall interessant més:

«El seu germà Josep havia subornat el conductor de la camioneta que treia la brossa del penal. La camioneta i en Miquel havien arribat ja al carrer, ell entre bidons, i quan saltà del vehicle, una dona que justament passava per allí es posà a cridar. Fou perseguit i atrapat i ja no pogué arribar al cotxe, no gaire lluny, on l'esperava el seu germà.»⁸⁵

A més de donar compte immediatament a la «*Dirección General del Ramo y al Sr. Juez de Instrucción*», que li obrí a ell i als seus dos acompanyants —Alejandro Villasante Frechilla i Antonio Hernández Pérez— un sumari «*por quebrantamiento de condena, robos y hurto*», les primeres represàlies per aquest intent avortat de fuga no tardaren a produir-se. Com de manera eufemística diu el seu expedient penal:

«Pasa al período de regresión, siendo aislado y recluso en celda oscura.»⁸⁶

dos als diaris, tant si podien escapar-se, com si no». Emili Granier-Barrera, «L'Ordre Públic ja depèn dels catalans. Miquel Badia, secretari de la Comissaria General, ens parla dels serveis recents», *La Rambla*, 2 d'abril de 1934, p. 1. *Expediente penal de Miguel Badia Capell*, op. cit.

84 *Vicisitudes penales y penitenciarias. Expediente penal de Miguel Badia Capell*, op. cit.

85 Jaume Ros, op. cit., p. 54.

86 *Mandamiento de prisión por auto por quebrantamiento de condena, robos i hurto, contra Miguel Badia Capell, Alejandro Vi-*

A la pràctica, com explica un article dirigit al senyor director general de Presons, signat per Josep Maria Massip, en què es denunciïen les condicions dels presidis, que, escrit el març de 1930, en plena campanya en favor de l'amnistia dels presos i exiliats de la dictadura primoriverista, prengué com a exemples la penosa situació que havien suportat, entre d'altres, Jaume Compte i Miquel Badia, donarà alguns detalls del patiment del fill de Torregrossa durant cinc mesos en una cel·la d'aïllament:

«Sense altre abrigo que la seva roba esparracada de presidiari; sense altre llit que un tros d'escombra i la tapadora de la comuna; [...] ha hagut d'apaivagar la set passant la llengua per les lloses glaçades del sòl o intentant, en va, beure els seus propis orins...»⁸⁷

I, a banda de la prohibició de sortir al pati i d'aquesta prolongada comunicació, durant cinquanta dies li va ser reduït a la meitat el «ranxo» corresponent, per la qual cosa no és estrany que arribés a confessar que acabà «mig boig».

Del turment patit sota aquestes esgarrifores condicions en tenim notícia també, en aquest cas en primera persona, per una carta escrita en català el 2 de novembre de 1928, en situació de trànsit des de la presó de Madrid, que, malgrat la comunicació imposada, va poder redactar amb la tinta i ploma que havia aconseguit «amb una bona propina a l'ordenança», eludint per aquest conducte el control de la censura i podent arribar així intacta a mans de la seva família.

Farcida de retrets als seus germans «per haver-li regatejat» el menjar en dies posteriors, en aquesta missiva Miquel Badia assegura haver arribat a menjar «palla i merda»; un dels companys de fuga, un «bocí d'escombra», mentre que el tercer implicat «va intentar su-

ïcidar-se per tres vegades seguides, fins que ho aconseguí», idea que assegura haver-li rondat també pel cap de manera constant.⁸⁸

I, a part d'originar-li una lesió pulmonar, la fracassada evasió li costà així mateix un recàrrec de tres anys en la condemna, en un procés judicial en el qual inicialment tingué un advocat de cognom Salazar, que, per la seva incompetència, a la mateixa carta demanà al seu germà Josep la substitució pel lletrat que portava la defensa d'un dels dos companys de fuga.

Però el que sorprèn encara més de la lectura d'aquesta mateixa carta del 2 de novembre de 1928, és l'acusació directa que recull contra Francesc Ferrer, l'altre encartat pel complot de Garraf que complia condemna com ell a Alcalà d'Henares, a qui qualifica de «canalla i delator», i demana a la família que trenqui qualsevol tipus de relació amb la seva, per haver estat el culpable de tot el que li ha passat i haver-lo delatat i traït, fent fracassar la fuga, des del seu càrrec carcerari de «cabo de vara», en el qual «segons em diuen uns presos que vénen amb mi a Ocaña no és dels millors».

De la preocupació de la família pel seu estat de salut, en pot donar idea el fet que Josep Badia, assabentat del fracàs d'un intent en el qual la seva col·laboració havia estat imprescindible, un mes després, l'octubre de 1927, va voler fer cap a Alcalà d'Henares per a presentar-se al despatx del director del penal, i amenaçar-lo, posat cas que li passés quelcom irreparable al seu germà petit.⁸⁹

Tanmateix, davant dels seus parents, quan preocupats per la seva salut anaren a veure'l, malgrat la debilitat que el feia «agafar-me als ferros durant la visita per no caure», no va voler donar mostra de la precària situació que patia.⁹⁰

llasante Frechilla y Antonio Hernández Pérez, 17 de setembre de 1926. Juzgado de Instrucción de 1.ª Instancia de Alcalá de Henares. Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo]. *Vicisitudes penales y penitenciarias. Expediente penal de Miguel Badia Capell*. op. cit.

⁸⁷ Josep Massip, «Segle xx? Al senyor Director General de Presons», *La Rambla*, 17 de març de 1930, p. 12.

⁸⁸ «Carta de Miquel Badia i Capell (presó de Madrid) a pares i germans (Barcelona)», 2 de novembre de 1928. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia] (Recollida a l'apèndix). Miquel Badia, op. cit.

⁸⁹ «Carta de Miquel Badia i Capell (penal d'Ocaña) a pares i hermanas (Barcelona)», 30 de novembre de 1928. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

⁹⁰ «Carta de Miquel Badia i Capell (presó de Madrid) a pares i germans (Barcelona)», 2 de novembre de 1928, *ibid*.

Però l'intent d'evasió i els càstigs consegüents no són l'única anotació d'aquell setembre de 1927 en el seu expedient penal. En efecte, el 13 d'aquell mateix mes la Comandància de Marina de Barcelona —lloc de destinació militar a causa dels estudis de nàutica iniciats el 1922— enviava una carta a la direcció del penal d'Alcalà d'Henares, informant que Miquel Badia havia passat a formar part el 1926 del reclutament de l'armada i, per tant, un cop acabada la condemna, havia de donar-li notícia del fet, per tal que acomplís el servei militar corresponent.⁹¹

Un any després, el setembre de 1928, arran del cinquè aniversari de la seva proclamació, la dictadura de Primo de Rivera, conscient, d'altra banda, de la crisi política irreparable que començava a patir, promulgà un decret d'amnistia que tingué efectes penals sobre els condemnats pels fets de Garraf. Per a Miquel Badia, més concretament, la pena de 12 anys i un dia de reclusió temporal se li commutava, amb efecte l'1 de gener de 1929, per la de presó durant el mateix temps de condemna; se li rebaixava un deu per cent aquest laps i, com a conseqüència, se li reconeixia a l'efecte de compliment l'any i mig complet transcorregut com a pres preventiu a la Model de Barcelona.⁹²

La principal conseqüència personal, però, per a Miquel Badia, d'aquest decret d'indult va ser el canvi de presó que visqué a continuació.

Coneixedor d'aquesta contingència, per la fama del penal d'Ocaña, que, segons l'opinió del fill de Torregrossa, juntament amb el d'Alcalà d'Henares, «són els dos pitjors de tota Espanya», i per la por d'haver-se

convertit amb aquesta aventura en el pres considerat més perillós de tot l'Estat, intentà lliurar una quantitat econòmica per aconseguir, per mitjà de l'esmentat advocat d'un dels seus dos companys de fuga, el trasllat a la presó més benigna de San Miguel de los Reyes.⁹³

El seu desig, però, no reeixí. Així, el 2 de novembre de 1928, en els termes recollits al seu expedient penal, «*es entregado este recluso a fuerzas de la Guardia Civil*» i, abans de fer cap el 10 de novembre al «*Reformatorio de Adultos de Ocaña, al objeto de continuar extinguendo su condena*», romangué, com ja s'ha dit, vuit dies de trànsit a la presó de Madrid. En efecte, Miquel Badia, amb una causa pendent davant el jutjat d'Alcalà d'Henares, la 219/1927, per «*quebrantamiento de condena, robos y hurto*», ingressà el 10 de novembre al penal d'Ocaña, amb una anotació textual a llapis al seu expedient que deia «*¡Ojo! fuguista peligroso*», i una advertència subratllada sobre la seva «*muy mala conducta*».⁹⁴

Però, malgrat els seus temors, tornats a reiterar en una carta, ara en castellà i sotmesa a la censura, dirigida a la seva família el dia 30 d'aquell mateix mes de novembre de 1928, si bé es mantingueren algunes constants del draconia règim carcerari, com la limitació de la correspondència a una carta cada quinze dies, tal vegada pel canvi de tipus de condemna citat, la seva situació personal al penal d'Ocaña, sense millorar de manera ostensible, almenys no va ser pitjor que la que sofria a Alcalà d'Henares.

Així, amb una dieta més completa, pogué recuperar-se de l'extrema debilitat física que li havia suposat l'inhumà càstig patit després del fracassat intent de fuga, fins al punt, com pot confessar al seu germà, de poder fer «*la vertical encima de un taburete*».⁹⁵

En aquest sentit, després de deu dies d'aïllament, el 20 de novembre era integrat amb la resta de presos, i el dia 1 de gener de 1929, «*es dado de alta en el taller*

⁹¹ «Carta de la Comandancia de Marina de la provincia de Barcelona al Sr. Director de la Escuela Industrial de Jóvenes de Alcalá de Henares», 13 de setembre de 1927. *Expediente penal de Miguel Badia Capell*, op. cit.

⁹² Aplicant totes aquestes rebaixes en el temps de condemna, Miquel Badia hauria acomplert hipotèticament el total de la seva condemna el 21 de març de 1936, és a dir, un mes abans de la data del seu assassinat. *Notificación del Secretario Permanente de Causas de la Cuarta Región a Miguel Badia Capell*, 17 de setembre de 1928 y 7 de gener de 1929; *Liquidación del tiempo de prisión sufrida por Miguel Badia Capell*, 31 d'octubre de 1928. Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo]. *Vicisitudes penales y penitenciarias. Expediente penal de Miguel Badia Capell*, op. cit.

⁹³ «Carta de Miquel Badia i Capell (presó de Madrid) a pares i germans (Barcelona)», 2 de novembre de 1928, op. cit.

⁹⁴ *Expediente penal de Miguel Badia Capell*, op. cit.

⁹⁵ «Carta de Miquel Badia i Capell (penal d'Ocaña) a pares y hermanos (Barcelona)», 30 de novembre de 1928, op. cit.

Barcelona, 12 d'abril de 1930

D'esquerra a dreta: Miquel Badia, Josep Garriga, la dibuixant Lola Anglada, Deogràcies Civit i Francesc Ferrer, celebrant el retorn dels primers quatre amnistiats del complot de Garraf.

GASPAR / MC

de pantallas», i figura tan sols una breu estada a la infermeria d'Ocaña, sense que n'hàgim pogut esbrinar la causa, entre el 25 i el 27 de gener de 1930. D'aquesta manera, el metge de la presó, després de constatar la seva «buena constitución», pot afirmar que «goza de buena salud. Es apto para el trabajo. Está vacunado».

En aquest mateix «expediente correccional» l'informe del mestre parla d'«un grado de instrucción superior» i una «capacidad mental buena», mentre que el capellà pot afirmar sobre Miquel Badia:

«Este recluso, si bien está bautizado, profesa ideas sindicalistas y separatistas y aunque de un fondo moral bueno ha manifestado deseos de no asistir a la clase de religión, respetando su deseo.»⁹⁶

Sortida de la presó i retorn a casa

Poc més d'un any romangué tancat Miquel Badia al penal d'Ocaña. En plena crisi del règim monàrquic, el 30 de gener de 1930 el general Miguel Primo de Rivera presentava la dimissió i havia de marxar a París, fet que donava inici a l'anomenada «dictablanda» del general Dámaso Berenguer.

Gairebé immediatament s'inicià una campanya a favor de l'amnistia per als represaliats de la dictadura, per a fer possible el retorn dels exiliats i l'alliberament dels presos, i, entre ells, en primer lloc, el militants separatistes condemnats pel complot de Garraf, en la qual tingueren una incidència destacada diversos articles de Lluís Nicolau d'Olwer i de Jaume Aiguader, en especial el titulat «El dolor de l'amnistia», publicat a *La Rambla* el 24 de febrer d'aquell mateix any.⁹⁷

Producte d'aquesta campanya, que conegué altres iniciatives en el mateix sentit com la de la Junta del Col·legi d'Advocats de Barcelona que demanava

la revisió del procés de Garraf, la recollida de més de 200.000 firmes, exclusivament de dones, en favor de l'amnistia, i les gestions de l'advocat regionalista Joan Maluquer i Viladot, president en aquell moment de la Diputació de Barcelona,⁹⁸ i per la mateixa debilitat del règim, el 2 d'abril Alfons XIII es veié impel·lit a firmar un decret d'indult per als acusats d'aquesta temptativa de regicidi.

Com sabem per un telefonema dirigit des de Barcelona al penal, el mateix dia de la signatura de l'indult, Josep Badia, acompanyat del seu inseparable amic des del temps d'escola, el metge Darí Huguet i Fontova, anava a buscar el seu germà a Ocaña, passant prèviament per Madrid, per si s'hagués avançat la seva sortida.⁹⁹

Però, intentant impedir o almenys endarrerir l'excarceració, tal com criticaren alguns mitjans de comunicació catalans,¹⁰⁰ el règim utilitzà encara diversos entrebancs jurídics i administratius, que en el cas de Miquel Badia feien referència a la manca de compliment de la condemna de tres anys pendent per l'intent de fuga del penal d'Alcalà d'Henares. Aquestes darreres maniobres, tanmateix, no pogueren evitar, finalment, la sortida al carrer de manera escalonada al llarg de l'abril de 1930 dels set encausats que complien presó per la seva implicació en el complot de Garraf.

Com explicà anys després un altre dels implicats, Emili Granier-Barrera, els entrebancs que posà a l'alliberament dels condemnats per aquest complot un govern políticament ja prou debilitat, i el retard mateix i, d'un en d'un, de la seva sortida de la presó, no feren altra cosa que convertir el seu retorn en un seguit d'actes multitudinaris i de denúncia de la monarquia.¹⁰¹

⁹⁸ Joan Maluquer, *Una mica d'història: la catalanitat de la darrera Diputació Provincial de Barcelona: 24 de febrer de 1930-14 d'abril de 1931*.

⁹⁹ «Telefonema de Josep Badia i Capell (Barcelona) a Miquel Badia i Capell (Penal d'Ocaña)», 2 d'abril de 1930. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

¹⁰⁰ Fou el cas, per exemple, del setmanari *Mirador*, que criticà aquest retard intencionat en un article a primera plana titulat «Els perseguits i els cortesans. Al marge de l'indult de Garraf». *Mirador. Setmanari de Literatura, Art i Política*, 10 d'abril de 1930, p. 1.

¹⁰¹ Emili Granier-Barrera, «1930: un any d'entusiasme», *L'Avenç*,

⁹⁶ *Expediente correccional de Miguel Badia Capell*, Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo].

⁹⁷ Lluís Nicolau d'Olwer, «L'amnistia», *La Publicitat*, 4 de febrer de 1930. Jaume Aiguader, «La decepció de l'amnistia» i «El dolor de l'amnistia», *La Rambla*, núms. 1 i 3, 10 i 24 de febrer de 1930. Josep Maria Poblet, *Jaume Aiguader*, p. 110.

Barcelona, 26 d'abril de 1930

Acte de rebuda de Jaume Compte després del seu alliberament de la presó condemnat pel complot de Garraf. D'esquerra a dreta, Miquel Badia, Jaume Compte, Francesc Ferrer i Deogràcies Civit.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC-FONS SAGARRA

No obstant aquests entrebancs de darrera hora, el penal d'Ocaña rebia el 7 d'abril la notificació de l'ordre de llibertat de l'Audiència Territorial de Madrid pel delictes de «*quebrantamiento de condena*». I, com disposava un telegrama de la «Capitanía General de la 4.ª Región» posat el dia anterior a les 21.40 i comunicat l'endemà a la seva destinació, a diferència de l'afirmació de Joan Crexell que la situa a l'11, el 10 d'abril de 1930, després de la liquidació pecuniària corresponent i la fixació de residència al número 77, primer segona, del carrer Muntaner de Barcelona, domicili d'aleshores de la família, el fill de Torregrossa podia sortir definitivament de la presó.¹⁰²

Després d'haver patit, doncs, un lustre de condemna per temptativa de regicidi, Miquel Badia, amb només 24 anys encara, recuperava la llibertat.

En paraules del seu amic Joan Cornudella, els gairebé cinc anys de presidi «*no l'han batut*». Però, tal vegada per aquesta dura circumstància o pel pas inexorable del temps:

«Abans era més alegre [...] l'home que apuntava en surt afermat, però la flor d'aquella riulla ampla, no es donarà mai sense una mica d'amargor, que ell prova de foragitar...»¹⁰³

El retorn a Barcelona dels empresonats per aquest intent de regicidi es convertí en un viatge molt més llarg i prolongat que no ho hauria estat en condicions normals, farcit d'etapes en diverses poblacions, a totes les quals es produí una coincident rebuda entusiasta i multitudinària.

Així, del penal d'Ocaña, Miquel Badia, en companyia del seu germà Josep i de l'amic d'ambdós, Darí Hu-

guet, es dirigí a Madrid, on pernoctà al carrer Pontejos, número 2.¹⁰⁴

Des de la capital de l'Estat, mentre s'anaven produint les excarceracions dels altres encausats, retornà a Catalunya en companyia d'un altre dels implicats, Deogràcies Civit. Segons el relat recollit per Jaume Renyer, Gabriel Xammar i un grup d'amics de Juneda convocaren el poble per a aclamar-los al seu pas. Però alertada, la Guàrdia Civil ocupà l'estació, mentre els homenatjats baixaven del tren a les Borges Blanques, on foren rebuts amb els braços oberts a casa de la família Cornudella. Fou precisament Joan Cornudella qui els acompanyà en cotxe fins a Torregrossa, passant abans per Juneda, «on la gent anà a trobar-los al carrer Major on, des dels balcons els llençà rams de flors enmig d'un ambient emocionant. Miquel Badia, irònicament comentà que, essent fill de Torregrossa, i tenint en compte la rivalitat que existia llavors amb Juneda, pensava que l'haurien rebut a cops de pedra».¹⁰⁵

A Reus els esperava la seva germana petita, l'Anna, abans d'arribar a Barcelona, d'on, com digué el seu futur consogre Joan Cornudella:

«El convençen els amics que retorni l'endemà a S. Vicenç i esperi el tren de Madrid amb el que vénen els altres companys.»¹⁰⁶

Al baixador del passeig de Gràcia de Barcelona es produí la multitudinària rebuda dels companys alliberats: Miquel Badia, Deogràcies Civit, Francesc Ferrer, i Josep Garriga. L'expectació generada per aquesta arribada va comportar una àmplia cobertura per part de la premsa escrita i gràfica de Barcelona.

Dues setmanes després, el 26 d'abril, fou el torn de la rebuda, al mateix indret, de Jaume Compte, el qual,

núm. 24, febrer de 1980, p. 93.

102 *Comunicación por orden de la Audiencia Territorial de Madrid del Juzgado de Primera Instancia de Ocaña al Jefe del Reformatorio de Adultos*, 7 d'abril de 1930; *Telegrama del Capitán General de la 4.ª Región Militar (Barcelona) a Reformatorio de Adultos (Ocaña)*, 9 d'abril de 1930, Sign. 2589. [Archivo Histórico Provincial de Toledo]. *Liquidación al recluso Miguel Badia Capell*. Reformatorio de Adultos de Ocaña, 10 d'abril de 1930. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia]. Joan Crexell, *op. cit.*, p. 163.

103 Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 14.

104 Desconeixem per quina raó, però aquest era el lloc habitual on recalava Josep Badia durant els seus viatges a Madrid. «Telefograma de Josep Badia i Capell (Barcelona) a Miquel Badia i Capell (Penal d'Ocaña)», 2 d'abril de 1930, *op. cit.*

105 Jaume Renyer, *Un home del silenci. Jaume Cornudella i Olivé: patriotisme i resistència (1915-1983)*, p. 16; Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)*, p. 26.

106 Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 24.

Lleida, 1930

Sopar d'homenatge a Miquel Badia. Al seu costat Humbert Torres.

FCC

juntament amb Marcel·lí Perelló i Jaume Julià, havien estat els darrers a ser posats en llibertat, després de l'indult reial.

Els actes d'homenatge i simpatia duraren, encara, uns quants dies. I com afirma el seu primer biògraf, Joan Cornudella, certament, «la seva cara comença a ésser coneguda» 🐘

Gavà, 7 d'agost de 1931

Àpat d'homenatge als presos del complot de Garraf i revoltats de Prats de Molló, celebrat al restaurant American Lake. Hi apareixen, d'esquerra a dreta, entre d'altres: Marc-Aureli Vila, Francesc Macià — darrere seu Miquel Badia—, Carme Cortés, Jaume Aiguader, Joan Puig i Ferrer, Ventura Gassol i Josep Tarradellas.

FCC

L'arribada de la República.

La tasca de Miquel Badia al capdavant de les JEREC (1931-1933)

2

Proclamació de la República Catalana i esmicolament del separatisme català

És també Joan Cornudella, el futur líder polític d'EC i del FNC, qui relata els fracassats intents de Miquel Badia per a trobar feina, després del seu retorn a casa, malgrat les promeses rebudes en aquest sentit.

Així, obligat per les circumstàncies i la necessitat econòmica, hagué d'acceptar l'única oferta que li sortí al pas. Miquel Badia marxà així cap a Cadis, en tren, «a treballar en un negoci que té l'únic catalanista que li ha donat, almenys, ocasió».¹⁰⁷

En opinió de Frederic Escofet, ajudant del president Macià i militar com ell, que l'acompanyà en la proclamació de la República Catalana el 14 d'abril de 1931, i que tornà a coincidir amb el fill de Torregrossa a la insurrecció frustrada del Sis d'Octubre de 1934, les seqüeles de l'estada a presidí, «suficients per a pertorbar la raó del més soferit», explicarien «el menyspreu per la vida i fins i tot contra la societat» que, en la seva opinió, marcaren des d'aquell moment el caràcter de Miquel Badia, a qui ell mateix, sense deixar de considerar-lo noble i valent, però sense capacitat per a ocupar un lloc de comandament i de responsabilitat, «per la retirada del seus trets fisonòmics amb els d'aquell artista de la pantalla i perquè, com ell, no reia mai, li donava el renom de Buster Keaton (*Pamplines*)».¹⁰⁸

Mentrestant, donant inici a una relació d'amistat amb el seu propietari Josep Sunyol i Garriga, en una de les escadusseres aportacions periodístiques de la seva trajectòria, Miquel Badia participà durant el setembre de 1930 en la campanya d'amnistia dels presos i exiliats de la dictadura amb la publicació a *La Rambla* de dos articles d'una sèrie inacabada que pretenia recollir l'experiència que patí al llarg del seu empresonament i de la qual ja hem tingut oportunitat de comentar els detalls més rellevants com a complement del seu inacabat relat autobiogràfic.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 26.

¹⁰⁸ Frederic Escofet, *Al Servei de Catalunya i de la República*, vol. I: *La desfeta (6 d'octubre de 1934)*, p. 112.

¹⁰⁹ Miquel Badia, *op. cit.*

14 d'agost de 1931

Josep Badia —segon per la dreta— i una colla de companys, llegint *L'Opinió*, que informava en portada d'una visita del president Macià a Madrid.

FCC

Tot i que desconeixem les dates exactes de l'inici i final de la seva estada temporal a la ciutat andalusa, després de cinc anys de forçada residència fora de Catalunya, la seva etapa lluny de casa, com era previsible, no durà massa temps.

El seu retorn coincidí en el temps amb l'arribada el 22 de febrer de 1931 de Francesc Macià, qui, després de molts entrebancs i d'intents no reeixits, podia tornar per fi al Principat, gràcies a l'amnistia decretada pel nou govern de transició presidit per l'almirall Juan Bautista Aznar.

En plena degradació política del règim dictatorial, el govern no havia tingut més remei que convocar eleccions el 12 d'abril, que representaren, com és ben conegut, el darrer acte de la monarquia borbònica i l'arribada al poder de la Segona República.

La convocatòria d'eleccions empenyia les forces polítiques de l'oposició a agrupar-se. En aquestes circumstàncies, Macià era prou conscient de la debilitat orgànica d'EC, especialment actiu durant la dictadura però que, sense un arrelament social tangible, era difícil que pogués aconseguir ràpidament un espai polític i electoral propi.

Abans, doncs, que una contesa electoral i un règim polític més o menys normalitzat deixessin al descobert les limitacions d'EC, en la línia del possibilisme ja expressat arran del Pacte de Sant Sebastià, signat per les principals forces de l'oposició l'estiu anterior i plenament assumit i ratificat per Macià, l'Avi es decidí a jugar les úniques cartes que tenia a favor, com eren el prestigi de la seva formació en la lluita contra la dictadura i el carisma personal que arrossegava ell mateix com a líder indiscutible de l'oposició catalanista.

Amb aquesta intenció molt pocs dies després del seu retorn al Principat, el 27 de febrer, *L'Opinió. Setmanari Socialista*, òrgan de premsa que aplegava un grup molt influent de republicans d'esquerra, recollia un primer missatge, concretat el 13 de març al mateix diari per un altre manifest, on Macià sintetitzava les condicions d'EC davant una possible fusió de les forces catalanistes d'esquerra, i, encara més decisiu, expressava la voluntat personal favorable a assistir a la Conferència d'Esquerres Catalanes que amb aquest objectiu es reuniria el 18 i 19 de març de 1931 al Foment

Republicà de Sants i que donaria origen a Esquerra Republicana de Catalunya.¹¹⁰

Prèviament, els dies 14 i 15 de març EC havia celebrat una assemblea per a decidir la incorporació del conjunt de l'organització a la Conferència. Amb l'assistència d'altres grups radicals menors, com els dissidents d'Acció Republicana, encapçalats pel doctor Josep Dencàs, vicepresident de l'Avenç Democràtic Republicà de Sant Andreu del Palomar, als locals del qual tingué lloc la reunió, s'aprovà, no sense una forta oposició, la participació en el procés unitari, posant com a condició el caràcter nacionalista i democràtic de la força resultant.¹¹¹

És precisament al si de l'Avenç Democràtic Republicà on Jordi Rabassa troba precisament la primera relació directa del que a partir d'ara havia d'esdevenir col·laboració estreta i profunda d'aquest metge i dirigent separatista amb la família Badia, en aquest cas concretament amb Josep, qui, tot i viure a l'Eixample de Barcelona, figurava com a vocal d'aquesta entitat catalanista. El biògraf de Dencàs s'atreveix a avançar la hipòtesi —no recolzada en cap dada concreta— d'un coneixement previ, «quan tots dos (probablement amb Miquel Badia) es movien entre els grups radicals d'oposició a la dictadura».¹¹²

L'acceptació per part de Francesc Macià de la via possibilista expressada al Pacte de Sant Sebastià feia possible a la Conferència d'Esquerres la conjunció en una sola organització dels grups històricament dividits del republicanisme catalanista: els impulsors de la trobada, l'esmentat grup de *L'Opinió*, amb Joan Lluhí al capdavant; el Partit Republicà Català, de Lluís Companys i Marcel·lí Domingo, amb la seva no menyspreable influència sobre la Unió de Rabassaires; els centres republicans més importants de Barcelona, com la Joventut Nacionalista La Falç, que encapçalava, en-

110 Joan B. Culla, *El catalanisme d'esquerra (1928-1936). Del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*.

111 Maria Dolors Ivern, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*.

112 Jordi Rabassa, *Josep Dencàs i Puigdollers. El nacionalisme radical a la Generalitat*, p. 51.

Torregrossa, *circa* 1932-1934

Homenatge a Miquel Badia al seu poble natal.

FCC

tre d'altres, Josep Tarradellas; republicans independents; prestigiosos casals republicans comarcals, com el Foment Nacionalista Republicà de Reus, la Federació Republicana Socialista de l'Empordà o la Joven-tut Republicana de Lleida; i el catalanisme separatista representat per Estat Català i el seu líder Francesc Macià.¹¹³

ERC no naixia, però, com un partit tancat i ideològicament homogeneïtzat, sinó que bona part del seu èxit vingué precisament de la seva configuració com a síntesi de la tradició republicana i catalanista d'esquerres.¹¹⁴ De fet, la nova plataforma política era en part el producte d'una federació d'organitzacions en la qual el militant ho era de manera indirecta, car en primer lloc figurava com a soci d'un determinat casal, adherit a l'estructura general d'Esquerra.

Segons que explica Jaume Ros, immediatament després del seu retorn Miquel Badia participà activament en la contesa municipal del 12 d'abril, escortant quan calia Francesc Macià i acompanyant-lo el mateix dia de les eleccions «per les meses, casals i col·legis electorals».¹¹⁵

Malgrat que les previsions apuntaven a una victòria del Partit Catalanista Republicà, fusió de l'Acció Catalana de Jaume Bofill i Mates i l'Acció Republicana d'Antoni Rovira i Virgili, Esquerra, en coalició amb la USC, trencà tots els pronòstics i aconseguí una inesperada victòria. Dos dies després, el 14 d'abril, primer Lluís Companys proclamava la República i després Francesc Macià, a qui, segons Ucelay da Cal, Miquel Badia acompanyava al capdavant d'un grup informal de guardaespalles, proclamava la República Catalana.¹¹⁶

La proclamació de la «República Catalana com Estat integrant de la Federació Ibèrica» per part de Francesc Macià el 14 d'abril de 1931 va produir dins l'atòmitzat món separatista català un ràpid i immediat moviment d'apropament i d'unitat desconegut fins aleshores.

¹¹³ Anna Sallés, *Quan Catalunya era d'Esquerra*.

¹¹⁴ Enric Ucelay da Cal, *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*.

¹¹⁵ Jaume Ros, *op. cit.*, p. 58.

¹¹⁶ Enric Ucelay da Cal, *ibid.*, p. 182.

Els dirigents més representatius del catalanisme radical, mobilitzats entorn de la defensa del que semblava l'assoliment del vell ideal d'independència, deixaren de banda momentàniament antigues diferències polítiques i rancors personals del passat. Responent a la crida de Pere Màrtir Rossell i Vilar, es formà una comissió no per casualitat composta pels impulsors principals de les iniciatives de tipus paramilitar del separatisme dels anys vint, en la qual participaren el ja citat Rossell i Vilar, Daniel Cardona, Miquel Arcàngel Baltà i Josep Maria Batista i Roca, i es decidí posar-se immediatament a les ordres de Macià.¹¹⁷

Amb el propòsit de crear una força armada que defensés la República Catalana acabada d'estrenar d'un hipotètic atac del govern central, aquesta comissió proposà a l'Avi la creació d'una Guàrdia Cívica Republicana a reclutar entre la joventut catalana, segons el projecte d'un altre militant separatista com Ricard Fages.¹¹⁸

Segons indicació de Daniel Cardona, per la seva experiència al capdavant del SEM, la comissió decidí unànimement encomanar la direcció de la Guàrdia Cívica Republicana a Miquel Arcàngel Baltà, el cunyat de Batista i Roca,¹¹⁹ i féu gestions per a instal·lar una oficina de reclutament al primer pis de l'edifici de la Generalitat, llavors encara de la Diputació de Barcelona.

Tanmateix, l'ambient d'unitat i el clima de coordinació entre les forces separatistes durà tot just tres dies, els que anaren de la proclamació de la República Catalana, el 14 d'abril, a la coneguda i discutida marxa enrere protagonitzada per Macià, el dia 17, amb la qual cosa el projecte de la Guàrdia Cívica Republicana deixà de tenir viabilitat.

Com ja hem analitzat en un altre lloc,¹²⁰ l'acceptació del govern de la Generalitat, fruit de l'acord amb els representants enviats pel govern provisional de la Re-

¹¹⁷ Vibrant, *op. cit.*, p. 90.

¹¹⁸ Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 125.

¹¹⁹ Montserrat Messeguer, *Notes biogràfiques de Miquel-Arcàngel Baltà i Botta*, sense data [Arxiu de Montserrat Messeguer i Baltà].

¹²⁰ Fermí Rubiralta, *Una història de l'independentisme polític català*, p. 66 i següents.

Barcelona, circa 1931-1934

Miquel Badia, passejant,
de bracet amb una amiga.

FCC

pública, portà de seguida la divisió a les files del moviment separatista.

A l'interior del Principat, l'única organització política separatista al marge dels sectors radicals que segueixen l'Avi en la confluència d'EC dins ERC, havia estat Nosaltres Sols!, creada el 1930 a partir del manteniment de la reivindicació de l'estratègia irlandesa, l'apoliticisme tradicional i l'antimacianisme anterior del seu líder indiscutible Daniel Cardona.

Mentre tot el ventall polític començava a moure's a l'entorn de la campanya per l'Estatut sotmès a plebiscit el 2 d'agost de 1931, des del seu antimacianisme previ i el seu purisme catalanista, NS! es dedicà principalment a la preparació d'activitats propagandístiques arreu del país sota el mantell protector de la Unió Catalanista.

Tanmateix, obligat per la transcendència política del tema, Daniel Cardona no pogué sostreure's del debat sobre el plebiscit estatutari. I tot i esdevenir l'excepció, fou l'únic líder catalanista que no demanà el vot afirmatiu per a l'Estatut. Nogensmenys, conscient, però, dels dubtes i les incomprensions que aquesta posició minoritària podia aixecar dins el món catalanista, l'aposta abstencionista de NS!, excepcionalment, no coincidí amb la de la Unió Catalanista.¹²¹

Però, al marge de NS!, la dissidència i les posicions crítiques dins el camp separatista respecte de la política d'Esquerra començaren a organitzar-se ben aviat i quan encara no s'havien complert dos mesos de la proclamació de la República Catalana, tingué lloc la primera reunió d'elements separatistes procedents d'EC, disconformes amb l'orientació política i orgànica de la nova formació preponderant al Principat.

Així, el dijous 4 de juny de 1931, tingué lloc a Vilafranca del Penedès una primera assemblea de separatistes crítics i dissidents, a l'estatge del Bloc Catalanista. Aquest nucli inicial no tardà a entrar en contacte amb una sèrie d'antics membres d'EC residents a Bar-

celona, igualment en desacord amb la política de la formació governamental al Principat, com era el cas de Josep Casals i Freixes o de Ramon Arrufat i Arrufat, entre d'altres.¹²²

Després d'una tensa i infructuosa reunió amb Macià, el diumenge 5 de juliol es convocà a Sitges una assemblea, que atesa la disparitat de criteris tingué continuació el diumenge següent a Vilanova i la Geltrú, on es decidí tirar endavant definitivament els treballs de preparació d'un «vertader partit separatista» i, a final de juliol, en plena campanya sobre l'Estatut, sortí al carrer el manifest titulat *Al Poble de Catalunya*, on s'assegurava obert el camí cap a la reconstrucció d'EC entorn de la reivindicació independentista i es demanava el vot favorable al text estatutari, per considerar que «cometria un tort contra la nostra terra el que no el votés».¹²³

El pas següent fou l'obertura a Barcelona d'una oficina amb el nom d'Elements d'Estat Català i, a començament de setembre, incidint en la recerca d'una via orgànica pròpia, el nou grup separatista organitzà un míting a Lleida i aprofità l'Onze de Setembre per a publicar un setmanari que recuperava la històrica capçalera d'*Estat Català*.¹²⁴

Per acabar, també el sector més obrerista d'aquest esmicolat panorama separatista, identificat a la tardor de 1931 com el grup de l'Olimpia i anomenat oficialment «Col·lectivitat Social d'Estat Català», sota el guiatge de Jaume Compte i una coincident discrepància amb la posició possibilista de Macià, cercà també una conformació partidària pròpia. En una assemblea extraordinària celebrada el 3 de gener de 1932 a l'Ateneu Empordanès de Barcelona, adoptà la denominació d'Estat Català-Força Separatista d'Extrema Esquerra i, tot escenificant el seu trencament amb Es-

¹²² Per a una anàlisi detallada d'aquest procés de dissidència al marge d'EC dins el camp del separatisme que portà a la formació el març de 1932 del Partit Nacionalista Català, vegeu el treball: Fermí Rubiralta, *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*.

¹²³ *Al poble de Catalunya*, juliol de 1931. [Fons Ramon Arrufat i Arrufat. Arxiu Nacional de Catalunya].

¹²⁴ *Estat Català*, núm. 1, 11 de setembre de 1931, p. 1.

¹²¹ Vibrant, «No votarem l'Estatut», *Nosaltres Sols! Publicació adherida a la Unió Catalanista*, núm. 16, 18 de juliol de 1931, p. 1-2. Francesc Pineda, «La Unió Catalanista i l'Estatut», *Nosaltres Sols! Publicació adherida a la Unió Catalanista*, núm. 17, 25 de juliol de 1931, p. 1.

Barcelona, *circa* 1931-1934

Miquel Badia, d'esbarjo, amb uns amics i amigues.

FCC

querra, el diumenge següent en una reunió al Teatre Olímpia decidí expulsar formalment Francesc Macià, Ventura Gassol i Jaume Aiguader.¹²⁵

D'aquesta manera, tan sols un any després de la sortida de la presó, els dos companys més destacats de Miquel Badia en l'aventura de Garraf i els seus principals responsables, Jaume Compte i Marcel·lí Perelló, —qui des d'un segon pla passà a formar part dels EEC que mesos més tard havien de donar lloc a la formació del PNC—, sense abandonar el camp del separatisme, però donant compte de l'esmicolament i debilitat d'aquest espai ideològic, formaven part de sengles i diferents organitzacions polítiques.

En tot cas, malgrat l'aparició d'aquesta dissidència dins el moviment catalanista radical provocada per la decisió d'acceptar la via estatutària, cal dir que el gruix dels militants separatistes, com era el cas, em primer lloc, de Miquel Badia, havia optat per seguir fidelment l'Avi i restà, per tant, dins la disciplina partidària d'ERC.

De fet, amb el pacte i el compromís amb les forces republicanes estatals, avançat ja amb la signatura del Pacte de Sant Sebastià l'agost de 1930 i ratificat amb la marxa enrere del 17 d'abril de 1931, era clar que Macià havia optat per fer seva la tradició federal de republicans, obreristes i catalanistes d'esquerra, reconeixent implícitament la debilitat del separatisme per a tirar endavant el seu propi projecte i un discurs ideològic que fins aquell moment havia defensat, un cop assoleix la independència, el manteniment de relacions amb la resta de pobles ibèrics mitjançant la federació o la confederació.

Aquest plantejament, que resumia la postura més generalitzada a EC quan entrà a formar part d'ERC, diferia lògicament de la posició de republicans i catalanistes d'esquerra com Lluís Companys o Marcel·lí Domingo, partidaris obertament d'una federació amb els pobles ibèrics, sense prèvies declaracions d'independència o reconeixements de sobirania i que, en aquesta direcció, apostaven clarament per un obert aprofundiment de la institucionalització autonomista republicana.

La tasca d'estructuració de les JEREC dins ERC durant 1931 i 1932

Sense poder afirmar rotundament que es tractés d'una indicació donada directament per Macià, però sense poder-ho descartar del tot —potser perquè l'ambivalència era la millor forma de gestionar les diferents maneres d'entendre el catalanisme dins ERC—, el fet cert és que des de final d'abril de 1931, com a contrapès al sector republicà i catalanista d'esquerra, va anar desenvolupant-se al si de la primera força política catalana una organització paral·lela que aplegava els sectors més radicals provinents de manera majoritària d'EC.

Tot assumint la difícil convivència al seu interior amb la resta de sectors catalanistes menys «ferms», possible, entre altres raons, per la manca històrica de concreció en el discurs ideològic del catalanisme radical i un cert predomini fins aquell moment de la praxi mobilitzadora,¹²⁶ ben aviat sorgí la necessitat d'enfortir com a força organitzada al marge una estratègia separatista que, malgrat acceptar la via possibilista estatutària, no abandonés l'ideal d'independència, sinó que l'ajornés a més llarg termini, com a resultat del reforçament propi dintre d'ERC a partir del paper electoral capdavanter d'aquesta formació més àmplia i les possibilitats que oferia d'aprofundir en la catalanització de la societat i el control de les institucions autonòmiques de govern.

Si bé aquesta estratègia de caire entrista dins ERC era una novetat en el camp del catalanisme radical —en el mateix grau que ho era també, certament, la realitat d'una primera experiència d'autogovern català— no abandonà, tanmateix, dos elements almenys que havien estat presents en el desenvolupament anterior del separatisme.

Ens referim, d'una banda, a un marcat insurreccionisme, que en aquesta nova etapa s'havia de lligar amb la seguretat interior, l'ordre públic i la defensa de les institucions pròpies, sense oblidar la hipotètica preparació d'un futur aixecament armat contra l'Estat;

¹²⁶ Sobre els trets principals del moviment separatista anterior a la Segona República, vegeu les conclusions del treball: Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*.

¹²⁵ Imma Tubella, *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*.

Barcelona, 10 de setembre de 1932

Rebuda dels parlamentaris catalans a la plaça de Sant Jaume després de l'aprovació de l'Estatut de Catalunya al Parlament espanyol. Saludant des de dalt de l'automòbil: Francesc Macià i Lluís Companys, rere seu Joan Casanovas. Miquel Badia hi apareix al lateral del vehicle en funcions de seguretat.

LLUÍS TORRENTS / AGA

d'altra banda, al treball de penetració, estructuració i enquadrament d'un sector tradicionalment receptiu a l'independentisme com era el de la joventut.

En aquest sentit, la trajectòria personal i política de Miquel Badia a partir de la darrereria d'abril de 1931 fins al dia del seu assassinat cinc anys més tard, recull i sintetitza clarament aquests dos eixos al redós dels quals es desenvolupà l'estratègia separatista adaptada a la nova i fins aleshores desconeguda situació del Principat a la primavera d'aquell any.

En efecte, immediatament després de la instauració de les institucions provisionals i del seu president, per a garantir la seguretat, fou necessari establir un servei de custòdia de l'edifici de la Generalitat i un cos armat de protecció personal de Francesc Macià, del qual, en continuïtat del servei d'escorta establert durant el període electoral, se n'encarregà Miquel Badia.¹²⁷

D'aquesta manera, amb data 24 d'abril de 1931 es produïa el seu nomenament com a funcionari de la Presidència de la Generalitat. Més concretament, el text d'aquest nomenament signat per Francesc Macià deia:

«Exigint les necessitats del Servei el nomenament d'un funcionari temporer a les ordres d'aquesta Presidència, m'escau nomenar el senyor Miquel Badia i Capell per a dit càrrec, amb el sou anyal de tres mil pessetes.»¹²⁸

A l'espera del que s'establís en el traspàs de funcions per part del govern central, que, un cop aprovat l'Estatut, féu possible l'aparició en el *Butlletí Oficial de la Generalitat* del decret de creació de l'escola prepa-

ratòria de policia el 17 de juliol de 1933,¹²⁹ calia anar preparant un cos propi de seguretat i policia interior per a la nova etapa d'autogovern.

I certament, tot i que, a diferència del que afirma Jaume Ros,¹³⁰ Miquel Badia no va participar directament a les classes de l'Escola de la Policia de la Generalitat, de les cinc matèries que s'impartiren en el curs de formació iniciat un mes després de l'obertura oficial el 20 de novembre de 1933, amb 279 alumnes,¹³¹ sota la direcció del comissari de policia jubilat Ramon Pineda Estela, dos dels seus professors, Josep Vila i Pou, de cultura física, i especialment l'advocat i amic íntim, Manuel Masramon de Ventós, de dret polític, administratiu i legal, varen ser col·laboradors estrets seus i els trobem, per exemple, reclamats pel jutge militar arran dels Fets del Sis d'Octubre de 1934.

A més d'aquest contingut directament imbricat amb la tradició insurreccional del moviment separatista català anterior que seguí desenvolupant en el futur, un altre dels trets que havien caracteritzat l'inicial i força difós encara independentisme català previ a l'arribada de la Segona República, com era l'especial incidència i arrencament entre la joventut d'aquest sector, Miquel Badia des d'aquest moment assumí la

129 «Decret de creació de l'Escola Preparatòria de Policia de la Generalitat i de convocatòria d'un concurs per ingressar-hi», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 67, 18 de juliol de 1933, p. 101-102.

130 És també Jaume Ros qui, sense aportar cap mena de prova o indicació de la font de procedència, afirma que un Miquel Badia «rancorós» hauria aprofitat la seva posició de força durant aquests dies immediatament posteriors a la proclamació de la República Catalana per a detenir el suposat delator o confident del complot de Garraf i que Macià li hauria impedit seguir endavant i prendre mesures més dràstiques. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 53, 61 i 65.

131 Les altres tres matèries foren impartides pel citat Ramon Pineda, sobre «policia científica i policia pràctica», Leandro Botey López, responsable de les pràctiques de tir i l'ús de les armes, i pel metge Josep Maria Sala Perxes, sobre policia legal. El curs acabà a final de març de 1934, «sin que los resultados [segons el parer de Manuel Risques] pudieran ser demasiado satisfactorios a pesar de que todos los alumnos de esta primera promoción aprobaron. De forma inmediata ingresaron en el Cuerpo de Investigación y Vigilancia como agentes de tercera clase». Manuel Risques, «Una reflexión sobre la policia durante la Segunda República», *Revista del Cuerpo Superior de Policia*, núm. 12, 2003, p. 71-86.

127 Segons l'anècdota no comprovada que explicà Jaume Ros, inquirí Jaume Compte per Macià sobre la persona més apropiada per a tirar endavant aquesta funció, el líder de Garraf sembla que li respongué: «L'home més valent. El de més "collons" ja el teniu a la vostra escorta: Miquel Badia», d'on esdevingué el sobrenom de «capità collons» que, incidint una vegada més en la seva actitud arrauxada, s'atribuïa al nostre protagonista. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 98.

128 *Decret de nomenament de Miquel Badia i Capell com a funcionari de la Presidència*, 24 d'abril de 1931. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

Barcelona, 9 d'octubre de 1932

Homenatge a Miquel Badia, celebrat al Palau de la Metal·lúrgia de Montjuïc.

ARF

responsabilitat d'estructurar el sector juvenívol d'Esquerra, identificat ben aviat amb les posicions més radicals del catalanisme, que la seva personalitat tan bé semblava representar.

Efectivament, com va explicar ja fa temps Ucelay da Cal, «la idea de joventut com a ideal de frescor i de novetat ha estat lligada de forma indissoluble a tots els plantejaments radicals del catalanisme», i, d'aquesta manera, «entre juvenesa i ultracatalanisme, hi ha una relació simbòlica llargament reconeguda».¹³²

Aixoplugant les joventuts sota la històrica sigla d'EC i arrencant-les al costat de molts dels veterans separatistes que havien estat al seu si durant el difícil temps de la dictadura, tot i que aquesta decisió contravenia estatutàriament les decisions adoptades a la conferència fundadora d'Esquerra Republicana de Catalunya el març de 1931, es feia front, a més, als cants de sirena provinents de la resta de formacions radicals crítiques, que, com hem vist, a poc a poc s'anaven organitzant a partir del descontentament amb la seva política possibilista d'acceptació del marc estatutari.

Al mateix temps, l'estructuració de les JEREC dins ERC serví també de contrapès i de reforçament de les seves posicions dins la formació electoral hegemònica del catalanisme davant els sectors republicans i catalanistes d'esquerra encapçalats per Companys i el grup de *L'Opinió*.

D'aquesta manera, Miquel Badia a l'hora de donar forma a l'organització de les joventuts, malgrat la nova fase d'obertura dels canals de participació política que representava almenys aquest primer bienni republicà, begué de les fonts tradicionals del separatisme. Junament amb una preparació de tipus militar que recordava en molts moments la dels escamots dels anys 1920, reforçat també per l'ambient del moment favorable a aquest tipus d'expressions militaristes, intentà dotar-la d'una formació més ampla, la cultura del cos i de l'esperit, de caràcter moral, patriòtica i esportiva, oberta a pràctiques muntanyenques i altres expressi-

ons com la lluita lliure, la boxa, la gimnàstica, la natació o l'atletisme.

I en la mateixa línia, en un dels aspectes més controvertits d'aquesta organització, com altres formacions polítiques organitzades en aquesta conjuntura, els escamots de les JEREC, ressaltant el seu component militarista, utilitzaren per a les seves demostracions i parades públiques un vestuari propi, «l'uniforme de l'Exèrcit Català», que consistia en una camisa verd oliva fins a sota de la cintura, amb cinturó de cuir, pantalons de vellut fins als genolls —elles amb faldilla blava—, bandes d'excursionista fins a mitja cama, sabates folrades i barret també verd-oliva.

En aquesta tasca de creació d'una força separatista autònoma iniciada a la darrereria d'abril de 1931, Badia ben aviat coincidí amb Josep Dencàs en un procés que anà prenent forma durant els mesos següents sota l'aixopluc orgànic de les Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català.

Com assenyala Arnau Gonzàlez Vilalta, les JEREC «es constituïren com a secció juvenil del partit i com a sector nacionalista alternatiu a la tradicional direcció d'EC, que englobaria a la majoria dels sectors juvenils d'ERC que s'haurien de sotmetre a una nova autoritat dins d'EC liderada per Josep Dencàs i Miquel Badia i que s'allunyaria dels històrics dirigents, Macià i Gassol».¹³³

Des de l'estiu d'aquell mateix any, durant el qual, malgrat el ritme frenètic de treball, va poder gaudir per primera vegada a final d'agost d'uns quants dies de vacances al balneari de Cardó, prop de Tortosa,¹³⁴ amb Dencàs a Madrid com a diputat al Congrés, elegit a les legislatives del 28 de juny, Miquel Badia esdevingué l'organitzador principal de la formació i el responsable més destacat del creixement de les JEREC durant els mesos següents.

Ja al juliol de 1931 el debat estatutari havia facilitat la possibilitat a aquest grup separatista emergent de tirar endavant una activa labor de propaganda i d'extensió del seu ideari. Com a resultat, tal com recollí en el seu moment Anna Sallés, el 5 d'agost Miquel Ba-

¹³² Enric Ucelay da Cal, «Joventut i nacionalisme radical català (1910-1987)», a: Enric Ucelay da Cal (dir.), *La Joventut a Catalunya al segle xx. Materials per a una història*, p. 183.

¹³³ Arnau Gonzàlez, *JEREC-JERC, 1931-2008*, p. 11.

¹³⁴ *La Vanguardia*, 21 d'agost de 1931, p. 21.

Barcelona, 4 de desembre de 1932

Festival organitzat per les JEREC al Palau Nacional de Montjuïc per lliurar la insígnia de la Joventut al president de la Generalitat, Francesc Macià. Hi apareixen, d'esquerra a dreta, entre d'altres: Artemi Aiguader, Ventura Gassol, Josep Dencàs, Francesc Macià, Miquel Badia, Jaume Aiguader i Joan Baptista Soler i Bru.

LLUÍS TORRENTS / FJI

dia, juntament amb altres militants com Carles Duran, Joan Baptista Soler i Bru, Francesc Reluy i Fontdevila, Benet Samper i Grande i un altre implicat en el complot de Garraf com Deogràcies Civit i Vallverdú, llançaven a l'opinió pública una crida on s'afirmava la voluntat d'agrupar els militants d'Estat Català, definits com «la joventut assedegada de justícia política i social que no comprèn la llibertat de Catalunya sense la llibertat dels catalans».¹³⁵

Dos dies després d'aquesta mena d'acte oficial de naixement de les JEREC i paral·lelament a la configuració ja esmentada de les altres alternatives oposades a Macià dins l'esmicolat panorama del separatisme, el 7 d'agost de 1931, a Gavà, s'organitzà un àpat d'Homenatge als presos del complot de Garraf i sublevats de Prats de Molló en la que participaren vells dirigents d'EC com Francesc Macià, Ventura Gassol, Jaume Aiguader i Roc Boronat i nous dirigents juvenils com Miquel Badia.

Un mes després d'aquest acte i paral·lelament a la configuració ja esmentada de les altres alternatives oposades a Macià dins l'esmicolat panorama del separatisme, el 9 de setembre de 1931, arran de la celebració de la Diada, tenia lloc, al castell de l'Eramprunyà, també a Gavà, una concentració de vells dirigents d'EC com Ventura Gassol o Jaume Aiguader en la qual, a més de l'Avi, hi participaren també el fill de Torregrossa i nombrosos membres de les JEREC.

El 27 d'octubre de 1931, finalment, com a resultat de l'activa labor de propaganda i explicació dels objectius que donaven sentit al seu sorgiment, les JEREC celebraven al local del CADCI l'assemblea constitutiva amb presència d'uns 600 delegats, sota la presidència de Miquel Badia, que formaria part igualment del Comitè Executiu. Hi participaren també militants separatistes històrics com Ramon Duran i Albesa, Josep Fontbernat i Verdaguer o Carles Duran, mentre que Josep Dencàs i Puigdollers en sortí nomenat president nominal i, confirmant el pes creixent d'aquest sector dintre la formació republicana, pocs dies després va ser elegit per al mateix càrrec del Comitè Executiu de la Federació de Barcelona d'ERC.

El Congrés marcà l'objectiu d'agrupar tots aquells militants separatistes que, sense renunciar a l'ideal d'independència, apostaven per una estratègia de participació dins ERC, alhora que no tancaven la porta a la col·laboració amb la resta de sectors separatistes als quals proposaven les necessàries aliances per tal d'aconseguir el comú objectiu de l'alliberament nacional.

Des d'aquest moment i al llarg de 1932, sense el soroll i el protagonisme que, com veurem, assoliren a partir de l'any següent, començaren a crear-se, primer a Barcelona, però de seguida també a comarques, els anomenats casals d'Esquerra-Estat Català, com a reductes d'aquesta militància catalanista jove més radical, aprofitant, per exemple, com era el cas de Josep Dencàs i el també metge Nicolau Battestini, la seva influència a diverses entitats de barris com Sant Andreu o Gràcia adherides a ERC.

L'estiu de 1931 es poden citar les entitats inicials d'Esquerra adscrites al sector d'Estat Català i, en aquest sentit, com a primeres iniciatives, trobem a Barcelona el Casal Català de l'Esquerra-Estat Català de l'Eixample, inaugurat el 22 de juny; el Casal d'Esquerra-Estat Català del carrer de la Baixada de Santa Eulàlia número 3, el 23 de juliol; les JEREC del Centre Republicà del Districte V, l'agost, i, ja el novembre, la de l'Ateneu Republicà de Gràcia i la de l'Ateneu Obrer del districte VI, mentre que fora de la capital catalana la primera JEREC havia estat la del Centre Català d'Esquerra a Sabadell, el setembre d'aquell any.¹³⁶

Resulta força paradigmàtic d'aquest procés orgànic d'extensió de les JEREC dins Esquerra i de la configuració d'aquests casals com a llocs d'enquadrament, la creació del Casal esmentat de la Baixada de Santa Eulàlia, a Ciutat Vella, en el qual, a més de Macià com a president honorari, Miquel Badia figurà com a president efectiu.

Com sabem per les memòries enregistrades d'un antic membre dels escamots del temps de la dictadura de Primo de Rivera, traspassat el 1998, Jaume Broggi i Vallès, en aquest cas concret els militants separatistes coneguts de la zona, així com les possibles joves

¹³⁵ Anna Sallés, *op. cit.*, p. 109.

¹³⁶ Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. II, p. 302.

Barcelona, gener de 1933 - setembre de 1934

Miquel Badia, despatxant amb el conseller de Sanitat i Assistència Social, Josep Dencàs.

FCC

incorporacions, foren convocats al bar París del carrer de la Boqueria a una assemblea presidida per Miquel Badia, a qui acompanyaren igualment Deogràcies Civit i Carles Duran. Com a resultat, pogué tirar endavant la constitució del casal citat, gràcies a la participació d'alguns dels assistents a aquesta reunió entre els quals Jaume Broggi recordava, entre d'altres, a Carme Ballester, la futura segona esposa de Lluís Companys, que aviat havia d'entrar a treballar a la Generalitat, i el seu marit aleshores, Joan Duran, qui, com a tresorer, a l'igual d'altres coneguts i amics de Badia —Josep Maria Carré, el seu cunyat, com a comptador; Josep Mensa, com a vocal; o Josep Vila i Pou, membre de la comissió de cultura física—, formaren part també a partir del 4 d'abril de 1933 del nou comitè directiu d'aquest casal d'Esquerra-Estat Català de Ciutat Vella.¹³⁷

D'aquesta manera, producte de la proliferació d'aquest tipus de contactes i reunions, entre les entitats inscrites com a joventut al Primer Congrés Nacional d'ERC, que tingué lloc el 13 i 14 de febrer de 1932, Arnau González Vilalta n'ha pogut comptabilitzar ja un nombre de 32 sota el control teòric de les JEREC.

Amb Miquel Badia al comitè executiu de la Federació de Barcelona-ciutat d'Esquerra, el procés d'expansió continuà al llarg de 1932. Durant aquell any, entre d'altres, es constituïren les JEREC de Sant Andreu, Gràcia, o la corresponent al districte II, entre les més destacades a Barcelona, o les de Santa Coloma de Gramenet i Vilanova i la Geltrú, fora de la capital catalana, amb la qual cosa, tot i que el nombre d'entitats sota el seu control efectiu baixà a 29 un any després, el 24 i 25 de juny de 1933, arran de la celebració del 2n Congrés Nacional Ordinari d'Esquerra, aquest historiador pot parlar d'un total de 5.265 militants de les JEREC entre els adherits al citat congrés.¹³⁸

¹³⁷ Entrevista a Jaume Broggi i Vallès, 4 de novembre de 1991. [Fons sonor Jaume Font de l'Arxiu Nacional de Catalunya]. La inauguració oficial d'aquest casal tingué lloc el dia 1 de gener de 1932, amb un acte en què feren ús de la paraula el president de la Generalitat, Francesc Macià, l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader, i el vicepresident de l'entitat, Deogràcies Civit, qui, sense que en sapiguem la causa, hi prengué part en nom de Miquel Badia. Fèlix Cucurull, *op. cit.*, vol. V, p. 216.

¹³⁸ Arnau González, *op. cit.*, p. 18.

A banda de la constitució d'aquests nous casals, les JEREC, sota la direcció de Miquel Badia, esmerçaren també un treball força important en l'organització de diversos actes públics de propaganda durant tot el 1932.

Així, als locals de les JEREC el 15 de març tenia lloc la conferència de Joan Porqueras i Fàbregas que, amb el títol de *Les possibilitats econòmiques d'una Catalunya independent*, va ser editada amb posterioritat aquell mateix any.¹³⁹ Josep Dencàs féu també algunes xerrades explicant el llarg i sinuós trajecte legislatiu de l'Estatut de Núria al Congrés de Diputats de Madrid, i amb la intenció d'esperonar la cultura física dels seus integrants, el dijous 24 de maig les JEREC organitzaren una vetllada internacional de lluita grecoromana, amb nou combats d'enfrontament, com deien els cartells anunciadors, entre els representants de França i Catalunya.¹⁴⁰

En la mateixa línia propagandística, però donant compte alhora de la importància del seu paper en l'organització i llançament de les joventuts de la formació republicana, el diumenge 9 d'octubre de 1932 l'anomenada «comissió organitzadora de l'homenatge a Miquel Badia» a les 12 del migdia posava en marxa al Palau de la Metal·lúrgia de Montjuïc un acte dedicat, tal com es deia a la convocatòria, al «fundador i organitzador de les JEREC».¹⁴¹

Després de l'audició corresponent de sardanes a l'entrada de l'edifici i el vermut d'honor dedicat a l'homenatjat, inicià el torn d'intervencions Joan Torres i Picart. Aquest destacat militant de les JEREC, futur secretari general d'EC el 1936, en nom de la comissió organitzadora, a més de lliurar a Miquel Badia un escrit signat per milers de membres de les JEREC expressant llur adhesió a l'acte, llegí la salutació del pre-

¹³⁹ Joan Porqueras, *Les possibilitats econòmiques d'una Catalunya Independent*.

¹⁴⁰ «Conferència de Josep Dencàs: l'Estatut a les Constituents». *La Humanitat*, 29 d'abril de 1932. «Vetllada internacional de lluita grecoromana: França contra Catalunya», organitzada per les JEREC. [Fons visual de la Biblioteca de Catalunya].

¹⁴¹ «Homenaje a Miguel Badia». *La Vanguardia*, 9 d'octubre de 1932, p. 11.

Barcelona, 14 d'abril de 1933

En commemoració del segon aniversari de la República Catalana, Miquel Badia, en nom de les JEREC, fa lliurament al Palau de la Generalitat al president Macià, acompanyat del president del Parlament, Lluís Companys, i del conseller de Sanitat, Josep Dencàs, d'una placa d'argent en la qual figura el Ban de la proclamació de la República Catalana de 1931 i un mapa del Principat, rematat amb un estel solitari, amb el següent encapçalament: "Les Joventuts al seu iniciador, Francesc Macià, en prova del seu afecte i absoluta disciplina". Hi apareixen també Josep Grau i Jassans, Roc Boronat i Jaume Aiguader.

FCC

sident Macià, impedit d'assistir-hi personalment, en la qual entre altres qüestions afirmava:

«Sé perfectament el que vàreu sofrir en els moments de més angoixa per Catalunya i que ni les sofrences ni res han minvat gota el vostre fervor catalanista. Sé també com avui aguanteu purs els principis que han dut Catalunya a aquest moment, de poder, autònoma, emprendre el camí de les seves llibertats.»¹⁴²

A continuació, prengueren la paraula diversos dirigents d'Esquerra com Artemi Aiguader, Josep Dencàs, l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader, Lluís Companys o el conseller Ventura Gassol, en delegació de Macià, i, finalment, Miquel Badia clogué l'acte agraint les adhesions i reconeixent que aquest no anava dirigit a ell sinó al conjunt de l'organització de les JEREC.¹⁴³

Miquel Badia, amb un protagonisme creixent dins l'organització republicana, participà també activament en la transcendental campanya electoral de la contesa que el 19 de novembre de 1932 havia d'elegir la composició de la primera cambra legislativa del Principat.

Així, a les deu del vespre del dia 18, al número 6 del carrer del Vidre, com a president del casal de les JEREC corresponent a la zona, prenia part en un míting en el qual parlaren també Amadeu Colldeforns, Joan Baptista Soler, Joan Puig i Ferreter i un vell conegut separatista, Pere Màrtir Rossell i Vilar.¹⁴⁴

Prèviament, el dia anterior a aquest míting electoral, acompanyats respectivament com a padrins per Josep Dencàs i Josep Rovira, Miquel Badia i Jaume Compte havien mantingut un acte públic de controvèrsia al local de la Bohèmia Modernista del car-

rer Casanova de Barcelona, en el qual, en bona lògica, mentre el líder d'Estat Català-Partit Català Proletari i primer candidat d'aquesta formació atacà Esquerra i el seu màxim dirigent, Francesc Macià, per la seva traïció a l'ideal suprem del catalanisme, la independència, el líder de Torregrossa defensà la posició política de la seva formació com la més idònia per a assolir aquest mateix objectiu.¹⁴⁵

En efecte, el separatisme polític, fruit de l'esmicolament orgànic analitzat, es presentava a aquestes eleccions dividit en diferents opcions. El resultat, però, si n'exceptuem el sector liderat per Miquel Badia, que ho feia sota l'aixopluc de la sigla d'ERC, va ser coincident: el fracàs.

D'una banda, des de la competència en un mateix antimacianisme marxistitzant amb el BOC, sota la denominació d'EC-PCP la formació liderada per Jaume Compte comprovà la limitació del seu abast polític i social amb uns magres resultats, aconseguint per la circumscripció de Barcelona-ciutat només 586 vots de màxima i 132 de mínima.

El Partit Nacionalista Català, per la seva banda, formació que havia nascut el març anterior com a derivació del procés de confluència dels EEC amb una altra sèrie de petits grups coincidents en un mateix antimacianisme, en lògica concomitància amb la voluntat de participació política i electoral, limitada a les conteses d'àmbit estrictament català, centrà la campanya en la crítica a ERC. Els resultats obtinguts, però, tampoc foren satisfactoris. Així, el conegut jurista i catòlic practicant Francesc Maspons i Anglasesell, el seu primer i més conegut candidat, va rebre a Barcelona l'esquifida xifra de 1.587 vots, mentre que la candidatura de Tarragona en va tenir escassament 111.¹⁴⁶

Per la seva banda, Daniel Cardona, des del seu apoliticisme impertèrrit, que l'havia portat fins i tot a renunciar al projecte unificador de tot el separatisme

¹⁴² A aquesta adhesió del president, cal afegir-hi igualment la del seu secretari, Joan Alavedra. Respectivament, *Adhesions del President de la Generalitat Francesc Macià i Llussà i de Joan Alavedra i Segurañas a l'acte d'homenatge a Miquel Badia i Capell*, Palau de la Generalitat, Barcelona, 8 d'octubre de 1932. [Fons Francesc Macià i Llussà. Arxiu Nacional de Catalunya].

¹⁴³ «Homenaje a Miquel Badia», *La Vanguardia*, 12 d'octubre de 1932, p. 9.

¹⁴⁴ «Actos de la Esquerra», *La Vanguardia*, 18 de novembre de 1932, p. 7.

¹⁴⁵ «Una controversia», *La Vanguardia*, 18 de novembre de 1932, p. 25. «La controversia, Miquel Badia aconsegueix un èxit, en defensar l'ideari d'Esquerra [enfront de Jaume Compte]», *La Humanitat*, 18 de novembre de 1932.

¹⁴⁶ Fermí Rubiralta, *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*.

Les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" al poble de Barcelona

La intervenció de les nostres Joventuts en la passada vaga general, ha suscitat apassionats comentaris, per la qual cosa ens interessa precisarla, tota vegada que no s'ha delegat a ningú perquè interpreti les nostres intencions, ni molt menys perquè fixi la nostra posició per l'esdevenidor.

Barcelona, abans dels aconteixements d'aquests darrers dies, vivia en un estat de fallida i d'afebliment col·lectiu que era motivat pels constants atracaments a mà armada i pels continus assassinats d'obres, malgrat l'emèrgica protecció de la policia, sempre amb la més absoluta impunitat, talment com si el nostre poble estés orfe de tota protecció governativa.

En aquest estat d'ànim es trobava el nostre ciutadà quan es plantejà la darrera vaga general, i cal que fem constar que, encara que els mutius al·legats públicament fossin de justícia, (i això no ho diem ara sinó que ja fa divuit mesos que dintre les nostres possibilitats hem estat al costat dels elements de la Germandat de Sant Pere Peccador), la finalitat verdadera era tota una altra, que cal saber-la llegir en els articles de "Solidaridad Obrera", en els fulls repartits pels carrers i en les paraules de propaganda dels seus mitings, amb les quals paraules s'insinuava a la revolució social, cosa que tampoc no ens espantaria, si una d'aquestes mot no s'hi amaguessin concomitancies secretes amb elements monàrquics i d'altres que es diuen republicans. I davant del perill que tot això podria reportar per a aquest inici de llibertat que avui gaudeix la nostra Pàtria catalana; per les llibertats que es fan possibles a través de la República; pel perill imminent d'una altra dictadura, que les desferia totes d'una vegada; i malgrat que ni una ni altra cosa ens satisfacien plenament, però si fermament convençuts que representen passos endavant, les quals pretenen accelerar encara en un

major ritme, ens llançarem al carrer per aixecar la moral ciutadana, única reacció que pot fer possible la consolidació de la nostra autonomia i establir la República.

No contra els obrers i molt menys contra aquesta vaga justa que mantenen els treballadors del port de Barcelona, afectes a la C. N. T.; per a ella tota la nostra simpatia i tots els nostres esforços, perquè assoleixin una brillant victòria. Tampoc contra la C. N. T., quin historial en ajut de les reivindicacions obreres la fan mereixedora de la nostra màxima consideració, però sí contra els elements tèrbols que sota una aparença d'extremisme, volen espaguiar la nostra ciutat i matar en els seus inicis les naixents llibertats de Catalunya.

No hem considerat mai el major o menor guany polític que de la nostra gesta se'n pogués derivar, sinó que, fidels al nostre amor a Barcelona, avui desraiguda mortalment per diverses circumstàncies, hem estat empenyats per un amor constant a Catalunya i pel desig que sentim de veure que les organitzacions obreres, expulsant del seu si els elements tèrbols, reorganiquin la seva brillant actuació i facin florèixer novament aquelles grates que foren les que aconseguiren totes les avantatges materials que avui gaudeix la classe treballadora de Catalunya.

S'ha vist ben clarament que els nostres militants no han anat a cercar cap profit material, puix que així que els obrers tranviàries s'anaven reintegrant voluntàriament als seus llocs, es retiraven simultàniament, sense percebre ni la més petita retribució.

La que queda exposada i no cap altra, ha estat la causa de la intervenció de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català", intervenció que somitem al fall del ciutadà, sense preocupar-nos poc ni molt de la nostra seguretat personal ni del nostre esdevenidor com a partit polític,

Maig de 1933

Full volant de les JEREC
en què es justifica la seva
intervenció a la vaga de
transports de Barcelona
de final d'abril.

BC

oposat al possibilisme de Macià sota la sigla del PNC, malgrat tallar de soca-rel les expectatives de creixement dels mesos anteriors, havia quedat al marge voluntàriament del procés electoral i d'un fracàs que no féu altra cosa que reforçar a la llarga, com veurem, d'aleshores endavant, l'aposta per una alternativa insurreccional.¹⁴⁷

L'actuació dels escamots de les JEREC i el protagonisme creixent de Miquel Badia a partir de 1933

Amb la constitució del primer govern elegit a les urnes catalanes després de la victòria electoral d'ERC el 19 de novembre de 1932, s'iniciava el procés d'institucionalització de les estructures d'autogovern definides a l'Estatut.

Pràcticament des d'aquell moment, al costat de la figura de Josep Dençàs, amb el qual lligà la seva sort política gairebé fins el seu tràgic final l'abril de 1936, Miquel Badia passà a ocupar un lloc destacat en el debat polític català, i aconseguí en diverses ocasions esdevenir el centre de la polèmica i el blanc reiterat de les acusacions dels seus adversaris polítics. Amb una actuació contundent, sense parar massa a esbrinar la legalitat o oportunitat dels seus mètodes, i amb una claredat, que, equivocada o no, no deixava ningú indiferent, oferia un flanc obert des del qual els seus adversaris polítics aprofitaven per a atacar les contradiccions polítiques internes de la formació governant, debilitar la credibilitat i limitar així l'abast d'unes institucions autonòmiques tot just en formació o, directament, posar en solfa un sistema reformista republicà encara en procés de construcció.

Abans fins i tot de concloure el 1932, més concretament el 2 de desembre, Miquel Badia, en un trajecte que se li havia de fer conegut i habitual durant els mesos següents, visità un jutjat, en aquest cas el número 6. El motiu era en aquest cas la declaració en el sumari de la querella criminal presentada per injúries i calúmnies pel regidor Francesc Costa i Martín per una nota de la Federació de Barcelona-ciutat d'Esquerra arran de la seva expulsió del partit, juntament amb quatre militants més, l'agost anterior, per la venda de credencials d'ocupació a l'Ajuntament. Com a la resta de companys que formaven aquest comitè —Artemi Aiguader, Carles Duran, Joan Tauler, Josep Alcrudo, Pere Pascual i Josep Escofet—, se li dictà un acte de processament i una fiança de 30.000 pessetes.¹⁴⁸

25 de juliol de 1933

Caricatura de Miquel Badia publicada a *El Be Negre*, obra de Valentí Castanys.

FJI

¹⁴⁷ Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 138-139.

¹⁴⁸ Implicats a la mateixa causa, com a membres també del comitè executiu, Josep Dençàs i Josep Riera i Puntí, per la seva consideració d'aforats com a diputats a les Corts, el jutjat sol·licità el suplicatori corresponent. «La querella de un concejal» i «Auto de procesamiento contra la comarcal de la Esquerra», *La Vanguardia*, 3 i 28 de desembre de 1932, p. 4 i 6, respectivament.

Diumenge, dia 22, a les 10 del matí

ESTADI MUNICIPAL DE MONTJUÏC

GRANS JORNADES ATLÈTIQUES ORGANITZADES

PER LA

Joventut d'Esquerra "Estat Català"

Parlaments a càrrec de:

Simó Piera

Jaume Aiguader

Humbert Torres

Miquel Santaló

Ventura Gassol

Lluís Companys

Francesc Macià

i en nom de les "Joventuts"

Miquel Badia

Josep Dencàs

No hi haurà representacions de començament a les proves atlètiques amb les senyeres de les nostres entitats.

A partir de les nou del matí hi haurà un servei d'autobusos que faran el servei Plaça Espanya - Petrolí i
transportaran gratuïtament tots els ciutadans que assistiran al festival esportiu.

CATALÀNS, NO HI MANQUEU!

18 d'octubre de 1933

Anunci a tota pàgina
publicat a *Som!*, dels
oradors participants a les
Grans Jornades Atlètiques
organitzades per les JEREC
a Montjuïc, el 22 d'octubre
de 1933.

RST

Certament, en aquesta conjuntura els escamots de les JEREC tenien com a missió mantenir l'ordre durant els actes públics del partit, però, a partir de la radicalització produïda durant les transcendents eleccions del 19 de novembre al Parlament, aparegueren ja les primeres denúncies per la seva agressivitat i es produïren alguns crits d'alarma pels aldarulls provocats durant una campanya que visqué algunes actuacions violentes de diversos grups.

De fet, juntament amb una conferència de ràdio de Diego Ruiz, pronunciada aquell mateix novembre i publicada amb el títol de «Esquerra sin talento y sin honor»,¹⁴⁹ la primera referència escrita en què es critiquen els mètodes contundents dels escamots de les JEREC va sortir publicada el 8 de novembre de 1932 al setmanari satíric *El Be Negre*.

Es tracta, concretament, d'un article a primera pàgina, en el to sarcàstic habitual de la revista, titulat «En Dencàs passa revista a les seves tropes. L'Esquerra ja té "requetè"». L'article fa al·lusió a la concentració a les 10 de la nit del dissabte anterior, 5 de novembre, davant el Foment Republicà de Sants, de 1.200 membres uniformats dels escamots, als quals passà revista Josep Dencàs, com mostrava la caricatura de Valentí Castanys a la darrera plana. A la segona pàgina del setmanari, després de cantar l'«Himne feixista de l'Esquerra», amb música de «Giovinezza» que en aparent italià recollia entre altres que «*Il Dencasso és nostro Duce*», «aquest cos de reclutes de la brigada electoral» es dispersava el matí següent, preparat per a començar els «exercicis de trencament d'urnes, llançament de gasos lacrimògens i altres procediments purificadors del sufragi de les ànimes del purgatori».¹⁵⁰

¹⁴⁹ Diego Ruiz, «Esquerra sin talento y sin honor: conferencia por radio», *Cuadernos SCUJER*, núm. 1. 1932.

¹⁵⁰ Una de les estrofes de l'himne esmentat recollia també que «*il nostro Matteotti és il Bruneto glorioso*», en referència al periodista de *La Publicitat*, Manuel Brunet i Solà, que havia sofert una brutal agressió amb una barra de ferro per part de dos desconeguts, el 3 i 4 de febrer de 1932, després d'haver denunciat un escàndol d'especulació monetària en el qual estava presumptament implicat, entre d'altres, Lluís Companys. «En Dencàs passa revista a les seves tropes. L'Esquerra ja té "requetè"», «Himne feixista de l'Esquerra», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 8 de novembre de

Poques setmanes més endavant, el 7 de gener de 1933, el director d'*El Be Negre* i col·laborador de *Mirador* i *La Publicitat*, Josep Maria Planes i Martí, publicava en aquest darrer mitjà una carta titulada «Per al senyor Macià, President de l'Esquerra Republicana», en què explicava l'incident protagonitzat per ell juntament amb un grup d'amics a les quatre de la matinada del dia 5, quan evitaren, segons sembla, una pallissa dels escamots a la sortida de l'Excelsior, cabaret del capdavall de la Rambla, on s'hi trobava també «el senyor Galés, acompanyat d'En Miquel Badia i Capell, cap dels escamots de l'Esquerra, el qual, pel que es veu, havia de dirigir personalment l'operació».

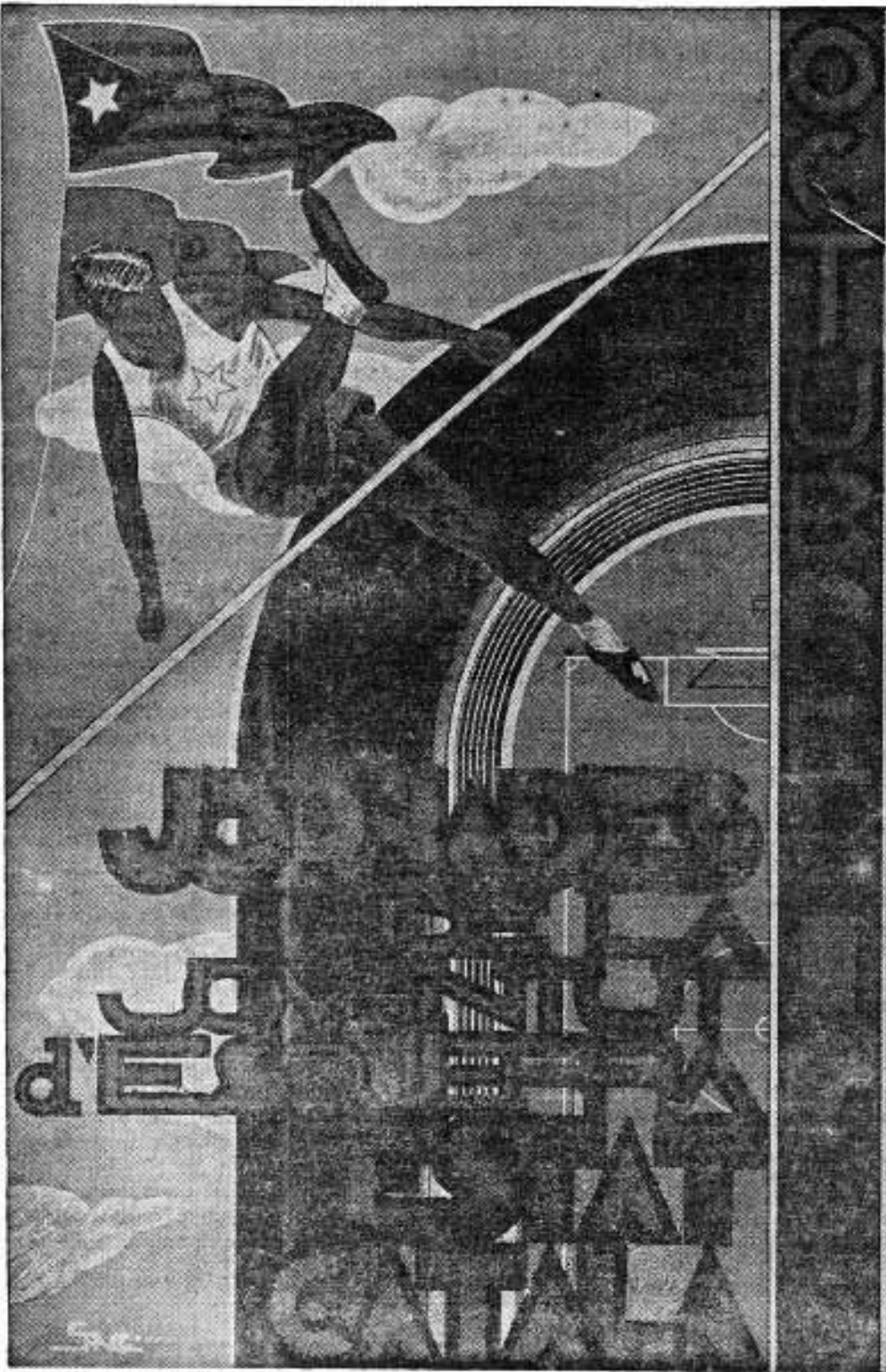
Josep Maria Planes concloïa el text inquirint al «senyor Macià» sobre l'actitud dels «valents professionals» que «pretenen venjar desatencions que diuen que té envers vos i el vostre Partit un setmanari satíric on col·laboro» i, recordant el cas de Manuel Brunet, «no gaire planyuda per les autoritats del país», l'advertia de la possible escalada de violència, «que es vulgui fer en nom i defensa vostres».¹⁵¹

L'escalada de violència de la qual advertia el periodista Josep Maria Planes, força lluny d'apaivagar-se, tot just havia iniciat l'espiral ascendent.

El diumenge 23 de gener de 1933, les JEREC tiraven endavant un altre acte d'homenatge a Miquel Badia, al Casal Català del Prat de Llobregat, amb la participació del militant de cognom Canoy, en representació de l'entitat organitzadora, i els dirigents d'ERC Roc Boronat, el president del Parlament de Catalunya, Lluís Companys, i Josep Dencàs. A la preceptiva intervenció de cloenda d'aquest acte propagandístic, prèvia al tradicional banquet, el fill de Torregrossa destacà l'actuació política del grup que ell comandava i en la línia de la fidelitat a la figura de Macià com un dels trets de-

1932, p. 1, 2 i 4.

¹⁵¹ Preguntat per la premsa el conseller de Governació Josep Tarradellas sobre aquest incident, després de repudiar els mètodes emprats, féu referència a la manca encara de competències d'ordre públic del seu departament i que li semblava malament que «*haya quién pretenda escudarse en su condición de periodista para insultar a otros*», *La Vanguardia*, 8 de gener de 1933, p. 6. Josep Maria Planes, «Per al senyor Macià, President de l'Esquerra Republicana», *La Publicitat*, 7 de gener de 1933.

18 d'octubre de 1933

Contraportada de *Som!* amb el cartell de les Jornades de la Joventut d'Esquerra Estat Català organitzades per les JEREC a Montjuïc, el 22 d'octubre de 1933.

RST

finidors dels escamots, enmig de grans aplaudiments, victorejà el nom del president de la Generalitat.¹⁵²

Mentrestant, les tensions internes dins Esquerra a començament de 1933 entre els sectors republicans i els més propers al separatisme de les JEREC, havien arribat fins i tot al govern de la Generalitat. Només un mes després del nomenament del primer gabinet elegit arran de les eleccions del 19 de novembre, les diferències sobre el paper del cap del Consell obligaven a remodelar-lo el 24 de gener de 1933. Dos dies més tard, el setmanari *Mirador*, ironitzant sobre la normalitat política del país, podia afirmar: «Ja tenim de tot, fins crisis de govern!»¹⁵³

La pèrdua de pes polític dins Esquerra Republicana de Catalunya del sector més moderat, arreglerat a l'entorn del dirigent del grup de *L'Opinió*, Joan Lluhí i Vallescà, era una evidència i, principal conseqüència d'aquesta crisi, Josep Dencàs, en representació del sector juvenil i més radical de la formació republicana, va ser nomenat conseller de Sanitat i Assistència Social per Francesc Macià; Miquel Badia en va ser sotssecretari.

Amb el nomenament de Josep Dencàs com a conseller del nou govern català, el sector del catalanisme radical representat per les JEREC aconseguia una parcel·la gens menyspreable de poder en la formació política que dirigia el desplegament del procés autonomista i que fins aleshores havia esdevingut la força electoral hegemònica al Principat.

Els fets semblaven, doncs, donar la raó als qui defensaven, com Dencàs i Badia, una estratègia separatista entrista a les institucions del país, per a «nacionalitzar Catalunya» i anar preparant així el procés cap a l'alliberament nacional, sense menysprear la utilització dels elements coercitius i de l'ordre públic.

Situada ara la seva esfera professional a la sotssecretaria de Dencàs, a Sanitat i Assistència Social, no

consta pas que Miquel Badia treballés en la problemàtica pròpia d'una conselleria, els principals problemes de la qual, a diferència del seu titular, li eren, es pot dir, totalment aliens.¹⁵⁴ Com va exemplificar irònicament el setmanari *Mirador*:

«En absència del metge Dencàs, conseller de Sanitat, rep el subsecretari: Un alcalde rural explica un problema d'higiene pública. Miquel Badia l'escolta greuement. Quan l'home acaba d'explicar-se, Badia li diu per tota resposta: —No hi entenc res en aquestes coses de la política. Jo sóc un home d'acció.»¹⁵⁵

En efecte, Miquel Badia, durant tot aquest temps, des del despatx de la conselleria, es dedicà de ple i esmerçà tots els seus esforços a millorar i estendre l'organització dels escamots i, en general, de les JEREC, i fins i tot Ucelay da Cal va insinuar ja fa un temps, sense cap prova que pogués avalar la seva afirmació, que «el creixement de les JEREC es va afavorir fent servir els migrats recursos estatals de la Conselleria de Sanitat», mentre que un informe del cònsol italià a Barcelona, recollit per Arnau Gonzàlez, constata que «els fons utilitzats per aquesta organització provenen de l'Esquerra i, lògicament, indirectament de la Generalitat de Catalunya».¹⁵⁶

Paral·lelament, en la mateixa línia de la coneguda participació de molts joves simpatitzants del separatisme entre els 279 alumnes de l'Escola Preparatòria de Policia que foren nomenats agents de tercera classe del Cos d'Investigació i Vigilància a final de març de 1934, també, a partir d'aquest mateix any, com ha posat de manifest David Martínez Fiol, els membres de les JEREC tingueren una incidència especial en altres àrees de la tot just creada administració autònoma, clau

¹⁵² «Les Joventuts d'Esquerra Republicana de Prat de Llobregat homenatgen Miquel Badia», *La Humanitat*, 29 d'abril de 1932. «Banquete al Señor Badia», *La Vanguardia*, 24 de gener de 1933, p. 9.

¹⁵³ *Mirador. Setmanari de Literatura, Art i Política*, 26 de gener de 1933, p. 1.

¹⁵⁴ Sobre la tasca desenvolupada, en canvi, per Josep Dencàs al capdavant d'aquesta conselleria pot consultar-se a: Francesc Bonamusa, *Generalitat de Catalunya. Obra de govern (1931-1939)*, vol. I.

¹⁵⁵ «Mirador indiscret», *Mirador. Setmanari de Literatura, Art i Política*, 7 de setembre de 1933, p. 1.

¹⁵⁶ Enric Ucelay da Cal, *La Catalunya populista*, p. 187. Arnau Gonzàlez, *op. cit.*, p. 66.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

Militants femenines de les JEREC desfilant per la Gran Via, anant cap a l'Estadi Municipal de Montjuïc, per assistir a les Grans Jornades Atlètiques.

ARF

perquè ERC controlés l'Associació de Funcionaris de la Generalitat.¹⁵⁷

A més, el tàndem Dencàs-Badia semblava solidificar-se i, així, mentre el metge nascut a Vic donava el perfil més teòric i omplia el paper de polític més assenyat, el fill de Torregrossa, complint les expectatives de tota la seva trajectòria anterior, amb poc menys de 27 anys, des de les seves responsabilitats en tasques d'organització, en les quals col·laborava assíduament el seu germà Josep, monopolitzava l'esfera de l'acció des del seu tarannà de vegades arrauxat.

La derrota parcial dels Lluhins —el grup de *L'Opinió* encapçalat per Joan Lluhí—, com calia esperar, accelerà les crítiques d'aquest grup davant el poder creixent de les JEREC dins Esquerra i el govern de la Generalitat. En aquest sentit, el 25 de febrer llançava al carrer un manifest titulat «A la Joventut Esquerrista», tot demanant una reorganització a fons de les joventuts de la formació republicana, que, com explica Joan B. Culla, tingué un efecte contraproduent, en ésser interpretat, a més d'una posició de denúncia contrària als mètodes de les joventuts comandades per Dencàs i Badia, com una censura a la direcció d'ERC i, el més important, al lideratge indiscutible de l'Avi.¹⁵⁸

D'aquesta manera, tot i que l'entrada de Josep Dencàs al consell de govern de la Generalitat féu pujar el to, durant els mesos següents, de les acusacions de feixisme dirigides contra les actuacions de les JEREC i la responsabilitat dels seus dirigents amb la intenció de desgastar el gabinet de Macià, ara tenien almenys una certa resposta per part de l'aparell d'Esquerra.

En aquest sentit, el 31 de març de 1933 Josep Dencàs utilitzava el micròfon de Ràdio Barcelona en una llarga intervenció per a intentar rebatre les denúncies de feixisme en contra de les JEREC, remarcant la seva definició ideològica, basada en la plena llibertat i la democràcia, diferenciant-la clarament del moviment

feixista i definint l'estratègia a seguir: «La nostra funció és dotar a la Joventut d'un fort sentit moral de dignitat, de sacrificis, de patriotisme, que és factible que posseeixin. Infondre un alt sentit patriòtic.»¹⁵⁹

Uns dies més tard, el diumenge 9 d'abril, les JEREC organitzaven un acte multitudinari d'homenatge al seu president Josep Dencàs al Palau de Belles Arts, en el qual, juntament amb la intervenció de destacats dirigents d'Esquerra com Joan Casanovas, Ventura Gassol, Carles Pi i Sunyer o Lluís Companys, entre d'altres, Miquel Badia prengué la paraula per a justificar l'actuació dels escamots en defensa de la llibertat i rebatre l'acusació de feixisme, afirmant amb absoluta rotunditat:

«Ens diuen feixistes [...] a nosaltres feixistes perquè tenim una organització per a impedir la implantació del feixisme, assassí de totes les llibertats [...] sortirem al carrer per defensar les nostres llibertats. I quan siguin ben arrelades, ens dissoldrem.»¹⁶⁰

Ja el dia anterior Miquel Badia, com a president del casal organitzador de l'acte, havia fet la presentació de Carles Pi i Sunyer en la conferència que en el seu estatge impartí l'aleshores cap del Consell de la Generalitat. I, continuant amb les iniciatives de tipus propagandístic d'impuls de les JEREC, participà igualment durant l'abril de 1933 en altres iniciatives, com el lliurament el dia 11 del banderí per part de la presidenta de la joventut femenina, Antònia Germà, a la seu del car-

¹⁵⁷ David Martínez, *Estatisme i antiestatisme a Catalunya (1931-1939). Rivalitats polítiques i funcionàries a la Generalitat*.

¹⁵⁸ En els mesos següents es produïren una sèrie de reunions i diverses iniciatives per tal de tirar endavant unes joventuts d'ERC alternatives a les JEREC; finalment, però, com explica aquest mateix autor, no reeixiren. Joan B. Culla, *op. cit.*, p. 138-144.

¹⁵⁹ *La Humanitat*, defensant la posició política del conseller d'ERC, recollí en tota l'extensió la intervenció radiofònica de Josep Dencàs. «Parlament de Josep Dencàs i Puigdollers pel micròfon de Radio Barcelona el dia 31 de març de 1933», *La Humanitat*, 1 d'abril de 1933.

¹⁶⁰ El dia anterior a l'homenatge, en un acte evident de suport de la seva posició política *La Humanitat* havia aprofitat aquesta avinentesa per a publicar una sèrie d'articles de Jaume Aiguader, Nicolau Battestini i Pere Màrtir Rossell, en què es glossava la tasca i la trajectòria personal de Josep Dencàs. Jaume Aiguader, «En Josep Dencàs»; Pere Màrtir Rossell, «Dencàs»; Nicolau Battestini, «Lleialtat i patriotisme», *La Humanitat*, 9 d'abril de 1933. «Parlament de Miquel Badia a l'acte d'homenatge a Josep Dencàs al Palau de Belles Arts, celebrat el 9 d'abril de 1933», *La Humanitat*, 10 d'abril de 1933, p. 5.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

Francesc Macià, Josep Dencàs i Joan Alavedra presenciant la desfilada de militants i simpatitzants d'Esquerra, per l'avinguda de la Reina Maria Cristina, fent camí cap a l'Estadi Municipal de Montjuïc, per assistir a les Grans Jornades Atlètiques de les JEREC.

JOSEP DOMÍNGUEZ / ANC-FONS MACIÀ

rer Ample de Barcelona, de la «Joventut d'EC del Casal Català Republicà» del districte primer; o l'acte de confraternitat occitana celebrat el dimecres 19, acompanyat també per Josep Dencàs, Pere Màrtir Rossell, Joan Solé i Pla i diverses personalitats occitanes.¹⁶¹

Al mateix temps, com va recollir Maria Dolors Ivern, durant aquesta mateixa conjuntura les JEREC portaren a terme un intent de reorganització interna, per tal de desenvolupar el lema que presidia la seva actuació, «Cultura del cos i cultura de l'esperit», donant un impuls especial a la branca de cultura intel·lectual de l'organització i posant les bases per a la creació d'una secció universitària. En el marc d'aquesta iniciativa, Josep Dencàs i Miquel Badia s'entrevistaren a començament d'abril del 1933 amb els principals impulsors de la Joventut Esquerrista, propera a les posicions més moderades dels «lluhins». Segons explica aquesta mateixa autora, els representants d'aquesta darrera opció acudiren fins i tot a l'assemblea celebrada el 13 de maig amb l'objectiu de reestructurar les joventuts d'ERC, però, malgrat la formació d'un comitè comú per a tractar de salvar les diferències entre ambdós grups, la iniciativa fracassà per les dures condicions imposades pels dirigents de les JEREC.¹⁶²

Decantat a favor, almenys de moment, el plet interior amb el sector republicà nacionalment més moderat del grup de *L'Opinió*, la topada següent i més forta a què hauran de fer front les JEREC comandades pel tàndem Dencàs-Badia tingué com a protagonista un enemic exterior, el sindicalisme anarquista i, més directament, els militants organitzats dins la FAI.

La situació de l'ordre públic al Principat durant els mesos anteriors al traspàs dels serveis d'aquesta àrea, segons el decret del *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* del 28 d'agost de 1933 publicat tres dies després, era força delicada i difícil.

Els conflictes de tipus laboral, ateses les condicions de crisi econòmica, sovintejaven i derivaren amb fre-

qüència cap a situacions de greu alteració social, quan no, directament, dins l'estratègia de trencament amb el règim republicà portada a terme fonamentalment per la central anarquista, es plantejaven reivindicacions de tipus revolucionari i l'acció directa deixava pas a l'enfrontament amb les forces de seguretat.

Com a conseqüència, doncs, d'una llarga cadena de conflictes vaguístics, atemptats i delictes de tipus diversos, s'estengué pel país una mena de «psicosi» d'ordre públic que mitjans com *La Veu de Catalunya*, l'òrgan de la Lliga, no deixaren d'esventar i dintre de la qual és possible situar la intervenció de Miquel Badia i els grups comandats per ell.

A més, l'estratègia de l'anarcosindicalisme era interpretada pels separatistes de les JEREC i pels seus líders com un atac a les institucions autonòmiques encara sense consolidar, per part d'una força política «forana» que amenaçava fer trontollar els dèbils avenços del procés cap a la nacionalització del país. Des d'aquest plantejament, ben aviat oblidades connivències del passat en la lluita a la clandestinitat contra un enemic comú com era la dictadura de Primo de Rivera, les dues forces, front a front, disputant-se l'hegemonia del carrer, no dubtaren a posar en lliça tot el seu ampli repertori de mètodes directes i expeditius, tan a l'ordre del dia en aquella conjuntura arreu d'Europa.

Un dels primers episodis d'aquest enfrontament arribà amb la vaga del transport públic convocada per la CNT l'abril de 1933 a la ciutat de Barcelona.

Com explicà a les seves memòries Claudi Ametlla, aleshores governador civil de Barcelona, arran d'aquesta vaga, Miquel Badia, com a president de les JEREC, li va demanar permís per a anar amb uns quants voluntaris a conduir els tramvies que estaven parats. Claudi Ametlla no hi posà inconvenient, mentre els voluntaris anessin sense uniformes, ensenyes de cap classe, ni armes, i acompanyats sempre per una parella de policies, condicions que el fill de Torregrossa acceptà.

Seguint el relat d'Ametlla, al cap de pocs minuts hom veié per la via pública circulant autobusos i tramvies, alguns d'ells a batzegades, per la inexperiència dels improvisats conductors. La vaga havia conclòs i, segons l'opinió d'aquest futur diputat a les Corts de

¹⁶¹ «Conferencia de don Carlos Pi i Sunyer»; «Entrega de banderín a la JEREC del Casal Català Republicà» i «Acto de confraternidad occitana», *La Vanguardia*, 9, 12 i 20 d'abril de 1933, p. 25, 30 i 7, respectivament.

¹⁶² Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. I, p. 325-326, i vol. II, p. 44-45.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

Militants de les JEREC desfilant per l'avinguda de la Reina Maria Cristina, fent camí cap a l'Estadi Municipal de Montjuïc, per assistir a les Grans Jornades Atlètiques.

ARF

1936 —per ACR, dins el Front d'Esquerres—, si bé tot el mèrit absolut no es podia atribuir a Badia i les JEREC, «no és qüestió de regatejar el valent concurs prestat».¹⁶³

El Comitè Executiu de la Federació d'ERC de Barcelona-ciutat, controlat per Dencàs i Badia, segons els acords de la reunió del 24 de maig de 1933 publicà una nota en la qual, entre altres punts, aplaudia l'actuació de les JEREC durant la vaga, qualificada de «moviment contrarevolucionari», en contraposició al que consideraven «campanya derrotista» llançada des de les planes de *L'Opinió*.¹⁶⁴

L'èxit evident d'aquesta intervenció contribuï a reforçar el lideratge de Miquel Badia com a cap dels escamots de les JEREC i féu augmentar considerablement la seva popularitat dins el món separatista, fins i tot dins l'antimacianisme arreglerat al marge d'Esquerra, i, de manera implícita i molt més dissimulada, entre els sectors més benestants i fins i tot progressistes del catalanisme, per als quals calia fer front a l'actuació anarquista i el seu intent de control de la violència al carrer.

Però, també, i d'aquí ve una part del seu èxit i del de la seva organització en evident creixement, en relació amb uns referents a l'alça a la societat dels anys 1930, arrodoní el seu carisma entre els militants més joves, enlluernats per una imatge atlètica de culte al cos, la disciplina i la força, lligada a un activisme i una estampa de persona audaç i valenta, valors relacionats tradicionalment amb la joventut que planta cara a la vida com a flamarada ardent i fugaç.

Un mes després, en el marc de la celebració del 2n Congrés Nacional Ordinari d'ERC, celebrat al Palau de les Arts Decoratives de Montjuïc el 24 i 25 de juny de 1933, Miquel Badia, donant compte del prestigi aconseguit al capdavant de les JEREC, va ser elegit, com el seu president Josep Dencàs, membre del Comitè Executiu Central de la formació majoritària al Principat.¹⁶⁵

¹⁶³ Claudi Ametlla, *Memòries polítiques (1918-1936)*, vol. II, p. 211-212.

¹⁶⁴ «Acords del Comitè Executiu d'ERC (Federació de Barcelona)», *La Humanitat*, 26 de maig de 1933.

¹⁶⁵ Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. I, p. 377.

En canvi, la decidida intervenció en el conflicte del transport públic de Barcelona provocà la lògica anímadversió dels anarquistes envers les JEREC i, especialment, envers la figura del seu cap, Miquel Badia. D'aquesta manera, ben aviat, les acusacions mútues per actes violents començaren a sovintejar i, per exemple, el 28 d'abril de l'any citat, sense arribar-se a esclarir l'origen de l'agressió, *La Vanguardia* recollia la denúncia de diversos joves de les JEREC «*que habían sido objeto de coacciones y amenazas por parte de determinados elementos*».¹⁶⁶

Dos mesos després, referint-se a la seva intervenció determinant en el final d'aquesta vaga, el mateix Miquel Badia declarà de manera quasi profètica:

«Això la FAI no m'ho ha de perdonar mai. Vaig rebre diversos avisos d'amics meus, lletres anònimes, tota mena d'amenaques de mort per a mi i per a molts militants de l'organització a la qual pertanyo.»

I, amb vehemència, però contundentment, afegí:

«Això, però, no va minvar el nostre entusiasme. Com sigui que vàrem obrar d'acord amb el que ens dictava la consciència, decidírem, després de prendre les naturals precaucions, seguir endavant la tasca empresa.»¹⁶⁷

Tampoc faltà el to satíric d'*El Be Negre*, des la seva posició crítica als mètodes i l'actuació d'ambdues forces. A més de felicitar-se «per la utilitat trobada a uns escamots inactius fins al moment», el setmanari caricaturitzava «el coronel Badia» arengant les seves forces i afirmant que «hem d'acabar amb els atemptats, les vagues, els atracaments, les vuit hores i el ram de

¹⁶⁶ «Denuncias por coacciones y amenazas», *La Vanguardia*, 28 d'abril de 1933, p. 8.

¹⁶⁷ «Miquel Badia, cap de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" fa revelacions sensacionals. Com actua la FAI a Barcelona. Què va ser l'ocorregut la nit del dissabte passat al centre d'EC», *La Humanitat*, 19 de juliol de 1933, p. 1. En aquest mateix sentit, Jaume Ros recull la frase pronunciada per Miquel Badia qui, segons sembla, afirmà en més d'una ocasió que «Jo faig nosa a molta gent i el dia menys pensat una bala al cap acabarà amb la meva vida», a: Jaume Ros, *op. cit.*, p. 11.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

Ciclistes desfilant davant la tribuna de l'Estadi Municipal de Montjuïc, en el marc de les Grans Jornades Atlètiques de les JEREC.

AFB

la construcció», dins l'article titulat «El desvetllament dels escamots. Tingueu present la FAI en les vostres oracions».¹⁶⁸

El desenvolupament de les JEREC a partir de l'estiu de 1933

Com era previsible, la tensió i enfrontament entre la FAI i les JEREC durant l'estiu de 1933 seguiren encara una línia clarament en ascens. Així, a la seva edició del 18 de juliol de 1933, *Solidaridad Obrera*, l'òrgan de premsa de la CNT, sota el títol de «Las hazañas de los "Escamots". Sangrienta represión contra los militantes de la CNT», denunciava a primera plana que el dia 16 quatre membres de les JEREC, entre els quals Viriato Milanès i Ròdenas, presumpte confident de la FAI, amb identificació com a agents de policia havien traslladat al casal del carrer Viladomat de Barcelona dos militants cenetistes, Enric Grant i Rodolfo Pérez Escuredo, on haurien estat retinguts i patit diversos maltractaments, abans d'ésser posats en llibertat.¹⁶⁹

Miquel Badia, per la seva banda, aquell mateix dia a les cinc de la tarda donà una roda de premsa per tal de mirar d'aclarir els fets, a la seu del casal del districte II del carrer Corts, tal com recollí l'endemà a tota plana, entre d'altres, *La Humanitat*, el portaveu d'ERC. Segons la seva versió, durant la celebració d'un ball al local citat es va trobar una bomba —que mostrà als periodistes assistents, juntament amb una pistola marca Smith. Viriato Milanès li confessà que havia estat obligat a col·locar-la, mentre els dos esmentats militants anarquistes es dirigien a posar-ne una altra, raó per la qual havien estat detinguts i interrogats, ahora que donava detalls del *modus operandi* de la FAI i denunciava, més concretament, l'actuació «d'un individu que es diu Pérez Feliu, que acostuma a freqüentar

el bar La Tranquilidad, al Paral·lel, i, quan els elements d'acció han de cometre alguna agressió amb bombes o pistoles, ell els hi lliura».¹⁷⁰

Les crítiques per aquest tipus d'actuacions de Miquel Badia, com era lògic esperar, es produïren des de tots els angles polítics, àdhuc els militants del sector més republicà d'Esquerra, i fins i tot, una militant aleshores de les JEREC, com Anna Murià, tot i reconèixer «el seu patriotisme sa», criticà *a posteriori* els procediments «feixistoides» dels escamots i remarcà aquest cas concret que, com afirma, «produí gran escàndol i que jo vaig conèixer de prop és el de Viriato Milanès (no he oblidat mai el nom!)», i segueix explicant:

«El van portar detingut, no a la Comissaria, sinó al Casal d'Esquerra Estat Català del Districte II, el meu, on el van apallissar tan bestialment que va tenir un vòmit de sang [...]. Al nostre Casal es convocà una assemblea a la qual jo vaig assistir, en què es protestà i es demanaren comptes al president, molt adeppte a Badia.»¹⁷¹

Donant suport, en canvi, sense ambages a l'actuació de Miquel Badia, pocs dies més tard Alexandre Forcades publicava un article a *La Humanitat*, titulat «Després de les declaracions de Miquel Badia. És que s'ha perdut la memòria?», on preguntava què hi havia de

¹⁷⁰ Producte de les denúncies interposades pels uns i els altres davant el jutjat, durant els mesos següents, els esmentats militants de la FAI, d'una banda, i Miquel Badia i altres dirigents de les JEREC com Miquel Xicota i Carles Duran, de l'altra, en diverses ocasions varen ser cridats a declarar i a procedir als corresponents *careos* judicials. Més concretament, a més de la presó contra el citat Viriato Milanès, el jutge decretà el processament amb fiança de 25.000 pessetes contra el cap dels mossos d'esquadra, Enric Pérez Farràs, aviat sense efecte, i el mateix Miquel Badia, per un presumpte delictes de segrest i lesions, contra el qual el tribunal de la secció primera de l'Audiència de Barcelona, amb data 2 de març de 1934, confirmà el processament. «Miquel Badia, cap de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" fa revelacions sensacionals. Com actua la FAI a Barcelona, Què va ser l'ocorregut la nit del dissabte passat al centre d'EC», *La Humanitat*, 19 de juliol de 1933, p. 1. «L'afer dels elements de la FAI que posaven bombes als centres d'Esquerra», *La Humanitat*, 1 d'agost de 1933, p. 1. «Auto de procesamiento confirmado», *La Vanguardia*, 2 de març de 1934, p. 18.

¹⁷¹ Anna Murià, *Reflexions de la vellesa*, p. 359.

¹⁶⁸ «El desvetllament dels escamots. Tingueu present la FAI en les vostres oracions», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 25 d'abril de 1933, p. 4.

¹⁶⁹ «Las hazañas de los "Escamots". Sangrienta represión contra los militantes de la CNT», *Solidaridad Obrera. Periódico Sindicalista. Órgano de las Sociedades Obreras*, 18 de juliol de 1933, p. 1.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

Cursa d'atletisme davant la tribuna de l'Estadi Municipal de Montjuïc, en el marc de les Grans Jornades Atlètiques de les JEREC.

AFB

censurable en un procedir que havia evitat «un episodi sagnant, descobrir el fil d'una organització de vividors, professionals del crim i posar-ho en coneixement de la policia», a diferència de les JEREC, «que es mouen dins el marc dels seus Estatuts», tot confiant que el traspàs de serveis d'ordre públic anul·laria «aquest desgavell», rotundament afirmava:

«Si tots els ciutadans tinguessin la mateixa decisió i la mateixa valentia la FAI hauria deixat d'ésser un pesombre i la tranquil·litat ciutadana fóra una realitat ben patent.»¹⁷²

Mentrestant, *El Be Negre*, a la pàgina 4 del número corresponent al 25 de juliol de 1933, ironitzava sobre aquest enfrontament en una vinyeta on una parella des d'un balcó observava uns escamots vigilant «uns de la FAI, i uns de la FAI vigilant uns escamots», tot exclamant: «I tots plegats, qui els vigila?».¹⁷³

A la mateixa pàgina, un article titulat «L'home de Catalunya», en el mateix to satíric, presentava Miquel Badia com «l'home que amb mà ferma i esperit decidit [...] necessitava la industriosa Catalunya» i afegia que «davant l'audàcia terrorista de l'anarcosindicalisme [...] els ciutadans, creient perduda tota esperança, demanaven a crits en la intimitat silenciosa de llur consciència un dictador que posés les coses a lloc», fent-lo responsable d'haver «inaugurat una nova era, la de la policia amb declaracions», conclouent:

«Miquel Badia, que s'ha fet seu el títol de benemèrit que fins ara només podien usar els guàrdies civils, ha inaugurat la nova era. Qui no vulgui pols, que no hi vagi.»¹⁷⁴

D'altra banda, el juliol de 1933, amb l'objectiu evident de contribuir a reforçar els seus canals de co-

municació interns, havia sortit al carrer el primer dels tres números del mensual *Estat Català. Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra-Estat Català*, amb un breu editorial signat, en un dels seus escadussers escrits, per Miquel Badia, on donava una senzilla benvinguda a la publicació i fixava la seva orientació com «un lloc de lluita dels ideals nacionalistes i d'esquerra, que són en definitiva, els que donen vida a la nostra organització».¹⁷⁵

El número següent, corresponent a l'agost del mateix any, a la pàgina 2 recollia, en canvi, una nota de la Redacció, davant els «injustos atacs d'alguna part de la premsa, interessada en tergiversar i falsejar els fets» en la qual feia constar «la més absoluta i lleial adhesió del Cos de Redacció» d'aquest portaveu «a la persona i actuació del nostre bon amic i ferm nacionalista Miquel Badia», i l'acompanyava d'una altra adhesió, en aquest cas de la junta universitària d'ERC-EC.¹⁷⁶

I, per la seva banda, al número 3, que esdevindria el darrer d'aquesta efímera publicació, l'editorial, sense signar, a més de blasmar els atacs de «feixistes» de la «babelònia periodística», esmentava, entre d'altres, la visita de les representacions basca i gallega a Barcelona i els actes de rebuda el 4 d'agost a la plaça Universitat de Barcelona, en els quals havien participat també les JEREC i el seu cap, Miquel Badia.¹⁷⁷

Tot i que, com va assenyalar correctament ja fa un temps Joan B. Culla, les JEREC eren una força essencialment barcelonina, el procés d'expansió evident que experimentaren durant aquells mesos afavorí també un cert creixement a la Catalunya interior, on Dencàs i Badia ambicionaven aconseguir el suport dels joves pagesos, per tal de crear un camí propi d'accés polític que prescindia, segons expressió d'Ucelay da Cal,

¹⁷⁵ Miquel Badia, «Editorial», *Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra-Estat Català*, núm. 1, juliol de 1933, p. 1.

¹⁷⁶ «Adhesió sincera», *Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra-Estat Català*, núm. 2, agost de 1933, p. 2.

¹⁷⁷ Sobre els intents de tirar endavant Galeuzca durant l'estiu de 1933, es pot consultar Xosé Estévez, *Galeuzca: la rebelión de la periferia (1923-1998)*, i Víctor Castells, *Galeuzca. Un ideal compartit*. «Editorial», *Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra-Estat Català*, núm. 3, setembre de 1933, p. 1. «El viaje triangular Galicia-Vizcaya-Cataluña», *La Vanguardia*, 5 d'agost de 1933, p. 5.

¹⁷² Alexandre Forcades, «Després de les declaracions de Miquel Badia. Es que s'ha perdut la memòria?», *La Humanitat*, 25 de juliol de 1933, p. 7.

¹⁷³ *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 25 de juliol de 1933, p. 4.

¹⁷⁴ «L'home de Catalunya». *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 25 de juliol de 1933, p. 4.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

Simó Piera en la seva intervenció des de la tribuna de l'Estadi Municipal de Montjuïc, en el marc de les Grans Jornades Atlètiques de les JEREC. Rere seu, de perfil, Miquel Badia. Hi apareixen també, de manera més o menys clara: Lluís Companys, Humbert Torres, Jaume Aiguader, Cristià Aguadé, Francesc Macià, Joan Alavedra, Enric Pérez Farràs i Maria Dolors Bargalló.

JOSEP DOMÍNGUEZ / ANC-FONS MACIÀ

tant dels centres republicans tradicionals en els pobles, com també de la Unió de Rabassaires.¹⁷⁸

En aquesta direcció, un col·laborador estret de Miquel Badia al capdavant de les JEREC, Lluís Castanyon, en una petita ressenya al seu portaveu destacava la tasca activa portada a terme «per tal d'arrencar a les comarques sentit d'inhibició i passivitat» i citava la propera concentració que celebraria la seva organització a Manresa.¹⁷⁹

Es referia, certament, a l'aplec de les JEREC convocat el diumenge 13 d'agost a la font del Calvet, a 6 km de Manresa, amb una acampada prèvia el dia anterior, durant el qual tingueren lloc pel matí diverses proves atlètiques, com curses de velocitat, salts d'altura o lluita a la corda.

Malauradament, però, el míting polític previst per a les 4 de la tarda va haver d'ésser suspès pel greu accident a la carretera d'Igualada. Ja a la vista de Manresa, l'automòbil oficial de la Generalitat que portava a l'acte Miquel Badia va patir un accident, segons sembla, en entrar massa ràpid en un pont i caure daltabaix. A més del dirigent de les JEREC, que anava assegut al lloc del copilot, el vehicle transportava els seus estrets ajudants, Miquel Xicota i Cabré, Manuel Masramon de Ventós i Jacint Martínez, mentre que el xofer, Domènec Puigdemívol, morí a causa de les ferides produïdes.

Dies després de l'accident, més concretament el dijous 17 d'agost, Miquel Badia, tot i haver escopit sang pel trencament d'algunes costelles, es reincorporava a la seva activitat quotidiana a la Conselleria de Sanitat, mentre que els altres tres accidentats continuaven a l'hospital, d'on sortirien poc més endavant.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Joan B. Culla, *op. cit.*, p. 115. Enric Ucelay da Cal, *La Catalunya populista*, p. 187.

¹⁷⁹ Lluís Castanyon, «Ressò de comarques», *Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra-Estat Català*, núm. 2, agost de 1933, p. 8.

¹⁸⁰ «El gran aplec de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català"», «El campament de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" a la comarca de Bages» i «L'enterrament del militant d'Estat Català, Domènec Puigdemívol», *La Humanitat*, 13, 15 i 17 d'agost de 1933, respectivament. «Aplec de "Estat Català" en Manresa. Grave accident de automòvil» i «Del accidente automovilístico de Manresa», *La Vanguardia*, 15 i 18 d'agost de 1933, p. 8 i 5, respectivament. Malgrat tot, com explica Josep Maria Xicota, Manuel Masramon

Sense abandonar la preparació a Barcelona de diversos mítings durant l'agost als barris de la Barceloneta, Sants, al districte VI o al Guinardó, que tingueren continuació encara durant els mesos següents, i diverses demostracions esportives, com els combats de boxa de les joventuts del districte X,¹⁸¹ tal vegada, com assegura Arnau González, per la voluntat de superar el dèficit d'implantació en aquests llocs, els mesos centrals de 1933, malgrat el succés luctuós de Manresa, les JEREC s'entestaren a organitzar un determinat nombre d'actes propagandístics fora de la capital catalana, en localitats com el monestir de Poblet, en commemoració del centenari de la Renaixença, el 18 de juny; Badalona, el 15 d'agost, en el marc de la festa major; el Masnou, el 15 de setembre; o el diumenge anterior dia 10, a Igualada, al Centre Republicà, on Miquel Badia, com la resta d'oradors, Manuel Ric, Carles Duran i Josep Dencàs, centraren els seus parlaments a atacar l'actuació de la FAI.¹⁸²

Mentrestant, continuant els atacs i les acusacions de feixisme dirigides a les JEREC, i a ERC en conjunt, l'òrgan de la CNT, *Solidaridad Obrera*, afirmava a primera plana que «*el fascismo en Cataluña está personificado en la Esquerra y en sus cuerpos de acción, los escamots*», i el líder del Partido de Democracia Social, adherit el 1931 al Partido Republicano Radical, Federico

amb una dislocació de la columna romangué deu mesos ingressat a la clínica La Rotonda de Barcelona. Entrevista a Josep Maria Xicota i Cabré, Barcelona, 7 de maig de 1989 i 28 de gener de 1992. [Fons de la fonoteca Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya].

¹⁸¹ «Joventut d'Esquerra "Estat Català" dte X», «Un altre míting de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català"», «El míting de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" a Sans», «El gran acte anit, a l'Ateneu Obrer d'Esquerra Republicana (Dte VI)» i «Dissabte passat, al Guinardó. Amb el mateix èxit formidable que els anteriors, tingué lloc al "Casal Federal" l'anunciat míting de les Joventuts d'Esquerra "Estat Català"», *La Humanitat*, 11 (p. 4 i p. 7), 20, 25 i 29 d'agost de 1933.

¹⁸² Arnau González, *op. cit.*, p. 18. «Un gran míting al monestir de Poblet», «El gran aplec de Joventuts d'Esquerra "Estat Català" a Badalona» i «Les Joventuts "d'Estat Català". Celebraren un míting a Masnou amb un ple a vessar», *La Humanitat*, 20 de juny, 12 d'agost i 17 de setembre de 1933. «Igualada», *La Vanguardia*, 12 de setembre de 1933, p. 24.

Barcelona, 22 d'octubre de 1933

El públic escolta la intervenció de Josep Dencàs des de la tribuna de l'Estadi Municipal de Montjuïc, en el marc de les Grans Jornades Atlètiques de les JEREC.

AFB

Albaladejo Bravo, pronunciava en la mateixa línia una conferència el 16 de juny a la Casa de Murcia y Albacete. I des de l'interior mateix de la formació governant, el grup de *L'Opinió* criticà també durament tot l'estiu l'actuació dels escamots, en un desesperat i inútil intent de fer reaccionar cap a les seves posicions la majoria d'Esquerra, abans d'escindir-se i conformar, el setembre, el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra.¹⁸³

Provocat precisament per aquesta escissió, ERC es veié obligada a celebrar el 7 i 8 d'octubre de 1933, al Coliseu Pompeia de Barcelona, el 2n Congrés Nacional Extraordinari, en el marc del qual, ratificant el seu paper ascendent Miquel Badia va ser nomenat membre de la comissió encarregada d'esbrinar la suposada actuació irregular del diputat a Corts Grau i Jassans.¹⁸⁴

En aquesta mateixa conjuntura, la premsa recollí la notícia d'un presumpte intent d'atemptat contra Miquel Badia, la nit del dilluns 25 de setembre. Segons sembla, alertats de la possible realització d'una acció contra el líder de les JEREC a la seva residència del carrer Muntaner, el seu servei d'escorta, no tant per a demanar protecció com per a justificar una possible intervenció, avisà la Policia, que procedí a escorcollar, sense resultat, diversos vianants i a inspeccionar alguns cotxes que circulaven per la zona.¹⁸⁵

Poc després d'aquest incident, la primera plana d'*El Be Negre* centrava de nou la seva atenció en Miquel Badia, de qui publicava una suposada carta titulada «L'escamament dels escamots», arran del seu processament pel cas Viriato Milanès, en la qual, fent esment del conflicte existent, es referia a les JEREC com a «colliters del camp del pressupost de Catalunya».¹⁸⁶

¹⁸³ *Solidaridad Obrera. Periódico Sindicalista. Órgano de las Sociedades Obreras*, 22 de juliol de 1933, p. 1. «Conferencia hoy de Federico Albaladejo Bravo "La estrella solitaria en la Casa de Murcia y Albacete"», *La Vanguardia*, 16 de juny de 1933, p. 7. Joan B. Culla, *op. cit.*

¹⁸⁴ Mesos més tard, el maig de 1934, Josep Grau i Jassans va ser expulsat del partit per haver denunciat precisament una suposada agressió de les JEREC contra ell que es demostrà totalment falsa. Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. I, p. 401.

¹⁸⁵ «Presunto intento de atentado contra don Miguel Badia», *La Vanguardia*, 27 de setembre de 1933, p. 6.

¹⁸⁶ «L'escamament dels escamots», *El Be Negre. Setmanari Satí-*

Per la seva banda, deu dies després de la cloenda del Congrés Extraordinari d'ERC, les JEREC tornaven a treure al carrer una nova publicació que, amb el nom de *Som. Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra "Estat Català"*, com els tres números de l'efímer portaveu ja analitzat de l'estiu d'aquell mateix 1933, no aconseguí consolidar-se com a òrgan de premsa regular de la jove formació separatista.

Així, aquest únic número publicat recollí un article de Josep Dencàs explicant la finalitat d'aquesta organització, amb el títol de «Què és la Joventut d'Esquerra-Estat Català?» i, de manera molt més innovadora, incloïa també una crida-manifest «A les Joventuts Intel·lectuals Catalanistes d'Esquerra», de suport al govern de la Generalitat i, indirectament també, a la controvertida tasca d'aquestes joventuts, signada per una nombrosa llista de més de seixanta noms de coneguts metges, arquitectes, periodistes, advocats i d'altres professions liberals, membres a la vegada de la formació republicana.¹⁸⁷

Tal vegada, però, l'actuació de les JEREC que més polèmica provocarà durant aquests mesos, serà el Festival Atlètic celebrat a Montjuïc el 22 d'octubre de 1933. No pel Festival Atlètic en si, sinó per la desfilada prèvia que tingué lloc des de la seva seu central a la Gran Via, 627, fins l'Estadi i en la qual participaren, a més dels esportistes que van prendre part a les proves atlètiques i de les militants femenines, els escamots, els quals, amb el seu vestuari verd-oliva, contribuïen a desfermar una *mise en scène* que podia recordar altres exhibicions públiques pròpies dels règims autoritaris de l'època.

Dins el programa de les «Jornades de les JEREC», plantejades en un primer moment pel maig, com a manifestació de la seva força per tal d'aconseguir «una joventut forta físicament i intel·lectualment capacitada», a l'estadi, amb la presència del president Macià i els principals dirigents d'Esquerra, tingueren lloc al matí una mena de Jocs Olímpics, una sèrie de proves esportives —diferents tipus de curses i salts i un partit

ric, 4 d'octubre de 1933, p. 1.

¹⁸⁷ *Som. Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portantveu de la Joventut d'Esquerra-Estat Català*, núm. 1, 18 d'octubre de 1933.

Que ha fet la Joventut d'Es- querra "ESTAT CATALA" per a fitllar-la de Feixista?

Per fracassar una vaga general a Barcelona que a més de constituir una pertorbació econòmica tenia fondes relacions amb la "Sanjurjada", però absolutament janai tenia el caire de vaga per reivindicació de classe.

Enfrontar-se amb la FAI en els moments que més atulda estava la Ciutat i en que les autoritats Governatives (d'Acció Catalana) s'inhibien dels atraments diaris a ma armada, dels assassinats pels carrers de Barcelona, de les bombes que esclataven cada nit per diferents indrets de la Ciutat i de les vagues repetides que amanaçaven fonament la economia catalana.

Organitzar una Joventut disciplinada, forta físicament i sensible a totes les coses del esperit, sota un sentit d'una màxima catalanitat i un profund segell esquerrista en uns moments que la República trontolla, que els Monarquics conspiren, que les dretes es redreçen altives i provocadores i en que hi ha partits a Espanya de fortes possibilitats de triomfar en les vinents eleccions i que no s'maguen de dir que el seu primer acte de govern serà anul·lar la Autonomia de Catalunya.

Per les festes a l'Estadi de Montjuic on si es va palesar quelcom fou una exhibició atlètica, unes desfilades de grups excursionistes i una exposició d'art en un dels Pabeillons propers a l'Estadi.

MAI ABSOLUTAMENT JAMAI, combatrà la Joventut per imposar per força la seva ideologia; ni com a força de Partit combatrà en el terreny de la força als altres Partits, i si quelcom ens impulsés a adoptar un sentit heroic, seria única i exclusivament per la defensa de les llibertats de Catalunya.

1933

Full volant de les JEREC
en què es defensen de les
acusacions de feixisme.

FJI

de rugbi—, sota la coordinació de Josep Badia. A les cinc de la tarda, en canvi, com a cloenda de les iniciatives culturals i literàries, sota la responsabilitat d'Alexandre Forcades, quedà inaugurada al Palau de Projeccions l'exposició dels treballs de pintura i escultura preparats pels membres de les joventuts per a aquesta circumstància.¹⁸⁸

I, a continuació, es celebrà l'acte polític, clos amb la intervenció de l'Avi, en el qual també prengueren la paraula els caps més destacats de les JEREC i d'ERC allí presents. Miquel Badia, com a primer orador, defensant-se dels atacs rebuts els darrers mesos, afirmà:

«Feixistes nosaltres? No són ells qui han de dir el que som nosaltres; els fets que realitzem estan ben patents en la consciència de tots. [...] no fem altra cosa que voler el que el poble vol. El poble és Esquerra Republicana de Catalunya i nosaltres, mentre sigui la voluntat de la majoria del poble, defensarem aquesta voluntat.»¹⁸⁹

L'acte provocà un gran rebombori i una allau de crítiques i acusacions de «feixisme català», en especial per part de *La Veu de Catalunya*, l'òrgan de premsa de la Lliga, que féu incidència especial en el fracàs d'Esquerra, parlant d'un estadi de Montjuïc mig buit, però també de *L'Opinió*, ara portaveu de l'acabat de crear PNRE, que arribà a interpel·lar el conseller de Governació al Parlament, i, com no podia ésser d'altra manera, també per *El Be Negre*.¹⁹⁰

El número 123 del setmanari satíric, corresponent al dimecres 25 d'octubre, es referí, en el to sorneguer i mordaç habitual, a la desfilada i als actes de Montjuïc en diversos articles com el de primera plana «La parada de l'amor», o el titulat «Els escamots intel·lectuals s'animen», sobre la crida-manifest publicada pel portaveu de les JEREC, i, a darrera pàgina, sota l'epígraf

«Es desmenteix que hi hagi feixisme», on, contestant directament la intervenció de Miquel Badia, li feien afirmar:

«Ens sobren arguments per a refutar aquest insult. Però només en vull al·ludir un, i és que una organització perfectament disciplinada, que no mou un peu mentre no ho mani un cabdill tan liberal i tan democrata com ho és el cavaller Francesc Macià, no pot ésser feixista.»¹⁹¹

Dos dies només després de la desfilada de Montjuïc un grup d'escamots de les JEREC assaltà la impremta NAGSA on s'editava *El Be Negre*, en destruï part del material i s'emportà uns 5.000 exemplars d'aquest darrer número.

El 27 d'octubre de 1933 *La Humanitat* publicava una carta de Jaume Anton Aguadé i Cortés, fill del destacat dirigent d'ERC i alcalde de Barcelona, en la qual reconeixia la seva participació en els fets, amb la justificació dels reiterats i grollers insults al seu pare i a la seva mare a les pàgines del citat setmanari satíric i la impossibilitat de poder donar rèplica a les injúries.¹⁹²

En plena conjuntura electoral de les eleccions legislatives del 19 de novembre, l'aliat d'Esquerra, la Unió Socialista de Catalunya, amenaçà fins i tot de trencar el pacte electoral si no es dissolien els grups d'acció, fet que va obligar Macià a redactar una carta en la qual es desmarcava de l'actuació de les joventuts. I en aquest ambient prou caldejat per les acusacions de feixisme en contra dels escamots, Miquel Badia, junta-

¹⁹¹ «La parada de l'amor», «Els escamots intel·lectuals s'animen» i «Es desmenteix que hi hagi feixisme», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 25 d'octubre de 1933, p. 1, 3 i 4.

¹⁹² *La Humanitat*, 27 d'octubre de 1933. Encara el mateix dia 27 d'octubre al Palau de la Generalitat es produí un nou incident entre un dels dirigents dels escamots, Alexandre Forcades, i el periodista de *La Veu de Catalunya*, Joan Costa i Déu, per haver publicat aquest darrer el seu nom com un dels responsables de l'assalt a la impremta NAGSA. Maria Dolors Ivern, precisament, remarca l'actitud de *La Humanitat* en aquest afer de l'assalt de la impremta d'*El Be Negre*, rebutjant les crítiques dels altres portaveus escrits i defensant en tot moment l'actuació de les JEREC. Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. II, p. 65.

¹⁸⁸ «Jornades de les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català», *Portaveu del Casal i Joventuts d'Esquerra-Estat Català*, núm. 2, agost de 1933. *Op. cit.*, p. 9-12.

¹⁸⁹ «Parlament de Miquel Badia a la Jornada de les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català a Montjuïc», *La Humanitat*, 24 d'octubre de 1933.

¹⁹⁰ Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. II, p. 55-56.

Madrid, 21 de juny de 1936

Les Juventudes Socialistas Unificadas encapçalen la comitiva fúnebre del comandant d'artilleria Pedro Romero, en passar pel carrer Toledo, amb la Puerta de Toledo al fons. Com es pot observar, l'ús d'uniformes i la disciplina eren habituals en les joventuts polítiques de l'època.

AMTM

ment amb algun altre militant proposat per les JEREC com Artemi Aiguader o Carles Duran, hagué de retirar explícitament el seu nom com a possible candidat, amb l'agraïment públic de l'Avi, tal com anuncià textualment el president d'ERC, per tal d'evitar problemes interns amb altres federacions de la formació republicana.¹⁹³

Immediatament després de la celebració de les eleccions legislatives, que al Principat donaren el triomf en vots a Esquerra i en escons a la Lliga i a l'Estat representaran la victòria de la dreta i el final del bienni progressista, tingué lloc el 3 de desembre l'Assemblea Nacional Extraordinària de les JEREC, que, prova de l'ascens i l'important desenvolupament orgànic assolit sota la direcció del tàndem Dencàs-Badia, pogué reunir 500 delegats en representació de més de 9.000 afiliats.¹⁹⁴

Fou precisament Miquel Badia l'encarregat de defensar la decisió més transcendental d'aquesta assemblea que proposava la dissolució dels escamots, en una intervenció en la qual, després de glossar l'actuació d'aquests grups de xoc, afirmà que, si un dia les llibertats de Catalunya es trobessin en perill, serien novament organitzats per tal de procedir a defensar-les.

Finalment, s'aprovà per unanimitat la dissolució, més formal que no pas real, dels escamots, que no evità l'ús de la força per part de determinats grups d'elit estructurats en nom de les JEREC, si bé perderen protagonisme els mesos següents, fonamentalment, com veurem, pel canvi de conjuntura. Així mateix, en aquesta assemblea foren escollits els diferents comitès de direcció, dels quals, a diferència, per exemple, de Josep Dencàs, president del Comitè Executiu, o del seu germà Josep, vocal del Comitè Esportiu, no formava part, nominalment, Miquel Badia.¹⁹⁵

Però un fet imprevisible, la mort del president Macià, ajudà a modificar el canvi de conjuntura tal com

començava a fer-se evident des del triomf del bloc dretà a les eleccions legislatives de novembre. 🐦

¹⁹³ «Una carta del President d'ERC al President del Comitè Executiu d'USC» i «La candidatura d'ERC i USC per Barcelona-ciutat. Unes declaracions interessants del president Francesc Macià», *La Humanitat*, 28 d'octubre i 11 de novembre de 1933.

¹⁹⁴ *La Humanitat*, 5 de desembre de 1933.

¹⁹⁵ Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. II, p. 318.

Barcelona, 29 d'abril de 1934

Miquel Badia, juntament amb altres dirigents del partit com Joan Baptista Soler i Bru, Josep Dencàs, Ventura Gassol i Jaume Aiguader, a la manifestació antifeixista convocada per Esquerra.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

Miquel Badia al capdavant de l'ordre públic. L'aixecament del Sis d'Octubre de 1934 i l'exili (1934-1936)

3

**La mort del president Macià i el canvi de conjuntura.
Miquel Badia, secretari general de la Comissaria d'Ordre Públic**

Com és sabut, el dia de Nadal de 1933 moria el president de la Generalitat, Francesc Macià i Llussà. Malgrat els incidents produïts al local de Nosaltres Sols!, al primer pis del número 628 de la Gran Via de Barcelona, quan, segons sembla, Miquel Badia, acompanyat d'alguns membres dels escamots penetrà violentament a la seu de la formació cardonista per a obligar a arriar la bandera en senyal de dol al pas de la comitiva fúnebre,¹⁹⁶ amb la mort de l'Avi, i, per tant, sense raó d'ésser la dicotomia macianisme/antimacianisme al seu si, desapareixia el darrer obstacle per a una recomposició unitària de l'espai separatista.

Efectivament, deixant de banda crítiques anteriors a les actuacions dels escamots de les JEREC, la desaparició de Macià i, sobretot, el desenvolupament d'una conjuntura política de major crispació, amb la fi del bienni progressista, afavoria l'apropament entre els grups separatistes radicals i la represa evident del seu substrat insurreccional, tot reconeixent una certa preeminència a l'estratègia del sector més separatista d'ERC, dirigit pel tàndem Dencàs-Badia, amb un cert vistiplau del president Companys, qui no dubtà a utilitzar aquest peó, com anirem comprovant, davant l'amenaça de retallada de les llibertats cíviques i nacionals del nou govern de Madrid.¹⁹⁷

A més, donant compte del nou *statu quo* a la direcció d'ERC, en la qual les JEREC havien donat suport al nomenament de Lluís Companys com a substitut de Macià tot i la seva trajectòria sempre criticada com a «poc catalanista», els principals llocs de responsabilitat, almenys pel que respecta al control de l'ordre públic, conseqüència també del treball de preparació previ esmerçat en aquest camp, com hem vist, de temps enrere, va ser controlat pels dirigents d'aquest sector, i més concretament, per Miquel Badia.

D'aquesta manera, Joan Selves, qui després de pactar els traspassos de les competències d'aquest departament durant el seu primer mandat i d'haver-ne

¹⁹⁶ Rosa Maria Terrafeta, *Andreu Xandri, mística i força*, p. 53.

¹⁹⁷ Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 146-147.

Barcelona, 29 d'abril de 1934

Lluís Companys pren la paraula a la fi de la manifestació antifeixista convocada per Esquerra. Apareixen també a la tribuna, entre d'altres, d'esquerra a dreta: Joan Alavedra, Joan Selves, Amadeu Aragay, Josep Dencàs, Miquel Badia, Jaume Aiguader i Ventura Gassol.

JOSEP DOMÍNGUEZ / AFB

dirigit des del nou càrrec de comissari general d'Ordre Públic la seva posada en marxa, tornava a ocupar la Conselleria de Governació en aquest primer govern Companys i presentava oficialment, el 5 de febrer de 1934, com a «secretari general de la Comissaria d'Ordre Públic», Miquel Badia.¹⁹⁸

En un moment en què la Lliga havia retirat temporalment, des del 18 de gener de 1934, la seva minoria del Parlament de Catalunya expressant el seu desacord amb la política d'ordre públic, segons algunes interpretacions, com l'expressada per Josep Maria Sanahuja, segons la qual «la situació de desconcert i la sensació de desbordament en relació a la seguretat ciutadana de Barcelona, fou aprofitada pel sector d'EC» per a aconseguir el nomenament del seu líder «amb l'excusa de la ineficàcia dels serveis de policia i la necessitat de severitat (*mano dura*) contra la delinqüència comuna».¹⁹⁹

Tal com ho indicava l'ordre oficial de nomenament, la plaça havia de proveir-se per concurs, però la urgència «d'atendre l'estructuració de serveis, per tal d'evitar la pertorbació que produiria la seva manca», justificava la designació provisional de Miquel Badia. Les funcions del secretari general de la Comissaria d'Ordre Públic, segons el decret de creació d'aquest càrrec del 25 de gener, publicat al *Butlletí Oficial de la Generalitat* el 30 de gener de 1934, eren les de «dirigir i vigilar els serveis administratius de les oficines de la Comissaria General».

¹⁹⁸ «Ordre nomenant provisionalment secretari general de la Comissaria d'Ordre Públic de Catalunya el senyor Miquel Badia i Capell», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 45/1934, 14 de febrer de 1934, p. 846. Probablement com a conseqüència del que, de manera errònia, recull a la primera biografia de Miquel Badia, Joan Cornudella (amb el pseudònim Josep Urgell), situant aquest nomenament al desembre de 1933 —en un període en el qual el futur líder separatista de les Borges Blanques es trobava fora de Barcelona, realitzant l'aventura americana, com li tocà al seu amic de Torregrossa un any després—, amb posterioritat molts autors, com, per exemple, Josep Planchart o Ucelay da Cal, repetiren equivocadament aquesta data. Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 63; Josep Planchart, *op. cit.*, p. 6; Enric Ucelay da Cal, *La Catalunya populista*, p. 209.

¹⁹⁹ Josep Maria Sanahuja, *Les Conselleries de Governació i Justícia de la Generalitat de Catalunya (1931-1934)*, p. 154.

Però, a la pràctica, com tindrem ocasió de comprovar, emparat per l'article 4 d'aquest decret, segons el qual el comissari general podia utilitzar els funcionaris d'aquesta secretaria «en circumstàncies excepcionals i urgents [...] per a serveis d'ordre públic, en aquest cas seran considerats agents auxiliars de la seva autoritat», l'actuació de Miquel Badia, com veurem molt aviat, no es limità a aquestes tasques de tipus burocràtic, sinó que des d'una vessant executiva actuà directament al carrer, a banda de poder «familiaritzar-se amb els topants del departament i amb el seu personal de és rang».²⁰⁰

Aquesta extralimitació «excepcional» de funcions, i la impossibilitat del comissari general, Tomàs Ramon i Amat, avalat pel conseller Selves, de controlar les seves iniciatives i la seva inclinació a voler tirar endavant una política molt més «dura», provocà que, quan no havia transcorregut ni un mes del seu nomenament, apareguessin ja a la premsa rumors de la seva possible dimissió, coincidint amb la confirmació del processament de Miquel Badia arran del cas del confident de la FAI, Viriato Milanès.²⁰¹

Conseqüència d'aquestes discrepàncies, després d'un estira i arronsa en el Consell de govern del qual Dencàs sortí guanyador, amb data del 3 de març de 1934, Companys procedí a la designació d'un nou comissari general, Pere Coll i Llach, home de confiança del president de la Generalitat, alhora que es creava la figura del cap de serveis d'Ordre Públic, amb les funcions de l'antic cap superior de policia, càrrec pel qual es nomenava el tinent coronel de la Guàrdia Civil, Josep Casellas i Puig de Massa.²⁰²

²⁰⁰ «Decret creant a la Comissaria General d'Ordre Públic de Catalunya una Secretaria General, amb els deures i atribucions que es determinen», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 30/1934, 30 de gener de 1934, p. 518. Josep Maria Sanahuja, *op. cit.*, p. 95.

²⁰¹ «No es cierto que el señor Badia haya dimitido», *La Vanguardia*, 3 de març de 1934, p. 15.

²⁰² «Decret nomenant el senyor Pere Coll i Llach, Comissari General d'Ordre Públic de Catalunya» i «Decret nomenant cap superior dels Serveis d'Ordre Públic, el senyor Josep Casella i Puig de Massa», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 62/1934, 3 de març de 1934, p. 1214, i núm. 63/1934, 4 de març de

Barcelona, 29 de maig de 1934

Miquel Badia, flanquejat pel conseller Josep Dencàs i el diputat d'Esquerra Joan Solé i Pla, presidint l'acte d'homenatge que li fou tributat al Casal d'Esquerra Estat Català. S'hi distingeixen també per la dreta Amadeu Colldeforns i, a l'esquerra, el segon, Hilari Salvadó, i el tercer Joan Baptista Soler i Bru.

AFB

Passant de l'intent de control del carrer, per mitjà de l'acció organitzada dels escamots, a l'activitat policial, ara, des de l'acció de govern i des d'una legalitat, transgredida, quan ho demanava la situació, sense contemplacions, Miquel Badia continuà perseguint amb una dedicació plena i total totes aquelles actuacions que, al seu entendre, vulneraven les institucions catalanes o podien posar en perill el seu lliure desenvolupament. En nom dels objectius polítics i l'eficàcia policial, no valien excuses, només un camí directe i sense viarany. Així, resulta incontestable l'ús puntual que féu dels maltractaments, les pallisses i tot el repertori de recursos propis de la violència repressiva, en el desenvolupament de la seva tasca policial al servei de la Generalitat.

Certament, un gran nombre i diversitat de fonts corroboren aquesta utilització violenta en les pràctiques policials sota la seva responsabilitat.

Així, deixant de banda, tal vegada, les denúncies més exagerades dels seus enemics més directes, com és el cas dels militants de la FAI, o dels anticatalanistes d'extrema dreta, com Enrique Angulo, que parla d'ell com «*el hombre siniestro y sanguinario que sometía a mortales torturas a sus prisioneros*», i de les denúncies contemporànies formulades des de mitjans com *Mirador* o *El Be Negre*, un periodista proper a Esquerra i defensor de les posicions de Lluís Companys, com Lluís Aymamí i Baudina, arran del frustrat aixecament del 6 d'octubre, no dubtà tampoc a comparar l'acció policial violenta de Badia amb la del temps de la dictadura de Primo de Rivera. Igualment, entre alguns altres, l'exmilitant d'EC, aleshores dirigent del BOC, Miquel Ferrer coincideix a afirmar textualment que «Miquel Badia exercí una repressió molt dura contra els elements de la FAI que queien a les seves mans», o el seu biògraf Jaume Ros, company de partit, gens sospitós de malvolença en contra seva, cita el comentari d'un jutge sobre un dirigent anarquista detingut, Jaume Aracil, «que el trobà inflat», dient que «*con éste se os ha ido la mano*».²⁰³

1934, p. 1233.

²⁰³ Enrique de Angulo, *Diez horas de Estat Català*, p. 17; Lluís Aymamí, *El 6 d'octubre tal com jo l'he vist*, p. 75; Miquel Ferrer, *op.*

Quant al desenvolupament concret de la seva responsabilitat en el càrrec de secretari de la Comissaria General, cal parlar d'una triple perspectiva d'actuació, referida a la tasca dirigida al sanejament moral del país, la campanya contra la delinqüència social i la lluita contra l'agitació i la violència política.

En el primer apartat, el del sanejament moral del país, Badia no feia més que participar d'un criteri àmpliament compartit pels companys de militància d'Esquerra, dins el qual, tal vegada, l'única diferència que aportava el sector separatista que ell dirigia, seria la contundència emprada en la resolució del problema.

En efecte, a partir de les posicions reformistes, majoritàries dins ERC, i d'algunes teoritzacions amb alguns tics racistes, tan del gust de l'època, presents dins algunes obres, per exemple, del veterà diputat separatista, traspassat el 1933, el veterinari Pere Màrtir Rossell i Vilar, com era el cas de *La raça* (1930) o *La defensa interior de Catalunya* (1932), la nacionalització del país havia d'abordar també, al seu parer, la regeneració moral i social de la societat per mitjà de l'educació de les masses i, obeint al mateix temps a un esperit de justícia igualitària de defensa dels més febles, de persecució també del vici, la delinqüència o la corrupció.

Aquest tipus de criminalitat, centrada sobretot a Barcelona i alguns barris de l'entorn, com la Torrassa o Collblanc, a l'Hospitalet de Llobregat, i lligada a la marginalitat, la inadaptació i el desarrelament cultural, dins l'allau de nouvinguts dels anys 1920, havia fet sorgir dins l'imaginari catalanista plenament assumit per Miquel Badia la identificació de l'immigrant, en oposició al suposat manteniment de les arrels «catalanes» de l'interior rural, amb el delinqüent i, fins i tot, el pistoler anarquista. D'aquesta manera, vici, crim i delinqüència social i/o política esdevenien sinònims d'una xacra a extirpar procedent fonamentalment de l'exterior.

Les actuacions de Miquel Badia en el camp de la moralització de la vida pública continuaren una línia d'actuació iniciada el setembre de 1933 per Joan Selves durant la seva etapa com a comissari general d'Ordre Públic, en aplicació de la «*Ley de vagos y malean-*

cit., p. 261; Jaume Ros, *op. cit.*, p. 101.

Barcelona,

18 de juny de 1934

Nomenament de Miquel
Badia com a cap superior
de serveis d'Ordre Públic
de la Generalitat de
Catalunya.
FCC

Pere Coll y Tach

Comissari General d'Ordre Públic
de la
Generalitat de Catalunya.

Tant no de les atribucions que m'estan conferides, he tingut a bé no
negar quel caràcter inter i data d'aquí, al Digne Miquel Badia
i Capell Cap de serveis d'Ordre Públic d'aquesta Generalitat de
Catalunya, amb el seu anual de divuit mil pessetes amb l'antiquetat
del dia de la data i les facultats que segons la legislació vigent són
propies de l'comentat lloc.
Per lo que llinco el present Títol amb l'autoritat i Ofensa
correspondents certificorari la presea de possessió; coquisit sense el
qual no soca exercitar cap bon ni gratificació a l'interessat ni
li sera donada garantia del seu carere.

El lloc a Barcelona a diauit de Juny del mil nou cents trenta quatre.

M. Coll y Tach

En -

Títol del Cap Superior de serveis d'Ordre Pu-
blic.

a favor del senyor Miquel Badia i Capell.

tes», aprovada pel govern de la República l'agost del mateix any, que permetia la detenció i internament sobre un ampli ventall d'individus considerats «perillosos socials» i, de fet, aquesta campanya d'«higienització social i de control dels baixos fons», reiniciada durant el seu mandat el març i abril de 1934, donà resultats apreciables. En tot cas, a partir del juny de 1934, quan, com veurem, fou Josep Dencàs qui assumí la conselleria de Governació, centrat en la lluita contra l'activitat de la violència política, i capbussat ja en la preparació de l'aixecament frustrat del Sis d'Octubre, com indica Josep Maria Sanahuja, «les informacions sobre aquest tipus d'activitats disminuïren considerablement».²⁰⁴

Pel que fa al segon apartat, la lluita contra la delinqüència comuna, l'arribada de Miquel Badia a la Comissaria General coincidí amb una onada d'atracaments i pistolisme, enmig de la situació d'interinitat i manca de recursos humans produïda per l'aplicació de la normativa dels traspassos de les forces d'ordre públic, per la qual molts dels agents procedents de fora de Catalunya havien optat per continuar al servei de l'Estat i esperaven, per tant, el seu trasllat a les noves destinacions en altres indrets de la península.²⁰⁵

Com apunta Josep Lluís Martín Ramos, davant aquesta onada d'atracaments i pistolisme, la Conselleria de Governació va reaccionar presentant un pla de reorganització de les forces d'ordre públic que afectava de manera particular Barcelona i les seves comarques veïnes i «posant-se de moment en mans de Miquel Badia [...] que s'encarregava interinament de dirigir els serveis de la brigada social».²⁰⁶

Recolzat en policies de la seva confiança, alguns d'ells acabats de sortir de l'Escola de Policia de la Generalitat, com, per exemple, Satori Huguet i Fontova,

²⁰⁴ Josep Maria Sanahuja, *op. cit.*, p. 150.

²⁰⁵ Com ha recordat Josep Maria Sanahuja, a banda de les sancions imposades per negligència en el servei durant aquest mes de març de 1934 a diversos comissaris i agents, cal destacar l'incident produït per uns agents d'investigació abans del seu trasllat, que causaren destrosses a les dependències policials. Josep Maria Sanahuja, *ibid.*, p. 153.

²⁰⁶ Josep Lluís Martín Ramos, «IV-Governació (1931-1939)», a: Francesc Bonamusa, *Generalitat de Catalunya. Obra de govern (1931-1939)*, p. 259-260.

germà del seu amic Darí Huguet, o Josep Mensa i Bringué, que havien participat ja com a agents auxiliars en la conducció de vehicles de tota mena durant la vaga del transport de final del 1933, Miquel Badia tirà endavant des del seu càrrec oficial una acció enèrgica i directa contra el pistolisme i el crim organitzat, amb un major o menor rerefons polític, relacionat amb les trames controlades directament per membres de la FAI, i lluità alhora contra la corrupció i les màfies del joc del «Barri Xino» de Barcelona, des d'una posició insubornable que li valgué la simpatia i la col·laboració d'una bona part dels elements professionals de la Comissaria de Barcelona, com els comissaris Pedro Polo i Eduardo Quintela, que més endavant continuaren exercint la seva tasca repressiva al servei del franquisme.²⁰⁷

Després d'una campanya d'intensificació dels controls i de detenció de sospitosos, la seva actuació començà a donar resultats amb la desarticulació de diverses bandes que, presumptament, haurien participat en els atracaments referits i que, per la identitat d'alguns dels detinguts, posaven al descobert la implicació de la FAI en aquests delictes.²⁰⁸

Com subratllà la premsa quan informà d'aquestes detencions, crida l'atenció la presència al carrer de Miquel Badia, el secretari de la Comissaria General en persona, participant, a cara descoberta, al costat dels seus agents en aquestes detencions i, fins i tot, en alguns tiroteigs, com el que es produí el 14 d'abril de 1934, en l'enfrontament policial amb diversos pistolers que provocà la mort de dues persones i nou ferits.²⁰⁹

²⁰⁷ Al conegut com a *Manifest d'Orleans*, datat el 6 de desembre de 1934, i redactat pels exiliats del sector d'Estat Català després del fracàs del Sis d'Octubre, s'hi denunciava, per exemple, textualment, l'intent frustrat d'un comissari, protegit, segons sembla, pel conseller de Governació Joan Selves i el president Companys, que ofería a Miquel Badia 5.000 pessetes setmanals perquè no es fiqués en la persecució del joc a Barcelona. *Manifest d'Orleans*, 6 de desembre de 1934, reproduït a: Josep Dencàs, *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*, p. 155.

²⁰⁸ Vegeu, a tall d'exemple, l'article «Captura de una banda de atracadores. Recogida de armas y explosivos», *La Vanguardia*, 31 de març de 1934, p. 6.

²⁰⁹ Una de les persones abatudes en aquesta ràtzia era l'anarquista Bruno Alpini, amic de Durruti, resident a Barcelona des de 1931, quan fugí d'Itàlia, i que acabava d'escapar-se dies enrere de

Circa juliol de 1934

Josep Dencàs i Miquel Badia i, enmig, el director de l'òrgan de premsa del PNC, *La Nació Catalana*, Camil Bofill i Torrents, en un acte de propaganda separatista.

FCC

A començament d'abril gairebé tots els mitjans de premsa impresa al Principat, àdhuc *La Veu de Catalunya*, es feren ressò dels èxits policials de Miquel Badia, quan no feia encara dos mesos que era al capdavant de la seva nova responsabilitat. D'entre tots ells, cal destacar, aprofitant l'amistat amb el propietari de *La Rambla*, Josep Sunyol i Garriga, el reportatge, sota el títol de «L'Ordre Públic ja depèn dels catalans. Miquel Badia, secretari de la Comissaria General, ens parla dels serveis recents», que li dedicava un altre implicat al complot de Garraf, Emili Granier-Barrera, qui oferí tota la primera plana i part de la segona a lloar la tasca portada a terme pel líder de Torregrossa.

Gràcies a aquest article disposem d'una breu descripció de Miquel Badia en aquesta conjuntura, que inclou la seva expressió oral. Granier-Barrera diu així:

«Miquel no té trenta anys. Alt, bru, fort —una mica gastat de mil bregues—, amb un accent de Lleida insubornable i una veu rogallosa a estones, profunda sempre [...] no serà mancat de matisos, tot d'una peça.»

L'article s'endinsa a continuació en la justificació de la seva tasca policial i, en concret, en les darres detencions, en les quals havia participat directament, juntament amb dos policies i un altre que feia de xofer, de set presumptes responsables de diversos atracaments que, en paraules de Badia, «es disfressen d'anarquistes», tenen contacte «amb organitzacions que fan servir de tapabruts» i «de vegades ajudaven detinguts de la FAI o repartien diners a elements d'aquests que els necessitaven». Després de subratllar «la moral que regna a la policia fa algunes setmanes», destaca que, després dels darrers traspassos de les antigues forces de vigilància, de seguretat i d'assalt, «la policia que actua a Catalunya és catalana i manada de Catalunya».²¹⁰

la policia, com a presumpte responsable, segons sembla, de tota una sèrie d'atracaments, alguns dels quals en companyia d'un altre atracador conegut com *El Cèntim*. «Sangrienta colisión entre policías y pistoleros», *La Vanguardia*, 15 d'abril de 1934, p. 29. Josep Dencàs, *op. cit.*, p. 144-146.

210 Emili Granier-Barrera, «L'Ordre Públic ja depèn dels catalans.

I, respecte al tercer apartat, en aquest període, coincidint amb la responsabilitat de Miquel Badia com a secretari de la Comissaria General de Governació, ens trobem igualment davant d'una conjuntura caracteritzada per un nombre prou elevat de conflictes socials i laborals que, sota l'impuls en especial de l'estratègia anarquista, enmig de nombrosos atemptats, col·locació de bombes i altres tipus de sabotatges, derivaven ràpidament cap a veritables problemes d'ordre públic. Per a esmentar-ne només aquells que desbordaren l'àmbit estrictament laboral, a banda d'una convocatòria de vaga general d'escassa repercussió, podem citar el conflicte del ram de la llum i la força, iniciat amb anterioritat, i que el març de 1934 provocà la intervenció de l'Exèrcit per tal d'assegurar aquest servei estratègic; la dels dependents de comerç; el de les mines de Súria i Fígols; el dels ferrocarrils catalans; el de l'aigua i el gas; i el del tèxtil de Sabadell i Manresa. I encara que el nivell d'agitació social, com recorda Josep Maria Sanahuja, descendí durant l'abril, el maig de 1934 es produí una nova convocatòria de vaga general i l'inici del conflicte dels contramestres.²¹¹

Els efectes de la radicalització de la vida política. Miquel Badia, cap de serveis d'Ordre Públic

Mentrestant, complint les disposicions de l'assemblea extraordinària del desembre anterior, Miquel Badia no oblidava les seves responsabilitats al capdavant de les joventuts separatistes i, en aquest sentit, seguí endavant sota la seva tutela el procés de reorganització i extensió de les JEREC durant els primers mesos del 1934.

Des de gener de 1934, l'organització juvenil anà estructurant una xarxa de cercles JEREC en els diversos districtes de Barcelona i, en menor grau, a la resta de municipis catalans. Així, Maria Dolors Ivern, dins la ca-

Miquel Badia, secretari de la Comissaria General, ens parla dels serveis recents», p. 1-2.

211 «El conflicto de luz y fuerza. Equipos militares sustituyen a los huelguistas en las fábricas de electricidad», *La Vanguardia*, 17 de març de 1934, p. 6. Josep Maria Sanahuja, *op. cit.*, p. 156.

Circa juliol de 1934

Àpat de Miquel Badia i Josep Dencàs, amb dos companys i amics, amb posterioritat a l'acte anterior de propaganda separatista.

FCC

pital catalana, assenyala la constitució de grups propis a set dels deu districtes de la ciutat, i la corresponent celebració a la seu central de la Gran Via d'una assemblea de consells de districte de Barcelona d'aquesta organització per a coordinar la seva tasca.²¹²

Les JEREC participaren també activament el diumenge 29 d'abril de 1934 a la manifestació antifeixista organitzada per ERC i altres forces d'esquerra, en la qual una secció de cornetes i timbals, com recordava un testimoni presencial, Esteve Albert, seguida de la bandera dels seus casals, obria la marxa, i durant la qual també, com recollia *La Vanguardia* a la crònica de l'acte, en passar davant l'edifici de la Comissaria General d'Ordre Públic, es produïren forts aplaudiments i visques dedicats a la policia catalana.²¹³

I, en la mateixa línia propagandística de subratllar la labor portada a terme dins l'ordre públic, el dimarts 29 de maig de 1934 Miquel Badia rebé un nou homenatge a la seu principal de les JEREC, en el qual li foren lliurats un àlbum de signatures, un rellotge i uns botons de puny d'or, abans de les intervencions, entre d'altres, de Josep Dencàs, Josep Maria Batista i Roca, en representació de Palestra —posant de manifest el grau de concòrdia cada cop més profund de les diverses forces del separatisme—, o Ventura Gassol, i tancà l'acte com era preceptiu el dirigent de Torregrossa.²¹⁴

El canvi de conjuntura política, que, enfront de la nova majoria de dretes que componia el govern central, contribuï a reconduir diferències del passat i facilitar la configuració d'un bloc antifeixista, féu oblidar o, almenys, temperar, les crítiques pels mètodes que emprava Badia.

D'aquesta manera, les acusacions de «feixisme català» en contra seva varen desaparèixer gairebé totalment a partir d'aleshores, si exceptuem lògicament els medis anarquistes. Fins i tot *El Be Negre*, per exemple, recull el seu nom en un article titulat «La Banda d'*El Be Negre*. Com estava organitzada i com estava pre-

parat», on destacava implícitament la seva tasca contra el món del crim organitzat, i criticava ja tan sols Esquerra per «l'estructuració d'una policia de partit».²¹⁵

Com havia de recordar només dos anys després el director d'aquest setmanari satíric, Josep Maria Planes, —blanc de l'animadversió de les JEREC fins aquell moment—, en un article publicat l'endemà mateix de l'assassinat del líder de Torregrossa el 29 d'abril de 1936, qui en una actitud que l'honora sortí en aquells moments en defensa seva, tot portant a col·lació la complicitat, malgrat els seus mètodes de dubtosa legalitat, de molts sectors polítics i socials que reconeixien implícitament l'eficàcia de l'actuació policial de Miquel Badia, deixà escrit poc abans d'ésser abatut ell mateix l'agost d'aquell any:

«Recordo perfectament que quan Badia, amb els procediments que va considerar necessaris, i que ara no vull jutjar, va acarar-se amb el món de gàngsters i atracadors que s'havien fet amos de la ciutat, tota l'opinió de Barcelona, sense distincions polítiques, tingué la sensació de sentir-se protegida, i el nom del cap de policia que diàriament es jugava la vida per combatre la púrria dels lladres i assassins era pronunciat amb respecte i admiració.»²¹⁶

En una atmosfera d'enfrontament directe entre el govern de la Generalitat i el de Madrid a partir de la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals, que el 7 de maig de 1934 es manifestà en contra de la Llei de contractes de conreu aprovada pel Parlament de Catalunya, es va anar fent evident el progressiu tancament de les vies de participació política que portà, per exemple, una organització com el PNC, que des del seu naixement havia apostat per la via electoral, a publicar un editorial al seu portaveu *La Nació Catalana*, cridant «a les armes per la República Catalana». I, com explicà poc abans de morir un dels seus princi-

²¹² Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. II, p. 319-320.

²¹³ Esteve Albert, *op. cit.*, p. 61. «La manifestación de las izquierdas», *La Vanguardia*, 1 de maig de 1934, p. 29.

²¹⁴ «Homenaje al señor Badia», *La Vanguardia*, 30 de maig de 1934, p. 28.

²¹⁵ «La Banda de *El Be Negre*. Com estava organitzada i com estava preparat», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 4 d'abril de 1934, p. 4.

²¹⁶ Josep Maria Planes, «El crim d'ahir», *La Publicitat*, 29 d'abril de 1936.

Barcelona, *circa* febrer-setembre de 1934

Miquel Badia, comissari general d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya, al seu despatx a la Conselleria de Governació.

FCC

pals impulsors, Ramon Arrufat, segons sembla, aquesta formació independentista encarregà en aquest moment a Ricard Fages «preparar un sector paramilitar que mai va tenir consistència».²¹⁷

L'aposta cada vegada més decidida per rescatar el substrat insurreccional del separatisme impulsà la col·laboració entre les forces catalanistes més radicals, amb una posició preeminent, des de la seva estratègica situació al govern català, de les JEREC controlades pel tàndem Dencàs-Badia. Aquest fet es féu patent, per exemple, el 9 de juny amb la resposta favorable de tot el ventall de forces separatistes a la crida de Palestra, a la formació d'un Front Nacional de Joventuts, «per a la defensa de les llibertats de Catalunya», segons afirmava el primer punt dels seus acords.²¹⁸

Tot i no arribar a quallar, aquest Front Nacional de Joventuts organitzà a Barcelona el dijous 2 d'agost de 1934 un míting reivindicatiu a favor dels presos catalanistes, en el qual participaren representants tant de les JEREC, com de NSI, PCP i del PNC, i durant el qual «enmig de grans i entusiastes aplaudiments fou hispada la bandera catalana amb l'estel solitari».²¹⁹

Sota aquestes circumstàncies, davant la malaltia del conseller de Governació, Joan Selves, el president de la Generalitat, Lluís Companys, qui des del 19 de maig s'havia encarregat provisionalment d'aquesta cartera, deixava en mans del sector més radical d'ERC l'ordre públic en decidir el 12 de juny, segons el BOGC, «el lliurament d'aquest despatx», sense abandonar el de Sanitat i Assistència Social, a Josep Dencàs, qui continuà ocupant-lo interinament a partir del 28 del mateix mes, quan morí el seu titular.²²⁰

Gairebé de manera immediata al nomenament interí de Josep Dencàs com a conseller de Governació,

el 15 de juny el tinent coronel Josep Casellas i Puig de Massa, qui havia mantingut nombroses discrepàncies amb Miquel Badia des del moment de la seva designació com a secretari de la Comissaria General, presentava la dimissió del càrrec de cap superior de Serveis d'Ordre Públic, segons la versió que ell mateix donà a la premsa, «per l'estat de salut d'un fill seu que l'obligava a anar al camp, fora de Catalunya segurament».²²¹

Com a conseqüència, el 18 de juny de 1934, el comissari general Pere Coll lliurava el nomenament com a nou «Cap de Serveis d'Ordre Públic» a Miquel Badia, qui prenia possessió aquell mateix dia, tal com deia el títol corresponent, «amb un sou anual de divuit mil pessetes», ratificat el 10 de juliol i publicat dos dies més tard al BOGC, «d'acord amb el Consell Executiu, a proposta del Conseller de Governació, previ l'informe favorable de la Junta de Seguretat».²²²

D'aquesta manera, si hi afegim encara l'elecció de Jaume Vàchier i Pallé com a responsable de la Guàrdia Urbana de Barcelona, el sector separatista d'Esquerra controlava pràcticament ja, si deixem al marge l'Exèrcit, les àrees de l'ordre públic més significatives del Principat.

En el terreny administratiu i organitzatiu, com ha assenyalat Josep Maria Sanahuja, l'etapa de Dencàs i Badia al capdavant de la Conselleria de Governació, entre mitjan juny i començament d'octubre de 1934, es caracteritzà «per un intent de dotar el seu departament d'una estructura menys provisional i sòlida, a fi

²¹⁷ «Editorial», *La Nació Catalana*, núm. 74, 23 de juny de 1934, p. 1. Ferran Mascarell i Enric Ucelay da Cal, «Ramon Arrufat i Arrufat: un separatista discordant», *L'Avenç*, núm. 37, març de 1981, p. 19.

²¹⁸ Víctor Castells, *El 6 d'octubre. Palestra i Batista i Roca*, p. 47.

²¹⁹ «Amb un èxit grandiosos tingué lloc el míting del Front Nacional de Joventuts», *La Humanitat*, 3 d'agost de 1934.

²²⁰ «Decret lliurant el despatx del Departament de Governació al de Sanitat i Assistència Social», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 163/1934, 12 de juny de 1934, p. 1598.

²²¹ «Ha dimitit el càrrec el cap superior dels serveis de la Comissaria d'Ordre Públic», *La Humanitat*, 14 de juny de 1934, p. 7.

²²² «Títol del Cap de Serveis d'Ordre Públic a favor del senyor Miquel Badia i Capell». Barcelona, 18 de juny de 1934. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia]. «Decret nomenant Cap Superior dels Serveis d'Ordre Públic de Catalunya el senyor Miquel Badia i Capell», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 193/1934, 12 de juliol de 1934, p. 233. Val a dir que la plaça vacant, finalitzat el període d'excepcionalitat protagonitzat per Miquel Badia, recuperà les seves atribucions burocràtiques i va ser coberta mitjançant el preceptiu concurs-oposició per Joan F. Vidal i Jover, a partir de l'1 de setembre de 1934. «Decret nomenant, en virtut de concurs-oposició, diversos funcionaris de la plantilla tècnica-administrativa de la Comissaria General d'Ordre Públic de Catalunya», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 244/1934, 1 de setembre de 1934, p. 1261 i 1262.

Barcelona,

circa setembre de 1934

Miquel Badia, acompanyat
per companys de les
JEREC, en una de les seves
compareixences al Palau
de Justícia de Barcelona.
FCC

i efecte d'oferir a Catalunya uns serveis d'ordre públic moderns, racionalitzats i eficaços». ²²³

Amb aquesta perspectiva, doncs, i l'objectiu més concret d'aprofundir en la catalanització dels cossos policials per a fer front alhora a l'escassetat de recursos humans, el mateix dia de la publicació al BOGC del nomenament de Miquel Badia, es procedia a la creació de «l'Escola Superior de Policia de la Generalitat de Catalunya» i a definir-ne els plans d'estudi i organització, per tal de poder prosseguir la tasca de reciclatge de la plantilla en actiu, com, sobretot, respondre a la demanda d'una formació més àmplia i global dels nous policies al servei del govern català, que, entre altres exigències, a partir d'ara haurien de superar una sèrie de matèries dividides en dos cursos d'aprenentatge. ²²⁴

Aquests nous policies, pels quals fins i tot s'havia començat a habilitar un edifici prop del Tibidabo, s'afegirien a una segona promoció de l'escola preparatòria, formada per 407 alumnes, que acabades les classes a final de setembre de 1934, a causa del daltabaix produït en l'administració catalana pel fracàs del Sis d'Octubre, no pogué actuar oficialment com a agents de tercera del Cos d'Investigació i Vigilància fins el seu nomenament oficial el 6 de setembre de 1936, un cop ja iniciada la Guerra Civil.

I, com havia succeït amb la primera promoció, nombrosos militants procedents de les JEREC, com d'altres formacions catalanistes radicals, com ara NSI, en formaren part, com fou el cas, per exemple, de Magí Colet i Mateu o Josep Muxí i Gómez, que s'afegien a altres nous policies de coneguda filiació separatista, nomenats de manera interina tres dies abans i entre els quals podem esmentar els noms de Pere Estapé i Pagès o els altres dos germans Muxí i Gómez, Valentí i Pere. ²²⁵

²²³ Josep Maria Sanahuja, *op. cit.*, p. 92.

²²⁴ «Decret de creació de l'Escola Superior de Policia de la Generalitat», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 193/1934, 12 de juliol de 1934, p. 232-233.

²²⁵ «Decret nomenant amb caràcter interí, diversos agents auxiliars d'Investigació i Vigilància als quals es reconeguda preferència per a l'ingrés, el seu dia, al Cos d'Investigació i Vigilància», núm.

A més de l'aplicació de la llei d'organització de la Comissaria General d'Ordre Públic i, amb el propòsit d'intensificar la tasca de reorganització de la policia, després de gaudir d'uns quants dies de vacances al Port de la Selva, a començament d'agost, interromputs el diumenge 12 per les necessitats del seu càrrec, Miquel Badia realitzà fins i tot un viatge a Londres i París del 26 d'agost al 6 de setembre, per a conèixer de prop el funcionament dels cossos policials en general d'aquests països, i, més concretament, de les seves dues capitals. ²²⁶

Completament satisfet de les atencions rebudes per les autoritats policials respectives, del sistema anglès en destacà els sistemes de comunicació d'ordres urgents a les comissaries i als serveis de cotxes per mitjà d'aparells telegràfics i telefònics, i de París diverses ensenyances sobre l'organització dels serveis de policia. ²²⁷

Per la seva banda, Josep Dencàs presentà un pla de reordenació de la policia rural catalana, en la qual també participà Josep Badia, per tal de depurar el Some- tent d'elements poc afectes i convertir-lo, en paraules de Manuel Cruells, en una milícia cívica al servei de la Generalitat, i en nomenà cap un fidel militant de les JEREC, Jaume Creus i Bassa. I, en el mateix sentit, Jaume Vàchier i Pallé havia iniciat ja mesos enrere la modernització del cos municipal de Barcelona. ²²⁸

246/1936, 2 de setembre de 1936, p. 1299-1300; i «Ordre nomenant diversos Agents de tercera classe del Cos d'Investigació i Vigilància», núm. 249/1936, 5 de setembre de 1936, p. 1346-1348. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*. Sobre Magí Colet, se'n pot consultar la breu ressenya biogràfica de Robert Surroca, *La Catalunya resistent. Allò que la transició ens ha amagat*, p. 83-85.

²²⁶ «El jefe superior de los servicios de la policía interrumpe sus vacaciones», *La Vanguardia*, 12 d'agost de 1934, p. 9.

²²⁷ És possible també que Miquel Badia aprofités el seu viatge a Londres per a esbrinar les possibilitats de posar en marxa una de les poques peces que mancaven a l'entramat de la seguretat interior del país, com era una organització d'espionatge, a la imatge de l'Intelligence Service britànic. «De tornada de l'estranger. El senyor Badia parla de l'organització policíaca de Londres i París», *La Humanitat*, 6 de setembre de 1934, p. 1.

²²⁸ Manuel Cruells, *El 6 d'octubre a Catalunya*, p. 128. Enric Ucelay da Cal, *op. cit.*, p. 209.

Barcelona, 28 de juliol de 1934

Miquel Badia parlant amb companys policies a l'indret anomenat Hostal de l'Arengada, a la carretera de Can Gomis, on acabava d'haver-hi un tiroteig entre la policia i un grup de pistolers.

FCC

Quant al terreny de la lluita contra la delinqüència comuna i la corrupció moral, sempre dins les coordenades del pensament reformista i d'aspiració a la justícia social predominant dins ERC, es detecta a partir d'aquest moment una intensificació de l'activitat de la conselleria dirigida per Dencàs i Badia, ara que, en especial el segon, després d'uns mesos de formar-ne part, tenia un coneixement exhaustiu dels recursos materials i, sobretot, humans del departament, sobre el nomenament dels quals havia influït, sense abandonar, lògicament, des d'un control de l'ordre públic més estret per part d'aquest tàndem, els mètodes expedients habituals emprats fins aleshores en aquelles àrees sota la responsabilitat directa de Miquel Badia.

En aquest sentit, s'intensificaren las batudes de presumptes malfactors a feus anarquistes, com és el cas de la que portaren a terme conjuntament la Guàrdia Civil, a peu i a cavall, els guàrdies d'assalt i agents dels cossos d'investigació i seguretat, als barris de la Torrassa i Collblanc, de l'Hospitalet de Llobregat, la matinalada del dissabte 21 de juliol de 1934, en el marc de la qual foren registrats un total de 52 domicilis, aparentment sense resultats positius.²²⁹

Es tractava, sens dubte, del primer capítol d'allò que alguns periodistes anomenaren «guerra a mort» contra l'anarquisme. Era el cas, per exemple, de la vaga, declarada il·legal, dels treballadors de les mines de potassa de Sallent, zona a la qual Josep Dencàs envià la Guàrdia Civil, amb l'ànim, expressat pel conseller de Governació, de presentar batalla a la FAI en «el seu últim reducte», i sobre la qual sovintejaren les crítiques contra Miquel Badia per la contundència utilitzada contra els detinguts, quelcom similar al que succeí en el conflicte laboral de l'empresa SAFA, de Blanes, mentre a Barcelona es produïen atemptats i sabotatges d'inspiració anarquista contra autobusos i tramvies.²³⁰

Malgrat l'enèrgica actuació en el terreny de l'ordre públic per part del tàndem Dencàs-Badia, en plena

conjuntura d'enfrontament directe a l'Estat amb les forces de la dreta, recolzades al Principat per la Lliga, el seu mitjà d'expressió escrit, *La Veu de Catalunya*, no minvà la campanya de desprestigi del govern de la Generalitat per la suposada inestabilitat en aquest terreny, acusant la conselleria de Governació d'instrumentalitzar les seves campanyes en benefici propi o d'afavorir els preparatius bèl·lics de l'aixecament que tindria lloc el Sis d'Octubre.

D'aquesta manera, aquest diari no deixà de denunciar les força més escasses detencions de militants de signe feixista o monàrquic que es produïren durant el breu lapse de temps del seu mandat, i, en especial, l'assalt i incendi, el 5 de setembre de 1934, de la seu social de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, proper a la Lliga, quan els seus directius es dirigien a Madrid a participar de la manifestació contrària a la Llei de contractes de conreu, aprovada pel Parlament.²³¹

Preparació i desenvolupament del Sis d'Octubre

Tot articulant la infraestructura per a la deriva insurreccional cap a la qual indefectiblement semblaven caminar els esdeveniments durant aquesta conjuntura, amb el coneixement del govern de la Generalitat i del seu president, segons les reiterades afirmacions del tàndem organitzador principal, Dencàs-Badia, des de tres mesos abans de la data clau del 6 d'octubre de 1934, a la Conselleria de Governació es reunia setmanalment el comitè de preparació del moviment revolucionari constituït per formacions catalanistes com ERC, JEREC, USC, AC, UDC, PNRE, PNC, NSI i Palestra,

²³¹ Arran precisament d'aquest atac, en el marc del qual Miquel Badia, acabat d'incorporar, com veurem, del seu viatge a Londres i París, procedí a la detenció d'alguns dels seus presumptes responsables, com fou el cas de Joaquim Maurin; esclatà definitivament la pugna dins la conselleria de governació entre el comissari general Pere Coll i Llach i el seu secretari, Vidal i Jover, d'una banda, i el líder de Torregrossa, de l'altra, a la qual, tot i la mediació del president Companys, només la dimissió d'aquest darrer pel cas Sancho pocs dies després posà fi definitivament. «Asalto e incendio del Instituto Catalán de San Isidro», *La Vanguardia*, 6 de setembre de 1934, p. 5.

²²⁹ «Los perturbadores del orden. Batida en las barriadas de La Torrassa y Collblanch», *La Vanguardia*, 12 d'agost de 1934, p. 9.

²³⁰ «Manifestaciones del señor Dencàs», *La Vanguardia*, 17 de juliol de 1934, p. 6. Josep Lluís Martín Ramos, *op. cit.*, p. 261.

**Port de la Selva,
principi d'agost de 1934**

Miquel Badia, amb Manuel
Masramon de Ventós,
durant unes breus
vacances.

FCC

que, a partir d'agost, subdividí la seva tasca en diverses ponències de treball.²³²

A més de la confiscació de l'escàs i antiquat arsenal d'escopetes del Sometent, una de les qüestions que sorgiren en aquestes reunions va ser la necessitat de comprar armament, a la qual s'oposarà gairebé en tots els casos el president de la Generalitat, posant de manifest ben aviat la diferent voluntat i diversitat d'objectius del conjunt de les forces separatistes, d'una banda, i de Lluís Companys i el sector republicà majoritari, de l'altra, a l'hora de tirar endavant qualsevol iniciativa armada.

Aquesta profunda discrepància, que es troba en la base del fracàs, fins i tot abans d'iniciar-se, de l'aixecament del Sis d'Octubre, era percebuda per molts dels líders separatistes, com Daniel Cardona, o per dirigents del PNC, com Josep Maria Murià, que com molt bé ho resumí:

«Els preparatius diguem-ne bèl·lics que portaven a terme Dencàs i Badia no eren vistos amb massa claredat per nosaltres, separatistes radicals, però vam decidir adherir-nos per creure que no podíem quedar al marge d'un moviment rebel en contra del govern espanyol.»²³³

La radicalització de les posicions en aquesta conjuntura era un fet prou palpable també en el llenguatge utilitzat per les publicacions del separatisme i en la judicialització de molts aspectes de la vida política.

Així, a començament de juliol, el director de l'òrgan de premsa del PNC, *La Nació Catalana*, Josep Aymà i Sellarés, i, poc més endavant, el seu substitut interí, Camil Bofill i Torrents, eren detinguts per sengles delictes de «*excitación a la rebelión*» i «*injurias a las autoridades*». Els aldarulls provocats durant els seus judicis per la prohibició als acusats de declarar en català portaren també al processament de llur advocat, Josep Maria Xammar.²³⁴

²³² Josep Dencàs, *op. cit.*, p. 51.

²³³ Josep Maria Murià, *Vivències d'un separatista*, p. 38. Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 148.

²³⁴ Fermí Rubiralta, *El Partit Nacionalista Català (1932-1936)*. Joc

La vista oral contra aquest advocat, dirigent també del PNC, el 10 setembre de 1934, aixecà més expectació encara. En aquest cas va ser Miquel Badia en persona qui, com a cap superior de Serveis d'Ordre Públic, custodià el detingut fins al Palau de Justícia. Prèviament, el líder de les JEREC convocà a l'entrada de la presó Model els germans Xammar, als quals proposà la fugida cap a l'Estat francès en dos cotxes que tenia preparats, però la proposta fou declinada per la família.²³⁵

El dia de la vista, mentre a fora de la sala les forces d'ordre públic dispersaven el públic concentrat, a dintre, Josep Maria Xammar recusà el tribunal per negar-li l'ús del català i el jutge, Jovino Fernández, li imposà una multa de 250 pessetes que, davant el gest despectiu del dirigent del PNC, augmentà a 1.000. Això provocà els visques a Catalunya del públic i l'intercanvi d'insults amb els magistrats, d'entre els quals destacà el fiscal de cognom Sancho, que rebé una bufetada després de fer-se notar pel to anticatalà de les seves expressions. La policia, finalment, desallotjà el recinte i, per ordre del seu cap, Miquel Badia, detingué el fiscal, com a responsable de l'alteració de l'ordre.

Com recull al número 4 la revista propera a ERC *Pamflet*, en primera persona, de Miquel Badia, a l'article titulat «Una altra ciutadella borbònica: el Palau de Justícia de Barcelona», després d'oïr textualment al fiscal Sancho afirmar: «*ya debería de estar desalojado esto. ¿Qué hace esta policía de mierda? Cómo se conoce que es de la Generalidad. Claro, tal para cual*», i d'identificar-se com el cap de Serveis d'Ordre Públic i demanar inútilment al jutge que «fes prevaler la seva autoritat», fou quan «en veu alta, per tal que em sentís tothom», va pronunciar:

«Que ja que allí no es volia fer justícia i es deixava que impunement s'insultessin les més altes autoritats

polític i separatisme.

²³⁵ Entrevista a Gabriel Xammar i Sala. Tarragona, 8 de juliol de 2004. Sobre els quatre germans Xammar i la seva trajectòria política, es pot consultar el dossier especial «Els germans Xammar, catalanistes radicals» al núm. 133 de la revista *Fonoll*.

Port de la Selva,
principi d'agost de 1934

Miquel Badia, de vacances.

FCC

de Catalunya, en quan arribés al carrer, lloc on no estaria a les ordres de cap magistrat, faria justícia.»²³⁶

I, efectivament, a la sortida del Palau de Justícia dos agents de policia procediren a la detenció del fiscal Sancho.

Per haver tirat endavant aquesta detenció varen ser encausats els dos policies que la portaren a terme i, com a responsable d'haver donat l'ordre, Miquel Badia, qui, al seu torn, denuncià també el fiscal, però el jutge, no considerant com a «*desacato a la autoridad*» l'actitud del senyor Sancho, decidí no processar-lo.

S'obria així una nova crisi entre el govern central i el Consell Executiu de la Generalitat que forçà Miquel Badia a presentar la dimissió del seu càrrec el 12 de setembre i, per la seva banda, el conseller de Justícia retirà la confiança a vuit magistrats de l'Audiència de Barcelona, entre els quals es trobava el referit fiscal.²³⁷

El Comitè Executiu Central d'Esquerra, en la seva reunió del 20 de setembre, donà suport a la conducta de Miquel Badia i protestà pel seu processament, el mateix dia que, com explicà Josep Dencàs, el líder separatista de Torregrossa, ara que amb la seva dimissió «podria disposar del temps necessari», li manifestà el seu desig de presidir les diverses comissions del comitè de preparació del moviment revolucionari, per a la qual cosa «li fou arranjat un despatx a governació».²³⁸

Més enllà d'aquest suport explícit a la seva actuació per part d'Esquerra, tingué un ressò públic molt més gran, sens dubte, l'acte d'homenatge i, en certa manera, de desgreu, dedicat a Miquel Badia després de la seva dimissió, celebrat el diumenge 23 de setembre a un Palau de Belles Arts de Montjuïc ple de gom

a gom, organitzat per una comissió integrada per un ampli espectre de formacions catalanistes i separatistes, com, per exemple, entre moltes d'altres, la Jovenut d'UDC o NS!²³⁹

Així, «amb una gran bandera amb l'estel i el retrat del primer President de la Generalitat Francesc Macià», l'arribada de Miquel Badia, com explica la crònica de l'acte publicada a *La Humanitat*, «fou saludada per la multitud amb una enorme ovació del públic a peu dret. Se sentiren molts visques i les banderes foren agitades a tall de salutació. A més de la participació de diferents representacions nacionalistes basques, aragoneses o valencianes, i de Josep Maria Xammar, protagonista igualment del fets que, en representació del PNC, donava mostra un cop més del clima de col·laboració existent entre les formacions separatistes, enmig de fortes i perllongades ovacions, prengueren la paraula diversos dirigents de les JEREC i d'Esquerra com Carles Duran, Roc Boronat, Joan Baptista Soler i Bru, Jaume Aiguader, Ventura Gassol, Josep Dencàs, Carles Pi i Sunyer i, el més esperat de tots, Lluís Companys.²⁴⁰

El president de la Generalitat, malgrat les obertes discrepàncies amb els dirigents de les JEREC i rebut, de fet, amb una forta xiulada pels assistents més joves, fou de seguida aclamat quan abraçà Miquel Badia i féu la lloa de la seva figura.²⁴¹

Per la seva banda, el líder polític de Torregrossa, qui, acabat l'homenatge, donant compte de la seva veneració envers Francesc Macià, es traslladà a Montjuïc per a visitar la seva tomba, fou rebut amb una forta ovació i, interromput amb aplaudiments en diverses ocasions, afirmà:

«Jo no vull fer discursos. Sóc home de carrer i els homes de lluita prediquen millor amb fets que no amb

²³⁶ Francesc Padrós i Jaume Aiguader, «Una altra ciutadella borbònica: el Palau de justícia de Barcelona. Del procés Xammar al procés Badia. Del procés Badia al procés de la magistratura espanyola», *Pamflet, periòdic nacionalista i revolucionari. JEREC*, núm. 4, 1 d'octubre de 1934, p. 16-17.

²³⁷ *La Veu de Catalunya*, 11 de setembre de 1934, p. 8. *Las Noticias*, 11 de setembre de 1934, p. 5.

²³⁸ Josep Dencàs, *op. cit.*, p. 52.

²³⁹ «L'homenatge a Miquel Badia», *La Humanitat*, 21 de setembre de 1934, p. 7.

²⁴⁰ «Amb entusiasme clamorós i disciplina exemplar. Se celebrà diumenge l'acte d'homenatge a Miquel Badia», *La Humanitat*, 25 de setembre de 1934, p. 6 i 7.

²⁴¹ «Noticiari del Partit», *La Nació Catalana*, núm. 88, 29 de setembre de 1934, p. 5.

**Port de la Selva,
principi d'agost de 1934**

Miquel Badia, de vacances,
remant a la badia del Port
de la Selva.

FCC

paraules. El meu millor discurs serà, doncs, la meva actuació.»²⁴²

Com calia esperar, la principal nota discordant a l'èxit d'aquest multitudinari homenatge vingué per part del butlletí de la CNT, on la crònica escrita per l'antic membre dels escamots d'EC durant els anys 1920, Jaume Bàlius, sobre la intervenció de Miquel Badia cloent l'acte, recollia el comentari següent:

«Es tanta la maldad que cobija el cuerpo de Badia que se lamentó de la absolución de unos camaradas nuestros. Nos trató de atracadores y otras cosas por el estilo [...]. Habló de democracia y de justicia. ¡Es el colmo que el torturador del proletariado catalán se atreva a hablar de justicia! Eso es ser más que un canalla.»²⁴³

El diumenge següent, 30 de setembre, tenia lloc a Reus una gran concentració d'ERC que, segons les dades de la guàrdia urbana, reuní uns 4.000 participants. Després d'una manifestació iniciada a dos quarts de quatre de la tarda, se celebrà un míting al local del Foment Nacionalista Republicà, amb la participació, entre d'altres, de Josep Dencàs i del president de la Generalitat. Destaquen les cròniques periodístiques locals, en la línia de la radicalitat política del moment, la contundent intervenció de Miquel Badia, tot afirmant:

«Fa molts anys que a Catalunya es fan proves de convivència amb altres pobles d'Ibèria; totes han fracassat: havem de fer, doncs, ara l'última prova: la de regir-nos lliurement.»²⁴⁴

Certament, com els esdeveniments dels dies següents, per si feia falta, posarien de manifest, les posicions del president Companys i les de les forces sepa-

ratistes eren força divergents respecte d'una crisi que esclatà amb tota intensitat quan el 4 d'octubre l'entrada de tres ministres de la CEDA al govern de Lerroux encengué el senyal d'alarma contra la pervivència de la República i de la mateixa autonomia catalana.

Però, si el president de la Generalitat i cap del sector republicà d'Esquerra defensava l'aixecament com un acte simbòlic d'immolació per a salvar l'*statu quo* dels dos primers anys de govern progressista, convertint Catalunya en un dels darrers reductes de la República, les forces del catalanisme radical, novament unificades darrere una estratègia insurreccional encapçalada pel tàndem Dencàs-Badia, l'entenien com l'oportunitat per a un aixecament separatista en tota regla, una mena de darrer capítol de la proclamació d'independència que el possibilisme de Macià havia fet impossible el 17 d'abril de 1931.

Molt aviat, tanmateix, a aquesta manca de direcció i d'objectius clars i unificats, s'hi afegí una altra sèrie d'importants carències, que anaven des d'una organització poc estructurada i pitjor preparada, fins a una disciplina molt laxa i, fonamentalment, un escàs nombre de combatents, mal ensinistrats i amb un armament clarament insuficient.

Del relat concret dels fets i la participació de Miquel Badia en aquells esdeveniments, dels quals Jaume Ros en fa un seguiment detallat a partir de diverses fonts, cal esmentar, en primer lloc, els precis reiterats del conseller de Governació Josep Dencàs davant el president de la Generalitat per a aconseguir la destitució del comissari Pere Coll, procedent de la Unió Patriòtica de Primo de Rivera, de fidelitat poc clara i que, efectivament, desertà de la revolta, i el nomenament de Miquel Badia per a substituir-lo, als quals Lluís Companys es negà reiteradament.²⁴⁵

Certament, com ha constatat, entre d'altres, Esteve Albert, la tensió entre Companys i Dencàs durant aquella jornada fou enorme: «el president recomana-

²⁴² «Amb entusiasme clamorós i disciplina exemplar. Se celebrà diumenge l'acte d'homenatge a Miquel Badia». *op. cit.*, p. 7.

²⁴³ Miquel Amorós, *op. cit.*, p. 74.

²⁴⁴ Joan Navais i Frederic Samarra, *Tres banderes i una revolució. Anarcosindicalisme, separatisme i comunisme dissident a Reus*, p. 204.

²⁴⁵ Segons que afirma el periodista Pere Foix, —poc sospitós de cap fòbia contra Companys—, al seu llibre sobre el Sis d'Octubre, Companys havia promès a Badia la seva restitució en el càrrec, cosa que no arribà mai a produir-se. Pere Foix, *Barcelona, 6 d'octubre*. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 133-157; Josep Dencàs, *op. cit.*, 62 i 70.

Londres, final d'agost de 1934

Miquel Badia visità Anglaterra, com a comissari general d'Ordre Públic, per conèixer de prop el funcionament dels cossos policials britànics.

FCC

va al conseller només calma i que no fes res, ni fes cap demostració de desplegament bèl·lic al carrer i menys entorn de les casernes».²⁴⁶ Aquesta inamovibilitat, certament, que, a més de desmoralitzar unes forces que ja no veien massa clars els preparatius per a l'aixecament, resultà decisiva per a deixar córrer unes hores vitals i desaprofitar així les poques possibilitats d'èxit.

A partir de mitja tarda del 5 d'octubre, els militants i simpatitzants dels partits i les forces partidàries de l'aixecament reberen l'ordre de concentrar-se a la seu d'ERC a la Gran Via de Barcelona i, segons va deixar explicat un membre destacat del contingent de NSI, Josep Antoni Vidal, passada la mitjanit arribà Miquel Badia. El «general en cap de l'Exèrcit Nacional de Catalunya», tal com signà tota la documentació mostrada després per la premsa de l'Estat com *ABC* sobre aquest «*acto de sedición barcelonesa*», vesteix l'uniforme verd de campanya dels escamots. Des de dalt de l'escenari, el líder de les JEREC, acompanyat d'alguns homes de confiança, «amb una veu forta però plena d'emoció», va dir:

«Atenció patriotes! Aquell moment tan esperat per tots els catalans és arribat. Us portaran armes per lluitar per la defensa dels nostres ideals. El govern de la Generalitat s'ha aixecat contra el govern central. [...] Visca Catalunya Lliure!»²⁴⁷

I, després de rebre amb aclamacions i molts aplaudiments les seves paraules, es procedí, en efecte, al repartiment de les poques armes allà guardades.

Ja el dissabte 6 d'octubre, mentre els caps de la revolta, amb Dencàs i Badia al capdavant, en una mena d'Estat Major, estaven reunits a Governació i al carrer es recomanava calma a la gent de les respectives organitzacions, els militants revoltats esperaven ordres a les seves seus partidàries, fins que a les sis de la tarda, els dirigents d'aquests grups, en especial Josep Maria

²⁴⁶ Esteve Albert, *op. cit.*, p. 82.

²⁴⁷ Josep Antoni Vidal, «El meu 6 d'octubre de 1934», *L'Avenç*, núm. 132, desembre de 1989, p. 58. «Los momentos culminantes de la sedición barcelonesa. La traición, el mando, la huida y la entrega», *ABC*, 18 d'octubre de 1934, p. 6.

Batista i Roca, Daniel Cardona i Miquel Badia, van passar revista a una concentració militar a la plaça Universitat, que, segons un dels testimonis presents, Manuel Cruells, membre també de NSI, «donava una impressió deplorable, de tristesa. No hi havia gaire marcialitat a les tropes, ni uniformitat, l'armament feia riure».²⁴⁸

A les vuit de la tarda, en paral·lel a la insurrecció asturiana, el president de la Generalitat llançava per ràdio la proclama favorable a «l'Estat Català de la República Federal Espanyola», en front del govern central.

A continuació, es van ocupar alguns centres estatals com Correus, però sense tirar endavant una estratègia definida d'ocupació i defensa armada de la ciutat, tot i que Miquel Badia intentà distribuir alguns francotiradors pels terrats.²⁴⁹

Per la seva banda, l'exèrcit sota les ordres del general Batet, que, sense tenir en compte les recomanacions de Lluís Companys, s'havia mantingut fidel al govern central, començaren a desplegar-se. Miquel Badia, des del Palau de Governació, demanà, entre les forces a les seves ordres, voluntaris per a procedir a la defensa del Palau de la Generalitat. Així, amb un petit grup armat, es dirigí cap a la plaça de l'Àngel, on topà amb l'exèrcit davant del número 21 de la Via Laietana.²⁵⁰

Des d'aquesta casa, aleshores seu del Cafè Gran Metro, assetjat, com recollí l'anomenat manifest d'Orleans, dos mesos després, i confirmà amb posterioritat la premsa escrita, des d'on aconseguí trucar per telè-

²⁴⁸ Manuel Cruells, *El 6 d'octubre a Catalunya*, p. 154.

²⁴⁹ Segons la versió que donà de la intervenció de Miquel Badia en els esdeveniments del 6 d'octubre un dirigent anarcosindicalista tan destacat com Juan García Oliver i que resulta prou significativa de l'animadversió que aixecava en aquest sector del moviment obrer: «*Badia, segundo que aspirava a primero, acompañado de policías catalanes, de Guardias de Asalto y de algunos escamots, paseaba con descaro por las calles de Barcelona, "Thompson" en mano, deteniendo a anarquistas y a militantes de la CNT. Asaltó los locales de Solidaridad Obrera y algunos otros de la CNT*». Juan García Oliver, *El eco de los pasos. El anarcosindicalismo en la calle, en el Comité de Milicias, en el gobierno, en el exilio*, p. 159.

²⁵⁰ Entrevista a Josep Maria Xicota i Cabré, *op. cit.*

Barcelona, febrer-setembre de 1934

Miquel Badia despatxant a la Conselleria de Governació.

FCC

fon tres o quatre vegades al Palau de la Generalitat,²⁵¹ mantingué fins les tres de la matinada un intens tiroteig, durant el qual Josep Badia es produí una ferida casual, segons sembla, a la mà i demanà al president Companys que resistís tot el matí del diumenge 7, i aconseguí tornar després a l'edifici de Governació.²⁵²

Però ja tot era inútil. Ben aviat s'estengué la notícia que tot s'havia acabat, després d'alguns enfrontaments armats com el que es produí al CADCI, a la rambla de Santa Mònica, on les canonades de l'exèrcit provocaren la mort de Jaume Compte i Manuel González Alba i Amadeu Bardina.²⁵³

A diferència de Companys, que amb la resta del seu govern, posant el punt i final al seu acte d'immolació, es lliurà al comandament de l'exèrcit, Josep Dencàs, titllat de seguida com el principal responsable de la desfeta, responent a la lògica d'una estratègia que pretenia, en canvi, malmetre el mínim possible de recursos per a poder tornar a acumular forces per a una futura ocasió, pogué escapar, segons afirmaren amb mala fe alguns dels seus oponents polítics, per una claveguera del Palau de Governació.

I Miquel Badia, compartint plenament aquesta mateixa estratègia d'acumulació de forces, romangué amagat durant un temps al pis principal del número 76 de la rambla de Catalunya, a casa del cosí germà del seu secretari particular, Miquel Xicota, el doctor Josep Cabré i Claramunt, qui, arran dels seus estudis a la Sorbona de París havia col·laborat ja amb Macià durant els anys de l'exili a la dècada de 1920. Conduïts dies més tard en cotxe fins a Puigcerdà per un dels germans Oriol Anguera de Linyola, de la colla d'amics del líder de Torregrossa, travessaren plegats la frontera francesa, com explica també el seu germà Josep Maria Xicota, disfressats de parella de nuvis, Badia, amb l'esmòquing de nuvi del doctor Cabré, i Miquel Xicota, amb el vestit

de núvia d'Angelina Piera, la dona del seu cosí, àdhuc amb les flors de la celebració a la mà.²⁵⁴

La derrota del Sis d'Octubre, presagi del que pocs mesos més tard seria la Guerra Civil, tancà definitivament i per molt de temps tots els canals de participació política mínimament normalitzada. A més, amb aquesta fallida, havien desaparegut gairebé definitivament les possibilitats de tirar endavant l'estratègia desenvolupada des de l'arribada de la República l'abril de 1931 pel sector separatista encapçalat per Miquel Badia, alhora que tingué importants repercussions orgàniques en el desenvolupament polític immediat de les JEREC, i, sense cap mena de dubte, també en l'avatar personal de Miquel Badia.

Miquel Badia, a l'exili parisenc

Com la resta de formacions polítiques que prengueren part en l'aixecament frustrat del Sis d'Octubre, empresonats o a l'exili molts dels seus militants i quadres dirigents, i tancats els seus locals i els d'Esquerra, la derrota militar havia provocat una profunda crisi orgànica a les JEREC i, especialment, en els cercles més propers al líder de Torregrossa, de la qual tardà encara bastants mesos a poder recuperar-se mínimament.

Miquel Badia, més concretament, com sabem per la seva correspondència, un cop travessada la frontera, després de passar, segons sembla, per Tolosa de Llenguadoc,²⁵⁵ féu cap ben aviat a París. A la capital francesa, durant els dos primers mesos, compartí pis amb cinc dels seus col·laboradors més estrets: Miquel Xicota, Manuel Masramon, Josep Mensa, el quart, probablement un company de cognom Llopis —segons la informació facilitada per un altre exiliat, Josep Munté, futur secretari personal del dirigent d'EC i del FNC,

²⁵¹ Pere Foix, *op. cit.*, p. 62-65.

²⁵² *Manifest d'Orleans, op. cit.* Miquel Ferrer, *Memòries (1920-1970)*, p. 263. «Del tiroteo sostenido con la fuerza pública desde la casa del Café Gran Metro», *La Vanguardia*, 5 de gener de 1935, p. 27.

²⁵³ Víctor Castells, *Manuel González Alba. Una vida per la independència*.

²⁵⁴ Entrevista a Josep Maria Xicota i Cabré, *op. cit.*

²⁵⁵ Amb data 20 d'octubre *La Vanguardia* informava que la família de Miquel Badia, segons sembla, havia rebut un telegrama seu des de Tolosa, ajudat ben probablement, juntament amb Josep Dencàs, com durant la seva estada posterior a París, pel doctor Camille Soula. «¿El señor Badia en Toulouse?», *La Vanguardia*, 20 d'octubre de 1934, p. 7.

Barcelona, 10 de setembre de 1934

Miquel Badia, sortint del Palau de Justícia, el dia de la vista contra l'advocat del PNC, Josep Maria Xammar. Fotografia reproduïda a *La Noche*, 28 d'abril de 1936, p.1.

AHCB-H

Joan Cornudella—,²⁵⁶ i es desconeix la identitat del cinquè company.

Aquest pis, al número 10 de la rue le Regrattier del districte quatre de París, era propietat d'un vell amic dels refugiats catalans, el doctor Camille Soula, que ja en temps de la dictadura de Primo de Rivera havia ajudat Macià, entre altres accions, facilitant la seva residència habitual de Tolosa de Llenguadoc per a una reunió de coordinació d'EC amb dirigents d'AC el 1924.²⁵⁷

Tanmateix, per no abusar de l'amabilitat del doctor Soula, que accedí a deixar aquest pis de manera temporal els primers dies d'exili, quan eren més insistents els rumors d'una propera extradició de Josep Dencàs i Miquel Badia, hagueren, però, d'abandonar-lo de seguida i anar a viure a una dispesa, cosa que ja havia fet l'exconseller de Sanitat i Governació quan arribà a París la seva dona, i es traslladà a viure amb ella a un petit hotel.²⁵⁸

Com explica també a les seves cartes familiars, malgrat els rumors interessats que circulaven al Principat i el que publicava maliciosament la premsa d'aquells mesos sobre la seva presumpta vida desenfrenada,²⁵⁹

la veritable situació econòmica de Miquel Badia «a una ciutat tan cara com París» era força complicada. Dels sis companys de pis, només tres, Masramon, Xicota i ell mateix, rebien algun ajut de la família²⁶⁰ i les escadusseres aportacions que començaven a arribar de l'interior les repartien entre aquells exiliats en circumstàncies encara més penoses.

Més concretament, amb paraules directes i crues, dirigides a Barcelona al seu amic Pere Ferrer i Batlle, —farmacèutic que morirà a l'exili mexicà el 1966, i que seria diputat d'ERC pel Front d'Esquerres el 1936—, amb qui mantingué durant aquests mesos d'exili una estreta relació epistolar, el líder de les JEREC resum la seva situació en aquests termes: «estem pelats com a mones». I a aquest amic farmacèutic, que amb el temps compartí una farmàcia a Mèxic amb el manresà Francesc Farreras i Duran, —també diputat d'ERC i darrer president del Parlament a l'exili—, després de queixar-se de la monotonia de la seva vida a París, li confessa també els seus projectes de futur, sempre en els dos plans físic i intel·lectual, preparat com de costum per a emprendre una nova lluita:

«Ja tinc arreglat anar a la Sorbona per fer un curs d'economia política i social; penso a més enterar-me bé de tot lo que hi ha fet i estructurat en qüestió social, també vull fer-me soci d'un club nàutic per conservar-me físicament.»

I acaba comentant, igualment:

«Finalment, ja he començat a fer les meves memòries.»²⁶¹

256 Entrevista a Carme Torres (vídua de Josep Munté). Begues, 28 de febrer de 2001. Entrevista a Josep Munté i Rodríguez. 15 d'abril de 1989. [Fons de la fonoteca Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya].

257 Com expliquen Alicia Altet i Lucien Domergue en el seu llibre sobre els exiliats de l'Estat espanyol a Tolosa, agraint la seva tasca en pro de la comunitat catalana, l'Ajuntament d'aquesta ciutat occitana li dedicà el nom d'un carrer, aprofitant la celebració de l'Aplec de la Sardana de l'any 1964. *Macià. La seva actuació a l'estranger*, vol. I, p. 46. Alicia Altet i Lucien Domergue, *El exilio republicano español en Toulouse 1939-1999*, p. 182. «Carta de Josep Badia i Capell (Orleans) a Anna Badia i Capell (Barcelona)», 21 de desembre de 1934. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

258 «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Josep Badia i Capell (Orleans)», 17 de desembre de 1934. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa-Mireia Carré i Badia] (recollida a l'apèndix).

259 *El Be Negre*, per exemple, traient punta satírica d'aquest fet publicava que «l'excav de serveis porta un abric de vellut gris imitant pell que els entesos asseguruen que val 1.800 francs; unes sabates de pell autèntica de cocodril; un barret d'ala doblada sobre els ulls», i afegia a continuació que «Miquel Badia va organitzar un cor [...] els veïns de La Regretier es van començar d'alarmar [...] el cor es va complicar amb ballaranges, pets de xampany i

rialles estrepitoses de dones». «Els misteris de París», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 13 de març de 1935, p. 4.

260 Joan Cornudella (amb el pseudònim de Josep Urgell) a la seva biografia, com a amic i futur membre de la família, que conegué ben de prop la seva situació real, comentà sobre l'esforç econòmic per a ajudar-lo: «els cunyats de Miquel Badia podrien dir quelcom de les dificultats econòmiques d'ell». Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 45.

261 Tanmateix, l'inici real del seu relat biogràfic porta data del 18 de maig de 1935, un cop ja, com explicarem, a Colòmbia. «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 17

Barcelona, 23 de setembre de 1934

Miquel Badia a la taula presidencial de l'homenatge que se li tributà al Palau de Belles Arts, després de la seva dimissió com a comissari general d'Ordre Públic. D'esquerra a dreta: l'advocat i dirigent del PNC Josep Maria Xammar, Ventura Gassol, Josep Dencàs, Miquel Badia i Jaume Aiguader.

JOSEP MARIA SAGARRA / ANC-FONS SAGARRA

Però, malgrat la campanya de calúmnies sobre la suposada vida de disbauxa a la capital francesa i la seva situació real de penúria econòmica i personal, sempre sota l'amenaça real d'una possible extradició, en aquest moment són uns altres els temes que realment més el preocupen.

En primer lloc, l'amoïna la situació dels seus companys exiliats de les JEREC, que ell calcula a l'entorn de cinquanta i, en general, la de tots els militants lluny de casa, que es troben en aquella difícil tessitura per haver seguit els seus dictats polítics i militars, i que no poden treballar a l'Estat francès per una disposició legal que els ho prohibeix. No és estrany, en aquest sentit, l'ajut demanat als companys de l'interior per a tots aquests catalanistes fora del país, ni la recomanació que aviat circulà entre aquests cercles d'exiliats d'anar tornant a casa de manera escalonada, començant pels de menor responsabilitat en els Fets del Sis d'Octubre, però desistint ell mateix de la idea del retorn, que, assegura, li havia rondat pel cap en diverses ocasions.²⁶²

En segon lloc, però de manera especial, Miquel Badia, des de la llunyania, veia amb molta preocupació la persecució ferotge que es feia al Principat dels seus plantejaments polítics i de la seva actuació passada i, en conjunt, la prostració que travessava la seva organització, després d'una derrota militar de la qual a ell i a Josep Dencàs els n'atribueixen el pes i la responsabilitat més importants.

En efecte, mentre sobre Dencàs i ell mateix es subratlla la covard fugida «per les clavegueres» del Palau de Governació, el president Companys estava patint, a ulls del país, com la resta del seu govern, el sofriment de l'arrest que, ben aviat, esdevingué martiri i que li aportà un gran prestigi personal pel sacrifici sofert en l'assumpció dels Fets d'Octubre.

Políticament, a més, els uns i els altres s'acusen del fracàs del Sis d'Octubre. Però, si els dos caps més visibles de les JEREC, Josep Dencàs i el seu lloctinent

en aquest aixecament, Miquel Badia, eren bandejats per l'opinió pública catalana en general, i també per una bona majoria de dirigents del sector republicà d'Esquerra, com els principals responsables d'haver descarrilat la positiva marxa del tren autonomista, en haver engrescat la fins aleshores organització hegemònica del Principat en aquesta fracassada aventura militar, només uns quants militants separatistes fan seva la tesi contrària del tàndem dirigent de les JEREC, segons la qual la causa principal de la desfeta caldria cercar-la en la tebiesa demostrada per Companys i una part del seu govern a l'hora d'adquirir les armes necessàries i, en definitiva, en la manca de voluntat real de fer front a l'exèrcit espanyol.

Aquesta profunda discrepància que, com va indicar ja fa anys Joan B. Culla, no era sinó «l'esclatada d'un vell conflicte entre republicans i separatistes pel control del partit»,²⁶³ era adobada per una campanya de desprestigi personal que recuperà, entre d'altres, les acusacions de connivència amb el feixisme en contra dels dos dirigents de les JEREC. Com Joan Cornudella mateix recollí en paraules de Miquel Badia:

«Els primers temps feren córrer que ens havíem venut al Govern espanyol i que teníem milions [...]. Més tard que jo havia estat un covard [...]. Després, que es va perdre perquè jo havia estat un mal cap i que jo volia apoderar-me del Govern de Catalunya. I darrerament han dit que som dos reaccionaris feixistes, que estàvem en relació amb els italians, que jo martiritzava els obrers a Comissaria...»²⁶⁴

Com a conseqüència de la desfeta del Sis d'Octubre semblava quedar clar que les diferències polítiques i personals del sector més separatista amb els militants de la línia republicana d'ERC, seguidors fidels de Companys, eren tan grans i que la relació havia quedat tan deteriorada que, tard o d'hora, la separació havia de produir-se gairebé per força.

No per casualitat a la carta ja citada de Miquel Badia al seu amic Pere Ferrer, quan no havien passat ni

de desembre de 1934. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

²⁶² «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 5 de gener de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

²⁶³ Joan B. Culla, *op. cit.*, p. 325-326.

²⁶⁴ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 49-50.

Barcelona, 23 de setembre de 1934

Aspecte general del Palau de Belles Arts, ple de gom a gom, a l'homenatge tributat a Miquel Badia després de la seva dimissió com a comissari general d'Ordre Públic.

LLUÍS TORRENTS / AGA

tres mesos de la fallida insurrecció militar d'Octubre, pot assegurar-li:

«Nosaltres no cabem en el mateix partit on hi hagi un Companys i tota la colla de pispes, immorals i arribistes que l'envolten; és necessari que fem el nostre: molt nacionalista, molt obrerista de veritat, i sobretot, honorat i idealista.»²⁶⁵

En aquesta línia, en la primera aparició pública de les JEREC després del Sis d'Octubre, els militants de l'interior propers a les posicions de Companys que, gràcies a la davallada orgànica posterior a aquests esdeveniments, havien passat a controlar el comitè executiu de les Joventuts havien aconseguit treure al carrer una nova publicació anomenada *Ferms*.

Amb data del 25 de desembre, després de la corresponent professió de fe macianista a la primera pàgina en el primer aniversari de la mort del president de la Generalitat, hi apareixia publicada també una declaració sota el títol explícit de «La nostra posició davant Dencàs-Badia». En ella, a més de demanar als homes de l'exili «callar, callar i callar», consideraven Dencàs «com un home col·locat al marge completament de la nostra actuació», i de Badia, tot reconeixent que en aquells fets «donà una prova més de la seva valentia» —en referència a la seva participació airejada per la premsa en els tiroteigs d'aquella nit—, negaven, tanmateix, «tota actitud dirigent», afirmant que «és només un soldat», i afegien:

«Tot el que faci Miquel Badia per sortir del rengle serà destruït implacablement per nosaltres. Tot el que faci per continuar essent un soldat de Catalunya, serà agraït i reconegut.»

I conclouïa assegurant que les JEREC «havien executat políticament els companys Dencàs i Badia».²⁶⁶

²⁶⁵ «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 17 de desembre de 1934, *op. cit.*

²⁶⁶ *Ferms! Òrgan de les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català*, 25 de desembre de 1934, p. 2; a: Joan Crexell, *Premsa catalana clandestina i d'exili (1917-1938)*, p. 123-125.

Aquesta declaració, que, tot i portar data del dia de Nadal de 1934, com explica per carta el 17 de desembre al seu germà Josep, n'ha tingut coneixement previ a través d'uns companys sense identificar de l'interior, va ser qualificada per Miquel Badia de text «canallesc en essència» inspirat «pels Aiguaders», en referència evident als dirigents d'ERC Jaume i Artemi. I, davant la campanya de descrèdit desfermada en contra seva al Principat, assegurava que és imprescindible donar-hi una resposta.²⁶⁷

De fet, a més de recomanar als seus companys de l'interior que tornin a aplegar-se i, en contacte amb ell, reconstitueixin un nou comitè central de les JEREC, el mateix dia 17 revelava al seu amic Pere Ferrer tenir preparat ja un manifest i haver decidit per a l'endemà mateix un viatge a Orleans per a posar-lo a la consideració i aprovació, si era el cas, dels companys exiliats residents en aquesta ciutat francesa.²⁶⁸

En efecte, tot i portar la significativa data del 6 de desembre, dos mesos exactes després de la revolta d'Octubre, el conegut com a «Manifest d'Orleans» volia fer front a les maniobres de control de les JEREC de l'interior per part del sector republicà i alhora respondre a les acusacions que el feien culpable del fracàs de la insurrecció d'Octubre.

En aquest sentit, el manifest atribueix directament la responsabilitat de la desfeta al govern Companys, «per no haver volgut en cap moment comprar les armes necessàries», i al mateix president, «per no haver permès el pla d'atac a les casernes» i per no haver volgut entregar, com ja s'ha dit, «el comandament de les tropes de policia a Miquel Badia».

Com a conclusió el «Manifest d'Orleans», signat finalment «per una colla d'exiliats a França, pertanyents a les JEREC, sota la presidència de Miquel Badia», en el qual crida l'atenció la significativa manca d'adhesió de Josep Dencàs, proposa, de manera una mica precipitada com demostraren els esdeveniments posteriors, «la separació del nostre partit del d'ERC», basant-

²⁶⁷ «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Josep Badia i Capell (Orleans)», 17 de desembre de 1934, *op. cit.*

²⁶⁸ «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 17 de desembre de 1934, *op. cit.*

Barcelona, 6 d'octubre de 1934

Els escamots de les JEREC formant davant el Palau de la Virreina, al capdamunt de la Rambla, per defensar l'Estat Català proclamat per Lluís Companys.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

se tant en la constatació que «hi érem com a partit a part d'ella», com «en la guerra —en la qual destaquen la figura de Companys— que ens hi feien en tots els terrenys» i blasmant els casos indignes de corrupció i «l'actuació tèrbola i deshonest d'alguns homes de l'Esquerra», de la qual cita alguns exemples concrets.²⁶⁹

A començament del nou any 1935, Miquel Badia, efectivament, deixava el pis del doctor Soula i, després de conèixer un primera despesa que abandonà de seguida, cercant sempre un habitatge més econòmic anà a viure al Welcome Hotel, situat al número 5 del carrer Royer-Collard del districte cinquè de París, on de sis a vuit companys de militància compartien, segons el testimoni de Josep Maria Xicota, que visità a la capital francesa durant un temps el seu germà i confirmà les enormes dificultats econòmiques que patien aquests exiliats, dues senzilles habitacions per a fer-hi el menjar i dormir i durant uns quants dies hi féu cap també Josep Badia, abans de traslladar-se el 14 de gener de 1935 a residir a Estrasburg.²⁷⁰

Mentrestant, refusant «les moixigangues de la política», com les defineix a la seva correspondència, que ben segur es troben darrere de les diferències que mantenia en aquesta conjuntura amb Josep Dencàs, i que el van convencent de no donar explicacions sobre la seva responsabilitat en la fallida del Sis d'Octubre abans del seu retorn, mantenia la preocupació per la situació dels presos i exiliats de les JEREC, entre els quals repartia tots els ajuts econòmics recollits a l'interior, alhora que instava el seu amic Pere Ferrer a relligar els companys fidels del seu casal, a anar a les reunions de la seva junta i a no deixar d'assistir al comitè comarcal d'ERC, on no l'havien de sorprendre les possibles maniobres, entre d'altres, d'Artemi Aiguader.²⁷¹

²⁶⁹ *Manifest d'Orleans, op. cit.*

²⁷⁰ «Cartes de Josep Badia i Capell (París) a la seva mare i germanes (Barcelona)», 2 i 8 de gener de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia]. Entrevista a Josep Maria Xicota i Cabré, *op. cit.*

²⁷¹ «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 17 de gener de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

Sense renunciar, doncs, a la seva responsabilitat personal com a dirigent, tot i la recança que li produïen els viaranys del joc polític i la campanya de desprestigi desfermada en contra seva des dels sectors majoritaris de la formació republicana, no defallia encara, abans de fer el pas del trencament definitiu amb Esquerra, en la recerca de solucions orgàniques per a tornar a reestructurar el sector d'Estat Català.

En aquest sentit, com, per la seva banda, i sense cap tipus de coordinació entre ells, féu igualment Josep Dencàs, explica també al seu amic Pere Ferrer, a mitjan febrer, la intenció d'escriure a Carles Pi i Sunyer, felicitant-lo pel seu alliberament i expressant-li l'esperança de que «tot anirà una mica millor»,²⁷² Considerant-lo, a diferència de molts militants d'ERC, «un home íntegre i honest», Miquel Badia demanà a Carles Pi i Sunyer que amb la seva autoritat posés fi a la campanya calumniosa en contra seva.

Com assegura a la missiva de l'1 de març de 1935 a Pere Ferrer,²⁷³ escrigué la carta que el mateix Pi i Sunyer recollí a les seves memòries, recordant-ne part del contingut. En ella, efectivament, Miquel Badia diu:

«Crec que vós, com cap altre, podeu fer sentir la vostra autoritat moral per a unir i disciplinar a tots aquells bons patriotes que sincerament volen la llibertat i grandesa de l'ur Pàtria...»²⁷⁴

Amb aquest mateix objectiu de procedir a la reconstrucció orgànica d'EC, en una tasca que pensava encomanar a un altre col·laborador estret com Carles Duran, però que, com confessa, «he vist que és tan covard i vividor que l'he apartat del meu costat», envia finalment a l'interior com a delegat personal, amb plens

²⁷² «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 14 de febrer de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

²⁷³ «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 1 de març de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia].

²⁷⁴ Carles Pi i Sunyer, *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*, p. 308. «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Carles Pi i Sunyer (Barcelona)», 25 de febrer de 1935. [Arxiu de la Fundació Carles Pi i Sunyer].

París, gener de 1935

Miquel i Josep Badia davant
Nôtre Dame, amb els seus
companys d'exili de les
JEREC, després dels Fets
del Sis d'Octubre de 1934.
FCC

poders i instruccions precises, el seu secretari personal, Josep Mensa, qui, amb aquesta missió, retorna immediatament al Principat.²⁷⁵

De fet, el retorn de Josep Mensa suposava avançar només unes setmanes el mateix camí que, de manera gradual, per a alleugerir la seva precària situació econòmica sense poder accedir a cap feina, anaren prenent la major part dels exiliats de les JEREC i homes de confiança de Miquel Badia, com Joan Cunyat, Joan Torres, o el mateix Miquel Xicota, qui, gràcies a les gestions del seu germà advocat, Josep Maria, prop dels instructors de la causa del Sis d'Octubre, més concretament davant el comandant del cos jurídic militar Pérez González, va poder tornar a Barcelona, el 20 de març de 1935, sense problemes, més enllà d'una causa revocada l'octubre següent.²⁷⁶

Sense saber si arribà a tenir temps de reunir-se amb Pere Ferrer, però, en tot cas, sense possibilitat d'impulsar la desitjada reorganització d'EC i les altres pautes donades per Miquel Badia, entre les quals sabem que s'hi trobava també la de tirar endavant tan aviat com fos possible un setmanari propi, el 7 de febrer Josep Mensa, reconegut a les Rambles de Barcelona, va ser detingut quan baixava d'un taxi, en el qual intentava fugir, per membres de la milícia «Acción Ciudadana», nova organització policial, com recull David Martínez i Fiol, creada transitòriament després del Sis d'Octubre i que depenia directament, com la resta de forces d'ordre públic, de la jurisdicció militar de la 4a Regió i no de la Generalitat transitòria.²⁷⁷

La situació personal de Miquel Badia amb el pas dels dies tampoc millora. Dependent econòmicament del que pot enviar-li la família, a començament de febrer, a més, com el seu company Miquel Xicota abans de passar la frontera, es posà malalt, «amb una infec-

ció molt forta al ventre», que li provocava dificultats per a menjar i l'obligà a anar, primer a l'hospital, i després al metge cada dia, i, tot i guarir-se gairebé completament en el termini d'un mes, entre medicaments i visites mèdiques, aquest contratemps físic li representà una despesa econòmica superior als mil francs.²⁷⁸

Encara més intranquil·litat li produí la notícia de la detenció, el 29 de gener, de Josep Dencàs, i el tracte que rebé per part de la policia francesa, que el seu amic Pere Ferrer definí com de «delinqüent vulgar». Malgrat la sol·licitud d'extradició contra el metge de Vic i ell mateix, creia que aquesta, finalment, no tiraria endavant, a diferència de l'aplicació contra ambdós d'una ordre d'expulsió que, com confessà ja el 31 de gener, li havien comunicat oficiosament.²⁷⁹

La confirmació de la notícia de la seva expulsió, amb la prohibició afegida d'anar a cap país europeu i només a una república sud-americana, provocà, el 10 de març de 1935, l'arribada a París de Rosa Capell, acompanyada del seu gendre Josep Maria Carré, per a visitar el seus dos fills exiliats, abans que el més petit embarqués cap a Amèrica. I, així, per a poder trobar-se amb la seva mare, Josep Badia viatjà el dia següent des d'Estrasburg a la capital francesa.

Persona, segons sembla, dominant i respectada, Joan Cornudella, precisament, a la seva biografia, com en algun altre escrit seu contemporani, destacà el paper de la seva mare «com a figura central» de la vida de Miquel Badia, fins al punt d'arribar a afirmar clarament:

«Tota la vida de Miquel és un culte a Catalunya i a la mare, fins al punt que ell involucra els dos símbols per a

275 «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 5 de febrer de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia] (recollida a l'apèndix).

276 Entrevista a Josep Maria Xicota i Cabré, *op. cit.* «Se pide la revocación de un auto de procesamiento», *La Vanguardia*, 17 d'octubre de 1935, p. 37.

277 «Detención del secretario de Badia, el ex jefe superior de Policía», *La Vanguardia*, 8 de febrer de 1935, p. 27. David Martínez, *op. cit.*, p. 417.

278 «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 14 de febrer de 1935, *op. cit.*

279 Sobre l'extradició sol·licitada contra Dencàs: Arnau González, «L'extradició de Josep Dencàs (1935). La documentació de Presidència del Govern Espanyol», *Afers*, núm. 53-54, 2006, p. 345-353. «Carta de Miquel Badia i Capell (París) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 31 de gener de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia]. Segons la informació que aporta Jordi Rabassa, Dencàs ingressà a la presó de La Santé el 19 de febrer de 1935 i en sortí el 28 de juny del mateix any. Jordi Rabassa, *op. cit.*, p. 96.

Estrasburg, 1935

Josep Badia a l'exili,
després dels Fets del Sis
d'Octubre de 1934.

FCC

fer-ne una síntesi, una sola figura que li serveix de guiatge i de consol.»²⁸⁰

Tal com el doctor Josep Maria Carré explicà per carta a la seva dona l'endemà de l'arribada a París, l'estat de salut de Miquel Badia havia millorat i ell mateix, en unes quantes ratlles afegides a aquesta missiva, assegurava a la seva germana que, mentre que el seu germà Josep «es pot quedar a França amb tota tranquil·litat», ell «marxará el dia 25 de març».²⁸¹

En efecte, com que el vaixell elegit per a viatjar, finalment a Colòmbia, amb els mitjans per a embarcar que, una vegada més, li ha hagut de facilitar la seva família, no salpava fins aquesta data, mentre que el dia marcat per l'ordre d'expulsió en contra seva era la del 14 de març, només pogué gaudir de la companyia de la seva mare i cunyat durant tres escasses jornades i, ben probablement, els onze dies següents fins a la seva marxa definitiva cap a Amèrica els hagué de passar amagat.

Estada al continent americà i retorn a Europa

D'aquesta manera, a final de març de 1935 Miquel Badia s'allunyà definitivament d'Europa i del seu país,

²⁸⁰ Sebastià Badia havia mort, de sobte, el 2 de setembre de 1932, als 60 anys. Segons assegura Jaume Ros, Miquel Badia, enmig de l'enrenou provocat a Torregrossa, on es deia que «havia llençat per la finestra una imatge de Sant Crist», imposà una cerimònia civil per l'enterrament del seu pare. D'altra banda, pocs dies després de l'assassinat dels dos germans Badia, el 8 de maig de 1936 concretament, el número extraordinari del portaveu de les JEREC *Ara!!* recollia un article de Joan Cornudella, amb el mateix pseudònim de Josep Urgell, titulat «In Memoriam», centrat en el record de la mare dels dos dirigents abatuts; la fotografia de la mare encerclava l'article, mitjançant el qual es donà a conèixer en el camp de la política. Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 49. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 12. Josep Urgell, «In Memoriam», p. 8. Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)*, p. 41. Entrevista ja citada a Rafael Cornudella i Feixa, vidu de Mireia Carré i Badia, 28 de desembre de 2009.

²⁸¹ «Carta de Josep M. Carré i Miquel Badia i Capell (París) a Anna Badia i Capell (Barcelona)», 11 de març de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa-Mireia Carré i Badia].

i, el que potser lamentava més, a part de les privacions personals que havia de tornar a patir, a diferència de la seva marxa anterior, nou anys abans, en direcció al penal d'Alcalà d'Henares, és que aquesta vegada no té el consol de sentir-se apreciat en general per l'opinió pública catalana, sinó que ara, a més, la seva figura es troba personalment i políticament vilipendiada.

El dia de Sant Jordi de 1935, *La Vanguardia* dona la notícia de la seva arribada el dia anterior a Bogotá.²⁸²

En conseqüència, com semblen confirmar també altres indicis, seria totalment inversemblant el contingut d'un telegrama xifrat, dirigit des de l'ambaixada d'Espanya a la capital suïssa, Berna, al Ministeri d'Estat, amb data 2 de maig de 1935 i la signatura «Mereillo», on s'afirma textualment:

«Representante Francia en ésta acaba de manifestarme que, según confidencias ha recibido, ex funcionario Generalidad Miguel Badía se encuentra en Checoslovaquia al servicio del partido nazi alemán, que le ha prometido apoyo movimiento nacionalista catalán.»²⁸³

Amb Josep Dencàs a la presó a França i Miquel Badia allunyat d'Europa i, per tant, també del complicat procés de recomposició de les forces separatistes després del Sis d'Octubre, a l'interior del país, com durant els primers mesos de règim republicà, aparegueren algunes publicacions i manifestos de signe divers que reivindicaven el nom comú d'EC.

²⁸² «Badia y otros refugiados catalanes han llegado a Colombia». *La Vanguardia*, 23 d'abril de 1935, p. 36.

²⁸³ *Embajada de España en Berna: Telegrama dirigido al Ministerio de Estado sobre servicios del exfuncionario de la Generalitat Miguel Badia al Partido Nazi*, 2 de maig de 1935. IDD (10)084.000. [Archivo General de la Administración. Alcalá de Henares]. Com un dels pocs contactes totalment confirmats dels molts rumors que circularen respecte de la relació de les JEREC amb els diversos moviments feixistes del moment, Arnau González ha pogut acreditar l'entrevista de Josep Dencàs amb Alessandro Majoroni, vicecònsol italià a Barcelona, el juny de 1934, és a dir, amb anterioritat als Fets del Sis d'Octubre, a més d'una visita el maig de 1931 al consolat italià de Barcelona, acompanyat per Ramon Carreras Pons i un dels germans Badia, del qual no acredita la identitat exacta, el maig de 1931. Arnau González, *Catalunya bajo vigilancia. El consulado italiano y el fascio de Barcelona (1930-1943)*, p. 141.

Final de març de 1935

Miquel Badia, durant el trajecte en vaixell cap a l'exili a Colòmbia.

FCC

Així, el febrer de 1935, trobem unes «Joventuts d'EC» en la primera de les reunions del procés d'unificació marxista que desembocaria en la creació del POUM. I, de fet, *Avant! Periòdic d'Orientació Revolucionària*, portaveu imprès del BOC, que esdevingué component essencial de la nova formació, recollia en el número 13, corresponent al primer de maig, un «Manifest dels grups d'EC que se separen d'ERC», anunciant aquest extrem, amb un comentari a la pàgina 4, on convidava «els desenganyats d'EC» a formar part dels seus rengles.²⁸⁴

Gairebé paral·lelament, el 28 de març de 1935 sortia al carrer el primer número d'una nova publicació amb el títol precisament d'*Estat Català*, com a *portaveu de les JEREC*. Amb un editorial que recuperava la professió de fe macianista, i que assegurava «ésser més forts ara que en temps de la Dictadura», no renegava del Sis d'Octubre, sinó que el considerava, després del 14 d'abril de 1931, «l'acte més grandios afirmatiu de la nostra personalitat». Acompanyat ben aviat d'un segon número aprofitant la data històrica del 14 d'abril, durant el 1935 aquest portaveu, en el qual es féu cada vegada més evident la reorganització al seu si de les posicions properes a Miquel Badia a través de la influència creixent dels seus posicionaments, arribà a publicar fins al desembre d'aquell any un total de 16 números.²⁸⁵

Mentrestant, a Bogotà, ben diferent del panorama que sembla dibuixar l'afirmació de Jaume Renyer, sense citar la font, segons la qual hauria estat ajudat per la maçoneria,²⁸⁶ la situació personal i econòmica de Mi-

quel Badia no podia ésser més pessimista. Com recull Joan Cornudella, «a Colòmbia la desfeta és el màxim. Les cartes íntimes tenen un so tràgic que fa esgarriar». I, a continuació, Miquel Badia afirma:

«Estic en un dels moments febles de la meua vida».²⁸⁷

Aquesta difícil situació personal lluny de casa el portà, amb data 18 de maig de 1935, a iniciar per fi la redacció promesa amb anterioritat de les seves memòries. Així, a la introducció i primeres línies del text, ratificant el seu estat de prostració anímica que l'impulsava a deixar per escrit les seves vivències anteriors, hi podem llegir:

«Estic sol i lluny de tot allò que estimo. M'enyoro i fri-so per reviure tot lo meu. No puc viure de realitats i ho tinc de fer dels records del passat, per poder mantindre ben tendra i forta la il·lusió...»

El profund estat depressiu que patia el confirmà per carta al seu amic Pere Ferrer, a qui, donant compte de la seva penosa situació, no escrivia per primera vegada fins tres mesos després de la seva arribada i només com a resposta a una missiva seva prèvia. En efecte, amb data 31 de juliol Miquel Badia, sense concretar gaires detalls, li confessava:

«El meu esperit ha estat fuetejat per totes les adversitats i per tots els costats. Mai hauria cregut que es pogués sofrir tant moralment.»

Referint-se a la seva nova terra d'acolliment com a «inhospitalària», en la qual esperava almenys poder viure «un xic més tranquil», afirma, en canvi, no haver-se pogut lliurar, malgrat la distància, de la dèria dels seus enemics. I, a diferència dels rumors i maledicències que una vegada més li atribuïen una vida de disbauxa i de malgastador en terres americanes, assegura haver patit una situació «d'estudi i d'exiliat quasi miserable». Respecte al futur, per a no haver de

tància separatista.

²⁸⁷ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 52-53.

²⁸⁴ *Avant! Periòdic d'Orientació Revolucionària*, núm. 13, 1 de maig de 1935. Citat igualment per Fèlix Cucurull, *Panoràmica del nacionalisme català*. Op. cit., vol. VI, p. 323-327.

²⁸⁵ *Estat Català. Portaveu de les JEREC*, núm. 1, 28 de març, i núm. 2, 14 d'abril de 1935. Joan Crexell, *Prensa catalana clandestina i d'exili (1917-1938)*, p. 136-140. *60 anys de premsa d'Estat Català*, p. 48-49.

²⁸⁶ Jaume Renyer, *Un home del silenci. Jaume Cornudella i Olivé*, p. 26. Cal constatar que a l'ampli fons sobre la maçoneria del Centro Documental de la Memoria Històrica de Salamanca, no hi apareix cap referència de Miquel Badia com a possible membre o col·laborador d'aquesta institució, a diferència de l'àmplia informació sobre això respecte a molts dels seus camarades de mili-

Colòmbia,
abril-setembre de 1935
Miquel Badia a l'exili.
FCC

dependre de la política, esperava poder guanyar-se la vida amb la venda de productes farmacèutics, per a la qual cosa Pere Ferrer li facilità algunes fórmules que registrà a la Direcció de Sanitat colombiana i que pensava distribuir per mitjà d'una societat establerta amb un català que ja feia bastants anys que residia en aquest país.²⁸⁸

Quant a qüestions de tipus polític, a la mateixa carta expressa la seva satisfacció per l'elecció de Pere Ferrer com a president de l'antic casal d'EC, obligat a actuar en aquestes circumstàncies difícils sota l'aixopluc legal d'una anomenada Associació Cultural Catalunya, i que contribuirà, sens dubte, que les tesis separatistes recuperin protagonisme i pes específic. I, per acabar, prega també al seu amic que, atesa la seva difícil situació lluny de casa, mantingui contacte directe tant amb el seu germà com amb el seu cunyat, Josep Maria Carré.²⁸⁹

En efecte, durant els mesos següents va ser principalment Josep Badia, des de la seva residència, ara al número 20 del carrer Kirchfeldstrasse de la ciutat alemanya de Düsseldorf, qui portà, en estreta coordinació amb Josep Maria Carré, la responsabilitat directa dels contactes polítics amb l'interior, i en aquest sentit mantenia correspondència directa, entre d'altres, amb l'amic i company Pere Ferrer.

Concretament, a la carta del 26 d'agost Josep Badia demana informació a aquest amic sobre les lluites internes entre els tres sectors d'ERC, liderats respectivament pels germans Aiguader; per Lluís Companys, des de la presó; i, el tercer, per Pi i Sunyer, alhora que li

aconsella «que EC no ha de decantar-se fàcilment cap a una o altra de les tendències».²⁹⁰

És, per tant, també Josep Badia qui marcà en aquesta conjuntura, més directament que el seu germà, allunyat del país i amb força problemes personals, el rumb de l'estratègia a seguir pel sector separatista encapçalat per ells.

En aquest sentit, a la carta següent a l'amic Ferrer, del 10 de setembre de 1935, a diferència d'algunes precipitades afirmacions de mesos abans, Josep Badia es declarava partidari, almenys fins a les properes eleccions que semblaven ja albirar-se, «de continuar decididament i ben clar units al costat de la part més sana que hi hagi a l'Esquerra!» i quan es produeixi la normalització de la vida política, amb el retorn de tots els presos i els exiliats, «serà el moment d'estudiar si hem de continuar o no units a tants ambiciosos».

Donant per tancada la tan negativa aventura americana, li avança, finalment, la notícia de la vinguda «d'aquí a pocs dies, a Alemanya, a viure a la meua vora» del seu germà.²⁹¹

El viatge de retorn a Europa, però, hagué d'esperar encara unes quantes setmanes. Abans de la definitiva tornada, des de Colòmbia, més concretament, des de la ciutat de Barranquilla, sabem, per la carta que li dirigí el seu germà un mes després, coincidint amb l'emblemàtica data del 6 d'octubre, que Miquel Badia es dirigí primer a Mèxic, tot i perdre 80 dòlars que hagué de lliurar a les autoritats colombianes, per a mirar, probablement, de fer un darrer intent per redreçar la seva situació econòmica, qüestió que li havia estat impossible portar a terme a Colòmbia.

A la citada carta, Josep, que explica al seu germà que guanya 60 marcs al mes donant classes d'espanyol a l'acadèmia Berlitz, el posa lògicament al corrent de la situació política i, sobretot, l'informa de les relacions i contactes de les darreres setmanes. Així,

288 Curiosament, Joan Cornudella, el seu biògraf (amb el pseudònim de Josep Urgell) i, poc després, membre de la seva família, tampoc sense reeixir, havia intentat també com Miquel Badia, entre setembre de 1933 i l'agost de 1934, és a dir, pocs mesos abans, però en aquest cas, per a arranjar els seus problemes econòmics i personals, l'aventura americana a Hondures i al Perú, i, com ell, una de les activitats que va cercar, igualment sense èxit, fou la comercialització i venda de determinats productes farmacèutics pràcticament inexistents en aquests països. Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)*, p. 30-32.

289 «Carta de Miquel Badia i Capell (Bogotà, Colòmbia) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 31 de juliol de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia] (recollida a l'apèndix).

290 «Carta de Josep Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 26 d'agost de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

291 «Carta de Josep Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 10 de setembre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

Al poble de Catalunya

Després d'un temps de silenci, de dolorosa inquietat, les Joventuts d'Esquerra «Estat Català» han reconstruït els seus quadres, reorganitzat la seva vida col·lectiva i disposen el seu esperit a noves peroracions i a noves lluites. No cal que diguem, açí el nostre entusiasme, la nostra fe, la nostra confiança en el resultat de la lluita. Tenim la seguretat absoluta de la justícia moral de la nostra posició i de la viabilitat històrica del nostre objectiu. Finita d'aquí la confusió — que ve del cor del març — vançats tots els obstacles i superats tots els decaments. ¡Joventuts de Catalunya! ¡Jaaldem en vosaltres els nostres intrepids d'un ideal que res ni ningú no podrà vèncer!

LLUIS COMPANYYS

Els pobles valen el que valen els seus homes representatius. Lluís Companys —a les 5 del 6 d'octubre— escriu en el butó de la Generalitat la declaració política més sobria, més justa, més humana que registra la nostra història moderna.

A Madrid, veïna de prendre el poder uns homes i uns partits que representen l'etern caniballisme espanyol, Lluís —el treball— i Gil Robles —el clar— s'acceden a demanar de les institucions republicanes a la manera que s'assenen els que van a l'execució.

El poble espanyol —des, versat d'aquesta injúria— respon a l'escoment i es disposa a l'heroica resistència. Catalunya víctima d'indignació, se sentia ferida en el més profund de la seva ànima sensible. L'opressió d'aquest dolor —bànim de la ferida col·lectiva— era la declaració de Companys en el butó de la Generalitat. Si l'Espanya legal, l'Espanya de paper blúndit, manca al seu deure històric, açí la hauria catalana; i un home de cara i cosos —Companys— disposat a complir-hi.

SEPARATISTES?

Si el poble de Catalunya —si els seus homes representatius— desguessa volent fer una política oportunista —la quessa volent, perdent l'esperit, sotra la materialitat de l'habitat nacional— no tenim res més a fer que no fer res. Espectadors indiferents del drama espanyol, separatistes, stó en la geografia, en l'esperit la més cruel i la més efectiva de les separacionals, Catalunya hauria pogut salvar les seves institucions, la seva autonomia. Es més, el govern Llorca, aprofit de la complexitat que hauria representat el silenci, hauria comiat Catalunya d'ennure i de traspassos de secrets.

Però era il·luc de viure's una vida així? ¿Podia Catalunya —per un canisme de menes, d'any, marcar a una missió històrica de segles?

Separatistes? Imbecils! ¿Si podíem deixar que es mengessin entre vosaltres, apaludint—durra la barrera— el magnífic espectacle del vostre caniballisme, sentíeu, per soló el nos, de la vostra pròpia destrucció, destruïeu que embeïeu als a cunes incompilades l'espantada realitat de la nostra força?

Però no ho comprendríem així. Perque si som separatistes del vostre all·lisme, dels vostres silencis i credulitats, dels vostres llargueries i del vostre «Estat Català VII», dels vostres Gil Robles i dels vostres Llorcas, ens sentim solidaris, íntimament compenetrats, gremis de just i germans de dolor, del poble espanyol, d'aquí podríem admetre que vosaltres deshonoreu després d'accedir-hi.

Lluís Companys —en nom de Catalunya— feu en el butó del nostre Govern una declaració que honra el nostre poble.

Gloria a ell i a aquells que l'inspiren!

CAUSES DEL FRACAS

No és l'horu ni el moment d'eliminar les causes materials que determinaren el fracàs de la nostra ofensiva i la debilitat de la nostra resistència. Din vindrà que despos·sodament estabrim responsabilitats i demanarem comptes. Ara el deure és pensar, pensar profundament i callar.

No es hauria de presentar a l'encem el fiur de les nostres dissensions internes, sinó el bloc compacte de la nostra unitat i de la nostra solidaritat. Esbargim els rumors, ofegem les veus acusadores, sapitem que amics segurs la instrucció el silenci i que davant el tribunal del nostre poble seran fiscals implacables.

Apretem els culs, que l'encem—result de desengany i de catúnia—no entri a les nostres lluites. Escobim nos de nosaltres aquells que parlen amb ven catalana; mat·les-vos d'aquells que resultis de català practiquen una miserable política d'escllisme!

EXPERIENCIES

De les 8 de la nit a les 6 de la matutada, la Catalunya del 6 d'octubre vivia un sigle d'experiencies polítiques. A través de les hores tormentals d'aquella nit—nit trágica dels nostres insomnis—moltes coses murien per sempre més i moltes altres neixien d'entre les cendres. Som massa prop encara de la nit d'octubre per poder percebre, clares i delimitades, les noves orientacions i els nous programes. Però del gran cor popular hi va sort una nova llum i una nova esperança. «Els homes del vaixell encara no poden portar-hi-les, perquè entre ells i nosaltres s'ha interposat una columna de saltes i balonets i perquè les veus autoritatades potser són massa velles i massa fatigades.

La nit del 6 d'octubre va assenyalar la mort de la parula i la naixença històrica del fet. Cap política no podrà triomfar a Catalunya que no es recolzi damunt els fonaments indestructibles dels fets. Però no els fets diversos que ja aconseguim sirenes interessades. No una política de freguda de mans i de sublimitats. Sinó una política de fermetat i d'assonada. Una política que es centri damunt les grans pil·lars populars: els obrers, els pagesos, les classes mitjanes i els savells intel·lectuals que veuen més lluny del seu llibell, el seu despatx i la seva mitja catel.

Lluís Companys: ¡Abem de definir-vos ahara de donar el mot d'ordre que esperem de vos, perclent aquesta nova llum i aquesta nova esperança!

PERSPECTIVES

L'experiencia aprofitada, l'esperit intrepit en el foc de la lluita i de l'adversitat, el nostre convenciment és més profund i més fort el sentiment de la nostra justícia.

Joventuts d'Esquerra «Estat Català» Vosaltres que sou a l'avantguarda de la nostra lluita, vosaltres que per disciplina no pogueren la nit del 6 d'octubre donar penes de la vostra valentia i de la vostra integritat, sapíem guanyar una batalla més difícil que la que hem perdut. La batalla del nostre renaxement i de la nostra reorganització, la batalla silenciosa de cada dia, de cada instant. No hi ha condicions a guanyar ni medalles. Hi ha la satisfacció del deure acomplert i el convenciment d'esser útil a Catalunya.

Obrers! Els obrers ja no són els d'abans, ja no és una l'alarria una mica irresponsable que dona la llenguatge entremort, sinó que en el consell del 6 d'octubre—contacte de ferides i de sang—s'han compris a si mateixos i s'han reconegut germans vostres, de les vostres inquietuts i dels vostres anhels.

Pagesos! L'edifici de justícia que bastíeu després dels anys de lluites i sacrificis, va a ésser enderrocat. Fer impedir-ho, i per edificarlo encara més alt i més esplendorós, comples amb nosaltres, amb la nostra ajuda i amb la nostra força.

Classes mitjanes, intel·lectuals! que vivin en la inseguretat continua de la crisi i de l'opressió, us oferim als nostres braços i el nostre pit per al renaxement espiritual i econòmic de la nostra llum.

A tots vosaltres, i a Catalunya, les Joventuts d'Esquerra «Estat Català» juram fidelitat.

El Comité

Circa 1935-1936

Full volant de les JEREC on justifiquen la seva actuació als Fets del Sis d'Octubre de 1934.

ARF

a banda dels moviments recents dels seus seguidors més incondicionals, com Pere Ferrer, Lluís Castanyon, Joan Torres o Josep Tugues, i fins i tot les notícies facilitades per alguns antics coneguts de la policia, com Antoni Aguilar, li comunica el desig de Josep Dencàs, manifestat a través del seu secretari, Pere Estapé i Pagès, de celebrar una entrevista, quan viatgi a Bèlgica, alhora que li dona a conèixer la imminent sortida al carrer d'un llibre de l'exconseller de Sanitat i Governació explicant la seva intervenció als Fets del Sis d'Octubre.²⁹²

Josep Dencàs, en efecte, tragué al carrer a final de 1935, publicada per Mediterrània, l'editorial de creació recent dirigida pel lloctinent de Daniel Cardona, Rafael Dalmau i Farreres, que, com dèiem en un altre indret, posava de manifest el grau d'enteniment entre el dirigent de les JEREC i el líder de Sant Just Desvern, un llibre on donava la seva versió dels fets i, sobretot, intentava respondre a les versions interessades sobre la insurrecció militar del Sis d'Octubre, especialment les que oferien la visió parcial del sector «companyonista» canalitzades en les obres acabades de sortir dels periodistes Lluís Aymamí i Baudina, Jaume Miravittles o Pere Foix.²⁹³

I, malgrat l'aparició d'aquest llibre per part d'un dirigent com Dencàs, que compartí amb ell la direcció del moviment i una interpretació comuna de les causes de la seva fallida, Miquel Badia, com tornà a repetir abans que acabés el 1935, tot i la pressió en sentit contrari dels seus coreligionaris, seguia optant per no donar encara resposta pública del seu parer sobre això, fins que no es conjuminessin les condicions idònies i una mínima normalitat política, tot precisant:

«Jo espero primer una assemblea del Casal on jo explicaré amb detalls i quantes proves pugui aportar tot ço que va succeir l'octubre del 34 i també la meva ac-

tuació personal en tots aquells esdeveniments. Després penso si puc fer-ho davant un congrés de Joventut.»²⁹⁴

Mentrestant, tot i que el trencament definitiu amb ERC era només cosa de temps, Josep Badia, molt més inclinat a la reflexió política que no pas el seu germà, durant aquests mesos seguia recomanant als seus fidels seguidors esperar l'arribada d'una conjuntura normalitzada per a prendre una decisió sobre la relació del sector d'Estat Català amb Esquerra. Però, com raonava per carta a Lluís Castanyon, al seu parer, en cas de procedir finalment al trencament, la nova força separatista resultant s'hauria de caracteritzar per ésser:

«1. Una força preparada, organitzada i amb una direcció apta i competent. 2. Que sigui disciplinada, sense confiança amb els dirigents no hi haurà mai disciplina. 3. Per gran que sigui la força que puguem reunir mai no serà suficient per a combatre amb probabilitats d'èxit els exèrcits espanyols. Caldrà doncs forçosament esperar un fet o un moment propici.»

I fins arribar a aquest punt, el germà gran de Miquel dibuixa el que ell entenia com l'estratègia a seguir:

«Hem de procurar arribar al poder. Tenim manera d'arribar-hi! Com? Fent com abans del 6 d'octubre, col·laborant amb l'ERC [...] nosaltres seguint la nostra tàctica podríem anar muntant la força de la futura Catalunya Lliure. Tu ja saps que anàvem per aquest camí que ens va estroncar el 6 d'octubre.»²⁹⁵

El 9 de novembre de 1935, des de Mèxic, Miquel Badia pogué comunicar al seu germà haver trobat el vaixell adequat per al retorn al seu costat. Es tracta d'un vaixell alemany, que, sense escales a cap port de l'Estat espanyol, es dirigia a Alemanya, més concretament

292 «Carta de Josep Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya) a Miquel Badia i Capell (Mèxic)», 6 d'octubre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

293 Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 157. Josep Dencàs, *op. cit.*; Lluís Aymamí, *op. cit.*; Jaume Miravittles, *Crítica del 6 d'octubre*; Pere Foix, *op. cit.*

294 «Carta de Miquel Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 16 de desembre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

295 «Carta de Josep Badia a (Düsseldorf, Alemanya) a Lluís Castanyon (Barcelona)», 7 d'octubre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

**Andorra, final de gener-
febrer de 1936**

Miquel Badia amb un
company de les JEREC poc
abans del retorn de l'exili.

FCC

a Hamburg, on tenia prevista l'arribada el 9 de desembre, després de salpar del port de Veracruz el 18 de novembre.²⁹⁶

En efecte, com li explicava per carta el 20 de novembre, feia dos dies que es trobava navegant a bord del *Memel*, un vaixell de càrrega de la companyia Norddeutscher Lloyd Bremen, que portava només cinc passatgers alemanys. Content per abandonar terres americanes, —«de les quals només en tinc mals records»—, tot i que l'endemà havien de fer una breu escala encara a l'Havana, i menjant i dormint «com un lladre», li deia que tenia prevista l'arribada a Anvers el 6 de desembre, tal com li confirmaria quan arribés per telegrama, agafaria un tren que en dues o tres hores el portaria al seu costat a Düsseldorf.²⁹⁷

Els darrers mesos d'exili a Alemanya, Bèlgica i Andorra

Com sabem per la carta que, des d'aquesta ciutat alemanya, escriví al seu amic Pere Ferrer una setmana després, Miquel Badia arribà a Düsseldorf el 9 de desembre de 1935 i pogué reunir-se finalment amb el seu germà. En aquesta mateixa carta, després d'explicar-li que els dos mesos d'estada a Mèxic, «encara que un xic millor», «no es distingí pas massa de la que portava a Colòmbia», li demanava notícies del casal que ell presidia i de totes les qüestions polítiques d'interès de l'interior, i li avançava la intenció de marxar amb el seu germà Josep a Brussel·les per a esperar el moment oportú de retornar definitivament a Barcelona.²⁹⁸

En efecte, tal com comunicà a la seva mare i germanes per a demanar-los un cop més ajut econòmic, la vigília del dia de Nadal del 1935 per la tarda Miquel Ba-

dia arribava a Brussel·les, al barri d'Ixelles, mentre que el seu germà Josep s'havia quedat a Düsseldorf fins a principi d'any «per acabar-se d'arreglar la boca».²⁹⁹

Pocs dies després, podia confirmar a la seva família l'arribada de la primera quantitat econòmica lliurada a Brussel·les, amb la qual esperava poder passar un bon cap d'any. Si bé calculava que hauria de romandre encara dos o tres mesos a la capital belga, el seu ànim i esperit havien millorat ostensiblement respecte a l'estat depressiu que patia durant la seva aventura americana, per causa, ben segur, de les expectatives força més optimistes d'un prompte retorn a casa.³⁰⁰

Certament, com ell mateix assegurava, «ara estic en el període més tranquil i optimista de molts anys ençà» i «físicament estic millor que mai», tot i que, segons segueix relatant per carta, un cop més, al seu amic, Pere Ferrer, «surto tres vegades setmanals al metge». Havia llogat una habitació per mesos al número 9 de la rue Tasson Snel, sota el molt més discret nom de Michel Capell, i passava el dia llegint, tant llibres d'història de Catalunya, qüestions socials i d'economia política, com sobre el Sis d'Octubre, en especial, com ell el definia, «el minúscul i malaurat llibre d'en Dencàs». Però no per això havia canviat la seva opinió d'esperar al seu retorn per a donar explicacions de la fallida revolta, de la qual assegurava obertament i de manera prou clarificadora:

«Tinc arguments indestructibles per comprovar que Companys, amb els seus consellers i prohoms, fou el veritable fre de la revolta i que ho fou d'una manera premeditada.»³⁰¹

²⁹⁶ «Carta de Miquel Badia i Capell (Mèxic) a Josep Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya)», 9 de novembre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

²⁹⁷ «Carta de Miquel Badia i Capell (a bord del vaixell *Memel*) a Josep Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya)», 9 de novembre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

²⁹⁸ «Carta de Miquel Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 16 de desembre de 1935, *op. cit.*

²⁹⁹ Per a rebre els diners donà a la seva família l'adreça d'un català de la seva confiança que vivia també al barri d'Ixelles, anomenat Marc Boldú. «Carta de Miquel Badia i Capell (Brussel·les) a la mare i germanes (Barcelona)», 25 de desembre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

³⁰⁰ «Carta de Miquel Badia i Capell (Brussel·les) a la mare i germanes (Barcelona)», 29 de desembre de 1935. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia]

³⁰¹ «Carta de Miquel Badia i Capell (Brussel·les) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 3 de gener de 1936. [Arxiu de Rafael Cornudella i Feixa - Mireia Carré i Badia] (recollida a l'apèndix). Tal com assenyalàrem ja en un treball precedent, en aquesta mateixa

Andorra, final de gener-febrer de 1936

Miquel Badia en una jornada d'esquí poc abans del retorn de l'exili.

FCC

Finalment, demanava al seu amic entrevistar-se amb Josep Sunyol i Garriga, el conegut com «l'altre noi del sucre», pels negocis de la família en aquest terreny, ben aviat diputat d'Esquerra i president del Futbol Club Barcelona, afusellat per les tropes franquistes al començament de la Guerra Civil, de qui assegurava que era un bon amic i que li havia posat el seu setmanari *La Rambla* a disposició, com hem pogut ja comprovar, per a mirar de sondejar-lo i, en cas afirmatiu, ell mateix entrevistar-s'hi per a intentar utilitzar aquesta capçalera com a òrgan oficiós de les seves posicions polítiques.³⁰²

No es troba totalment constatada la celebració efectiva d'una entrevista directa entre Josep Dencàs i Miquel Badia a Bèlgica, malgrat el que afirma, sense esmentar-ne la font, Jordi Rabassa. Potser, com insinua per carta Josep Badia, hauria protagonitzat la trobada ell mateix, acompanyat de Josep Tugues, traslladant-se des de Düsseldorf a aquest país abans del retorn del seu germà petit. Sigui com sigui, el fet cert és que, deixant de banda les picabaralles de tipus personal i aparcant *sine die* la qüestió de la competència jeràrquica entre ells, els dos líders separatistes tornen a convergir en una estratègia comuna d'aixopluc, almenys momentani, de les seves forces dins ERC, que només en una situació normalitzada i, segons les circumstàncies, podria plantejar el trencament definitiu.³⁰³

El moviment d'aproximació entre Dencàs i Badia no passà desapercebut tampoc a NSI, que amb vista a la pròxima celebració d'eleccions, finalment fixades per

carta, Miquel Badia advertia al seu amic Pere Ferrer de la tèrbola personalitat d'Andreu Rebertés, pocs mesos després víctima del que s'ha conegut precisament com a afer Rebertés-complot contra Companys. Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)*, p. 74. Eduard Puigventós, *Complot contra Companys. L'Afer Rebertés i la trama catalanista per aconseguir la Generalitat durant la Guerra Civil*.

302 Josep Maria Solé i Sabaté, Antoni Strubell i Antoni Llorens, *Sunyol, l'altre president afusellat*. «Carta de Miquel Badia i Capell (Brussel·les) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 3 de gener de 1936, *op. cit.*

303 Jordi Rabassa, *op. cit.*, p. 101; «Carta de Josep Badia i Capell (Düsseldorf, Alemanya) a Miquel Badia i Capell (Mèxic)», 6 d'octubre de 1935, *op. cit.*

al 16 de febrer de 1936, tot i que, com era habitual, no tingués cap intenció de participar-hi, llançà al carrer un manifest redactat per Manuel Blasi i Mora on formulava la necessitat d'un front patriòtic que englobi tot el ventall del catalanisme des d'UDC al PNC, que, malgrat el seu fracàs, ajudaria a esbossar un procés que pocs mesos més tard conclouria, com es veurà, amb la unificació de l'espai polític independentista.³⁰⁴

Miquel Badia no romangué, però, molts dies a Bèlgica. Davant de la imminent celebració de les eleccions i amb la intenció, en cas d'un triomf del Front d'Esqueres de retornar a casa tan aviat com li fos lliurat el pasaport, des de Brussel·les el 15 de gener, tal com sabem gràcies a la documentació andorrana consultada per Arnau González a Nantes, tot i tenir prohibida l'entrada a França i l'amenaça de la demanda d'extradició per part de les autoritats espanyoles, es dirigí a París, per a passar a Perpinyà i «d'allà a Portè, Pimorent i Andorra», on entrà el 19 de gener, «realitzant la vintena de quilòmetres que separaven el Pimorent d'Envalira, esquiant».³⁰⁵

Amb el nom fals de Miquel Comes, i les dificultats econòmiques que, com hem tingut ocasió a bastament de comprovar, l'han perseguit al llarg del seu periple d'exiliat, fixa la seva residència al xalet del refugi d'Envalira, i sempre sota el control de les autoritats andorranes, que procediren a interrogar-lo en diverses ocasions, prengué contacte de seguida amb els companys i amics de l'interior que anaren a visitar-lo, com és el cas de Miquel Xicota el 26 de gener, amb qui s'entrevistà a les Escaldes, així com també amb el periodista M. Burniquel, de *La Dépêche du Midi*, de Tolosa de Llenguadoc. Segons sembla, també «celebrà diverses conferències amb el seu amic Manuel Masramon» i «a l'Hotel Palacín amb altres sis individus [...] d'EC que havien arribat de Barcelona».

304 Còpia de l'informe del procés que s'ha seguit contra M. Blasi i altres pel comitè d'investigació de la 2a columna Sud Ebre a Casp, *op. cit.*

305 La documentació, conservada a l'arxiu de la vegueria francesa al Centre des Archives Diplomatiques de Nantes, la recull Arnau González Vilalta a l'article: «Miquel Badia i Capell: documentació sobre el seu pas per Andorra (gener-febrer 1936)», *Papers de Recerca Històrica*, núm. 5, 2008, p. 124-142.

Envalira, final de gener-febrer de 1936

Miquel Badia amb companys de les JEREC poc abans del retorn de l'exili.

FCC

Per les respostes donades als diversos interrogatoris formulats per les autoritats andorranes, coneixem la seva intenció de tornar a casa si el resultat de les eleccions del 16 de febrer «és favorable a les esquerres, i d'esperar, en cas contrari, la promulgació d'una amnistia, afirmant també que estant amenaçada la seva vida, no pensava anar a Barcelona, “a visage découvert”».³⁰⁶

No perdé tampoc la relació epistolar amb el seu amic Pere Ferrer, a qui rellevà de l'obligació d'anar-lo a veure, per les seves responsabilitats com a candidat a diputat del Front d'Esquerres proposat per ERC, a qui agrai la confiança de demanar-li opinió sobre la conveniència d'acceptar aquest nomenament i a qui transmeté el seu estat d'ànim «molt optimista» per l'expectativa d'un prompte retorn.³⁰⁷

D'aquesta manera, amb el canvi radical d'estat d'ànim, el contacte amb els amics i, ben aviat, amb la família, i de nou el retorn a la voràgine política del dia a dia, quedà oblidat, per sempre més, amb una última anotació del 2 de febrer de 1936, el text de les seves, per tant, inacabades memòries. 🐼

306 Arnau Gonzàlez, «Miquel Badia i Capell: documentació sobre el seu pas per Andorra (gener-febrer 1936)», *op. cit.*, p. 133.

307 «Carta de Miquel Badia i Capell (Andorra) a Pere Ferrer i Batlle (Barcelona)», 1 de febrer de 1936. [Arxiu Rafael Cornudella i Feixa-Mireia Carré i Badia].

Barcelona, 28 d'abril de 1936

Rastre de sang visible encara al lloc on patiren l'atemptat els germans Badia, davant el número 38 del carrer Muntaner.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

Retorn de l'exili i assassinat (1936)

4

El triomf del Front d'Esquerres el 16 de febrer de 1936: retorn a Catalunya

En efecte, el 13 de febrer de 1936 Miquel Badia es feia fonedís i desapareixia del control de les autoritats andorranes i, amb la confirmació del triomf del Front d'Esquerres, al Principat, i del Front Popular a l'Estat, a les eleccions legislatives, l'endemà d'aquestes, el 17 de febrer, tornava per fi a casa.³⁰⁸

Dies després, davant els dos processaments encara pendants, tant per les responsabilitats derivades dels esdeveniments del Sis d'Octubre com per l'ordre de detenció, poques setmanes abans, del fiscal Sancho, es presentava a l'Audiència Provincial de Barcelona, la secció primera de la qual, amb data 17 de març, declarava inclosos ambdós càrrecs en el decret d'amnistia promulgat pel nou govern sortit de les urnes.³⁰⁹

L'armistici tens, com el defineix Ucelay da Cal,³¹⁰ entre el sector majoritari republicà, seguidor de Companys, i els separatistes arreglats amb Dencàs i Badia, imposat pel procés electoral, després del retorn a casa dels dos líders de les JEREC, tot just durà unes setmanes.

Efectivament, continuant de fet amb les directrius desfermades dins ERC a partir de 1935 per tal d'aconseguir el control de l'organització i un grau ma-

308 Precisament, Josep Planchart, per a il·lustrar el caràcter de Josep Badia, explica l'anècdota viscuda de primera mà aquest mateix 17 de febrer de 1936, en una manifestació per a celebrar el triomf del Front d'Esquerres durant la qual, a la Rambla cantonada amb el carrer Ferran, malgrat l'ordre dels guàrdies d'assalt de retirar la bandera estelada que presidia la marxa, el germà gran del líder de Torregrossa «agafa novament la bandera i, enarborant-la, avança tot sol i destacat; tots el seguim, estretament agafats del braç. Els guàrdies no s'atreixeixen a disparar i així continuem fins a la plaça de la Generalitat [...]», Josep Planchart, *op. cit.*, p. 10.

309 Donant compte del clima d'enfrontament dins Esquerra entre el sector oficial pro-Companys i el sector d'Estat Català que analitzarem a continuació, Joan B. Culla recull quan, en un míting celebrat el 8 de març pel sector oficial, Joan Puig i Ferrer demanà l'amnistia per a Dencàs i Badia es produí la repulsa generalitzada de l'auditori, fins el punt d'haver de suspendre la seva intervenció aquest conegut escriptor i aleshores diputat. «El señor Badia se presenta a la Audiencia» i «Miguel Badia, amnistiado». *La Vanguardia*, 28 de febrer i 18 de març de 1936, p. 6 i 7, respectivament. Joan B. Culla, *op. cit.*, p. 337.

310 Enric Ucelay da Cal, *La Catalunya populista*, p. 268.

Barcelona, 28 d'abril de 1936

Els diputats d'Esquerra Josep Antoni Trbal i Josep Tarradellas —d'esquena— conversant a la porta del dispensari municipal on ingressaren els germans Badia després de l'atemptat.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

jor d'homogeneïtat interna, si ja, com assenyala David Martínez i Fiol, s'havia iniciat la depuració de funcionaris propers a les posicions del sector d'Estat Català, per mitjà de l'acomiadament dels seus llocs de treball a l'administració catalana, ben aviat aquests mateixos militants, des de les planes del nou portaveu de les JEREC, *Ara!!*, denunciaren la seva expulsió dels casals d'Esquerra.³¹¹

Miquel Badia, per la seva banda, seguint fil per randa l'estratègia dibuixada els mesos previs a l'exili i, ben segur, amb l'antuència de Josep Dencàs, només tres setmanes després de les eleccions, en el marc d'una assemblea celebrada el 8 de març, encapçalà una candidatura en la qual també participaven, entre d'altres, el seu germà Josep, com a president de la secció de propaganda, el seu cunyat Josep Maria Carré, com a comptador, i altres militants que tingueren molt aviat un destacat protagonisme dins l'organització, com Vicenç Borrell, Jaume Torres o Joan Cunyat. Gràcies als 272 vots rebuts, contra els 41 de la llista que presentava Miquel Ginesta, recuperà el control del Casal d'Esquerra-Estat Català, ara situat al principal del número 3 del carrer Girona, i, malgrat deixar una explicació més àmplia, que no pogué arribar mai, per a un futur Congrés Nacional, anticipà ja, davant les preguntes d'alguns dels presents a l'acte, els principals trets que justificaven la seva actuació durant els Fets d'Octubre.³¹²

Com el seu germà gran esperava, amb tots els presos al carrer i la normalització d'una situació política en què un major enteniment de la Generalitat recuperada amb el nou rumb esquerrà del govern de Madrid retallava les possibilitats del sector més radical, la conjuntura semblava molt més adient per a poder treballar obertament en la línia de construir una organització separatista independent d'Esquerra.

Amb l'objectiu, doncs, de cercar les bases d'aques-

ta nova estructura, a partir d'aquest moment i durant les setmanes següents, hom pot apreciar a la premsa controlada pels nuclis separatistes fidels a Miquel Badia una clara inclinació a destacar en els seus articles les diferències ideològiques que els separaven de la línia oficial d'ERC.

Així, el portaveu *Ara!!*, nascut un mes abans sota la direcció de Daniel Domingo Montserrat, el 19 de març de 1936, comentant un acte realitzat a la Monumental de Madrid on el president Companys saludà amb el puny clos, enlaire, afirma:

«Esquerra Republicana no està definida com ho estan les Joventuts d'Estat Català com a organització política classista, proletària.»³¹³

Després de demanar a ERC en el número següent la mateixa disciplina que es reclama al militants de les JEREC, en la línia coincident de subratllar la seva major radicalitat tant en el terreny nacional com en el social, aprofitaren l'avinentsa del Primer de Maig per a llançar al carrer un manifest en el qual, sintonitzant amb l'ambient cada cop més radical que es respirava, es proclamaven nacionalistes i obreristes i criticaven el paper de la petita burgesia que relacionaven amb les posicions de Lluís Companys.³¹⁴

La senyera estelada va ser també objecte de confrontació. Així, mentre la Comissió Executiva d'ERC, tenint en compte el manteniment encara de la seva prohibició governativa, pretenia no fer-ne ostentació, el portaveu escrit de les JEREC declarà que no pensava pas renunciar-hi, sinó que, ans al contrari, pensaven hissar-la en tots els casals per ells controlats. I com indica Arnau González, en un punt de no retorn de les crítiques dirigides contra Esquerra, la convocatòria al proper Congrés Nacional que havia de segellar el tren-

³¹¹ David Martínez, *op. cit.*, p. 541. «Expulsions en massa dels casals d'Esquerra», *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 10, 17 d'abril de 1936, p. 3.

³¹² *Assemblea del 8 de març del 1936. Casal d'Esquerra Estat Català*. [Fons de fulls volanders de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona].

³¹³ David Martínez, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, p. 207. *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 7, 19 de març de 1936, p. 1.

³¹⁴ «La disciplina, dins l'Esquerra» i «La Joventut d'Esquerra Estat Català commemora el 1er. de Maig», *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 8, 29 de març de 1936, p. 1, i núm. 11, 30 d'abril de 1936, p. 4, respectivament.

Barcelona, 28 d'abril de 1936

El fèretre amb les restes mortals és introduït a l'ambulància per dur-lo al Casal d'Esquerra Estat Català que presidia Miquel Badia.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

cament definitiu, dirigida, per exemple, als joves militants de Badalona, recull el contundent lema de «Depuració, estructuració, orientació».³¹⁵

Resulten ostensibles, igualment, els intents per tal d'arreglar el màxim nombre de sectors al redós de les tesis separatistes, i molt en especial els estudiants i els sectors juvenils en general, tradicional pedrera d'aquest tipus de plantejament polític radical. A tall d'exemple, podem citar el manifest titulat *Estudiants...! Per Catalunya*, en el qual, sota els lemes de «Per l'alliberament social de l'obrer català» i «Per la llibertat de la nostra Pàtria», sense oblidar el nom dels dos estudiants separatistes morts arran del Sis d'Octubre, es feia una crida a ingressar a la «Joventut d'Esquerra-Estat Català».³¹⁶

I en la que esdevindria la seva darrera intervenció pública, el 14 d'abril, en commemoració del cinquè aniversari de la República, Miquel Badia, juntament amb Josep Dencàs, tingué ocasió de prendre part en un vermut d'honor organitzat pel sector separatista encara dins Esquerra, per ells liderat, celebrat al restaurant Miramar de Barcelona, i de dirigir unes paraules als presents, que, com recullen les cròniques periodístiques, varen ser acollides amb aplaudiments entusiastes.³¹⁷

28 d'abril de 1936: l'assassinat dels germans Josep i Miquel Badia

El 28 d'abril, a dos quarts de quatre de la tarda, Miquel Badia, en companyia del seu germà Josep, sortia de casa, al número 52 del carrer Muntaner de Barcelona, on vivia també la seva mare. Pocs metres més avall, a l'altura del número 38, eren tirotejats per dos pisto-

lers, membres d'un escamot de quatre integrants, sense que hagi quedat constatada, com afirmava el militant vilanoví d'EC Àlvar Tubau, la presència dels seus dos escortes personals, Josep Mensa i Valentí Muxí, que s'esperarien a la cantonada i que, en tot cas, no haurien pogut fer res per a evitar l'atemptat.³¹⁸

Segons Jaume Ros, qui dona detalls concrets de l'acció basant-se fonamentalment en la informació facilitada per la premsa, en especial per *La Vanguardia*, Miquel va rebre tres impactes de bala mortals, al cap, al fetsge i al pit, i Josep, que era present a l'escena de l'atemptat de manera totalment fortuïta, només un, quan intentava sostenir el cos abatut del seu germà. Els dos agressors, mentrestant, fugiren en un cotxe de color vermell fosc, marca Ford, on els esperaven els altres dos membres de l'escamot agressor.³¹⁹

Traslladats immediatament al dispensari del carrer Sepúlveda, no es pogué fer res per a salvar les seves vides. Miquel Badia, amb tot just 30 anys, juntament amb el seu germà gran, havia deixat d'existir.³²⁰

La hipòtesi més lògica i raonable, que no hauria de plantejar cap dubte —ateses les múltiples i malauradament tràgiques investigacions realitzades, les amenaces rebudes per Miquel Badia, de les quals, com s'ha vist, n'era ben conscient, i, fins i tot, l'assumpció dels fets per un dels autors materials—, situaria l'origen de l'atemptat al local del Sindicat de Transports de la CNT, totalment dominat per la FAI. Com ho resum la persona que, sens dubte, més arribà a saber-ne d'aquest dramàtic assumpte, l'aleshores periodista de *La Rambla* Avel·lí Artís Gener, *Tísner*, «en aquest local de la Rambla de Santa Mònica s'hauria acordat i perfilat l'atemptat», en represàlia per les iniciatives del líder de les JEREC en contra de les vagues convocades per la CNT,

³¹⁸ Oriol Pi de Cabanyes, *Entrevista a Àlvar Tubau, antic militant d'Estat Català a Vilanova i la Geltrú*, p. 12.

³¹⁹ «Los hermanos Badia mueren víctimas de un atentado», *La Vanguardia*, 29 d'abril de 1936, p. 7 i 32. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 205-206.

³²⁰ Un dels encarregats d'identificar els cossos del germans Badia va ser, segons sembla, Satori Huguet i Fontova, germà del seu amic Darí, segons Marc Agud i Piqué, a qui agraïm la informació, qui ho hauria sentit a dir a la seva àvia, primera dona d'aquest policia de confiança del líder de Torregrossa.

³¹⁵ *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 10, 17 d'abril de 1936, *op. cit.* Arnau Gonzàlez, *JEREC-JERC, 1931-2008*, p. 99.

³¹⁶ *Estudiants...! Per Catalunya*. Joventut d'Estat Català. Sense data. [Fons de fulls volanders de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona].

³¹⁷ «Conmemoración del quinto aniversario de la instauración de la República por la Juventud "d'Estat Català"», *La Vanguardia*, 16 d'abril de 1936, p. 10.

Barcelona, 28 d'abril de 1936

L'ambulància que traslladava els cadàvers dels germans Badia en passar per la plaça Universitat.

Els amics i companys obren pas i volten el cotxe fúnebre.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

especialment en aquest sector, i per la seva actuació com a secretari general de la Comissaria General i cap de serveis d'Ordre Públic, i, per tant, per la seva responsabilitat directa en la persecució, l'arrest i els maltractaments infligits als militants anarquistes detinguts.³²¹

Però la impossibilitat de donar per resolt de manera oficial el cas, la controvertida trajectòria de Miquel Badia i del moviment polític que liderava, fins arribar a aglutinar una copiosa nòmina d'enemics a l'aguait, i, tot plegat, l'interès periodístic gairebé morbós que suscitava i segueix suscitant aquest tema, féu que, gairebé des del moment mateix de donar-se a conèixer la notícia de l'assassinat, comencessin a circular tota mena de rumors sobre els possibles autors, els inductors que hi podien haver al darrere, i els mòbils de l'acció i, de fet, avui en dia, es mantenen obertes encara, passats més de setanta anys de l'atemptat, especulacions de tota mena sobre això.³²²

Així, des d'aleshores, ha aparegut una llarga llista de possibles responsables de l'assassinat i s'ha parlat també de múltiples hipòtesis sobre la veritable autoria d'aquest atemptat.

En primer lloc, en una conjuntura, com hem vist, d'oberta discrepància política i de seriosos enfrontaments polítics i picabaralles personals dins Esquerra després del fracassat moviment del Sis d'Octubre, que derivà en un trencament gairebé immediat amb el sector republicà quan encara no s'havia complert un mes d'aquest atemptat, el gruix dels afiliats al sector d'Estat Català, pràcticament des del moment mateix que es conegué la notícia, assenyalaren com a responsable

de l'assassinat dels dos dirigents de Torregrossa Lluís Companys, no sols per possible omissió, sinó, fins i tot, tal com n'eren convençuts una bona majoria de militants separatistes, com a inductor principal d'una eliminació que s'hauria produït amb l'aprovació directa del president de la Generalitat, implicació, d'altra banda, mai demostrada.

Un bon exemple del convenciment en aquells dies posteriors a l'atemptat entre els catalanistes radicals que, darrere l'assassinat dels germans Badia, hi havia la mà de Companys, ens el dona Miquel Ferrer. Aquest militant d'EC dels anys 1920, ja esmentat en més d'una ocasió, posant en relleu les discrepàncies d'interpretació amb el seu amic i veterà dirigent separatista Marcel·lí Perelló, a les seves memòries explica amb la literalitat del testimoni directe:

«De seguida s'escamparen els rumors més absurds sobre els autors de l'atemptat: hi havia qui deia que l'inductor havia sortit del Palau de la Generalitat amb el propòsit d'eliminar, especialment, Miquel Badia [...]. Sempre vaig considerar que no tenia cap fonament i així ho vaig manifestar a l'estimat Marcel·lí Perelló del nou EC. Ell insistia que la mà que havia armat els assassins dels germans Badia havia estat la de Lluís Companys. Jo estava segur que no.»³²³

A més, en la presumpta responsabilitat del president de la Generalitat en l'assassinat dels germans Badia s'hi ha volgut veure altres tipus de mòbils més personals i fulletonescs, que recollien rumors mai demostrats que circularen pel país en aquella conjuntura.

El cas més evident és el de la suposada disputa personal entre Miquel Badia i Lluís Companys per l'ex-companya d'un col·laborador estret del líder de les JEREC, Joan Duran, i al seu torn militant destacada, com hem citat també, del catalanisme radical, Carme Ballester i Llasart, que amb el pas del temps esdevingué la segona esposa del president de la Generalitat.³²⁴

³²¹ Avel·lí Artís i Gener, *Viure i veure* (Vides i memòries; 1), p. 40.

³²² Com un exemple només de l'interès que, passat el temps, segueix concitant aquest assassinat i les circumstàncies que el rodejaren, podem citar la publicació d'una sèrie de vuit articles, signats per Josep Maria Sòria, a la manera dels diversos capítols d'una novel·la negra que, sense que s'hagués descobert cap nou indici, durant l'agost de l'any 2003 dedicà *La Vanguardia* a aquest tema. Respectivament, «El asesinato que conmovió Barcelona», «Versiones dispares sobre el asesinato», «Un juez tras la pista de la FAI», «Tísner recibe la visita del asesino», «Siete disparos en la Arrabassada», «Encuentro en el frente de Aragón», «Cinco cadáveres en el garaje» i «La sorpresa del comisario Polo», *La Vanguardia*, 3-10 d'agost de 2003.

³²³ Miquel Ferrer, *op. cit.*, p. 310.

³²⁴ Afegint un element més de controvèrsia en un tema ja per naturalesa polèmic com l'assassinat dels dos líders separatistes, no fa gaire Enric Ucelay da Cal, sense esmentar les fonts, defen-

Barcelona, 28 d'abril de 1936

Capella ardent amb els cadàvers dels germans Badia, situada al Casal d'Esquerra Estat Català del número 3 del carrer Girona.

LLUÍS TORRENTS / AGA

En la mateixa línia, Francisco Caudet Yarza, en un llibre publicat en plena transició postfranquista, recollia de Josep Andreu i Abelló, en el moment de l'assassinat dels germans Badia, secretari encara del Parlament de Catalunya i poc després president de l'Audiència de Barcelona, l'afirmació de la suposada existència d'un dossier sobre les obscures activitats de destacats membres d'ERC i la seva dubtosa participació en els Fets del Sis d'Octubre, que el líder de les JEREC havia de lliurar-li el mateix dia de l'atemptat. Aquest dossier, però, mai no aparegué, tot i fer-ne també esment a les seves memòries el periodista i escriptor Rossend Llates, que subratlla la difícil situació que la seva sortida a la llum pública hauria suposat per a Lluís Companys.³²⁵

I, certament, com des de les pàgines de *La Rambla* recordava el seu propietari i diputat d'ERC, Josep Sunyol i Garriga, pocs dies després de l'atemptat, el ple del Comitè Comarcal de la formació republicana a Barcelona havia decidit la constitució d'una comissió per a depurar l'actuació de determinats militants i dirigents, davant la qual un dels primers cridats a declarar havia d'haver estat precisament el seu amic ja desaparegut Miquel Badia.³²⁶

sà «entrant en un relliscós terreny molt personal» aquesta mateixa tesi de la implicació del president de la Generalitat en la seva aportació a l'enciclopèdia sobre la guerra civil a Catalunya, amb al·lusions força provocadores, com, per exemple, «la *missa negra* al llit de Macià, per indignació de la vídua i la filla del seu august antecessor», en referència a un suposat «jurament de fidelitat» que Companys hauria obligat a fer a Carme Ballester, «al dormitori de la Casa dels Canonges». L'article d'Ucelay da Cal generarà un fort rebombori, per exemple, en mitjans impresos com *La Vanguardia*, que el recollia en un article de Josep Maria Sòria, i afirmacions d'aquest tipus sobre la que esdevingué primera dama del país, suscitaren, com calia esperar, escrits de resposta com el de Pep Martí. Enric Ucelay da Cal, «El "complot nacionalista" contra Companys. Novembre-desembre del 1936». Josep Maria Sòria, «Un complot nacionalista contra Companys», *La Vanguardia*, 5 de novembre de 2004, p. 45. Pep Martí, «Enric Ucelay embruta la memòria de Companys», *El Triangle*, núm. 714, 17 de gener de 2005, p. 7.

325 Francisco Caudet, *Historia política de Cataluña*, p. 261. José Tarín, *La rebelión de la Generalidad. El alzamiento de octubre y sus principales protagonistas*. Rossend Llates, *op. cit.*

326 *La Rambla*, 2 de maig de 1936.

Sí, en canvi, des d'altres sectors catalanistes s'acusava obertament la Generalitat de negligència, en negar el permís d'armes al líder de les JEREC, mentre que *El Be Negre*, en el passat tan crític amb l'actuació de Miquel Badia, en l'article signat per Eugeni Xammar amb el pseudònim de Peer Gynt i significativament titulat «Els assassins i llurs còmplices», subratllava la complicitat passiva de molts altres actors polítics en negar cap tipus d'escorta a Miquel Badia i, amb contundència, escrivia:

«Qui són els assassins dels germans Badia? Els anarquistes i els feixistes. Afegeixo: amb la complicitat per omissió de la policia espanyola feixista de Barcelona [...] Miquel Badia i el seu germà han caigut al camp d'honor per Catalunya.»³²⁷

Però no eren només aquestes les úniques hipòtesis sobre els mòbils, els autors materials i els possibles inductors que es trobarien darrere l'assassinat dels germans Badia.

Així, Jaume Ros recull també un altre dels rumors insistents que van córrer per la Barcelona d'aleshores: la pretesa responsabilitat en la contractació de l'escamot de la FAI que portà endavant l'atemptat per part de les màfies del joc i la prostitució, descrites pel periodista Josep Maria Planes a la seva obra *Nits de Barcelona*, perseguides per un insubornable Miquel Badia durant la seva època de secretari general de la Comissaria General d'Ordre Públic. Més concretament, es feia referència al propietari de locals nocturns com La Criolla i Cal Sagristà, al barri xinès, aparegut mort després de l'acció contra els dos líders separatistes.³²⁸

De tota manera, les investigacions policials inicials del cas es dirigiren cap a elements armats arreglats amb el feixisme espanyolitzant. En aquest sentit,

327 Peer Gynt, «Els assassins i llurs còmplices», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 13 de maig de 1936, p. 1 i 2.

328 Josep Maria Planes, *Nits de Barcelona*. Jaume Ros, *op. cit.*, p. 102. Segons el militant d'EC Àlvar Tubau, «la policia catalana va liquidar aquella mateixa nit el "Pepe de la Criolla" per distreure la gent del fet que havia estat la gent de la FAI». Oriol Pi de Cabanyes, *op. cit.*, p. 11.

29 d'abril de 1936

Portada de La Humanitat
l'endemà de l'assassinat
dels germans Badia.

AHCB-H

CRIMINAL I TRAGICA PROVOCACIO

El bàrbar assassinat dels germans Badia

Justicial Justicial Justicial Foren morts a trets ahir a la tarda, per dos pistolers, a la porta del seu domicili

El nostre país ha sofert un dels més horribils assassinats que s'han produït en la seva història. Dos joves, els germans Badia, han estat assassinats a la porta del seu domicili, ahir a la tarda, per dos pistolers. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

La notícia de l'assassinat dels germans Badia ha produït una gran commoció a tot Catalunya. Els assassinats van ser molt tràgics i van provocar una gran commoció a tot Catalunya.

durant els dies immediatament posteriors a l'assassinat es produïren alguns escorcolls a les seues i diverses detencions de militants propers tant a Renovación Española com a Falange Española, com fou el cas del *jefe regional* d'aquesta darrera, Roberto Bassas, qui, com dos militants més d'aquesta organització, Francisco Samaniego i Emilio Canal, foren posats en llibertat poc després. El 7 de maig, quan encara no havien transcorregut deu dies de l'atemptat, la premsa recollia algunes manifestacions del jutge municipal, en funcions en el jutjat d'instrucció número sis, Emilià Vilalta i Vidal, en les quals assegurava que l'atemptat havia estat organitzat i executat per organitzacions d'extrema dreta.³²⁹

Fos qui fos el responsable últim de la mort de Miquel Badia, o potser precisament per aquesta ben nodrida amalgama d'enemics que hi podia haver al darrere; per la consternació provocada per la mort d'un dirigent polític que, tot i la dubtosa legalitat dels mètodes emprats, havia gosat plantar cara al món del crim i les màfies organitzades; per tractar-se del primer atemptat polític contra un militant d'esquerres, quan fins aleshores la violència anarquista havia castigat únicament la «gent de dretes o dels Sindicats Lliures», com va afirmar, segons recull Jordi Finestres, Carles Sentís, aleshores periodista de *La Publicitat*; perquè aquest atemptat, com recorda Josep Benet a

329 En la mateixa direcció d'exculpar de responsabilitat Falange Española, Caudet Yarza, al llibre abans esmentat, publicava el 1978 les declaracions d'un dirigent falangista d'aleshores, negant qualsevol tipus de vinculació d'aquesta organització en l'assassinat. Així mateix, tal com recollí Joan Crexell al seu treball sobre el complot de Garraf, Emili Granier-Barrera, implicat també en aquest intent de regicidi, passats els anys, defensava encara «tenir molts motius —i no soc l'únic— per a pensar que l'assassinat dels germans Badia va ésser obra de feixistes i no d'anarquistes». I, alimentant igualment la tesi de l'acció ultradretana darrere l'atemptat, el consiliari general Ricard Pedrals afirmava haver sentit en una reunió de carlins, a la seu d'*El Correo Catalán*, que s'havia acordat contractar un assassí per a tirar endavant aquesta acció. «Libertad de varios detenidos, entre ellos el jefe de Falange Española» i «Otras informaciones», *La Vanguardia*, 3 i 7 de maig de 1936, p. 49 i 39, respectivament. Francisco Caudet, *op. cit.* Joan Crexell, *El complot de Garraf*, p. 165. Ricard Pedrals, «L'escoltisme en l'Església en els anys difícils. Notes al marge d'una cronologia», *Qüestions de vida cristiana*, núm. 75, 1975, p. 116.

les seves memòries, podia posar en perill l'oasi de pau que representava encara la Catalunya autònoma en relació a la resta de l'Estat; o, segurament, per tot plegat, el fet cert és que l'impacte social i polític d'aquest assassinat a la societat catalana fou molt gran.³³⁰

Així, tan bon punt es conegué la notícia, un gran nombre de persones es concentrà al lloc de l'atemptat i, des del dispensari del carrer Sepúlveda, on es certificà la mort dels dos germans, una enorme desfila de gent, com explicà *La Humanitat* l'endemà, seguí de manera espontània l'ambulància que traslladava els dos cadàvers fins el Casal d'Esquerra-Estat Català del número 3 del carrer Girona, del qual Miquel Badia era president.

Allà s'instal·là la capella ardent i varen ser moltes les visites de coneguts i simpatitzants que, dia i nit, desfilaron davant els dos assassinats, coberts amb la bandera estelada, i que signaren els plecs de condol i solidaritat corresponents.³³¹

L'endemà, tots els diaris es feren ressò de la notícia i hi dedicaren bona part dels seus editorials. Al Parlament de Catalunya, aquella mateixa jornada, la primera de les sessions plenàries després de les eleccions de febrer, s'inicià amb la intervenció de Josep Dencàs. Amb seguretat i de manera breu però enèrgica, demanà la protesta conjunta de la cambra per l'assassinat i la seva adhesió a l'acte d'enterrament i comiat. Posteriorment, hi intervingueren els portaveus dels diferents grups parlamentaris, que, per unanimitat, s'afegiren a la proposta de Dencàs; va cloure la sessió el president de la Generalitat. Lluís Companys, després de recordar que l'ordre públic no havia retornat encara a mans de les institucions catalanes, en nom seu i del govern, s'afegí al dolor del Parlament, «rendí tribut a la memòria dels germans Badia que han mort com uns màrtirs» i manifestà el desig «que s'allunyi tota mena de violència i fer els possibles per tal que es faci justícia».³³²

330 Josep Benet, *Memòries I. De l'esperança a la desfeta (1920-1939)*, p. 103. Jordi Finestres, *Josep Maria Planes. Set trets al peroidisme a la Rabassada*, p. 216.

331 *La Humanitat*, i *La Veu de Catalunya*, 29 d'abril de 1936.

332 Recollit per Fèlix Cucurull, *op. cit.*, vol. VI, p. 397-398. Cal afe-

L'acte d'enterrament, el dijous 30 d'abril, constituí una gran manifestació de dol pels carrers de Barcelona. La comitiva amb els dos fèretres, transportats a peu per militants uniformats de les JEREC, sortí del Casal d'Esquerra-Estat Català del carrer Girona a les tres de la tarda. El seguici estava presidit per tres consellers del govern, Martí Barrera, Ventura Gassol i Pere Mestres, Josep Dencàs en primer lloc, el vicepresident del Parlament, Jaume Serra i Hünter, el batlle de Barcelona, Carles Pi i Sunyer, i els dos cunyats, Josep Maria Carré i Civit i Josep Oromí Capell, en representació de la família, i els doctors Josep i Antoni Oriol Anguera, per part dels amics més íntims. A continuació, apareixien els membres del Consell Nacional de les JEREC, la directiva del casal separatista que Miquel Badia dirigia, i tot un seguit de representants polítics de diverses institucions i partits, entre els quals figurava, fins i tot, el parlamentari laborista britànic Oliver Baldwin. Travessant enmig d'una enorme gentada, entre la qual es descobrien moltes persones amb mocador que no podien dissimular els plors, a banda i banda del carrer, enfilada als fanals i apinyada a les voreres, amb els establiments comercials que anaven tancant al seu pas i molts balcons amb senyeres amb domassos negres, la comitiva es dirigí lentament cap a la plaça Catalunya i la rambla de Santa Mònica, on davant l'emblemàtic edifici del CADCI s'acomiadà el dol abans de fer cap a Montjuïc.

Al cementiri, els dos germans foren enterrats al nínxol número 181, situat a la plaça de la Fe, com assenyalaven les cròniques, davant de la tomba de Francesc Macià. El veterà diputat separatista Joan Soler i Pla, i el regidor d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona, Jaume Vàchier i Pallé, pronunciaren les darreres paraules, i el luctuós acte es tancà amb el *Cant dels Segadors*.³³³

gir que, amb data 6 de juliol de 1936, com informava la premsa escrita de Barcelona, el govern de la Generalitat, segons proposta de la Conselleria de Governació, acordà lliurar a la mare de Miquel Badia, Rosa Capell, els drets econòmics que el seu fill tenia dret a percebre fins a la seva mort el 2 de desembre de 1939. *La Vanguardia*, 7 de juliol de 1936, p. 8.

333 *La Humanitat* i *La Veu de Catalunya*, 1 de maig de 1936. *La Vanguardia*, 1 de maig de 1936. Sobre la coincidència en aquest mateix indret de les tombes de Francesc Macià i els germans Ba-

Com és lògic, les JEREC promouran, per la seva banda, diverses accions de record dels seus líders assassinats. Així, a més d'editar un cartell amb el lema «Dos patriotes han mort», el seu portaveu, *Ara!!*, dedicà els dos números següents a glosar la figura dels dirigents caiguts. Més concretament, en el número 11, del 30 d'abril, les fotos dels dos germans assassinats presidien la primera plana i, a banda de diverses col·laboracions en què es feia l'elogi de la seva trajectòria, recollia un breu article que ha esdevingut pòstum, del qual s'afirma, a més, que era «el primer que el nostre malaguanyat Miquel Badia havia escrit per a *Ara!!*». Amb el títol de «Silencis», efectivament, el líder de Torregrossa, sense citar-la, hi criticava ERC, pel seu «silenci» respecte dels casos de corrupció a les seves files, tot afirmant:

«El silenci fa tuf de por o d'impunisme i amb aquests procediments no es va enlloc. A la vista està la fi miserable d'un partit polític que ha practicat l'impunisme moral.»³³⁴

I, al mateix temps, el sector encapçalat pels dirigents assassinats denuncià ben aviat la manca de voluntat real d'aclarir el crim i de procedir a la detenció dels culpables. En aquest sentit, l'*Ara!!* número 13, corresponent al 8 de maig de 1936, obria amb un editorial titulat «Qui protegeix els assassins dels germans Badia?» i el no menys significatiu subtítol de «Al mateix cor de Barcelona, a ple dia, és possible matar dos homes impunement. Els criminals actuaren amb serenitat i sense pressures, segurs que no els havia de passar res». I en el número següent Francesc J. Zamorano instava el jutge a aclarir la detenció del tinent d'infanteria Rafael Florit i la possible relació amb el cas.³³⁵

dia, vegeu, per exemple, l'article signat per Llibert Salesas, «La Plaça de la Fe», *Ara!!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, 8 de maig de 1936, núm. 13, p. 4.

334 Miquel Badia, «Silencis», *Ara!!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 12, p. 3.

335 «Qui protegeix els assassins dels germans Badia?», *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 13, 8 de maig de 1936, p. 1, i Francesc J. Zamorano, «Ha passat un assassí», *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 14, 15 de

Després de l'assassinat dels germans Badia

Als treballadors de Catalunya, joventuts obreres i nacionalistes

A tots els països ibèrics s'ha desfermat una rauxa de crims polítics que atempten directament les llibertats individuals i col·lectives de les masses populars i proletàries. S'ha atemptat contra Jiménez de Asúa, el qual defensà, davant els Tribunals de la reacció feixista, el Govern popular de Catalunya; s'ha atemptat contra el magistrat Pedregal, pel sol fet d'haver complert amb el seu deure condemnant un vulgar assassi; s'ha atemptat contra Largo Caballero, representant, en aquest moment, dels anhels de llibertat de les masses proletàries... La sèrie està oberta.

Es la mateixa tàctica que el feixisme ha utilitzat, amb tant d'èxit, malauradament, a Alemanya i a Àustria. El feixisme provoca, amb aquests crims, la desmoralització i el disgregament de les forces que el poden posar a rotllo. El pànic d'un poble és la porta oberta per on entren els criminals feixistes. Aplicada ací, als països ibèrics, aquesta tàctica pot tenir, encara, una altra finalitat. Produir un estat de desesperació, d'exasperació, de les masses contra els Governos, tant els d'Espanya com els de Catalunya i produir amb sang, allò que amb la seva força política no han aconseguit: el divorci de les masses amb els governs i l'esquarterament del Front Popular, i l'ensulsiada de les organitzacions obreres.

El feixisme ha començat a Catalunya la seva tasca. La Unió de Joventuts Socialistes de Catalunya, tenia notícies que el feixisme preparava un cop de mà de ressonància a Barcelona. Primer s'assenyalà el fet amb motiu de la inauguració del Monument a Layret. La vigilància de les Joventuts obreres i populars impedí als feixistes de realitzar llurs intents criminals. No ho pogueren fer aquell dia i ho han fet avui. Damunt de les llambordes del carrer han caigut, clivellats, els cossos dels dos germans Badia. Amb aquesta sang el feixisme vol realitzar una maniobra de gran envergadura.

Un dia d'aquests havia de celebrar-se el Congrés d'Estat Català. No és cap secret per a ningú que els joves nacionalistes d'Estat Català anavem a adoptar, en aquest Congrés, una posició obrerista. I era precisament un dels dos assassins, Josep Badia, qui més entusiasme, després de l'experiència eloqüent feta durant el temps de govern i d'ordre públic, portava endavant aquesta evolució ideològica i teòrica d'Estat Català. Aquest assassinat intenta impedir aquest procés puix que els seus autors han suposat que els joves nacionalistes reaccionarien creient que no era feixista la mà i els inductors que han planejat i realitzat el crim. El feixisme és hàbil en triar les víctimes i en aprofitar el moment. Vol obrir un parèntesi de sang en les relacions entre les forces nacionalistes i obreres de Catalunya.

Cal impedir que el feixisme, mitjançant el terror, s'apodori de Catalunya i d'Espanya.

Les seves organitzacions no han estat esquerdades ni malmeses després de la victòria popular del 16 de Febrer. Cal que el Govern mandatari del Front Popular es llanci a fons a una contra-ofensiva per tal de d'impedir els propòsits criminals dels feixistes. Cal desarmar-los, en armes i en diners.

La Unió de Joventuts Socialistes de Catalunya (Federació Catalana de Joventuts Socialistes i Joventuts Comunistes Unificades, protesta enèrgicament d'aquests crims feixistes i demana la immediata dissolució i desarmament de les organitzacions reaccionàries i la fiscalització de llurs cabals.

Demana la immediata formació de les milícies populars antifeixistes i demana, també, el traspàs immediat de l'ordre públic a Catalunya.

Comitè Executiu de les Joventuts Socialistes de Catalunya
Barcelona, 29 d'Abril 1936 (F. C. de J. S. i U. de J. C. unificades)

Treballadors, assistiu al GRAN MITING del 1.er de Maig al GRAN PRICE

29 d'abril de 1936

Full volant de la Unió
de Joventuts Socialistes
de Catalunya arran de
l'assassinat dels germans
Badia.

ARF

Mentre les primeres detencions, com ja s'ha dit, apuntaven en direcció a l'extrema dreta i descartaven altres vies d'investigació, el periodista Josep Maria Planes, l'endemà mateix de l'assassinat, publicava a *La Publicitat* un article, ja esmentat per la valentia a defensar l'actuació de Badia malgrat les enormes diferències que els separaven, en el qual, davant l'aparent oblit de la responsabilitat dels pistolers de la FAI darrere de l'assassinat, denunciava:

«No creiem en maquiavelismes. El més natural és que els germans Badia hagin caigut víctimes de les bales dels professionals del pistolerisme que ja en altres ocasions havien provat de suprimir-los [...]»³³⁶

Un dia després, des del convenciment «que els que han assassinat Miquel Badia són els que des de fa dos anys l'amenaçaven de mort», en un nou article ara titulat «Vivim a la lluna?», davant la persistència en l'oblit d'aquesta via d'investigació, segons ell per covardia, insistia de nou:

«Hom diria que existeix una mena de confabulació per a voltar amb cortines de fum la tràgica realitat que planteja la mort dels germans Badia. [...] Llegint ahir els comentaris que la premsa de Barcelona va dedicar a l'assassinat dels germans Badia hom podria tenir la sensació que tots plegats vivim a la Lluna.»³³⁷

De manera prou profètica, en data tan significativa com el Primer de Maig, Josep Maria Planes havia de respondre a *Solidaridad Obrera*, l'òrgan imprès de la CNT, que li havia demanat si tan convençut estava de la responsabilitat de la FAI, que donés els noms dels implicats:

«Sóc un periodista que, potser cometo la imprudència de dir en veu alta el que el noranta per cent dels catalans diuen en veu baixa. Nombrosos amics se m'acos-

taren ahir per dir-me que aquesta franquesa em pot costar cara.»³³⁸

I el 6 de maig Josep Maria Planes insistia de nou en la denúncia de la impunitat dels assassins dels germans Badia, ara a l'article publicat en *El Be Negre* titulat «Un assassinat i els seus misteris». Mentrestant el jutge Emilià Vilalta procedia a la detenció del propietari del cotxe presumptament utilitzat per a tirar endavant l'acció i, a final de mes, *La Vanguardia* podia anunciar que «*el sumario que instruye el Juzgado número 6 por el asesinato de los hermanos Badia parece que ha entrado en una fase decisiva*».³³⁹

D'aquesta manera, en l'edició del 2 de juny de 1936, aquest mateix diari publicava la notícia de la detenció «*de tres individuos, dos de los cuales han sido reconocidos por los testigos*». Es tractava d'Ignacio de la Fuente, Josep Vilagrassa, tots dos relacionats amb la FAI, i, especialment el tercer, Justo Bueno Pérez, qui havia estat detingut també durant l'interval de Miquel Badia al capdavant de la Comissaria General d'Ordre Públic.³⁴⁰

Però aquell mateix dia, un nou jutge, José Márquez Caballero, substituïa Vilalta al capdavant del jutjat número sis i, per tant, es feia càrrec d'aquest sumari. El 15 de juny, el qui semblava principal responsable, Justo Bueno, reconegut per diversos testimonis de l'assassinat, sortia al carrer, defensant la coartada d'haver estat en el bar Rosales del Paral·lel de Barcelona a l'hora de l'atemptat i, deu dies després, el 25 de juny, s'alliberava també la resta de detinguts, i el sumari quedava, tal com ho reflectia la premsa, «*en la misma forma que estaba el día que se inició, puesto que no queda ningún detenido ni se señala pista alguna que pueda conducir a la detención de los verdaderos autores del crimen*».³⁴¹

³³⁸ «Resposta a la "Soli"», *La Publicitat*, 1 de maig de 1936.

³³⁹ Josep Maria Planes, «Un assassinat i els seus misteris», *El Be Negre. Setmanari Satíric*, 6 de maig de 1936, p. 4. «Del asesinato de los hermanos Badia», *La Vanguardia*, 30 de maig de 1936, p. 6.

³⁴⁰ «De la muerte de los hermanos Badia», *La Vanguardia*, 2 de juny de 1936, p. 9.

³⁴¹ «Otras noticias», p. 9, i «Del asesinato de los hermanos Badia.

maig de 1936, p. 2.

³³⁶ Josep Maria Planes, «El crim d'ahir».

³³⁷ Josep Maria Planes, «Vivim a la lluna?», *La Publicitat*, 30 d'abril de 1936.

Barcelona, 29 d'abril de 1936

L'endemà de l'assassinat dels germans Badia es recolliren signatures de condemna de l'atemptat a diversos indrets de Barcelona, com fou davant el número 38 del carrer Muntaner, el lloc on caigueren, que apareix cobert amb una bandera estelada.

SO

Josep Maria Planes, des de les pàgines de *La Publicitat*, després d'unes setmanes sense tocar el tema, escandalitzat pel tancament del cas per part de la policia i la justícia, tornava a insistir l'1 de juliol en la denúncia de la impunitat dels presumptes assassins de la FAI en un article ara titulat «El crim i el misteri». Mentrestant, un altre periodista i amic seu, però, com ell mateix assegura, desconeixent entre si les fonts d'informació, Avel·lí Artís Gener, *Tísner*, havia anat filtrant en les seves col·laboracions a *La Rambla* les notícies de les investigacions del sumari, com se sabrà anys després, gràcies a la seva amistat amb el jutge Emilià Vilalta. I després que *Solidaridad Obrera* l'acusés de ficar-se en temes aliens a la seva professió i, si hi hagués la necessitat de fer-lo callar, «*procedería sin contemplaciones*», com explica a les seves memòries, el 6 d'aquell mateix mes tràgic de juliol de 1936, sobtadament, rebé a la redacció d'aquest periòdic de la tarda on treballava la visita de Justo Bueno, que li féu escriure els noms dels qui prengueren part a l'assassinat dels germans Badia, amenaçant-lo de mort, en cas de publicar-ho, cosa que, tanmateix, féu en l'edició d'aquella mateixa tarda.³⁴²

Tísner, finalment, tot i patir algun intent d'assassinat i alguna altra topada casual amb Justo Bueno durant la guerra, aconseguí sortir indemne de les amenaces de mort, sort que no assolí Josep Maria Planes. Com resumeix l'expressiu títol del llibre de Jordi Finesres dedicat a analitzar la trajectòria d'aquest periodista manresà, el 25 d'agost de 1936, set trets a la Rabassada posaren fi a la seva vida.³⁴³

Sense que quedi clara la composició exacta dels quatre membres que presumptament componien l'escamot que eliminà els germans Badia, del qual Francisco Caudet el 1978 avançava també els noms, aquesta no va ser la darrera mort produïda a l'entorn d'aquest cas. El 18 de setembre de 1936, com relata Josep Benet a la biografia sobre el destacat cata-

lanista Domènec Latorre, relacionant-ho també amb Justo Bueno, era assassinat Jaume Vizer i Salavert, agent de la policia de la Generalitat que havia treballat en les investigacions sobre la presumpta implicació dels militants anarquistes en aquest sumari.³⁴⁴

I en un capítol següent d'aquesta dramàtica i complicada trama, Josep Planchart i Martori, secretari general i durant molts anys *alma mater* d'Estat Català, recordà igualment la intervenció del comissari de la brigada político-social, Pedro Polo Borreguero, policia també sota les ordres de Miquel Badia, qui, arran de la seva pròpia detenció el 1972, li confessà les ordres rebudes de no actuar contra els autors del doble assassinat i li recordà així mateix la seva intervenció determinant en la detenció de Justo Bueno a Barcelona el juny de 1941.³⁴⁵

En efecte, detingut per la denúncia de Pedro Polo a la Barcelona immediatament posterior a la Guerra Civil, a la seva declaració judicial davant les autoritats franquistes, recollida per Josep Benet en el llibre ja esmentat, Bueno, nascut al poble aragonès de Munébrega, reconeixia la seva participació en l'atemptat contra els germans Badia, en companyia de Lucio Ruano, argentí anomenat en realitat Rodolfo Prina, ambdós com a autors materials dels trets; Vicente Tomé, també argentí, com a conductor del cotxe, i José Martínez Ripoll, en tasques de vigilància, armat d'una pistola metralladora. Malgrat que intentà justificar la seva actuació en la lluita en contra del separatisme i «*el sabotaje a la rebelión*», va ser condemnat a mort per un

344 Francisco Caudet, *Historia política de Cataluña*, op. cit.; Josep Benet, *Domènec Latorre, afusellat per catalanista*, p. 376. D'altra banda, segons Jaume Ros, un dels presumptes membres de l'escamot, l'argentí Lucio Ruano Segúndez hauria estat assassinat també durant la Guerra Civil pel membre d'EC Jaume Torres Minoves, segons confessió al mateix autor de Josep Tramunt, qui hauria participat en aquesta acció. I en el mateix sentit, Jaume Renyer recollí igualment a la seva biografia sobre Jaume Cornudella l'intent de diversos militants d'EC, amb el vistiplau de l'aleshores secretari general Joan Cornudella, d'eliminar el 1937 altres membres de la FAI d'aquest mateix escamot, en una iniciativa finalment frustrada. Jaume Ros, op. cit., p. 233-234. Jaume Renyer, *Un home del silenci. Jaume Cornudella i Olivé*, p. 34-35.

345 Josep Planchart, op. cit., p. 15-16. «Detenció de unos asesinos de la FAI», *La Vanguardia*, 3 de juliol de 1941, p. 5.

Han sido puestos en libertad todos los detenidos», p. 6. *La Vanguardia*, 16 i 26 de juny de 1936, respectivament.

342 Josep Maria Planes, «El crim i el misteri», *La Publicitat*, 1 de juliol de 1936. Avel·lí Artís i Gener, op. cit., p. 39-53.

343 Jordi Finesres, op. cit.

Barcelona, 29 d'abril de 1936

Centenars de militants i simpatitzants d'Esquerra i les JEREC a la porta del Casal d'Esquerra Estat Català que presidia Miquel Badia i que acollia la capella ardent dels dos germans assassinats.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

tribunal franquista i executat el 10 de febrer de 1944, i coincidí, per tant, a la Model amb Josep Planchart, detingut el 10 desembre de 1943, com a membre del Front Nacional de Catalunya.³⁴⁶

Estat Català, de nou formació separatista independent

La notícia inesperada de l'assassinat del germans Badia, malgrat la profunda impressió que causà en la societat catalana, no posposà la reunió plenària del Parlament de Catalunya, convocada precisament per a dilucidar les responsabilitats en els Fets del Sis d'Octubre de 1934.

La tràgica desaparició d'un dels seus actors principals no varià el guió conegut per endavant i, d'aquesta manera, durant les sessions del 5 i 6 de maig, responnent a una interpel·lació del diputat de Reus pel Partit Republicà Autònom, Jaume Simó i Bofarull, el Govern en ple, representat majoritàriament pel sector republicà d'Esquerra, i gairebé tots els portaveus parlamentaris, desautoritzaren públicament l'actuació de Josep Dencàs al capdavant de la Conselleria de Governació durant aquests esdeveniments.

Pràcticament en solitari, el líder de les JEREC intentà defensar les tesis del sector separatista arran de l'aixecament d'Octubre, a partir del convenciment de la manca de voluntat real de tirar endavant una revolta victoriosa com ell pretenia «contra Espanya», a diferència del sector republicà liderat per Companys, l'objectiu del qual era, bàsicament, fer front a l'avenç de la dreta i el seu control de l'aparell estatal republicà.³⁴⁷

L'assassinat dels germans Badia i la desautorització pública de Dencàs al Parlament donaven l'empenta final al procés. La ruptura total entre el sector republicà, majoritari dins ERC, i el sector separatista es féu, doncs, inevitable.

En conseqüència, quan encara no havia passat un mes de l'enterrament de Miquel Badia, el sector d'Estat

Català articulat a les JEREC celebrava del 21 al 24 de maig al saló d'actes del CADCI el Congrés que consagrava el trencament definitiu amb la formació electoral hegemònica al Principat i l'estructuració d'un nou Estat Català com a organització política independent.³⁴⁸

Sota el lema «Catalunya lliure i llibertat de l'home», els 1.500 delegats prenien la decisió formal d'expulsar els principals dirigents que seguien les directrius del sector republicà d'Esquerra, cas, per exemple, de Ventura Gassol o Jaume Miravittles, així com l'exclusió d'alguns militants, com Jaume Vàchier i Pallé o Daniel Domingo Montserrat, que plantejaven una sèrie de tesis marcadament de classe.³⁴⁹

Així, les propostes acordades finalment pel nou Estat Català en l'àmbit ideològic varen ser molt genèriques i exemptes de concrecions tàctiques i estratègiques, i el llenguatge emprat, en canvi, molt radical, en especial en l'apartat dedicat a la qüestió nacional. Igualment, per aclamació dels assistents, s'aprovà l'informe de descàrrec sobre el Sis d'Octubre defensat per Josep Dencàs, que esdevenia, *de facto*, el líder principal de la nova formació separatista independent.³⁵⁰

Per la seva banda, el sector que romangué fidel als postulats republicans majoritaris a Esquerra, amb la intenció evident de fer front als possibles estralls provocats per l'estructuració de la nova formació separatista, celebrà, només una setmana després, els dies 27 i 28 d'aquell mateix mes de maig, el 2n Congrés Nacional Ordinari de les JEREC, que agrupà les joventuts que romangueren al partit.³⁵¹

Continuant el procés desfermat amb l'estructuració independent d'EC, en plena febrada de processos polítics d'unificació, el juny de 1936 resultà un mes decisiu perquè les organitzacions que es reclamaven de l'espai separatista català apleguessin les seves forces en una única formació.³⁵²

³⁴⁸ Maria Dolors Ivern, *op. cit.*, vol. II, p. 321.

³⁴⁹ David Martínez, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968)*, p. 211.

³⁵⁰ *Estat Català. Òrgan del Partit*, núm. 1, 30 de maig de 1936, p. 2.

³⁵¹ Arnau González, *JEREC-JERC, 1931-2008*, p. 88-90.

³⁵² Fermí Rubiralta, *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Bio-*

³⁴⁶ Josep Benet, *op. cit.*, p. 374-386; Agustí Barrera, *Montesquiu, octubre de 1940. Homenatge a Josep Planchart i Martori. Montesquiu, 25 de juliol de 2009*.

³⁴⁷ Jordi Rabassa, *op. cit.*, p. 114.

**Barcelona,
29 d'abril de 1936**

Recollida de signatures
de condemna de l'atemptat
a la porta del Casal
d'Esquerra Estat Català.
Dret amb gorra, el dirigent
separatista Daniel Cardona.
AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

D'una banda, el PNC, que el març de 1936 havia donat un fort impuls a la seva reorganització elegint com a president del seu Consell Central l'advocat Josep Maria Xammar i secretari general Joan Bosch, en una assemblea extraordinària celebrada el dia 13, igualment als locals del CADCI, aprovà majoritàriament l'informe favorable a la fusió amb el nou Estat Català llegit pel seu president, com a resultat de les converses establertes dies abans amb Josep Dencàs.³⁵³

I, tot i que la integració de NSI al nou projecte orgànic del conjunt del catalanisme radical representés trencar amb un dels seus signes d'identitat més destacats, com era el seu tradicional apoliticisme, finalment també Manuel Blasi i la major part dels quadres que envoltaven Daniel Cardona, argumentant que la fracassada constitució del Front Patriòtic, proposada arran de les eleccions de febrer, passava ara per la fusió dins EC, aconseguiren que l'assemblea extraordinària d'aquesta formació aprovés el 9 de juny una proposició favorable a la fusió.³⁵⁴

A l'inici d'una nova etapa, la Guerra Civil, de desenvolupament polític gens normalitzat, en la qual el nivell de l'esfera política perdia altre cop el seu protagonisme, mentre les posicions insurreccionals recuperaven un primer pla d'importància, quedaven, doncs, establertes altra vegada les bases per a la unificació que havia de conduir a l'existència d'una única organització separatista, novament sota les històriques sigles d'EC, les mateixes que havia conegut a l'inici de la seva trajectòria política Miquel Badia, només 14 anys enrere. 🐼

grafia política. 50 anys d'independentisme català.

353 Fermí Rubiralta, *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*.

354 Fermí Rubiralta, *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)*, p. 159.

ara !!

portantveu de la joventut d'esquerra **ESTAT CATALA**

tannetocina, 301 d'altri del 1996

**Han mort
dos dirigents
d'Estat Català**
Visca la Joventut d'E.
ESTAT CATALÀ !!

www.14-mart.11.0

understandings of the world, the self, and others.

www.20.com

La Joventut d'Esquerra ESTAT CATALA al Poble de Catalunya

WIPES ARE USED

MIGUEL I JOSEP LADIA, *hon. regit.* *Res. col·legi* 40
1999-2000

Should you all are representative spirit children of
God, I am indebted. Has your the interest.

Miguel i Josep Tàrradellas, exco-
municats pel papa, són l'exemplar del Nacionalisme
Català. Al rebuig d'ella agressors la Joventut d'essena Catalana,
que vol afirmar la unitat de tot el país, que no vol manifestar
la seva separabilitat.

Quatre barris i un cost ambulatori en disposen mentre de Miquel i Josep Pons.

La veig venuda, guinea, dels dos guinees de ara a la
quatre hores.

Miguel Ballea de Flume, l'artista barcelonès que va a Ginebra, troba per Catalunya ocultat i rebuït.

Miguel Indaio es l'home que ens porta a Akali i Homenaje a Ochoa, i per Camalero sabem la horra que ens porta a Camalero.

— **MIQUEL BALLEGAARD** (en Flamen) qu'el 8, l'entendre se paga el que cal
— **MIQUEL BALLEGAARD** (en Flamen) qu'el 8, l'entendre se paga el que cal
— **MIQUEL BALLEGAARD** (en Flamen) qu'el 8, l'entendre se paga el que cal

La defezione del capitano, la ingenuità della quale si dice, univa una così solida, e per tale ragione, se si la dicesse, se la fosse, l'anno, l'andatura al momento di si ve a un'altra per esempio che la cosa, l'essere a una del suo tipo.

Les tubes sont introduits à l'or de l'utérus.
On place les appareils en place de l'utérus. Ils ont une
pauvre de petites, les véritables ossements solides que de vers il a
une des heures qui de la Catarrhe Rive.

Ted, sempre a 10.000 km dalla casa dei genitori, ha fatto un'ultima visita a 10.000 km dalla casa dei genitori. Una visita di ritorno, con un'auto a 10.000 km dalla casa dei genitori. Una visita di ritorno, con un'auto a 10.000 km dalla casa dei genitori.

Catalunya és però que nos va arribar. Els catalans
negativats, els catalans de Catalunya, els catalans
negativats, els catalans de Catalunya, els catalans

Cadre al centru, la casa al 120 de la Palla georgiană, un-

L'absence d'adéquation par rapport à cette situation se traduit

DOI: 10.1002/anie.200300022

corinto de dos personas era de ella sí, de ella separamos. Es un rol extraño, pero gran apoyo, así por lo de sí, o simplemente, ¿autoridad, así una negligencia, la consecuencia de una descomparación, infidelidad, a la parte de los datos numéricos de los temas de la significación de Miguel J. José, Hacia

Investigate: 1 per year, no claim rate

[illegible][illegible]

Que senti que ali, no lá, foi por a sentir que Miguel
 e como tudo, como aconteceu. Que senti!

La Joventut d'Estat Català està en peu. La marxa del delirio va a encapçalar i ben al seu costat, i una gran multitud!

La discesa d'Enal Canale, richiesta per a cca la idea de Francesco Marini, signala i merita an' esemplarment, an' sacrifici intachè cun la vita del'atruvnuu s'era de Marini: James Backe

Il cop terribile che lui rifinì a l'Alleanza in persona l'impetuosa. L'innocenza dei giovani del campo è stata di loro? La memoria non è ancora così lontana.

Sogard s'est enfuit la nuit, dans le grand silence. Marie, Elouise, Alla, qui travaillaient, ont vu l'Arctique glacial, une brève lueur d'espoir, de l'attente de la situation, d'un moment de repos.

los miembros de la élite de la cultura nacional. Durante la etapa
el país que claramente seguía las tradiciones Mayas y Aztecas
India.

DOL A CATALUNYA.

Reposca-se aqui, portanto, o nome do parente que se seguiu
mais tarde à sua outra irmãzinha e do irmão idoso.

Mémo. asserma. 4. Eli soufite vana a les paginas de l'Estet
rio de Casabian a reñir. A la buchea que els colorea, li dona els acs
establis.

Desarrollar los cursos VISCA CATALUNYA LLIBRE

30 d'abril de 1936

Portada d'*Ara!!*, el portaveu
de les JEREC, amb la
notícia de l'assassinat
dels germans Badia.

AHC B-H

Conclusions

No per casualitat, Joan Cornudella, a la primera biografia dedicada a Miquel Badia, començada a escriure tot just produït el seu assassinat i publicada només uns mesos després, iniciava amb aquestes paraules el seu text:

«Catorze anys són tota la vida de Miquel Badia. Són els anys que van del 1922, quan ell en té setze, fins al 1936, quan ell en té trenta.»³⁵⁵

Aquesta curta, curtíssima, trajectòria política de catorze anys —de la qual podríem encara descomptar la meitat del temps, transcorregut entre els cinc anys passats a presidi i els setze mesos patits a l'exili— iniciada el 1922, coincideix, certament, amb el començament d'una nova etapa també del moviment independentista català.

En efecte, amb la constitució d'Estat Català, el 8 de juliol d'aquell any, el separatisme aconseguia assolir, per primera vegada, amb el precedent de la formació de la Federació Democràtica Nacionalista el 1919, la que pot ésser considerada primera organització política de la seva història.

Miquel Badia, per la seva condició social de «saltataulells» i, com molts d'altres militants del catalanisme radical, per la seva procedència de la immigració interna catalana a Barcelona, en aquest cas des de les terres de Ponent, esdevé un exemple típic del militant separatista de començament del segle xx i no és estrany, per tant, que la seva breu, però prou densa trajectòria política personifiqui al mateix temps els trets distintius d'aquest moviment independentista català tot just en formació.

El 1922, a la gran urbs catalana, malgrat la seva joventut, féu seus els símbols identitaris del discurs catalanista i dins del procés personal de socialització política descobrí, amb setze anys, la que havia d'esdevenir al llarg de la seva breu trajectòria existencial la principal activitat i la seva gran passió: la tasca política i patriòtica.

Aquell mateix any, donant mostra ja, des de bon començament, del tarannà arraumat que marcà la seva intensa història personal, no dubtà a allistar-se

³⁵⁵ Josep Urgell, *Miquel Badia*, p. 9.

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Sortida del taüt de Miquel Badia del Casal d'Esquerra Estat Català del número 3 del carrer Girona.

LLUÍS TORRENTS / AGA

a EC, segons reconeix ell mateix a les seves memòries, no com un afiliat més a un partit polític convencional, sinó com a soldat de «l'exèrcit català comandat per Francesc Macià».

Efectivament, des dels seus orígens, refusant un joc polític percebut amb forta desconfiança i no poca animadversió, el separatisme, que s'havia anat desenvolupant des del tombant de segle sota el mantell protector de la Unió Catalanista, s'alimentava fonamentalment de l'agitació i d'un activisme constant, allunyat de grans plantejaments ideològics i, sobretot, des d'una actitud fortament refractària a la confrontació partidària i electoral.

Així, si, d'una banda, el menor pes dels plantejaments teòrics deixava pas a un plantejament ideològic independentista lluny encara d'un clar i nítid contingut secessionista, la clara supeditació a la primacia de la praxi donava pas, d'altra banda, a l'emmirationament per la lluita armada ja entre els primers militants del separatisme català.

Bevent plenament d'aquesta tradició apolítica i activista, Miquel Badia s'integrà, com hem vist, dins els «escamots» d'EC, les cèl·lules d'enquadrament de la joventut catalanista radical, que seguint l'exemple del moviment d'alliberament txec i, en menor grau, del moviment irlandès, responien a un objectiu bàsicament paramilitar, dirigides per un comandament general presidit per Daniel Cardona. Uniformats convenientment, els membres dels escamots feien instrucció militar, pràctiques de tir i marxades excursionistes que els servien d'entrenament físic i de coneixement de la geografia del país.

Dins aquests grups paramilitars del separatisme, ben aviat sortiren a la superfície les dots per l'activisme i la demostrada capacitat de lideratge de Miquel Badia, de manera que, quan encara no havia arribat als divuit anys, pogué ésser nomenat cap d'un escamot que, sota la seva direcció, arribà en poc temps a convertir-se en el més nombrós de l'organització.

L'arribada de la dictadura del general Primo de Rivera, que amb la persecució dels símbols catalans semblava donar un protagonisme especial a un plantejament frontissa com el d'EC, afavorí la radicalització dels escamots, els quals, mitjançant l'organització

de grups més reduïts i secrets, saltaren a l'acció directa. Decidits a «venjar els ultratges de Catalunya», aparegueren les primeres insinuacions en pro de la realització d'atemptats mortals, que trobaren Miquel Badia arreglerat en primera línia i desembocaren en la seva participació activa en el conegut complot de Garraf, com a membre de l'anomenada «Bandera Negra. Santa Germandat Catalana».

Com a conseqüència del fracàs d'aquest intent de regicidi, Miquel Badia, des de la seva detenció el 2 de juny de 1925, passant pel consell de guerra i la condemna posterior, romangué tancat a la presó gairebé cinc anys, fins el 10 d'abril de 1930, més exactament.

Ni les duríssimes condicions del règim penitenciari que se li aplicà, especialment durant la seva estada de dos anys al penal d'Alcalà d'Henares, són comparables al turment que patí el seu esperit sempre actiu, tancat i engarjolat, que explica la quantitat ingent de plans inversemblants de fugida que imaginà i els preparatius reals per a portar-los endavant, i que, tot i les cruels represàlies pel descobriment d'una d'aquestes frustrades aventures a punt de reeixir, el portaren a afirmar que no deixaria d'intentar-ho, el tanquessin on el tanquessin.

Però, curiosament, són els seus sentiments i emocions durant aquest tràngol més obscur i difícil de la seva vida els que queden més ben reflectits a les seves inacabades memòries, que va començar a escriure a l'exili, precisament en un altre viarany de la seva existència en què es trobava impedit gairebé per complet de desenvolupar la seva tasca política d'activista incansable. Com si es tractés d'un respir a mig camí, són aquests dos períodes d'aïllament i soledat, a la presó i a l'exili, els únics de la seva vida dedicats a una certa introspecció personal a través dels seus escrits autobiogràfics, que, tanmateix, abandonà tan bon punt retornà a casa.

Amb la caiguda de la dictadura primoriverista i després d'una breu i obligada experiència laboral a Cadis, el seu definitiu regrés coincidí en el temps amb el retorn al Principat el 22 de febrer de 1931 de Francesc Macià.

Des d'aquest moment, renovant el compromís de fidelitat amb l'Avi adquirit el 1922, com a escorta, primer;

Barcelona, 30 d'abril de 1936

La comitiva fúnebre a l'alçada de la plaça d'Urquinaona. En primer terme el taüt de Josep Badia, seguit del del seu germà Miquel.

LLUÍS TORRENTS / AGA

membre de la Guàrdia Cívica Republicana, després; i com a partidari incondicional de les seves posicions polítiques i lleial complidor de les seves consignes, en tot moment, seguí Francesc Macià en la seva aventura política fins el dia de la seva mort, el Nadal de 1933, a través de l'acceptació de la via possibilista expressada al Pacte de Sant Sebastià, que a la Conferència d'Esquerres el 18 i 19 de març de 1931 va facilitar la formació d'ERC; la proclamació de la «República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica», el 14 d'abril de 1931; i la marxa enrere que suposà l'acceptació del desplegament estatutari que se'n derivà, tres dies més tard.

A partir de la fidelitat incondicional a la figura de l'Avi, i, possiblement, des d'una posició que només es pot entendre des d'aquest punt, Miquel Badia coincidí amb Josep Dencàs, amb el qual lligà des d'aquest punt la seva sort política pràcticament fins el seu tràgic final. Així, mentre el metge nascut a Vic donava el perfil més teòric i omplia el paper de polític més assenyat, el fill de Torregrossa, complint les expectatives de tota la seva trajectòria anterior, amb poc menys de 25 anys, des de les seves responsabilitats en tasques d'organització, en les quals col·laborava assíduament el seu germà Josep, monopolitzà l'esfera de l'acció des del seu tarannà de vegades arrauxat.

Plegats, Dencàs i Badia tiraren endavant l'estratègia del sector més radical dins Esquerra, tot assumint la difícil convivència al seu interior amb la resta de sectors catalanistes menys «ferms», factible, entre altres raons, per la manca històrica de concreció del discurs ideològic del separatisme català.

Miquel Badia esdevingué, així, partidari decidit d'una via original fins aleshores dins el camp del separatisme, resultat del procés de desenvolupament de la nova etapa autonomista: el reforçament del sector independentista dintre de l'estructura d'ERC utilitzant els mecanismes que ofería el paper polític capdavanter de la formació republicana i les possibilitats reals d'aprofundir en la catalanització de la societat que, fins a un cert punt, permetia la seva hegemonia social i electoral i el control de les institucions d'autogovern.

I, certament, tot i la tradició apolítica anterior del separatisme i la seva tendència natural a l'activisme,

en paral·lel a l'avversió a la «moixiganga de la política», com la definí en més d'una ocasió Miquel Badia, aquesta estratègia d'aixopluc electoral dins ERC es demostrà, sens dubte, la més reeixida i la més ben adaptada a la nova conjuntura d'obertura dels canals de participació política de l'etapa republicana, almenys durant l'anomenat bienni progressista que deixava al descobert, alhora, la veritable migradesa encara d'un espai polític en construcció com era l'independentista.

La millor adaptació d'aquesta estratègia a la realitat política del moment es féu de seguida ben palesa, tant pel nombre de nous militants adherits al seu projecte, com sobretot, arran de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, el novembre de 1932, quan aconseguí ésser l'única força separatista que eludí el fracàs que patiren, per contra, la resta d'opcions d'aquest esmicolat ventall, unit només per una crítica comuna del possibilisme macianista.

Defensor aferrissat del separatisme dins ERC, Miquel Badia esmerçà tots els seus esforços al començament de l'etapa republicana en la tasca d'estructuració de les JEREC, empeltant dos elements prefigurats en el separatisme anterior a la nova situació política del país.

D'una banda, el marcat insurreccionalisme que, lligat des dels orígens al refús de tota opció electoral i partidista, reflex de la imatge políticament contaminada i corrupta identificada amb el sistema de partits «espanyol» de la Restauració, en aquesta nova etapa, segons les necessitats de l'estratègia separatista, anà lligat a la seguretat interior, el control de l'ordre públic, la configuració d'un cos fidel de policia i la defensa de les institucions pròpies, sense oblidar en cap moment, com es demostrà el Sis d'Octubre de 1934, la hipotètica preparació d'un futur aixecament armat contra l'Estat.

Per l'altra banda, incidint en el treball de penetració, estructuració i enquadrament d'un sector tradicionalment receptiu a l'independentisme com era el de la joventut, en molt poc temps destacà l'especial incidència del treball del líder de Torregrossa en aquest sector social arrencat dins Esquerra, fàcilment identificat amb les posicions més radicals del catalanisme que la seva personalitat tan bé semblava representar i liderar.

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Presidències de diverses entitats seguides de la comitiva fúnebre en passar per la ronda de Sant Pere.

LLUÍS TORRENTS / AGA

Aquest empeltament de dos dels trets més representatius del separatisme prerepublicà, a l'hora de donar forma a l'organització de les joventuts, es dugué a terme a partir d'una preparació de tipus paramilitar que recordava la dels escamots d'EC dels anys 1920, inclinada al mateix temps a fornir-la d'una formació més àmplia, l'anomenada «cultura del cos i de l'espirit», de caràcter moral, patriòtic i esportiu, coincident en molts aspectes amb la faramalla de moda, present no sols en els reeixits moviments feixistes i autoritaris, sinó també en altres moviments polítics de l'època.

Així, Miquel Badia arrodoní el seu carisma i lideratge especialment entre els militants més joves, enlluernats per una imatge atlètica de culte al cos, a la disciplina i a la força, lligada al seu infatigable activisme i l'estampa de persona audaç i valenta que no l'abandonaren mai, valors relacionats tradicionalment amb un jovent que planta cara a la vida com a flamarada ardent i fugaç.

Certament, com ho ratifica, a més, el nombre força escàs de textos sorgits de la seva mà, la seva intervenció transcendental per tal de tirar endavant amb èxit l'estratègia del sector separatista que havia optat per arrencar-se al costat d'Esquerra, no va ser, evidentment, la d'un teòric, paper que escauria més a altres personatges, com és el cas, per exemple, de Pere Màrtir Rossell i Vilar, ni la d'un polític convencional, parcel·la que semblava reservada al doctor Dencàs.

En efecte, a partir del substrat anterior del separatisme, resulta evident per la seva trajectòria i tarannà personal que el paper destacat de Miquel Badia en l'èxit relatiu de la seva estratègia durant els anys trenta serà conseqüència fonamental de la seva actuació concreta portada a terme dins l'esfera de l'organització i de la praxi, especialment adaptada a la modernitat dels corrents políticossocials globals imperants en el període d'entreguerres producte i gràcies, en bona part, a la utilització d'una sèrie de referents a l'alça durant els anys 1930.

Així doncs, no és estrany, almenys fins que el fracàs del Sis d'Octubre donà per esgotada aquesta via, el lloc destacat en el debat polític català que arribà a ocupar, ni tampoc, en el mateix sentit, que el seu nom esdevingués el centre de la polèmica i el debat i

el blanc reiterat de les acusacions dels seus adversaris polítics.

A començament de 1933, el nomenament de Dencàs com a conseller de Sanitat i Assistència Social del nou govern català, i la presència al seu costat, com a secretari, de Badia, amb una tasca aliena, però, a la gestió concreta d'aquesta àrea, marcava la importància del pes que havia assolit el sector del catalanisme radical representat per les JEREC, que aconseguí una parcel·la gens menyspreable de poder en la formació política que dirigia el desplegament de les transferències estipulades dins l'Estatut.

D'aquesta manera, el tàndem Dencàs-Badia participà activament en el procés de conformació i articulació de la nova administració catalana, en el qual tingué una repercussió especial la tasca del líder de Torregrossa afavorint l'ocupació de moltes de les places del funcionariat de creació recent per part dels joves simpatitzants de les JEREC en el conjunt de les àrees traspassades i especialment pel que feia referència a l'escola de policia catalana, la creació de la qual fou una feina que tutelà de manera especialment estreta.

A mesura que passaven els mesos i avançava, per tant, el procés d'institucionalització, esdevingué un objectiu de primer ordre assegurar l'estabilitat de les noves estructures d'autogovern definides a l'Estatut, cabdal per a tirar endavant l'estratègia de «nacionalització de Catalunya», prèvia a qualsevol política més ambiciosa. I en aquest punt clau de la defensa de les noves institucions, Miquel Badia, sense parar a esbrinar el marge de legalitat o l'oportunitat dels mètodes, no dubtà ni un moment a utilitzar tota una sèrie de mitjans coercitius posats al servei dels seus objectius.

Pràcticament des de bon començament, com a principal enemic de la consolidació de les institucions autonòmiques aparegué en l'escena política l'estratègia anarquista de trencament amb el règim reformista republicà, interpretada per Miquel Badia, com per la majoria de militants d'Esquerra i bona part dels sectors catalanistes, com un atac «forà» que amenaçava de fer trontollar els dèbils avenços del procés cap a la nacionalització del país.

Des d'aquest plantejament de defensa aferrissada del procés d'autogovern, quedaren oblidades de se-

Barcelona, 30 d'abril de 1936

A la presidència del dol, d'esquerra a dreta: Carles Pi i Sunyer, Martí Barrera, Josep Maria Carré i Civit (marit d'Anna Badia i Capell), Ventura Gassol, Antoni Oriol i Anguera (en representació dels amics), Josep Oromí i Capell (marit de Montserrat Badia i Capell), Pere Mestres i Jaume Serra i Hünter.

LLUÍS TORRENTS / AGA

guida velles connivències del passat en la lluita a la clandestinitat contra un enemic comú com era la dictadura de Primo de Rivera. Les JEREC, d'una banda, i els grups de la FAI, de l'altra, front a front, passaren a disputar-se l'hegemonia del carrer i no dubtaren a posar en lliça tot el seu aparell propagandístic, com també tot l'ampli repertori de mètodes directes i expeditius, tan a l'ordre del dia en aquella conjuntura arreu d'Europa.

En nom de la defensa de Macià com a president dels catalans i de la personificació en la figura de l'Avi de la pervivència de les institucions pròpies, Miquel Badia utilitzà igualment aquesta mateixa via contra altres presumptes enemics interiors, que, com era el cas d'alguns sectors de la dreta del país, gosaven criticar i, per tant, des del seu punt de vista, posar en risc el desplegament institucional català.

La mort de l'Avi el 25 de desembre de 1933 modificà el tipus de combat i l'escenari mateix, però no els enemics a abatre, ni el clar posicionament de submissió total dels mitjans als objectius. Així, amb la presidència de la Generalitat a mans de Lluís Companys, i l'arribada de Miquel Badia a la secretaria general de la Comissaria General i, més endavant, al càrrec de cap de serveis d'Ordre Públic, passà a un segon pla la lluita pel control del carrer i la utilització dels escamots, i prengué protagonisme, en canvi, el control de l'aparell policial i del conjunt de l'ordre públic.

Però, malgrat el canvi de l'escenari d'actuació principal, no s'abandonava, quan era convenient, l'ús —ara, des de la legalitat— de mètodes que ocasionalment la transgredien. Miquel Badia, amb la mateixa contundència de sempre, seguí perseguint totes aquelles accions, en especial les portades a terme pels anarquistes, que vulneressin o posessin en perill, al seu entendre, l'estabilitat i el desplegament de les institucions catalanes.

Certament, des de la seva responsabilitat policial Badia tirà endavant una acció enèrgica i directa contra el pistolerisme i el crim organitzat, relacionat amb les trames controlades directament per membres de la FAI. Alhora, lluità contra la corrupció i les màfies del joc des d'una posició insubornable, que contribuï a reforçar més encara el seu lideratge com a cap dels es-

camots de les JEREC, i a augmentar la seva popularitat dins el món separatista, àdhuc dins els sectors crítics amb el possibilisme d'Esquerra. Assolí, així, en certa manera, una posició centrista en el ventall polític català, des de la simpatia d'amplis sectors benestants i progressistes del catalanisme, per als quals resultava imprescindible fer front a l'actuació anarquista i el seu intent de control de la violència al carrer, que ajudà a oblidar o, almenys, temperar, les crítiques pels mètodes emprats, fent desaparèixer pràcticament les acusacions de «feixisme català» en contra seva, només mantingudes ja, a partir de 1934, per la propaganda anarcosindicalista, i, curiosament, per amplis sectors de la premsa més «espanyolista».

En aquest sentit, és indubtable que, dins el *modus operandi* dels grups dirigits per Miquel Badia es poden trobar alguns aspectes coincidents amb els trets principals que defineixen els diversos moviments autoritaris de l'època: el culte al líder, en aquest cas, Francesc Macià; la importància atorgada a les estructures jerarquitzants i les elits, per mitjà dels escamots de les JEREC; la veneració per valors com l'autoritat, la disciplina o l'ús de la força; el paper preeminent de la propaganda i l'activisme; un cert nacionalisme essencialista; la *mise en scène* militarista i insurreccional que apareixeran, en certa manera, a les desfilades, els exercicis militars o el mateix vestuari emprat; i, fins i tot, la mobilització de la joventut a partir de l'alliçament moral i el culte al cos.

Però totes aquestes expressions, presents també a la major part dels moviments politicosocials del moment a tot Europa (comunistes, socialistes, anarquistes...; i de signe oposat, feixista i totalitari) i que formen part, com s'ha dit, del procés de modernització i adaptació de l'espai separatista a la realitat del seu entorn, no justificarien, en tot cas, la consideració de les JEREC dirigides per Miquel Badia com un moviment feixista a la catalana, com de vegades s'ha intentat sostenir.

Strictu sensu, consideracions d'aquest tipus, que obeeixen molt sovint a desqualificacions apriorístiques interessades, que, com ha recordat Ucelay da Cal, porten a donar més relleu a la desfilada de les JEREC el diumenge 22 d'octubre de 1933 a Montjuïc que

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Esperant el pas de la comitiva fúnebre a l'alçada de la plaça de Catalunya.

LLUÍS TORRENTS / AGA

a l'acte fundacional de Falange Española, al Teatro de la Comedia de Madrid, el cap de setmana següent,³⁵⁶ oblidarien no ja tan sols el forçat posicionament del catalanisme en general com a nacionalisme de caire defensiu, sinó també la monopolització de les formes i els continguts autoritaris per part del discurs hipernacionalista espanyol.

En aquest sentit, seria força revelador de la caracterització inapropiada com a feixista del moviment separatista català l'escàs interès que despertà entre els dirigents italians, malgrat les simpaties no dissimulades i els contactes concrets que portà a terme, per exemple, Josep Dencàs, el juny de 1934. I, en tot cas, com sintetitza amb rotunditat Arnau González Vilalta, l'investigador que de manera més aprofundida ha donat notícia d'aquesta relació, «*la evidencia de los contactos iniciales establecidos entre Dencàs y los diplomáticos italianos no se vería continuada con ninguna ayuda ni compromiso concreto ni con más entrevistas*».³⁵⁷

I, en el mateix sentit, com va argumentar Albert Balcells per a negar igualment la condició de feixisme a la catalana per a l'organització impulsada pel tàndem Dencàs-Badia, l'esperança que els joves separatistes de les JEREC s'incorporessin als seus rengles mantinguda per les diverses organitzacions marxistes al llarg de 1935, quan es desfermà la febrada de processos unificadors dins el moviment obrer català, «indica que no els veien com a elements portadors del feixisme que era el gran enemic a Europa del socialisme i el comunisme».³⁵⁸

Ben aviat, a més, en una atmosfera d'enfrontament obert i directe entre el govern de la Generalitat i el de Madrid a partir de la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals sobre la Llei de contractes de conreu el maig de 1934 i la progressiva aparició d'una fase cada cop més evident de tancament de les vies de participació política, es produí l'apropament entre

els grups separatistes radicals, un cop superada igualment, amb la mort de l'Avi, la dicotomia macianisme/antimacianisme plantejada mesos enrere com el darrer obstacle per a la unitat, i la represa evident de la perspectiva insurreccional dins el separatisme, tot reconeixent la preeminència i el paper capdavanter del sector més radical d'ERC, fins aleshores criticat durament pel seu possibilisme.

D'aquesta manera, durant tot l'estiu de 1934 s'anà preparant la infraestructura per a la deriva insurreccional cap a la qual indefectiblement semblaven caminar els esdeveniments, en el que constituïa, dins l'estratègia dissenyada a partir del 17 d'abril de 1931, la darrera fase d'un aixecament separatista en tota regla que un possibilisme assenyat havia fet impossible arran de la proclamació d'independència el 14 d'abril.

Però, tot i l'aparició d'una conjuntura on semblaven conjuminar-se diversos factors favorables a la preparació d'un aixecament armat, certament, quan encara faltava traspassar diverses competències de les que recollia l'Estatut, quan faltava desplegar moltes de les potencialitats de la institucionalització autonòmica i, en definitiva, quan encara era força lluny d'haver arribat al seu esgotament el cicle estatutari que, segons l'estratègia de nacionalització del país defensada pel tàndem Dencàs-Badia, havia de preparar el camí a la independència, l'aventura del Sis d'Octubre podia semblar un fet precipitat i un evident error de càlcul.

Fet precipitat que, deixant de banda altres components indispensables per al seu triomf, com el suport sense condicions del conjunt de les organitzacions del moviment obrer, que no arribà mai a produir-se —potser per la caracterització mateixa del moviment nacional liderat per Miquel Badia i la seva actuació en contra del sector controlat per la FAI—, s'evidenciava en l'existència de tota una sèrie d'importants carències que anaven des d'una organització poc acurada, fins a una disciplina molt laxa i un escàs nombre de combatents, mal ensinistrats i amb un armament clarament insuficient.

I evident error de càlcul, sobretot, que deixava al descobert la manca d'una mínima prudència davant la impossibilitat d'assolir una direcció unificada i coincident en els objectius, incapaç de percebre que l'ad-

³⁵⁶ Enric Ucelay da Cal, «Los “malos de la película”: las Juventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català y la problemática de un “fascismo catalán”», p. 160.

³⁵⁷ Arnau González, *Catalunya bajo vigilancia*, p. 146.

³⁵⁸ Albert Balcells, «Introducció», a: Josep Dencàs, *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*, 2a edició, p. 21.

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Corona monumental de les JEREC.

LLUÍS TORRENTS / AGA

hesió de Lluís Companys i la de tot l'important sector polític republicà que encapçalava dins Esquerra, era imprescindible per a la sort d'un moviment que pretenia aconseguir la mobilització de tot un país darrere del seu màxim representant. El president de la Generalitat, en canvi, havia apostat per convertir el moviment que encapçalava en penyora d'una derrota anunciada com a acte simbòlic d'immolació per a salvar l'*statu quo* dels dos primers anys de govern progressista i que convertia Catalunya en un dels darrers reductes d'una República no catalana, sinó, al cap i a la fi, espanyola.

Precipitació i error de càlcul, en tot cas, fruit de la debilitat encara de l'espai independentista, van ser, per tant, les causes del previsible fracàs del Sis d'Octubre, com bé sabien, per exemple, separatistes de ferma convicció com Daniel Cardona, força avesats en la lluita insurreccional i que, des d'un pla secundari, tanmateix, no rebutjaren prendre part en aquest moviment, perquè, més enllà de qualsevol consideració, es tractava d'un aixecament dirigit «contra Espanya».

El fracàs del Sis d'Octubre de 1934 significarà, per tant, el punt i final de l'estratègia tutelada per Macià des del 17 d'abril de 1931 i dirigida pel tàndem Dencàs-Badia. I d'alguna manera també, com sempre per la via directa, sense viaranys, ni mitges tintes, l'esgotament d'aquesta estratègia coincidí amb el punt i final físic de Miquel Badia.

Els setze mesos d'exili varen ser, de fet, per a ell una avantsala només d'aquest tràgic final. En un dels passatges més amargs de la seva vida, el seu estat de prostració l'empenyí a la redacció d'un text autobiogràfic inacabat, portant a la memòria i recuperant l'altre fragment vital de més patiment, el llarg període a presidir. Però, ara, el 1935, a la soledat personal i la crítica per l'actuació el Sis d'Octubre i la precipitada fugida, s'hi afegia el neguit pel final d'una estratègia política.

Ni la victòria del Front d'Esquerres del 16 de febrer de 1936, que, amb el retorn a casa i, amb ell, a la quotidianitat, el portaren a deixar oblidat —i malauradament, incomplet— el text de les seves memòries, ni els primers avenços en la recuperació del terreny perdut, amb el recobriment de la direcció del Casal d'Esquer-

ra-Estat Català, aconseguiren recompondre els estralls provocats pel fracàs de l'aixecament del Sis d'Octubre.

L'enterrament definitiu de la seva estratègia es visualitzarà definitivament amb el trencament i sortida posterior d'ERC dels militants més radicals, seguidors de Dencàs i d'ell mateix i, com si es tractés d'un altre sacrifici personal en favor de la causa, el seu assassinat i el del seu germà no feren altra cosa que accelerar i facilitar la conformació d'una nova estratègia, ara ja, a partir de l'estructuració d'un nou Estat Català com a partit polític independent, que, des del seu record i, sobretot, per mitjà del desenvolupament de molts dels trets configurats per ell, monopolitzà i liderà, de nou, l'espai polític separatista.

D'aquesta manera, la sigla històrica d'Estat Català, la formació fundada per l'Avi, tornarà a homogeneïtzar el conjunt de l'espai separatista català, tal com Miquel Badia l'havia conegut, catorze anys enrere, quan decidí donar el pas i formar part de la seva militància.

Catorze anys intensos en què havia protagonitzat molts dels esdeveniments més importants de la trajectòria del separatisme català, com el complot de Garraf, el maig de 1925, o la insurrecció frustrada del Sis d'Octubre de 1934; i havia conegut de primera mà iniciatives polítiques tan transcendents com la proclamació de la República Catalana, el 14 d'abril de 1931, o la marxa enrere posterior, tres dies després.

Catorze anys de la vida, per sobre de tot, d'un activista de dedicació política plena i total, en els quals, a més d'organitzar i tirar endavant un intent de regicidi i un aixecament nacional no reeixit, i d'haver donat forma orgànica i desenvolupat unes joventuts darrere la sigla de les JEREC, li havia tocat sofrir presó, claudat i exili.

Catorze anys en els quals Miquel Badia havia tingut temps de recórrer gairebé tots els esglaons de la lluita al servei del separatisme: des de l'acció directa, durant la dictadura primoriverista, fins a l'obertament armada, al capdavant de l'exèrcit català, el Sis d'Octubre, passant per la paralegal, amb els escamots de les JEREC, i la policial, ambdues sota la legalitat republicana. I participant directament, sempre a cara descoberta, al costat dels seus agents, en més d'una de-

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Corona portada per militants femenines de les JEREC.

LLUÍS TORRENTS / AGA

tenció i batuda policial, o, al costat dels seus soldats, en els tiroteigs de la nit del frustrat aixecament militar de 1934, donant per bo l'apel·latiu de «capità collons», havia tingut oportunitat alhora de conèixer gairebé tots els graus de l'escalafó militar: de soldat a cap d'escamot; de responsable de l'ordre públic a general de l'Exèrcit Nacional de Catalunya.

Catorze anys, certament, ben poc temps representen en la dilatada història d'un país. Però aquests catorze anys, de gran transcendència per al desenvolupament del moviment separatista, són per a Miquel Badia, com deia al començament Joan Cornudella, «tota la vida», de sacsejada i turmentosa trajectòria política, dedicada per complet, de manera directa i, fins i tot, en alguns moments arrauxada, amb errors però sense cap tipus de restriccions, a la defensa del seu ideal independentista.

Sense haver ocupat mai cap càrrec d'elecció política, de regidor, diputat o, simplement, sense haver estat mai candidat en cap llista electoral, la transcendència de la seva tasca d'organitzador incansable realitzada amb la joventut separatista anà, sens dubte, més enllà d'aquest període decisiu dels anys trenta.

La jove militància separatista, forjada per Miquel Badia als rengles de les JEREC, i madurada després del seu assassinat, dins les files d'EC i del FNC a cops de trinxera, clandestinitat, exili i presó durant els anys de la guerra i al llarg de tot el franquisme, fou la llavor plantada de futur per a les properes generacions de l'independentisme català, entre les quals quedà gravada la imatge de la seva eterna joventut, del seu infatigable activisme, del seu total lliurament a la causa. 🐿

Hi jo oratessi de el perquè ni com: creuar-me de te per
a de fer lo que ara intento: per les meves maneries. Només
un motiu, que és a la vegada excusa. Estic sol i lluny
que estimo. M'engoro i friro per viure tot lo men!
viure de realitat i ho tinc de fer dels recorts del passat, per
mantindre ben tancada i forta la il·lusió de que un dia podré
ar el futur amb els mateixos llacs de sempre. Fins una
se que els meus claritges als sent amb més intensitat que jo encara
els seus enfortiments són més profunds que als meus; que, tot i
altre a Jèrreica; una Mare que ha rebut i reb, les meves contrari-
es, multiplicades per un infinit; una Mare que de les lluites polí-
ideològiques del seu fill, només n'ha rebut per sacrificar i tormentos
tingut de comptar als dies, hores, minuts potser, davant flors que augur-
a d'un fill empoverint ignorant ^{ajut} en viu o mort. Ella ha tingut de
algunes unesades rebent que el seu fill estava malalt o trist; sense pagar
er i rebre notícies d'ell. Ella ha tingut de passar nits trágiques an-
de si els seus fills haurien regit morts en llits per l'Idol. Ella
afort lo que només pot veure una Mare pels seus fills i mai n'ha
consciència.

Annex 1.

Memòries inacabades de Miquel Badia

(8 de maig de 1935)

Ni jo mateix sé el perquè ni com excusar-me de la petulància de fer el que ara intento: fer les meves memòries. Només hi trobo un motiu, que és a la vegada excusa. Estic sol i lluny de tot allò que estimo. M'enyoro i friso per reviure tot lo meu. No puc viure de realitats i ho tinc de fer dels records del passat, per poder mantindre ben tendra i forta la il·lusió que un dia podré rel·ligar el futur amb els mateixos llaços de sempre. Tinc una Mare que sé que els meus desitjos els sent amb més intensitat que jo, encara; que els seus sofriments són més profunds que els meus; que, tot i no moure's de Catalunya, sent més l'exili que els seus propis fills: l'un a França i l'altre a Amèrica; una Mare que ha rebut i rep les meves contrarietats i penes multiplicades per un infinit; una Mare que de les lluites polítiques i ideològiques del seu fill, només n'ha rebut que sacrificis i turments. Ella ha tingut de comptar els dies, hores, minuts potser, durant llargues anyades, mentre tenia un fill empresonat ignorant si viu o mort. Ella ha tingut de passar llargues mesades sabent que el seu fill estava malalt o boig, i sense poder-lo veure i rebre notícies d'ell. Ella ha tingut de passar nits tràgiques amb el dubte de si els seus fills havien sigut morts en lluita per l'Ideal. Ella, en fi, ha sofert el que només pot sofrir una Mare pels seus fills i mai n'ha rebut cap compensació.

Aquest és el motiu i l'excusa del que ara faré. Voldria, amb el meu relat, fer l'homenatge més profund i sincer a la Mare exemplar, que ha sabut callar tots els seus turments per no agreujar els dels seus fills; a la Mare heroica, que m'ha ensenyat a sofrir en la més alta estoicitat; a la Mare santa, que com més ha sofert més ha estimat; a la Mare catalana, que després d'una vida de sacrificis pels seus fills, mai ha dubtat en deixar-los sacrificar per Catalunya.

Si amb aquesta barroera i esforçada relació puc portar un bri d'alegria al seu fetejat esperit, em donaré per més que ben pagat de tot el que faci. I si a l'ensem això pot servir per alleugerir la pena d'alguna de tantes mares catalanes que avui sofreixen la pèrdua o l'empresonament o l'exili d'algun fill, per la llibertat de Catalunya, lloaré per sempre a qui, amb els seus suggeriments, m'han fer decidir a fer aquest llibre, ja que el resultat hauria superat totes les meves ambicions.

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Militants femenines de les JEREC, puny alçat, desfilant al costat dels cotxes fúnebres.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

A la Mare catalana que tingui la dissort i l'honor de sofrir la pèrdua o persecució d'algun fill seu per la Pàtria, i en particular a vós, Mare meva, dedico aquests mal expressats pensaments i pitjor coordinades relacions de la meva vida. Sapigueu-hi veure l'amor filial més profund i ardent, que moltes vegades us regategem els fills idealistes, per posar-lo tot al servei del nostre Ideal. Recolliu-lo i conserveu-lo tal com surt del meu cor: sé que això us farà bé perquè sabreu que el fill que mor o sofreix per la seva Pàtria, ho fa també per la seva Mare.

Poc ha d'interessar el recordar la meva infantesa i primera joventut. Els meus actes, com la majoria o totalitat dels nois, mai traspassaren els llindars familiars, o a més estirar, arribaven a les esferes dels companys de col·legi o dels veïns que tenien arbres fruiters.

Si descomptem que era el que plorava més i més fort del poble i que a col·legi era el que més vegades em barallava amb els companys o els desconeguts, els meus 15 primers anys són com els de tants i tants nois que han passat per aquesta edat.

El meu temperament apassionat i fàcil a l'abrandament havia d'ésser causant de forts trasbalsos a la meva existència i d'una constant lluita interior.

Els primers estudis els vaig fer a un col·legi de maristes, que, a l'igual dels altres regits per religiosos, al mateix temps que posaven dins la meva mollera les primeres nocions d'aritmètica, gramàtica, història d'Espanya, etc. no descuidaven d'inculcar al meu esperit unes profundes conviccions religioses amb el seu corresponent temor de Déu. A part de l'hora diària que dedicàvem a l'oració, els dijous al matí venia un sacerdot a fer-nos sermons i que sempre ens posava de relleu lo dolents que érem i la impossibilitat d'ésser bones persones tret que s'operés un miracle i fòssim tocats per la infinita gràcia de Déu. Ésser tocats per aquesta gràcia volia dir que renunciéssim a tots els jocs i entremaliadures, que era la nostra vida, per convertir-nos en algun d'aquells sants místics o herois màrtirs que es feien matar per la religió i que tan ple d'exemples estaven els seus sermons. Els místics poc

s'adeien a la meva manera de ser; els segons, però, ja m'agradaven més i, fins i tot, durà un temps que desitjava trobar-me en alguna ocasió per demostrar als meus mestres que jo era capaç de convertir-me, de cop i volta, del bordegàs pitjor d'estudi, al sant més sant i valent que hagués pujat l'escalinata del cel, per obra i gràcia d'alguna baralla sèria amb algun heretge que digués algun renec fort en presència meva, perquè se li encallés el carro, entrepussés o els negocis no li anessin lo bé que ell desitjava. L'ocasió no trigà molt a arribar: recordo que un dia el meu pare, no sé per quin motiu, va dir un renec, i jo, seguint els consells dels meus directors espirituals, després d'adoptar el posat més seriós que el moment aconsellava, vaig plantar cara al meu bon pare dient-li que no havia de renegar. La seva estupefacció fou grossa però breu; dic breu perquè quasi instantàniament vaig rebre una bufetada tan ben plantada que si no va fer-me sant, almenys va ésser una confirmació que he recordat tota la vida. Lloable bufetada que va fer-me comprendre que per damunt de tots els sants hi havia el progenitor dels nostres dies i em féu desaparèixer les ganes de pujar els esglaons del cel tots d'un salt. És veritat que mai més vaig pensar en fer-me sant de cop i volta, però el temor de Déu i un fort pòsit religiós l'havia de conservar uns quants anys, fins que al posar-me en contacte amb les adversitats de la vida, ho vaig suplir pel temor a la pròpia Consciència i l'amor a la Humanitat.

L'any 1922, tenia jo uns 16 anys, vaig traslladar-me a Barcelona per seguir els estudis de pilot de la marina mercant. Fou en aquell any que jo vaig sentir parlar per primera vegada de política i de Catalunya.

El meu germà, que amb un grup d'amics formaven un escamot d'EC, varen ésser els primers a despertar la meva admiració per tots aquells que voluntàriament s'allistaven a les files de l'exèrcit català, que comandava la figura idealista i romàntica de Francesc Macià.

Abans de deixar-m'hi allistar, el meu germà volgué convèncer-se que ho feia de cor i ben convençut; a aquest efecte em portà a sentir alguns mitings,

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Acomiadament del dol de la comitiva fúnebre davant el local del CADCI, a la Rambla de Santa Mònica, abans de traslladar els fèretres dels germans Badia al cementiri de Montjuïc.

LLUÍS TORRENTS / AGA

dels prohoms del nacionalisme. Fou després d'un míting del Centre de Dependents, on per primera vegada vaig sentir parlar a l'Avi, que jo m'allistava definitivament als escamots d'EC Macià, amb la seva figura esprimatxada i cavalleresca; amb els seus gests de convençut; amb aquella paraula que un hom hi veia totes les seves transparències i endevinava sortida del cor, i amb aquells ulls d'idealista il·luminat, que t'esguardaven fit a fit, comunicant-te la seva fe i l'amor a l'ideal, em desvetllà de tal manera l'esperit que aquella mateixa tarda firmava la meua fitxa de soldat de Catalunya, en un principal del carrer Sant Honorat.

Puc ben dir que aquell dia fou memorable per a mi. Em mirava els altres mortals com éssers inferiors a mi. Estava convençut d'haver entrat a la categoria social més avançada i tots els altres homes que no estaven allistats, em semblaven uns desgraciats, dignes de llàstima, que encara no havien pogut assolir la dignitat de ciutadania; que eren unes pobres bestioletes sense pena ni glòria i que en aquest món tota la seva missió era menjar, dormir i arrossegat-se molt per sota d'on caminàvem els il·luminats idealistes que havíem trobat la veritat de la vida; els que teníem la missió més alta en aquesta terra: fer efectives aquelles estrofes de l'himne que aquell matí, més que cap dia, va sorprendre'm i emocionar, com deu estar d'emocionat un novici en cantar la seva primera missa. Nosaltres teníem de fer rica i plena la nostra Catalunya, comtat gran.

La nit la vaig passar despert i amb insomnis. Creia que seria qüestió de dies o hores, el moment heroic de sacrificar-nos per la llibertat i grandesa de la Pàtria. Tota la nit van passar-me per la pensa figures i gests romàntics i herois. Unes vegades em veia pels carrers de la ciutat, armat amb una pistola, acompanyat d'uns joves amics –els allistats érem molt pocs centenars– i lluitant contra la policia i l'exèrcit espanyol, fent heroïcitats i morint cridant ben fort, amb una veu que la sentia tot Catalunya i despertava tots els catalans, «Visca Catalunya lliure». Una altra era la romàntica muntanya, que amb les seves bel·leses s'emportava el meu esperit i em feia somniar en un alçament on nosaltres aniríem ben equipats amb un bon fusell; el record de tots els éssers estimats, qui sap si també amb alguna peça personal de l'estimada i unes

ganes boges de morir per tot això tan volgut. Aquella nit m'adonava que havia fet la meua professió de fe i que voluntàriament havia ofert la meua vida per servir Catalunya i la seva llibertat, i preveia que aquest oferiment no seria en va: que els meus destins haviem canviat i per endavant procuraria treure tot el goig possible pensant en els sacrificis que aquest canvi em reportaria.

En els primers temps, tot allò que feia referència a l'organització m'encisava i m'admirava a l'ensems que m'omplia d'orgull. Les reunions clandestines, amb el seu, per mi, gran secret, em semblaven d'una importància cabdal, tant que si un dia ens descobrissin o deixéssim de celebrar-les, Catalunya deixaria d'existir. Hi anava amb l'ànima cohibida i com penjada d'un fil. Escoltava les proposicions dels companys com si fossin oracles que forçosament havien de fer el gran miracle. Vaig tardar molts dies a donar compte de la meua presència per dir quelcom i quan ho vaig fer va ésser per repetir i afirmar quelcom ja dit per algun altre company.

Després d'aquestes reunions lo que més m'admirava i em seduïa eren les excursions i concentracions que fèiem gairebé tots els diumenges. Allò sí que era imponent! Hi havia vegades que ens reunien a un indret determinat de les nostres muntanyes, quasi sempre molt solitari i amagat, fins 400 o 500 xicots, la major part joves i tots amb cara de somniadors i desitjos que ens entreguessin un fusell a cada un, convençuts que amb la nostra joventut i ardidesa venceríem tots els exèrcits haguts i per haver que vinguessin a Catalunya per voler-la oprimir. Quin entusiasme, alegria i disciplina que prenia en aquelles concentracions...! A tots ens semblava que eren ja les darreres que fèiem; sempre pensàvem: segurament que a la pròxima ja ens donaran el fusell i ja hi serem. Calia veure el respecte amb què nosaltres, els soldats rasos, tractàvem els que eren caps d'escamot, i no cal dir la devoció amb què escoltàvem quan venia algun representant del nostre cabdill Macià. La instrucció militar ja la feien bastant bé, a mi una de les coses que més m'agradava era quan ens feien desplegar, simulant un atac, en guerrilles; només superava al goig aquest, l'altre dels dies que la cosa era més sèria i fèiem pràctiques de tir, quina manera

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Arribada dels taüts a la plaça de Santa Fe, al cementiri de Montjuïc.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

de refinar la punteria! i ho havíem d'aprofitar perquè hi havia molt pocs cartutxos per a cadascú.

Estava encara en plena eufòria per l'organització quan varen fer-me cap de l'Escamot Lleidatà. Aleshores, sí que em sentia amb una gran responsabilitat! Va enorgullir-me més aquest càrrec, en aquell temps, que tots els que després he exercit. Tenia 17 anys i ja era un oficial de l'exèrcit de Catalunya! Mesurava els meus actes; procurava parlar poc i pensar molt el que deia i fins crec que caminava d'una altra manera. Essent cap d'escamot tenia el dret, fins el deure (que m'agradava això últim!) de concórrer a les reunions més importants i secretes que es feien en l'organització. En totes les reunions de caps d'escamot jo sempre era el més jove i si és veritat que n'estava molt orgullós, també ho és que no parlava mai i estava cohibit procurant posar-me en un racó i afectant posats d'home gran. Així que vaig anar coneixent els altres companys i imposant-me dels deures que el nou càrrec m'imposava, la timidesa que al principi no m'abandonava mai va ésser substituïda progressivament per la iniciativa que més tard m'havia de distingir.

Per a mi tots els llocs eren bons per procurar fer satèl·lits i col·locar segells de cotització. Poques persones conegudes hi havia que no sabessin que jo tenia segells de cotització d'EC i exemplars del nostre setmanari clandestí per vendre; així com també podia fer ingressar a les nostres files tots aquells que ho desitgessin i el seu nacionalisme fos prou fort i exaltat per entrar-hi. L'escamot que jo m'honorava de capitanejar arribà a ésser el més nombrós: l'any 1924 comptava amb uns 40 inscrits, alguns d'ells estudiants, però la majoria eren treballadors.

Els caps acostumàvem a reunir-nos una o dues vegades per setmana; els que més delit teníem, però, ens trobàvem diàriament en un piset que teníem com a rellogats en el carrer Bertrellans. Quins tips de conspirar i somniar que ens hem fet en aquell piset de la Barcelona vella! No hi ha projecte per escabellat que sigui, que no s'hagués pesat i sospesat en aquell racó de conspiradors. Des del de fer diners per mitjà de funcions teatrals fins al d'assaltar un dia l'armada espanyola, no en deixàvem cap per esmicolar. Tots ens espremiem la closca per veure qui podia resoldre el

problema de trobar mitjans per llançar-nos a la guerra; ens estavellàvem davant la mateixa dificultat: manca de mitjans. Els nostres ingressos només es componien de les quotes de 2 pessetes que voluntàriament pagaven quasi tots els afiliats i la venda de segells, bastant migrada per cert. Si mai es feia alguna despesa extraordinària, érem nosaltres personalment que ho havíem de pagar i si era tan grossa que no podíem, llavors era la butxaca, sempre oberta, del més jove i idealista, Francesc Macià, que des de França ens ajudava. També hi havia alguna altra persona que en aquest sentit no reparava en sacrificis; totes elles, però, eren homes de dins les nostres rengleres; el que més es distingí fou el company Cardona, lloctinent del nostre cabdill, exalcalde de Sant Just i bastant ric, que avui es troba bastant escurat econòmicament per les seves despeses en pro de la llibertat pàtria.

En aquell temps de la dictadura de Primo de Rivera, tan acorralats estàvem i tan vexades totes les coses de Catalunya, que la nostra exaltació estava al grau màxim. El nostre president i les principals figures, perseguits i exiliats a França; nosaltres no podíem reunir-nos ni fer les nostres sortides a muntanya perquè la policia i la guàrdia civil no ens deixaven de petja. Calia reaccionar d'una manera violenta davant tanta persecució. Els nostres raonaments tots venien a parar al mateix lloc: si ells empren la força i la brutalitat davant la nostra raó, a nosaltres només ens queda un camí: emprar la força, també; anar a l'acció directa, sigui com sigui i caigui qui caigui. Els partidaris d'aquesta tendència eren cada dia més dintre el nostre clos. Feia pocs dies que el rei d'Espanya en un parlament que féu a [il·legible] ens recordà als catalans que ell era descendent de Felip V i que estava disposat a fer amb Catalunya lo que féu aquell seu avantpassat de mala memòria.

Ens decidírem a fer els grups secrets, compostos d'homes d'acció i dedicats a l'acció directa. Cada cap d'escamot tingué l'encàrrec d'explicar a la seva gent el paper que jugarien aquests homes dels grups secrets i preguntar-los quins d'ells s'hi volien inscriure. A Barcelona, en un principi, foren uns 60 els inscrits i la nostra tasca fou la de posar banderes separatistes, cartells i pegar alguna pallissa. Amb ocasió d'estar el rei a Barcelona l'any 24 els homes d'acció feren

Barcelona, 30 d'abril de 1936

Una vista general de la plaça de Santa Fe, al cementiri de Montjuïc, al moment de l'enterrament.

AGUSTÍ CENTELLES / CDMH

una de les seves primeres accions. Jo debutava aquell dia. Ens havíem reunit per decidir què s'havia de fer; les proposicions totes eren similars: matar el primer opressor de Catalunya. Els uns volien fer-ho per mitjà de bombes; d'altres, simplement a trets, i tots s'oferien voluntaris per anar al sacrifici... Quanta idealitat i esperit de sacrifici hi havia en aquelles reunions! Encara em sembla recordar aquelles cares pàl·lides i ulls brillants, quan amb veu rogallosa i una lleu tremolor als pòmuls s'oferien voluntàriament per morir matant, venjant els ultratges de Catalunya. Aquella vegada semblava inevitable el fet; tots estàvem decidits i així ho havíem acordat. Es desistí perquè la vigília rebíem l'ordre dels nostres caps de França, que no féssim res contra la vida de ningú. Acatant aquesta ordre només ens quedava el recurs de fer algun acte de protesta, i això vàrem fer. Es varen preparar una dotzena de grossos petards i distribuïts un per cada grup de tres, una nit que el rei opressor estava al teatre Liceo, els tiràrem al voltant d'aquell edifici. La protesta fou feta, el pànic gran entre els que estaven dins el teatre i també entre els vianants de les Rambles i carrers adjacents; hi hagué corregudes, ensurts i detencions. La nostra satisfacció quasi perfecta perquè la consciència de cada un de nosaltres, ens deia que havíem fet part del nostre deure.

Foren temps difícils aquells, per a EC i els seus homes. La desmoralització es filtrà per les files, ja poc nombroses de sempre, i foren molts els xicots que deixaren d'assistir a les reunions.

La persecució feia el seu camí i sovintejava massa que s'haguessin d'expatriar nous i valuosos elements. Feia poc que havia tingut d'anar-se'n el que fins llavors havia sigut el cap d'EC en representació de D. Francesc, i com que no quedava ningú amb prou prestigi per ocupar aquest lloc, es constituí una mena de comitè de tres, on cada un es cuidava d'una activitat diferent i dirigien l'organització. Des d'aquell moment es començà a sentir la manca d'una autoritat entre els grups; cadascú feia lo que li donava la gana no acatant altra autoritat que la seva voluntat. Mai cap organització m'havia produït tan poca sensació; al perdre la fe en els companys i dirigents, no podia continuar en aquell clos on mancava vitalitat i vida. De temps es parlava de fer quelcom

gran i transcendental. Era recent el cèlebre atemptat de Sofia, aquell en què es va posar una bomba de grans dimensions a la catedral el dia que hi assistia el rei amb els seus cortesans. Aquest atemptat a molts de nosaltres ens tenia subjugats i amb ganes de repetir-ne un de semblant però més ben planejat.

Catalunya, endogalada i escarnida en tots instants. Els nostres primers prohoms, perseguits i expatriats. La nostra organització, migrant de cada dia, a causa de la constant persecució. I l'opressor, cada cop més altiu, envalentint i fent-nos sentir noves humiliacions. Calia reaccionar violentament si no volíem desaparèixer per consunció; no es parlava d'altra cosa i el seu fruit no es féu esperar: fou el maig de 1925 quan es planejà l'atemptat de Garraf.

Garraf

L'afer Garraf és un dels fets que registra la història contemporània de Catalunya. És per aquest motiu que jo dubto de fins a quin punt puc aclarir aquest fet, des-fent-ne les llegendes.

No entraré en detalls, però sí que vull deixar ben clars els seus trets generals.

Garraf no és una invenció de la policia espanyola, com moltes vegades s'ha dit. L'atemptat de Garraf fou planejat per uns joves idealistes que pretenien, amb aquest acte, deslliurar i venjar la seva Pàtria.

Foren en nombre bastant, massa, crescut els que hi intervingueren, sia d'una manera ben directa, sia mig indirectament. Tots ells hi contribuïren d'una manera desinteressada i amb esperit de sacrifici només. Fins les despeses que això ocasionava eren pagades per ells mateixos.

No sóc jo, ni ho intentaré, qui jutgi aquest acte. Em limitaré a dir els mòbils que el motivaren. Quan totes les raons i arguments que vol fer prevaler el poble són contestats amb la raó de la força, a aquell, si té dignitat i braó per defensar els seus principis, només li queda un camí: l'emprat per les seves autoritats: la força o la violència.

Nosaltres sabíem que el tren en què venia el rei a Barcelona era el tren reial, i no hi anava cap passatger. Totes les persones que l'acompanyaven eren familiars i cortesans; a més hi anava el dictador Primo de Rive-

Portada de *Pamflet*,
publicació propera a
Esquerra, en què es
denuncia l'assassinat
dels germans Badia.
FCC

ra amb el sinistre Martínez Anido i altres governants d'aquell vergonyós temps.

Es preparà una bomba de grans efectes. Consistia en un tub d'hidrogen tallat pel mig i tancat després hermèticament. La quantitat de matèria explosiva pesava uns 18 quilograms i el total de l'artefacte, uns 50 quilograms. Havia de funcionar per mitjà de piles elèctriques.

La bomba tenia d'ésser soterrada sota els rails dins un dels túnels més llargs de les costes de Garraf, amb la intenció de fer-la explotar, per mitjà del contacte elèctric, quan el tren passés per sobre.

L'acte aquest, hauria reeixit de no ésser tants els que hi intervenien o bé de no haver-n'hi hagut un que el pànic li féu dir tot el que s'havia preparat al seu pare i aquest, amb intenció de salvar el seu fill, ho digué a la policia. Fou així com es descobrí aquest complot.

Un diumenge al matí, quan uns joves descendien del tren en l'estació del poblet de Garraf, amb la intenció d'enterrar l'artefacte que estava amagat en una muntanya propera al túnel assenyalat, foren detinguts per la policia, que ja els esperava, i des d'aquell moment començaren els empresonaments de tots els que hi havíem intervingut i molts d'altres pel sol fet d'ésser nacionalistes o d'EC.

Presons

A mi em detingueren dos dies més tard, el 2 de juny, en una farmàcia de Gràcia on treballava de practicant. Vaig ésser portat en uns infectes calabossos de l'antiga delegació de Regomir. Eren tan infectes aquells soterranis que uns anys més tard, quan era cap dels Serveis d'Ordre Públic, vaig visitar-los expressament per convèncer-me de si l'efecte tan depriment que m'havien causat era per ésser el primer lloc del meu captiveri, o bé era que realment es tractava d'un lloc rònc i inhabitable. La visita com a Cap Superior no privà que aquells petits, foscos i humits soterranis em fessin el mateix efecte que quan m'hi portaren pres. Vaig ordenar que no hi tanquessin ningú i se'n fessin uns de nous on hi hagués llum, ventilació i on els presos poguessin estirar-s'hi sense necessitat de tocar les parets fredes i humides. Suposo que aquella ordre no s'haurà complert, ja que jo dimitia de cap de serveis tres dies després d'aquesta disposició.

En aquells miserables soterranis m'hi tingueren tres dies. Només em feren unes quantes preguntes en arribar-hi. Per aquestes preguntes vaig assabentar-me que s'havia descobert tot i que els meus companys també estaven agafats. Tal com teníem convingut entre nosaltres, vaig dir que no coneixia ningú d'aquells pels qui em preguntaven i que no sabia res del que em deien. El policia que m'interrogava afirmà que «ja cantaria» i amb l'excusa que volia fer-me escàpol cridà els guàrdies que hi havia en una sala del costat i tots junts començaren a repartir cops fins que el meu cos rodolà en un dels dos soterranis. Allí em tancaren i fins a la tercera nit no tornaren a treure'm per interrogar-me de nou.

El que aquells tres dies va passar pel meu cervell, és impossible de descriure. Era la primera vegada que estava pres i per una cosa que no n'ignorava la gravetat. Estava convençut que d'aquell fet me'n faria la vida. Aquells tres dies foren passats com si estigués en capella, i el que més m'horroritzava no era pas la por de perdre la vida, tot i estimant-la molt; llavors acabava de complir 19 anys i tot ho veia, com vulgarment es diu, de color rosa. El que més m'esgarriava era pensar en els turments a què em sotmetrien per fer-me «cantar».

Passava hores i hores imaginant-me lligat a un cavallet i veient els meus botxins com gaudien fent-me retorçar sota el dolor d'estelles clavades entre les ungles o aplicant ferros roents a la meua carn. Les imatges que passaven per la meua pensa eren d'allò més tètriques i poc confortables que un hom pugui imaginar-se. La lluita interior era aferrissada; dubtava de resistir tots aquells turments encara que també volia assegurar-me que sabia ésser digne. La mort, he dit abans, no la temia gens en comparació amb allò altre; podria assegurar que la mort l'havia mirat fit a fit i fins hi havia moments que la desitjava per estalviar-me tot allò altre. A aquest efecte, em vaig negar a menjar, absolutament res, durant aquells llarguíssims tres dies. Jo em feia el raonament següent: si estic ben dèbil, una mica de dolor em farà perdre el coneixement, a part que és més senzill matar-se.

Tota la meua preocupació era una: ésser un idealista digne en aquells difícils moments. El meu esperit

Ara!!

portantveu de la joventut d'esquerra ESTAT CATALA

barcelona, 15 de maig del 1936

**Retornarà
l'ordre Públic
a Catalunya?**

Any 1. - Núm. 12

Redacció i administració: Carrer 3, baix. - telèfon 39151

Preu: 20 cèntims

CONGRES NACIONAL DE LA JOVENTUT D'ESQUERRA ESTAT CATALA

El proper dia 21 al Saló d'actes del C. A. D. C. L. tindrà lloc la inauguració del Congrés de la Joventut d'Esquerra Estat Català, el qual s'efectuarà sota el següent ordre del dia:

1. Obertura del Congrés, presentació de credencials i control.
2. Exposició del Consell Nacional de les tasques reals per la reorganització de la Joventut d'E. Estat Català.
3. Acta neuràlgica en honor dels caiguts de la Joventut d'Estat Català en defensa de la Llibertat de Catalunya.
4. Elecció de la taula de discussió.

DIES 23 i 24

1. Tesi de discussió: **Depuració Estructuració**
2. " " " **Orientació política i social**
3. " " " **Nomenament del Consell d'Estat Català**

NOTA: Totes les suggestions, mocions i proposicions que s'hagin de presentar al Congrés Nacional, han de ser enviades al Delegat corresponent a les Comarques i Comarques per tal d'arribar-les a les respectives seccions que les han de discutir. Fins al dia 18 podran estar presentats tots els mocions.

— Anem a la cursa! Vint al Congrés d'ESTAT CATALA!

la seva representació, han d'estar, com a mínim, una vegada presentats.

Per últim, el manifestar-se al Congrés per tal de rebre la joventut de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el més important, perquè és el més important que s'hagi de demostrar que els joves són capaços de dirigir-se a la joventut.

ESTAT CATALA és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

L'ORDRE PÚBLIC

Se'n parla molt que l'Ordre Públic s'hauria de restaurar a Catalunya el dia 15. Naturalment, en aquest cas, no es pot parlar de restaurar, sinó de crear l'Ordre Públic.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

El Congrés Nacional de la Joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

15 de maig de 1936

Portada d'Ara!! anunciant el Congrés Nacional de les JEREC.

AHCB-H

DIGNITAT...

Un bon dia tenim que s'ha d'instaurar la dignitat de la joventut d'Esquerra Estat Català.

Instaurar la dignitat de la joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

Instaurar la dignitat de la joventut d'Esquerra Estat Català, és el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya. És el primer dels seus joves a dirigir-se a Catalunya.

cercava, pertot arreu, reconfortants espirituals per no defallir; prou pensava en tot lo estimat: Pàtria, Mare, família, amics, però la força espiritual que aquests records li donaven per un costat, per l'altre li feien arrelar més fort les ganes de viure per tornar a gaudir de l'ambient de tot això tan sagrat i volgut.

Recloure'm dins la meva consciència, no en sabia encara. Aquesta, era llavors que començava a desvetllar-se; mai havia tingut necessitat de lluitar com sofrir i encara estava adormida. No coneixia encara l'existència de la pròpia consciència perquè encara subsistia tot el pòsit religiós de la meva infantesa. Fou dins aquest pòsit de sentiments religiosos que el meu esperit cercà fortitud: silenciosament resava i encomanava el que creia la meva ànima, al totpoderós del més enllà. La lluita interna no s'acabava perquè era un consol aquesta idea, però no acabava de tranquil·litzar-me; hi havia massa dubtes en tot i en aquells moments és quan es començà a entaular batalla entre la meva dèbil consciència i les creences religioses que quedaven dintre meu.

Sortosament, la nit que varen treure'm del calabós, poques coses tenia a dir a la policia que aquesta no sabés. Sabien, els que m'interrogaven, millor que jo com havia anat tot allò del complot, i l'endemà em portaren a l'edifici de Jefatura Superior, que llavors estava al passeig d'Isabel II. En aquell local vaig trobar-m'hi amb tots els companys. El primer que em presentaren fou el malaguanyat Compte, lligat de cap a peus i el cos masegat per les garrotades. Tots els altres estaven bastant macats de les pallisses. L'esperit col·lectiu que per breus moments de soletat havia decaigut, ara, en veure'ns i sentir-nos mútuament, es redreçava i d'aquells cossos nafrats pels turments i amenaçats de mort sortien triomfals les notes del nostre himne nacional. Feia goig de veure la fe amb què de les respectives cel·les sortien vibrants les estrofes dels *Segadors*, *La Santa Espina* i altres cançons patriòtiques; res hi podien els renys i garrotades dels nostres carcellers: el record de Catalunya omplia el nostre esperit.

Dos dies més em tingueren als calabossos de Jefatura Superior, al cap dels quals em portaren, com a tots els altres, incomunicat a la presó Model.

Són comptadíssims els catalans que avui no coneixen la presó de Barcelona; els uns per haver-hi estat, els altres per haver-hi anat a visitar els primers; i els altres per referència. A nosaltres ens portaren al departament que en deien de polítics i que en realitat, llavors, servia per tenir-hi els incomunicats de tot gènere. Estar incomunicat per primera vegada causa estralls en l'esperit de qui sofreix aquest turment. Si a l'angoixa produïda pel fet que a un hom el porten en aquests llocs, hi afegim el turment de no saber res de res ni de ningú, i amb aquest esperit ple de turments i dubtes us deixen dies i més dies tot sol per pensar i endinsar-vos cada dia més en aquelles cabòries que no us deixen ni un moment tranquil, acabeu per tornar-vos mig neurastènic o un perfecte brètol.

La nostra incomunicació durà 25 dies. 25 dies que un hom passa comptant i recomptant les hores, minuts i fins segons. Com acudeixen a la pensa totes les imatges estimades! Un hom, en aquestes condicions, recorda els detalls més insignificants de la seva vida, amb quina fruïció els repassa!... Ell prou voldria tancar i barrar les portes a tot el present, per viure només dels records del passat, però la veu monòtona, com un rellotge trist de la realitat, del centinella cridant l'alerta, o l'ull d'un escarceller que t'espia pel foradet de la porta, et porten aquell present anguniós i prenyat de mals averanys.

Com que tot arriba, també arribà el dia que ens aixecaren la incomunicació. Quins moments, aquells en què tornàvem a poder-nos abraçar i parlar...! L'alegria és d'aquelles que un hom no pot aguantar; se sent feliç i content i, per uns moments, oblida tot el passat i on es troba. Rèiem, com idiotitzats, perquè no sabíem ni podíem expressar d'altra manera el nostre estat.

La quarta galeria de la Model, on ens repartiren, era on estaven tots els presos anomenats polítics o socials. Ben bé hi havia uns 150 presos: sindicalistes, anarquistes, comunistes, i nosaltres. La convivència amb tota aquella gent serví per fer-nos vibrar fibres espirituals, adormides fins aquells moments. Les discussions polítiques, socials i religioses eren a cada moment. El problema de Catalunya no era sentit ni comprès per cap d'aquells grups; n'hi havia alguns que individualment feien veure que compartien els nostres ideals.

Dic que ho feien veure perquè jo sempre vaig tindre la convicció que no els sentien i l'únic que buscaben amb el seu apropament, era algun fi personal i no gaire enlairat. El temps no va trigar pas massa a evidenciar-me aquests dubtes: dos dels que més es feren l'amic foren posats en llibertat, i poc temps després morts pels seus companys per confidents de la policia.

Teòricament, els més simpàtics eren els anarquistes. Pocs esperits rebels existeixen que el comunisme llibertari, quan el senten exposar per primera vegada, no se'ls emporti per aquelles regions belles, somniadores i utòpiques. Llàstima que els seus defensors fossin, personalment, tan diferents de com ha d'ésser precisament un anarquista. La majoria estaven acusats d'atracadors vulgars i la petita minoria que efectivament era idealista, eren xicots fanàtics que no havien, ni volien, sentit a parlar d'altra cosa; els seus ulls d'illuminsats feien parella amb la seva autèntica resignació i pobresa d'esperit; gairebé tots arrossegaven vida de naturista; algun d'ells secs com una canya, et feien l'efecte de trobar-te davant uns homes que tant haurien pogut ésser d'aquells missioners heroics que anaven a les terres inhospitalàries d'Amèrica amb el perill d'agafar tota mena de malalties o ésser sacrificats pels salvatges habitants, per amor a aquella religió que diu: estimaràs el proïsme com a tu mateix, com havien d'ésser apòstols d'aquella altra que es fonamenta en la utòpica base de l'ésser humà perfecte.

En els primers temps, aquestes vacil·lacions i lluites del nostre sentiment ens distreien les hores feixugues i monòtones d'empresonats. Les petites privacions materials també són un sedant per a l'esperit engabiat que frisa per alliberar-se: els petits problemes del llit dur i bonyegut; el del menjar mig putrefacte; aquells animalets, que tant abunden en aquella casa, i no et deixen estar tranquil... Tot són molèsties que et distreuen del mal pitjor.

No trigà gaires dies, però, que tot ens era quasi familiar: companys de galeria, llit incòmode, mal menjar i fins aquelles bestioletes, que ja no miràvem amb tanta repugnància. És llavors que un hom no pot treure ni un moment de la seva pensa el veritable problema: la llibertat perduda. Com es recorden les coses del carrer! Hora per hora es va seguint el transcurs del dia,

pensant: ara estaria amb tal amic o tal altre en aquest o aquell lloc; en aquestes hores estaria darrere el tauler de la farmàcia i potser vindria a comprar aquella veïneteta tan simpàtica; ara és l'hora de dinar i seuria a taula amb els pares i germans... i així va recorrent, amb una feixuga lentitud, totes les hores del dia, pensant què faria si fos lliure.

Aquest pensament, que és el turment constant del pres, difícilment pot apartar-se'l de la seva imaginació. Arriba a fer-se la seva obsessió i les nits d'insomni vant succeint-se... En recordo una que vaig témer embogir: era una nit d'estiu i en una barriada dels volts de la presó celebraben la festa del barri. Molt a prop de la muralla on donava la finestra de la meua cel·la, potser una travessia només, hi feien el ball de carrer. La música arribava a les meves oïdes, barrejada amb els crits i rialles del jovent; jo imaginava que tots tenien la meua edat aproximada, que es divertien sense pensar que allí molt a prop seu hi havia un munt de fosses on hi estaven enterrats uns homes curulls de vitalitat... Aquella música barrejada amb rialles juvenils i femenines, com m'exasperava i m'esperonava els desitjos de tornar a la vida! Aquella nit vaig passar hores i hores enfilat a la reixa i amb les mans crispades als barrots, esperant el miracle que un d'ells es tornés fonedís o cedís a la pressió dels meus braços per llançar-me al carrer, encara que fos al preu de la mateixa vida.

La idea de fer-me escàpol no tardà a apoderar-se de mi. Ideava les fugides més inversemblants; estava decidit a provar sort encara que només hi hagués un u per cent de probabilitats d'èxit. Si en teoria ja resultaven més que difícils, a la pràctica eren del tot irrealitzables. No defallia, però, en el meu intent; l'únic que vaig variar de normes. L'experiència m'estava ensenyant que una fugida era quelcom molt seriós i difícil, cosa que equivalia a dir que s'havia de preparar molt bé, amb temps i puntualitzar els més petits detalls.

En aquells temps, jo havia fet amistat amb un exsindicalista, llavors comunista, dels més decidits; seguerament l'home més d'acció que quedava dels antics grups sindicalistes. No tardàrem a adonar-nos, mútuament, dels desitjos que un i altre teníem; en vàrem parlar llargament i decidírem fugar-nos junts.

A tots els processats per l'afer de Garraf ens portaren a la part de l'edifici anomenada correccional. En aquell racó de presó fèiem la nostra vida aïllats dels altres presos. Teníem un xic de contacte amb els comunistes, que ocupaven l'altre costat del correccional, i en els moments que podíem veure'ns amb ells, era quan el meu amic i jo planejàvem la fugida. Per la seva banda em digué que amb ell també vindria un altre company destacat del seu partit i jo, per la meua, li vaig dir que havia convidat el company Compte i que havia acceptat. Així doncs, la fugida la faríem tots quatre.

Un amic meu, del carrer, va enviar una caixeta de fusta molt ben preparada, plena de fruita i tabac, a en David Rey; aquest podia rebre-ho tot amb menys perill perquè, com que només era pres governatiu, els carcellers no hi paraven tant de compte com amb nosaltres. La caixeta aquella contenia un doble fons on hi anaven incrustades unes quantes serres. Aquestes serres havien de servir per serrar la reixa d'una finestra que hi havia en un vàter del pis de sobre del que estàvem nosaltres, i que no hi havia vigilància perquè en aquell pis no hi havia cap pres.

La reixa aquella l'anava serrant l'amic Talens durant els moments que podia escapolar-se, sense ésser vist, al pis de sobre. Al mateix temps, ell també, es cuidava de fer una clau per obrir les portes de les nostres cel·les, amb un motllo que vaig fer jo, un dia que distretament l'ordenança xerrava amb en Compte, amb una pastilla de sabó.

Al cap d'una setmana la clau era feta i obria perfectament totes les nostres portes; la reixa ja estava bastant serrada, quedava només mitja hora de feina, que la faríem el moment abans de marxar perquè la reixa no podia romandre ni un dia serrada del tot. Només faltava escollir la nit que ho havíem de fer i donar les instruccions concretes als que ens havien d'ajudar del carrer.

Nosaltres necessitàvem que al moment precís, vingués alguna persona del carrer i des d'uns hortets que hi havia a l'indret de la reixa per on havíem de sortir, esperés el moment en què li tiréssim nosaltres el cap d'un cordill per lligar-hi, ell, una llarga i grossa corda pintada de negre. Nosaltres tornàriem a estirar el cor-

dill i així arribaria a les nostres mans un cap de la corda que portaria aquella persona del carrer. Ella es quedaria l'altre cap per mantindre-la tibant mentre nosaltres ens despenàvem, ja que l'alçada de la finestra per on sortiríem tenia uns 14 metres, i a més a més havíem de passar per sobre la muralla que estava uns quatre metres separada de la paret. Aquest era el treball que havia d'executar la persona que ens ajudés, a part de portar quatre armes per poder-nos defensar dels possibles atacs dels centinelles i guàrdies que hi pogués haver per aquells contorns.

El designat per buscar aquesta persona i instruir-la de tot el que havia de fer, era jo.

En aquell temps, els presos que no estàvem a preferència teníem dret a comunicar o rebre visites quatre vegades a la setmana: dilluns, dimecres, divendres i diumenges. Totes les comunicacions, excepte les del diumenge, jo les tenia amb la meua mare; alguns dies venia acompanyada per les germanes o algun amic; això, però, succeia poc; el més corrent era que vingués sola. Això tenia l'avantatge que ningú pensaria res de mal en aquestes visites de mare i fill i així podíem parlar amb tota tranquil·litat. L'encàrrec d'enviar la caixeta fou fet a ella, i cada dia li explicava com anaven els projectes. Ella patia pensant que ens podien descobrir o fracassésim, però callava perquè comprenia que el seu fill necessitava la llibertat per ésser feliç.

Quan ja tinguérem feta la clau i mig serrada la reixa, va ésser el moment de donar-li les últimes instruccions: que digués al meu germà, perquè a la vegada ho comunicués a un determinat company, que comprés una corda d'uns 20 metres de llargada i prou gruixuda per resistir el pes de tres homes, i que la pintés de negre; al mateix temps que es procurés quatre pistoles i que ho tingués preparat perquè la primera nit de lluna nova (no recordo quin dia era) o la primera nit que plugués, comptant des de l'endemà, ho havia de portar tot al lloc indicat i esperar-se ell personalment fins que nosaltres li tiréssim el cordill.

El treball de la persona del carrer era tan exposat com el nostre mateix. En aquell temps eren molt vigilats els volts de la presó; d'altra banda, si els centinelles s'adonaven de la fugida, dispararien sobre tots i en

Barcelona, 25 de desembre de 1936

Anna Badia i Capell i Joan Cornudella i Barberà, aleshores secretari general d'Estat Català, amb el seu secretari i escorta Josep Munté i Rodríguez al darrere, davant la tomba dels germans Badia, arran de l'ofrena floral pel tercer aniversari de la mort del president Macià.

FCC

aquest perill, que era el més greu, igual hi estava exposat ell que nosaltres.

La persona que fes això no podia ésser el meu germà, com en un principi havíem pensat, perquè, encara que tot ens sortís bé, seria descobert l'endemà.

Quan vaig acabar d'exposar-ho tot a la Mare, aquesta es quedà un ratet pensant i per fi va dir-me amb la naturalitat que dóna l'estoïcisme per amor: «No, fill meu, no ho diré a ningú perquè això és molt seriós i els companys podrien fallar o no recordar-se'n; d'altra banda, un home jove i amb un gros envoltori, de nit i als volts de la presó, cridaria l'atenció i es descobriria tot; en canvi, d'una dona no en faran cabal i no se'm veurà res perquè ho portaré tot sota les faldilles, i així podreu estar ben tranquils que no hi mancaré»... Oh, Mare! Quan recordo la senzillesa i la naturalitat amb què ella s'oferia, i exigia, prendre una part tan activa en aquella perillosa acció, no puc sinó recordar amb cert menyspreu tot allò que jo he fet en la meua vida de lluita. Aquella lliçó de sacrifici i modèstia, no l'he oblidat ni l'oblidaré ja mai: el que no he pogut fer, ni faré, és igualar-la. Mai us n'he parlat, Mare meua, però és ben cert que ho he recordat constantment i al fons del meu cor hi ha un pòsit d'agraïment i admiració que en els moments que el meu esperit vacil·la, no he de fer altra cosa que recórrer a aquest pòsit per ésser un digne fill d'aquesta heroica i amantíssima Mare.

En el transcurs de la meua existència, he sentit a parlar moltes vegades del que és valor; l'he sentit definir de moltes maneres: hi ha qui creu que és una qualitat personalíssima i innata de certs individus; uns altres creuen que consisteix en tindre més o menys aferrat l'instint de conservació; altres diuen que depèn de saber dominar-se l'instint contrari: la por, i així per l'estil fins aquells que creuen que el valor és una mena d'embriaguesa. Jo en tinc un concepte molt més elevat, del valor, i potser aquesta és la causa de la meua profunda admiració per totes aquelles persones que posseeixen aquesta qualitat, per mi, una de les més belles que pot tindre tot ésser humà. Jo crec que valor és el resum de totes les virtuts i bons sentiments que pot tindre un hom, i en especial, la dignitat i amor. No pot ésser valent (en el bon sentit), ni farà mai cap cosa heroica, qui no sent un Ideal o estima el proïsme. No pot tindre va-

lor personal, qui està mancat de dignitat. I, per contra: un hom que sàpiga estimar, farà tota mena de sacrificis i heroïcitats per tot allò estimat; i tindrà un valor personal il·limitat, qui il·limitat tingui de sensibilitzat el sentit de dignitat. El valor és l'expressió del sacrifici.

No he cregut mai i sempre he mirat amb desconfiança tots aquells que amb un cert to de superioritat i amb aire de prohoms, diuen: «Jo sóc un gran idealista, un apòstol d'aquest o d'aquell Ideal, però no sóc home d'acció». No crec en la seva sinceritat; no són convençuts; no senten l'Ideal perquè no l'estimen prou per sacrificar-se per ell. Convinceu una mare que només estimi els seus fills d'una manera teòrica; ai de qui els toqui...! Sabrà morir i matar, si cal, per defensar-los.

Algú podrà contradir-me dient que hi ha esperits selectes incapaços de fer mal a ningú, i molt menys matar, encara que sigui per defensar la seva pròpia vida o allò que més estimen. No crec en l'existència d'aquests éssers, si no és que es tracta d'algun anormal. No hi puc creure per diverses raons: tinc l'exemple més alt: la meua Mare és una d'aquelles santes dones que viuen només per estimar els seus; la primera vegada que veié una pistola sota el matalàs del meu llit, tingué un ensurt, que per poc menys perd el coneixement; quan sabé, però, que el seu fill necessitava aquella eina per defensar la pròpia vida, era ella que la cuidava amb tota simpatia i estava sempre atenta que mai la descuidés. Creure en l'existència d'aquells éssers, seria negar una sensibilitat als que són més purs i espirituals: les mares.

Un altre motiu pel qual no crec en aquestes persones, que moltes vegades volen amagar la seva covardia o manca de conviccions, sota el nom d'intel·lectuals —com si una cosa fos incompatible amb l'altra!—, és perquè quan es lluita per un Ideal, tot es supedita a aquest; l'enemic humà deixa d'existir per convertir-se en factor cosa enemiga. No existeix la mort de res ni de ningú; tan sols la vida i consecució de la idea sentida.

Quan poques hores després de parlar amb la meua Mare, quedava descomptada tota possibilitat de portar a cap aquella fugida, quasi en vaig tindre una alegria. M'esgarriava tant el pensar que Ella corrés algun risc!

Aquella mateixa tarda ens canviaven d'allotjament i tots els catalanistes érem repartits i separats per les diferents galeries de la presó. Alguns, pocs, comunistes, entre ells en Talens, també els treien de Correccional i els portaven a les cel·les de galeries. En Compte i jo vàrem anar a parar a la primera. En Talens a la quarta.

Què havia succeït per prendre aquesta determinació tan ràpida com inesperada?... Durant els primers moments creiérem en alguna indiscreció per part d'algú de nosaltres. Potser m'havia escoltat algú. Potser varen sospitar en veure'm parlar amb en Talens. Potser... No ens acabàvem d'explicar ço que havia motivat aquell trasllat, ja que si els carcellers haguessin sapigut alguna cosa, és segur que hauríem anat a parar als calabossos de càstig.

Fou al cap de bastants dies que vàrem saber la causa: un dels caps comunistes, que estava assabentat dels nostres projectes i que no els compartia per creure ell —així ho havia expressat— que els presos fan més prosèlits tancats que en llibertat, advertí al director de l'establiment que a Correccional podria passar quelcom greu, sense, però, concretar de què es tractava ni quines persones hi intervindrien. És per això que no pogueren castigar a ningú. Aquell líder comunista era un exoficial de l'exèrcit i, amb satisfacció, vaig saber uns mesos després que havia deixat el comunisme per convertir-se en furibund catòlic.

La nostra vida en aquella nova galeria era la mateixa d'abans. Fa el mateix efecte com qui es trasllada a viure a un altre carrer del mateix poble, els veïns són uns altres però amb el mateix tarannà dels que heu deixat.

Moltes foren les fugides que el company Compte i jo projectàrem; totes, però, fracassaven abans d'arribar el moment decisiu. Ens quedava sempre la il·lusió que algun dia n'encertàriem alguna.

Els dies i mesos passaven amb una lentitud i monotonia aclaparadores. En aquell temps esperàvem que es celebrés el consell de guerra que ens havia de [il·legible]. Era l'escletxa de sol en aquelles tenebres d'insomni; l'oasi en aquell desert d'avorriment. L'esperàvem amb la il·lusió que un pare espera que li comuniquin si és nen o nena... No importava que aquest fet ens hagués d'empitjorar més encara la nostra situació; ni hi pen-

sàvem en la sentència, la dàvem ja per descomptada. El que em constava era que per unes hores i uns dies, trencaríem aquella monotonia que ens tenia atuits.

Com que tot arriba, també arribà el dia en què nosaltres ens posàrem els millors drapets que els nostres familiars guardaven de quan gaudíem de la mai prou lloada llibertat, i ens presentàrem davant d'uns homes que, amb cara ferrenya, esperons i uniforme, feien veure que anaven a jutjar aquell famós procés. Ells, els pobres, prou adoptaven posats autoritaris i fins feien veure, en alguns moments, que rumiaven i es capficaven per no dictaminar en fals o en contra de la seva consciència; potser, fins i tot, durant el transcurs d'aquell llarg consell, per breus instants, oblidaren que eren uns senzills mandataris de les ordres que havien rebut en aquell edifici del passeig de Colom on imperava com a virrei de Catalunya aquell general que es diu Barrera. És clar que a l'hora de dictaminar es sentiren bons i disciplinats militars, acatant les ordres imperatives que ja tenien.

De tots aquells enfarfegats i patrioters discursos, on es tractava de demostrar que nosaltres érem «*unos hijos espúreos de la madre patria España...*», només vàrem poder-ne treure en clar que ens condemnaven a una pila d'anys de presó. Tal com esperàvem, però, per nosaltres, aquells dos dies que durà la farsa, fou la Festa Major de l'època d'empresonament a la Model: durant aquells dos dies poguérem veure, sense reixes i filferros pel mig, cares amigues que amb l'expressió que feien ens donaven nou valor per seguir lluitant per lo nostre, poguérem també, per primera vegada durant els 14 mesos que portàvem d'empresonats, abraçar els familiars i éssers volguts. Quina satisfacció més plena era aquella de poder estrènyer entre els braços la Mare i germans...! Recordo la cara radiant d'embaït que feia el company Civit, perquè havia pogut besar la seva promesa... Que li importaven a ell deu o vint anys més o menys de presiri si havia pogut tastar l'incomparable fruit dels llavis de la seva estimada...! Tot tornant-nos-en a les solitàries i tristes cel·les ens deia que aquella nit no menjaria per por de perdre l'excels gust que li havia quedat... Quina nit més dolça aquella en què podíem somniar, sentint encara l'escalf dels éssers estimats!

Per si no era prou tota aquesta festassa, encara la poguérem arrodonir amb l'enrabiada que vàrem fer prendre a aquells homes d'uniforme, quan vàrem entrar a la sala, uns amb un clavell i els altres amb un bri de ginesta a la solapa, col·locats de forma que fèiem la nostra bandera. Quina manera de cridar i gesticular que feren quan se n'adonaren!... Fins n'hi hagué alguns que es tragueren el sabre... i que feliços quedàvem nosaltres en veure que encara podíem fer quelcom en pro de Catalunya!

Aquest fou el resum de tota aquella comèdia: enrabiada dels uniformes amb esperons; grans alegries dels acusats i set patriotes catalans condemnats a una pila d'anys de presiri.

(6 de juny de 1935)

També foren del tot estèrils els desesperats esforços que férem, en tots els quatre mesos que encara ens tingueren a la presó de Barcelona, per fer-nos escàpols. Els carcellers s'ho temien i redoblaren la vigilància i precaucions. Ens tornaren a juntar a tots, aquesta vegada en la segona galeria, i aïllats de tots els altres presos, posant-nos guàrdia de nit i dia. Fou en aquestes condicions que perdérem tota fe de reeixir en els nostres propòsits, quedant-nos tan sols la il·lusió de poder-los portar a cap en els nous establiments on ens portessin a complir la condemna.

Un matí, era molt d'hora encara, ens despertaren amb l'ordre que arregléssim ràpidament les nostres coses puix que anàvem de conducció. La conducció era al nou lloc on havíem de complir condemna. Foren inútils totes les preguntes que férem per saber on ens portarien; tan sols ens poguérem assabentar que havíem d'agafar el correu Barcelona-Madrid i que surt de 8 a 9 del matí, de Barcelona.

Per mitjà d'un vailet vaig poder dir a la família que dintre de pocs moments seria a l'estació de Sants per emprendre aquell viatge que ningú sabia quant duraria.

En aquesta expedició hi anàvem quatre dels condemnats pels fets de Garraf. Abans de sortir de la Model ens lligaren de dos en dos i molt ben acompanyats

-dic ben acompanyats perquè eren bastants- per guardiacivils, ens portaren a l'estació abans esmentada.

Ens hi portaren a peu i això fou una gran alegria per a nosaltres. Amb quin delit esguardàvem tot allò que la vista abastava! Que bell que ho vèiem tot! El pit se'ns inflava només de pensar que trepitjàvem la terra on passaven ben lliures els altres mortals. La poca gent que es creuaven amb nosaltres ens miraven amb una barreja de curiositat, simpatia i llàstima. Alguns perdien aquests últims sentiments per nosaltres, quan s'adonaven de la cara de satisfets i contents que fèiem; era l'orgull més gran que podíem sentir el mostrar-nos lligats entre civils i camí de presiri per haver intentat deslliurar la nostra Pàtria. Això darrer no ho podien comprendre els vianants, ja que ignoraven qui érem, i traduïen aquesta tranquil·litat i satisfacció nostra, nascuda de la tranquil·litat de consciència, per la despreocupació que dóna tota habitud; es creien que aquells quatre idealistes eren vulgars i professionals delinqüents. Si haguéssim obeït el desig del nostre instint, ens hauríem posat a cridar a tots aquells que passaven a prop nostre: «no som el que us creieu; som uns patriotes que per voler la llibertat del vostre poble ens porten d'aquesta manera. Si fem aquesta cara de satisfets és perquè no podem estar ja més orgullosos de sofrir tots aquests martiris i vexacions per Catalunya. Salut; ja tornarem i sense haver claudicat en res». Tot això i moltes més coses hauríem cridat a tota la gent que passava, si no hagués sigut que no ens hi atrevíem ni ens ho haurien permès els nostres conductors.

A l'estació ja m'esperaven les meves germanes i el germà. Elles, les pobretes, miraven aquell quadre amb màxim d'astorament i llàstima; no cabia a la seva imaginació que el seu germà fos tan perillós o dolent com per veure'l d'aquella manera. Com sofrien elles... i com em feien sofrir a mi! El germà ja era altra cosa; ell també sentia una part d'aquell orgull que tan plens n'estàvem nosaltres. Tot el que era llàgrimes en les germanes, eren paraules encoratjadores del germà. L'escena, amb tot, era tristíssima per a mi. Quant tardava en vindre aquell tren! Sort que els pares no havien vingut. El pare era massa feble per a aquestes emocions i prefe-

ria amagar les seves llàgrimes i la Mare fou la primera vegada que no tingué prou coratge per venir-me a abraçar. La Mare heroica, aquell dia, dubtà del seu gran tremp; era massa fort acomiadar el fill que el porten, lligat entre guàrdies, a un presiri llunyà sense saber quan tornarà, ni si en tornarà. Digué als germans que vinguessin i ella es quedà amb el pare per plorar junts i consolar-se mútuament. Ella sacrificava el goig d'abraçar el seu fill, per no apenar-me amb les llàgrimes que no hauria pogut contenir.

En un departament de tercera, no hi ha quarta, ens inquibiren als quatre amb companyia de dos guàrdies i... a Alcalà d'Henares falta gent. El nostre bon humor, propi de tots els xicots de 18 a 25 anys, anà en augment així que poguérem estendre la vista pels camps catalans. Quina diferència entre allò que vèiem aleshores i el que acabàvem de deixar! (8 de juny de 1935)

El viatge era esplèndid: fumàvem, parlàvem, fèiem barrila i no teníem prou ulls per mirar tot el que anava passant. Fins conversàvem amb alguns viatgers i, no cal dir-ho, als pocs minuts d'estar el tren en marxa ja sabia tothom que viatjava en aquell tren, que aquells quatre joves que portaven lligats eren uns presos polítics i condemnats pel complot de Garraf; això feia que ens sentíssim com protegits per les mirades de tots els passatgers.

A Reus férem la primera parada i es rellevaren els guàrdies; els substituï una parella de valencians. Com que ja era hora de dinar i amb les mans lligades no podíem fer-ho, canviaren les lligadures per posar-nos-les a les cames. D'aquesta manera ja anàvem més còmodes i la nostra contentació encara augmentà. Fins quasi [esborrat] als dos guàrdies. Estàvem ja mig cansats de cantar i dir acudits quan decidírem fer algun joc per matar aquelles hores de tren; no portàvem cartes ni res que ens ajudés a passar l'estona, discutíem què podíem fer, quan jo vaig tindre una idea lluminosa: podíem jugar a lladres i civils, però com que ja feia molt temps que nosaltres fèiem de lladres i ells dos de civils, podíem canviar els papers i el divertiment seria més gran i nou... La llàstima fou que aquesta gran idea meva, que tant entusiasma els meus companys, no la compartiren els dos guàrdies i haguérem de continuar fent de lladres.

Poc abans de sortir del territori català, en un poblet pujà al nostre compartiment una pageseta ben bonica. Com que anàvem lligats pels peus, ella no se n'adonà i per això es quedà al nostre compartiment. Va ésser al cap d'una bona estona que s'hi fixà i, la pobra noia, des d'aquell moment ja no ens mirà si no era per fer-ho despectivament o amb cert fàstic. Com que ja érem al llinar de la nostra Pàtria, ens posàrem a cantar *L'emigrant*. Les notes sortien totes desiguals i quasi mai anàvem d'acord, però tot el que hi mancava d'art musical, hi era de sentiment; és *L'emigrant* més trist i sentit que he cantat en la meva vida. La noia aquella baixà al poblet següent, el darrer de Catalunya, i potser per l'efecte que li féu la nostra cançó en anar-se'n ens digué: «Adéu-siau, vaja». I aquell adéu-siau amb el seu vaja de caritat foren les últimes paraules que ens digueren en sortir de la nostra Pàtria... Les agraiem.

L'entrada a terres espanyoles no trigà pas massa a fer-nos sentir aquella aridesa i aspritud que tenen alguns camps d'Aragó i la quasi totalitat de Castella. Hom diria que els indígenes han heretat el caràcter de la terra que els ha vist néixer. Altius i durs amb els vençuts o que ells creuen inferiors, com ho són aquells castells centenaris amb les terres ermes que els envolten; i coquins i baixos amb els que es figuren que els són superiors, com ho són aquells mateixos camps en relació als seus castells o cases senyorials.

A Saragossa varen substituir la parella de guàrdies valencians per uns altres dos de castellans jovenets amb un caporal gros i feixuc com una roca. Aquest darrer, des del primer moment, demostrà l'odi que ens portava: ens lligà de mans i peus i de forma que, al cap de pocs moments, ja es començaven a inflar les nostres extremitats per manca de circulació de sang. No en tingué prou amb això, que ens prohibí parlar, fins entre nosaltres mateixos. Les 12 hores que trigàrem a arribar a lloc foren un vertader calvari: incòmodes en aquells bancs de fusta i sense poder ni intentar dormir perquè les punxades que sentíem als braços i cames, produïdes per les fortíssimes lligadures, es cuidaven prou de no distreure'ns ni un moment. No fèiem sinó entrar en aquelles inhospitalàries terres i ja sentíem enyorança fins de la mateixa presó que acabàvem de deixar. Involuntàriament ens vingué a la pensa i els

nostres llavis ho pronunciaren, aquell vers del nostre Maragall: «Oh Castella castellana, si la terra Catalana no t'hagués conegut mai!».

En baixar del tren amb prou feines podíem caminar. Masegats per aquelles 24 hores d'encaixonament, amb els peus inflats i martiritzats per les cadenes de la guàrdia civil, jo crec que encara podíem caminar perquè ens feien d'esperó aquelles pedres punxegudes i esmolades que fan d'empedrat en el meu poble de mal record i també el pensar que la jornada tot just començava.

(10 de juny de 1935)

Alcalà d'Henares sembla fet expressament perquè hi hagi presons o llocs de penitència. Hom diria que els primers habitants d'aquell poble foren alguns criminals que anaren allí a purgar llurs malifetes, o algun fanàtic religiós que hi anà a martiritzar el seu cos per treure's els mals instints o amb l'egoisme de guanyar l'eterna glòria celestial, i que els primers edificis foren els presidis, de dones i d'homes, per anar construint tota la resta a semblança d'aquells. Tot és rònec i feixuc; si jo hagués de pintar una natura morta, pintaria un carrer d'Alcalà d'Henares i, encara millor, tot el poble amb habitants inclosos. Els carrers són bonyeguts, com les seves ametlles garapinyades, solitaris i tristos, com els calabossos dels seus presiris, i els pocs vianants que s'hi veuen semblen éssers humans dissecats, que han sortit d'alguna necròpolis prehistòrica per espantar la gent, tal com són la majoria dels presidiaris quan porten molts anys tancats. Només discrepa d'aquell silenci mortuori, el compassat i menys fatídic soroll que produeix de tant en tant la bota fèrrada d'algun militar al xocar amb les punxegudes pedres que trepitja.

Sembla estrany que d'un poble com aquell n'hagi pogut sortir un geni com Cervantes. Només es pot comprendre aquest fenomen per mitjà de les teories del professor alemany W. J. Ruttmann, segons les quals quan unes quantes generacions no gasten fòsfor, o van acumulant disposicions, aquestes es van agrupant fins que es descarreguen en algun descendent en forma de geni o talent. Si aquesta teoria és

certa, no té res d'estrany que de totes aquelles generacions momificades en sortís un geni, ja que poden tindre quantitats il·limitades de fòsfor i condicions acumulades perquè no en gasten en res.

Al presiri ja ens esperaven de feia uns dies. A l'igual dels grans hotels que reserven determinades habitacions per als hostes de categoria, allí també ens tenien preparades les quatre cel·les més confortables, millor encara, les quatre cel·les més hospitalàries, ja que eren les que complien més condicions de seguretat. La nostra arribada causà un veritable rebombori: Ja són aquí!... Ja són aquí!... i els empleats fins s'atropellaven per tindre l'honor d'ésser, cada un d'ells, el primer d'haver fet els corresponents compliments a aquells quatre terribles catalanistes regicides. Tots s'esforçaven per veure qui d'ells podia mortificar-nos més amb preguntes vexatòries i ordres despectives. Procuraven també veure fins on arribava la nostra ferocitat, per poder actuar després en conseqüència. Aquest examen no els degué deixar molt satisfets perquè aquell dia no s'atreviren ni a pegar-nos, costum que practicaven amb tots els xicots que tenien la dissort d'estatjar-se en aquell hotel tan poc recomanable, i si eren polítics o socials, millor. Després de fer-nos les 10.000 preguntes, la que no indiscreta, mortificant, ens feren mig despullar per escorcollar-nos i, descalços com anàvem, ens ordenaren militarment que esperéssim *cuadrados*, un a cada pilar del pati cel·lular, fins a nova ordre. Descalços damunt les glaçades lloses d'aquell pati i quadrats militarment, encara crec que hi estaria si al cap d'una mitja hora, que ja començàvem a evidenciar el fred en forma d'esternuts, no ens haguéssim decidit a calçar-nos sense demanar permís als nostres superiors. Al cap de mitja hora més ens tancaren a les nostres respectives i confortables habitacions; a més a més d'una pesant màrfega de palla hi havia una manta, una palangana, un forat en un racó, per fer certes necessitats, un cantiret d'aigua i un cartellet amb instruccions draconianes. Aquest era el mobiliari del nou estatge. També ens donaren el nostre vestit de presidiari, que no és fet a mida precisament. Era gruixut i pesat com si fos teixit amb filferro, sense cap butxaca, i només de bellugar-lo, despenia una quantitat tan gran de borrissol, que et recordava un d'aquells

dies de tardor, quan fa una mica de vent, i les nostres Rambles semblen encatifades de tantes fulles seques que van rodolant enjugassades pel paviment del primer passeig barceloní.

Començàvem el període d'observació. Quan s'ingressa en aquell establiment ets sotmès a observació, i això consisteix a tindre l'individu un cert temps, varia entre un i tres mesos, tancat a la cel·la, incomunicat, sense poder fumar, havent de menjar solament el «ranxo», i només li permeten escriure una carta cada quinze dies als seus familiars i sortir a passeig mitja hora diària, que consisteix a donar voltes per un pati quadrat, en companyia dels altres «observats», un darrere l'altre a quatre metres de distància i sense poder ni girar el cap; no cal dir que està totalment prohibit parlar. Mentre els presos donen voltes pel pati i a pas militar, un escarceller s'està de guàrdia al mig de pati per vigilar si algú gira el cap vers algun costat o intenta dir quelcom al que va davant seu; llavors se'l suspèn de passeig i, regularment, se li pega una bona pallissa.

(11 de juny de 1935)

Els escarcellers volen justificar aquest règim criminal d'observació dient que és un sistema pedagògic molt humà. Es tracta de fer sentir al presumpte contraventor de la disciplina interior de la casa, tot el pes del càstig que li tocara en cas d'un mancamenent a les lleis interiors. El període d'observació no es distingeix d'un càstig corrent. Recordo que un dia, en una discussió amb un escarceller, jo li deia que aquest sistema pedagògic encara el podien reformar millor: li aconsellava que ens anessin matant així que ingresséssim, ja que, a l'ensem que serviria per castigar-nos per si mai fèiem un mancamenent que mereixés la pena de mort, serviria per assegurar-se ells que mai més faríem la més lleu indisciplina.

El cert és que aconseguixen els seus resultats: quan un hom surt del període només predomina en ell un instint: la por. És un ésser mecanitzat pel terror. És un animalet fictici que a cada moment espera rebre alguna garrotada i fa tots els possibles per esquivar-la. És per això que un percentatge elevadíssim són confidents de l'autoritat en detriment dels propis

companys i capaços de fer totes les vileses. Els escarcellers aconseguixen una de les primeres coses que diuen a l'entrar: *«lo que tengas de hombre, lo has dejado en la calle»*.

El quadre d'aquell pati quadrat, emmarcat per les cel·les, és esgarriat. Els presos l'anomenen *«el patio de los suplicios»* i fa l'efecte d'un petit i estraforari fossar amb uns nínxols més grans que els habituals i on s'hi enterren xicots vius. Per la nit sentiríeu com d'aquelles fosses d'homes vius, en surten desesperades exclamacions cridant llurs mares, plors desconsolats, gemecs d'atacs histèrics... Un vertader infern d'ànimes que es retorcen sota el dolor. Edgar A. Poe no seria capaç de descriure res més tètric.

L'endemà de l'ingrés, ens tragueren del cau per fer el passeig reglamentari. Quan veiérem la patxoca que fèiem amb el vestit nou, cap de nosaltres podíem aguantar-nos el riure. Semblàvem estaquirots vestits, amb un casquet que feia l'efecte que ens l'havien tirat d'un cinquè pis; a tres de nosaltres no ens tapava ni la coroneta i, per compensació, al quart, li haurien cabut tres caps com el seu dintre d'aquella fenomenal rotllana. Aquell dia ens encauaren molt abans de la mitja hora, perquè l'escarceller de guàrdia ens atrapà rient per sota el nas.

Aquella mateixa tarda vaig poder veure el primer espectacle salvatge d'aquells tants i tants de què havia d'ésser espectador en el transcurs de la meua vida de presidiari. Jo estava fent quilòmetres amunt i avall de la cel·la, teixint castells per al meu esdevenidor, quan em feren descendir a la realitat uns clams desesperats, d'un noi que es rebotava sota el dolor de les fuetades, contestats per insults, rialles i sarcasmes dels que tan cruelment el fetejaven. L'escena es desenvolupava al mig d'aquell fatídic pati; jo frisava per veure què passava, i amb una palleta vaig aixecar la tapa que hi ha al foradet que com una mena d'embut tenen totes les portes de les cel·les, per poder vigilar, des de fora, tot el que fan els presos quan estan tancats; aquests foradets tenen l'inconvenient, per als carcellers, que també el fan servir, per mirar de dins a fora, els presos que, com jo llavors, ja porten molt temps tancats i saben totes les barraquetes. Des del meu mirador podia observar l'espectacle, que tenia lloc a cinc

metres d'on jo estava, sense perdre'n ni el més petit detal. Al mig del pati hi havia un xicotet d'uns 18 o 19 anys, que a grans crits implorava perdó; ell intentava agenollar-se davant els seus botxins per veure si així es compadien d'ell; aquests, llavors el tombaven d'un cop de peu i quan tornava a estar estirat a terra tornaven a ploure els cops de fuet, que com si fessin una prova de veure qui en sabia més, li donaven dos escarcellers. El noi, inconscient per la desesperació, implorava el perdó en nom de la seva mare, unes vegades; en el de la primera Mare de Déu que se li acudia, d'altres; i en nom del mateix Déu, unes altres... i calia veure les riallades, barrejades amb els insults més grollers, que feien aquelles duues bèsties posseïdes d'un sadisme il·limitat. Ja feia bona estona que això durava quan entraren en escena uns nous actors, que si no eren tan humans com els altres tampoc eren més ferotges. Dos gossets vulgars entraren al pati fent cabrioles i bordant com si ja sabessin de què es tractava; sense pensar-s'hi gens, com aquell que té molt ben apresada una lliçó, es precipitaren damunt el malaurat pres mossegant-lo on podien. L'astorament del noi arribà al seu grau màxim i l'alegria dels dos escarcellers, també; es retorçaven de tant riure i, per uns moments, pararen ells de pegar per disfrutar contemplant com aquells dos diabòlics gossets els suplien tan meravellosament en la tasca de martiritzar l'infel·lix pres. Aquest darrer, en el paroxisme de la desesperació, emprengué una cursa fol·la pel pati, amb la intenció de deslliurar-se de l'atac de les dues bestioletes; aquestes l'anaven perseguint i mossegant-lo quan podien atrapar-li alguna cama; els crits del noi eren esgarrifosos i els dos escarcellers, veient que els seus ajudants no aconseguien martiritzar prou la víctima, també es posaren a córrer rere d'aquesta i des d'aquell moment eren quatre els que el perseguien, uns a mossegades i els altres a cops de fuet. El pobre noi feia esforços desesperats per lliurar-se de les quatre feres: aquí queia i allà s'aixecava, sempre sota una pluja de garrotades i mossegades. Jo mirava tot això com petrificat des del meu foradet; ho veia i no ho acabava de creure. Em semblava que era un d'aquells somnis pesats que et fan l'efecte que mai acaben; feia esforços per despertar-me però no podia treure l'ull del forat-embut. Era el

mateix que quan de petit somniava que un greu perill venia sobre meu i quan volia córrer les cames no obeïen. El meu cos, ja ple de suor, començava a tremolar, quan per fi va acabar l'escena dantesca: els escarcellers, cansats, varen asseure's i cridaren els gossos; el pres, masegat i ensangonat de cap a peus, jeia en un racó del pati. Jo vaig arraulir-me a la màrfega de palla tremolant com una fulla; vaig estar dos dies sense menjar i amb molta febre.

(12 de juny de 1935)

Uns dies després vaig saber el motiu d'aquell bàrbar succés: el pres era un ordenança de cel·les i també en període d'observació, per tant li estava prohibit de fumar; va trencar aquesta prohibició recollint les burielles dels escarcellers, i aquests l'atraparen fumant-se una cigarreta.

Els 45 dies que durà el període d'observació foren bastant semblants als que vaig passar durant la incomunicació, amb l'agreujant de sentir-me més humiliat pel tractament d'aquells nous escarcellers, i també amb altres petites contrarietats com ara no poder fumar i passar bastant de fam. Amb aquell mes i mig tots vàrem perdre més de quatre o cinc quilos. Els primers dies, el que més em feia patir eren els espectacles com el que he descrit abans, i que sovintejaven més del que un hom pot imaginar-se. Sort que seguint la llei de «l'home és l'animal que més de pressa s'habitua a tot», jo també vaig tornar-me insensible davant les escenes aquelles. Quan veia un apallissament no més em fixava en l'actitut de l'apallissat; si es resignava a rebre els cops, plorant i demanant perdó, al fons del meu subconscient sentia una mena de fàstic, per tots plegats, barrejat amb un profund menyspreu per aquell desgraciat que s'ho havia deixat tot al carrer; Si el que rebia ho feia amb estoïcitat, sense exhalar la més petita queixa, pensava: aquest noi sí que és bon encaixador, llàstima que no tingui prou despert el sentit de dignitat per esclafar el cap d'algun apallissador. I si per casualitat —foren comptadíssimes vegades— era un dels que s'hi tornen i prefereix rebre molt més materialment, però amb la tranquil·litat de consciència que queda després d'haver sigut digne, llavors sí

que vibrava d'entusiasme i admiració per l'heroi! M'ho mirava d'una manera ben objectiva, com si allò fos un senzill espectacle i on jo pagava la meua entrada perquè em divertissin o bé esdevingués tot tan lluny de mi, que les seves emocions espirituals ja quedessin a mig camí i només m'arribés el fet concret amb els detalls més o menys interessants.

Fins els planys que sentia de nit no arribaven a comprendre'm. Em molestaven perquè eren uns sorolls gens simpàtics a l'oïda i també perquè m'estorbaven per construir els meus imaginaris castells. M'estava endurint en aquell clos de llàgrimes, i aquest enduriment obeïa a una necessitat interna per poder suportar tot aquell estat. D'haver continuat amb l'estat sentimental tan sensibilitzat com a la primeria, no hauria sobreviscut a emocions com aquelles. Les lleis naturals feien el seu treball sobre el meu esperit; igual que la naturalesa crea resistències a tots els seus éssers, animals, vegetals i fins minerals, per fer front a totes les adversitats que poden destruir llur vida, a mi m'insensibilitzava l'esperit, com endureix la pell d'una mateixa raça d'animals que ha de resistir grans temperatures, per poder resistir aquelles emocions gens naturals.

Al cap d'un mes i mig ens tragueren del període d'observació, a dos dels quatre companys que fins aquell moment havíem tingut la mateixa fortuna. Els altres dos tingueren la bona estrella que els traslladessin de penal: anaven a San Miguel de los Reyes.

El dia de sortir d'aquelles cel·les ens portaren al despatx del director i aquest ens féu un discurs, que es volia assemblar als que fan els mestres rurals quan els porten un nou deixeble. Només hi discrepaven les amenaces que ens féu, en cas de cometre algun manament. Així com el mestre diu al seu deixeble que si no es comporta serà castigat a quedar-se una hora més a classe, que el farà posar de genolls, de cara a la paret o bé li darà alguna palmetada a la mà, ell ens digué que podríem morir-nos a la cel·la, morir-nos-hi de fam, o que també podria ésser que ens clavessin algun tret. Això sí, ho deia amb el mateix tarannà que ho diu aquell; com si aquests càstigs fossin el més natural del món.

La nostra convivència amb els altres companys de captiveri causà molta sensació.

(14 de juny de 1935)

Totes les mirades i comentaris convergien sobre les nostres persones. A tots se'ls veia el desig d'entrar en relació amb nosaltres. Ens oferien tot allò que ells creïen que podia ésser-nos útil; ben prompte vàrem tindre les butxaques plenes de menjar i tabac. Ens sorprengué una cosa: tots els que ens parlaven i donaven quelcom, eren catalans. A què era degut això? Jo endevinava en la cara dels altres presos, que tots tenien ganes de parlar-nos i oferir-nos el que ells creïen que podia mancar-nos; no m'explicava per què guardaven una distància discrecional i no acabaven ni de dirigir-nos la paraula. Érem acaparats per una dotzena d'aquells nois i tots ells catalans. A la primera ocasió que vaig tindre, vaig preguntar al que més confiança havia pres amb nosaltres per què no es decidien a entrar en conversa els altres presos, ja que em semblava que més aviat ens tenien simpatia que altra cosa. Em respongué, amb una mena d'orgull infantil, que els altres no hi tenien dret perquè no eren paisans nostres. Aquesta resposta m'intrigà en gran manera i no vaig parar fins saber a què obeïa: era senzillament que dels nous ingressats se'n fan càrrec els respectius paisans, com ells diuen. Quan un surt d'observació, ells tenen l'obligació moral d'ajudar-lo en el que poden; d'instruir-lo sobre la mena de gent que l'envolta i els perills que té a sobre. En canvi d'això, són ells, també, els primers de rebre les primeres confidències, impressions del nouvingut i les darreres noves que porta del món de fora. Estan tan gelosos d'aquestes obligacions i prerrogatives que són capaços d'anar a pinyes si algú que no és paisà vol usurpar el lloc d'algun d'ells.

En aquest sentit, viuen en completa unió, formant vertaderes colònies, quasi tots els presidiaris que són nadius dels diferents pobles ibèrics. Per ordre, es distingeixen per la seva companyonia i ajut mutu, així: els catalans, gallecs, bascos, asturians, valencians i andalusos. Els aragonesos, murcians i castellans, es consideren tots els mateixos i si mai fan alguna distinció entre ells, és per províncies o pobles.

Els primers grups sempre saben quants paisans tenen respectivament en període, i procuren informar-se de quin dia surten per complir la seva comesa.

Cada petita colònia d'aquestes, també té les seves característiques. Els catalans, per exemple, tenen l'orgull de no tindre mai cap *cabo de vara* entre les seves files, i el dia de l'any (per Nadal) que els presos tenen la relativa llibertat de cridar i practicar els jocs que volen, no en passa cap sense que axequin uns quants castells a estil dels xiquets de Valls. Els diumenge, que tots passen el dia al pati, veuríeu grupets que, molt baixet i d'amagat, recorden cantant l'enyorança de llur terra. Durà un temps que ens permetien jugar a futbol i de seguida es formà un equip per cada diferent raça. En la disputa del campionat s'hi posava més passió que en els cèlebres partits Barça-Espanyol, tant per part dels jugadors com del públic. I quan es volia fer un partit important, amb jugadors de les diferents colònies, sempre s'ajuntaven els pobles del nord amb València, per anar contra centre i sud. Tanta passió s'hi posava, que ben prompte tots els presos quedaren dividits en dos bàndols: Nord, que comprenia Galícia, Astúries, Bascònia, Navarra, Catalunya i València; contra Sud, que eren tots els altres. Varen prohibir el futbol, perquè no passava diumenge sense que algú fes cap a la infermeria de resultes de la lluita entre aquests dos bàndols.

(13 d'agost de 1935; torno a agafar la ploma)

Aquesta diversitat de sentiments, de pensar i veure les coses, que era una mostra ben palesa de la idiosincràsia tan deferent que posseeixen el conglomerat de pobles ibèrics, no impedia, però, que en les coses i enemics comuns —vexacions, sofriments, persecucions, càstigs injustos, carcellers i *cabos de vara*— fésim el front únic i ens sentíssim prou agermanats per no regatejar l'ajut moral, i si podíem fins material, al malaurat que queia en dissort, sens mirar si aquest era gallec, andalús, manxego, etc.

(14 d'agost de 1935)

Davant aquesta realitat és que jo pensava en l'ideal que m'havia portat allí. Comparava aquella realitat amb les idees que havia assimilat de casa estant. No seria sincer si negués que la convivència amb tanta di-

versitat de presos no influïa sobre la manera de pensar que tenia. L'ideal de catalanitat se m'afermava més encara de com l'hi tenia; agafava personalitat pròpia amb bases sòlides amb què sustentar-se; anava comprènent per què era un català separatista: si hagués tingut la dissort d'anar a presiri, per una desgràcia qualsevol i sense cap ideal, estic segur que n'hauria sortit essent un fort nacionalista. A mesura, però, que anava comprènent la causa i el per què nosaltres, els catalans, hem d'estimar i voler i lluitar per la llibertat de la nostra Pàtria, també m'anava desapareixent aquell odi racial que tenia per tot el que fos ibèric i no català. Sense adonar-me'n, el nacionalisme xovinista i imperialista que sentia s'anava transformant en un nacionalisme humà i internacionalista. Estimava les meves coses sense necessitat d'odiar les dels altres. Aquella agressivitat que sentia per tot el que era espanyol, era com si s'anés depurant o concretant vers determinats horitzons. Aquell odi, que com si fos ancestral, sentíem tots els separatistes de llavors, en mi anava desapareixent quan veia o pensava en les classes baixes, per tornar-se més profund i viu quan em fixava en els governants o privilegiats. M'adonava que aquests darrers no tan sols ens oprimien a nosaltres, els catalans, sinó que també eren els tirans dels mateixos espanyols que no havien tingut la sort d'ésser de les seves castes. El poble espanyol, al meu concepte, només tenia una culpa, i és l'ésser massa mesell amb els seus governants. Per meselleria i ignorància d'aquests esclaus, preveia que algun dia es llançarien contra els meus companys de Catalunya, pel sol fet que els ho manarien els seus governants, amos i senyors; i és per això que la meua ràbia es convertia en una mena de llàstima, com aquell que té davant seu un enemic inconscient que hi està per la força i que pesen damunt seu els mateixos mals que tu pateixes. Va ésser en aquests llocs de sofriment que vaig adonar-me que la injustícia espanyola no tan sols imperava a Catalunya; exemples d'aquesta injustícia n'estava presenciànt l'un rere l'altre: la corrupció i criminalitat està tan estesa entre les classes altes com entre les baixes, potser més entre els primers, i, no obstant, als presiris només hi van els segons. Jo no hi he conegut cap estafador un xic important, cap assassí de frac, cap lladre d'eraris públics, cap *tima-*

dor d'estalvis fets treballant, cap homicida d'uniforme, i no és pas que no n'hi hagi... Només s'hi troba infeliços que han robat misèries, algunes vegades empesos per la fam; desgraciats que han matat en un moment d'ofuscació, d'embriaguesa o en baralla; i enemics dels poderosos. Tots ells són d'aquells malaurats que han treballat tota la vida o bé d'aquells altres que ja varen néixer amb l'estigma de carn de presiri, per no haver conegut els seus progenitors o no haver tingut altre ambient que el vici, la misèria i prostitució, sense saber distingir el bé del mal, el just de l'injust, ni el bo del dolent. Ningú s'ha cuidat de desvetllar-los llur consciència: estan condemnats des del moment de vindre a la vida, i és que la seva gran malifeta, potser l'única, és haver fet això darrer: néixer. Si n'hi va algun dels primers, o sigui dels que no estan catalogats en aquestes classes abans descrites, és per tan poc temps i són tan ben tractats dins els mateixos establiments, que encara serveix per fer sentir més forta la distància dels uns als altres; és un nou sarcasme que fan als segons; és recordar-los que fins en aquests llocs de penitència hi ha classes i castes. I ara que dic això recordo un verset que vaig veure gravat a la paret de la primera cel·la que la sort em deparà. Aquest vers l'he vist després imprès en moltes altres cel·les i calabossos i quasi no hi ha pres que no el sàpiga... Palesa tan bé la realitat! És aquest, si mal no recordo: «*En esa maldita [esborrat] yace un ladrón principiante por no robar lo bastante, con que probar su inocencia*». Un retrat de l'època.

Ja fem vida comú amb els altres presos: ens llevem a toc de diana, que acostuma a tocar quan es fa de dia. Ve de seguida la primera formació del dia, en què quadrats tots militarment, formant grups per dormitoris, ens compten i recompten fins assegurar-se que no en manca cap. Llavors ens queda una estona per estirar les cames amunt i avall del gran pati; ningú, però, aprofita la llargària d'aquell pati per fer els passejos llargs: els veuríeu a tots, uns en grups de dos, tres o quatre, d'altres sols, que, amb un passet molt curt i ràpid, fan les anades i vingudes de 9, 11 o 13 passes, rarament en fan més, com si als límits d'aquestes curtes anades i vingudes hi hagués unes reixes invisibles que no els deixessin passar. Semblen feres engabiades. Quan un ho veu per primera vegada li causa una forta

impressió, i ho atribueix a rareses dels presidiaris, però no és tal cosa: és la força del costum que dona el passejar-se per la cel·la o calabós. Durant aquesta estona, que acostumava a durar d'un quart a mitja hora, els afortunats que tenien diners podien anar a la cantina i comprar-se un llonguet i una tassa de mal cafè amb pitjor llet. I ja era l'hora d'anar a treballar: altre cop ens cridaven les cornetes i, aquesta vegada en formació per tallers segons on treballa cada un, i a «fatigar», segons expressió dels presos, s'ha dit. A Alcalà d'Henares hi havia diversos tallers: una gran fusteria mecànica on treballaven uns 200 xicots; una espardenyeria, on en treballava un centenar; una encuadernació on n'hi havia uns 150, i una impremta amb uns 50? operaris. A part d'aquests tallers hi havia els *destinos*, o sigui els escrivents de les oficines, els ordenances, els que treballaven a la cuina, etc. Els *destinos* eren els privilegiats, estaven rebaixats de les feines més pesades de la casa, tal com neteja, imaginària...

(26 de novembre de 1935)

A les 9, tornaven a tocar les cornetes per dir-nos «*alto talleres*». Altra vegada la formació general: recompte de nou dels presos —a aquesta hora també feien canvi de guàrdia— i, sense trencar la formació, anàvem als menjadors, on ens servien el primer ranxo del dia. Aquest consistia en un plat, no pas massa gros, d'arròs bullit amb uns bocins de patates, uns cigrons corcats i una mena de suc de pebre vermell. Això i mig pa de munició era la ració que ens donaven pel matí. Un cop enllestit el ranxo, teníem temps just d'encaragolar una cigarreta i altra vegada ens cridaven les cornetes a treballar, fins a les 12, que teníem una hora i mitja de descans. A migdia, els que tenien diners podien anar a menjar a la cantina i els que no en tenien, la major part, passàvem aquella hora i mitja fumant i xerrant tot esperant l'hora de tornar-hi, que durava fins a entrada de fosc. A aquesta hora ens donaven el segon, i darrer, ranxo, que consistia en el mateix que al matí. Venia una altra formació amb el corresponent recompte i ens tancaven als dormitoris, fins l'endemà matí que ens esperava un nou jorn, monòton, gris, i idèntic a tants i tants ja passats.

(30 de gener de 1936) Refugi d'Envalira

Tots els presos estan obligats a treballar i sense tindre dret a cap sou. En compensació —ja que a Espanya estan abolits els treballs forçats— els donen una gratificació que oscil·la entre 0,50 pessetes i 2 pessetes. Cal advertir que el producte del treball dels penats no va a l'Estat, com hom podria suposar, sinó que aquells tallers són de propietat privada. És clar que els burgesos deuen tindre algun tracte secret amb el director del penal.

A mi, la sort em portà a ésser l'escrivent d'un taller d'impremta i encuadernació. Era un treball fàcil i fins m'agradava. Em feia certa il·lusió aprendre un ofici, qui sap en què em podia trobar!

A cada nau de taller hi havia un escarceller per vigilar que els obrers donessin el màxim de rendiment. L'escarceller que tenia la vigilància del taller on jo feia d'escrivent no trigà gaire a fer-me adonar que volia fer amistat amb mi, cosa que per la meua banda no vaig rebutjar. Preveia que en podria treure algun profit. Al cap de pocs dies érem ja com dos companys; només hi havia la diferència que mentre un sortia cada dia al carrer l'altre quedava sempre tancat entre aquelles parets. Va ésser ell qui em digué que jo era l'objecte que més atreia l'atenció del penal i la causa de fortes discussions entre els escarcellers. M'explicà que hi havia apostes entre si em pegarien o no s'atrevirien a pegar-me. Deia ell que hi havia un grupet de cinc o sis guardapresos que havia jurat baldar-me d'una pallissa; no cal dir que aquest grup el formaven els que més es distingien per la seva crudeltat, en martiritzar els presos. També hi havia un altre grup que deia: no sé per què li voleu pegar si no fa res que el faci mereixedor d'aquest tracte. I finalment, n'hi havia dos —entre aquests dos s'hi comptava el meu company— que apostaven el que els altres volguessin que no n'hi havia cap que fos capaç de pegar-me, ja que jo —això s'ho creien ells— era un home fortíssim, que sabia boxar i coneixia bastant la lluita lliure. Jo prou li deia, a l'escarceller company, que fes el favor de no exaltar més aquells que tenien la cabòria d'enviar-me a la infermeria de resultes de les seves carícies; ell, però, jurava i perjurava que no n'hi hauria cap capaç de tocar-me un fil de la roba, i tot seguit de fer aquesta afirmació, em demanava de provar

la força o bé que li ensenyés alguna clau de lluita lliure... i allí eren els meus treballs! Jo m'adonava que se'm repectava per aquelles qualitats excepcionals de força física que ells m'atribuïen, i pensava: el dia que aquests bretolets s'adonin que jo sóc com un de tants me l'he carregat amb tot l'equip; i, per instint de conservació, no tan sols no desmentia el que ells creien, sinó que que feia tots els possibles perquè es refermessin més en les seves creences. És per això que quan em demanaven per provar la força o bé que els ensenyés alguna «clau», em posaven en una situació ben difícil. Quan el qui m'ho demanava era un titellet esquitit, com era l'escarceller que em feia l'amic, la cosa no era gens difícil i me'n sortia bastant bé: accedia a provar la força i, aparentant naturalitat, posava en joc totes les meves energies i aconseguia vèncer amb una ben simulada facilitat. Quant a ensenyar-li alguna clau, també me'n sortia inventant coses estranyes; per exemple: li agafava el braç —el tenia tan prim que semblava un llonguet— en posició falsa i llavors fent palanca amb la meua espatlla li deia: «veieu, ara us el podria trencar amb un tres i no res»; altres vegades, quan ja li tenia el braç ben agafat, feia servir de punt de suport el meu genoll i, com aquell que vol trencar una fusta o un bastó gruixut, li explicava que amb una petita estrebada li petaria l'articulació del braç. Ell es quedava sorprès i espantat i, tan bon punt veia els seus companys, els explicava la meua ciència en qüestió de trencar ossos.

Aquesta comèdia, però, no podia durar molt temps; eren ja moltes les vegades que venien xicots a dir-me que provéssim la força i que jo els contestava amb raons... Tenia tanta por de perdre aquell prestigi que em servia de cuirassa contra les projectades pallisses! Un dels que amb molta insistència volia provar la força era un *cabo de vara* alt, cepat, pelut i espatllut que tenia tota la fatxa d'un goril·la. Aquest *cabo de vara* resultava que era l'encarregat del taller on jo treballava i també del meu dormitori. L'havia fet passar tantes vegades amb raons que ell ja dubtava de la meua fortitud i en certa ocasió en què al volt de la taula on jo feia els meus treballs hi havia tres escarcellers i uns quants presos, tornà a desafiar-me en veu alta i dient que si jo guanyava ell pagaria un got de vi a tots els presos; aquesta promesa tingué la virtut d'entusi-

asmar tots els que la sentiren i tots plegats varen instar-me tant que acceptés aquell repte que jo no podia negar-m'hi tret de declarar-me vençut sense haver lluitat... Com que ja no hi havia escapatòria possible vaig optar per la prova més fàcil i en la que jo creia tenir alguna possibilitat de reeixir: vaig acceptar la prova de veure qui dels dos tombava el braç de l'altre; la meua taula-escriptori serví de «*palenque*». Els dos amb mànigues de camisa i els braços arromangats vàrem situar-nos l'un en front de l'altre disposats a guanyar encara que haguéssim de treure el fetge per la boca. Tots els operaris del taller deixaren la feina per veure aquella tan disputada prova. De seguida començaren les apostes: els uns jugaven a favor del *cabo de vara* perquè veien que el seu braç en feia dos com el meu, d'altres jugaven a favor meu pel prestigi d'home fort de què gaudia; estaven bastant anivellades i ningú donava avantatge. Totes les jugades eren igual contra igual. Els escarcellers miraven i pensaven... i jo pensava el mateix que devien pensar aquests darrers: quina pallissa m'espera si perdo! Un escarceller féu de jutge i després de col·locar-nos les mans de manera que cap dels dos tingués avantatge sobre l'altre, donà ordre de començar. Ben bé va durar dos minuts que cap dels dos aconseguia cap avenç sobre l'altre i fou al cap de molta estona que jo vaig poder vèncer a poc a poc fins que vaig tombar-li del tot el braç. La victòria era meua però molt justa, i això volia dir que les forces eren anivellades i que per tant jo no era cap fenomen. No havia de trigar a tocar-ne les conseqüències. Allò que devien, o volien, fer els escarcellers passà als *cabos de vara*.

Abans de tirar endavant la meua narració, crec un deure intentar explicar què són i què representen i quina és la tasca dels cèlebres *cabos de vara*. Aquests són reclutats, quasi tots ells, almenys el 90 %, entre els presos més incults, més forçuts i més salvatges; en fi: escullen aquells que poden exercir millor el paper de gos de presa dels escarcellers. Extremadura, Castella i Aragó, són les regions que més en donen. Pràcticament tots ells estan presos per assassinat. Estic segur que si seguíssim les teories de Lambros, tots ells entrarien en el grup de criminals nats. Són homes sense consciència ni instins; només senten l'egoisme i l'ins-

tint de conservació. Per poder estar un xic més bé ells, són capaços de martiritzar tota la resta de la humanitat. Són pobres bestioletes que tremolen davant el garrot dels seus amos, els escarcellers, i que estan decidits, tothora, a llançar-se sobre la víctima que aquells els indiquin. Ara ja no en diuen *cabos de vara*; oficialment s'anomenen *celadores* o bé *auxiliares*, oficialment; però entre els presos se'ls diu encara el seu primer nom. Tenen tanta autoritat sobre els altres presos que fins poden pegar-los sense necessitat que els ho mani cap escarceller; si el pres s'hi torna, és un manament greu que li costarà molt car. Els que accepten representar aquest baix paper, ho fan pels avantatges que tenen: a tots ells els apliquen la llibertat condicional, o siga que quan han complert tres quarts parts de la condemna ja surten en llibertat; també ho fan per poder presumir i abusar d'aquella autoritat que els donen sobre els altres presos; també a tots ells els fan encarregats d'algun taller o secció i això vol dir que els donen, sense guanyar-se-la en relació amb els altres, la gratificació més alta; tots ells guanyen de 1,50 a 2 pessetes. Tenen també l'avantatge que són ells qui serveix el ranxo, fet que vol dir que si hi ha algun tall és per a ells. Aquests favoritismes, junt amb altres petiteses i l'argument més gros que esgrimeixen ells: que prefereixen pegar que no pas que els peguin, són l'esquer amb què els escarcellers fan l'obra pedagògica de continuar la institució dels *cabos de vara* sota el nom de *celadores* o *auxiliares*. Tan repugnant és aquesta institució que fins entre els delinqüents professionals es considera deshonorós ésser *cabo de vara*, i si, trencant la tradició, algú d'aquests accepta aquest càrrec, quan surt en llibertat no troba cap company per dur a terme les seves malifetes i molt aviat se li fa la vida impossible entre els seus, arribant fins a l'extrem d'agredir-los.

Coneixent, doncs, aquests subjectes, no estranyarà ja gens el que, pocs dies després d'aquella prova, va succeir al dormitori on jo estava assignat.

En caure la tarda era quan ens donaven el segon ranxo, a fi d'estar ja tot enllestit el fer-se fosc, que és quan fèiem la darrera formació per anar ja als dormitoris. Un cop tancats en els dormitoris teníem llibertat de parlar i fer tertúlia fins que tocaven «retreta»,

que sempre era de 8 a 9. En aquest espai de temps acostumàvem a reunir-nos en grups segons l'amistat, companyonia o simplement paisanatge i era llavors que fèiem l'última menjada del dia, ja que els que tenien algun diner compraven quelcom a l'economat per menjar-s'ho a aquesta hora. Estava fent petar la xerrada i cruspint-nos una llauna de sardines amb tres catalans més, quan vingué l'encarregat del dormitori —era aquell *cabo de vara* que semblava un goril·la— per dir-nos que el llit on estàvem asseguts s'havia de canviar de lloc, s'havia de córrer unes passes. Com que fins en aquell moment sempre m'havia fet l'amic, jo li vaig dir que ho fariem nosaltres mateixos tan bon punt ens acabéssim de menjar les sardines. Mala cosa vaig haver dit!... Com si hagués estat esperant l'ocasió de fer-me sentir la seva autoritat i creient que ja n'hi havia prou amb les meves paraules, començà a insultar-me gradualment fins arribar a manar-me que em «quadrés» perquè volia pegar-me; aquest manament anava acompanyat de l'insult més groller. Veient que per més prudent que fos la meva actitud no podia evitar l'escàndol i sentint, d'altra banda, la meva dignitat ferida, vaig replicar-li adequadament dient-li que en tot cas ens pegariem. No havia, encara, acabat la frase quan em tirà el primer cop; cop que, com que ja l'esperava, el vaig poder esquivar a l'ensems que pegava jo. Ràpidament els altres tres *cabos de vara* que hi havia al dormitori se'm llençaren a sobre no pas amb cap bona intenció i veient que ho tenia malament, em llenço sobre un llit i en uns segons desmunto un traverser de ferro i amb aquella arma —un garrot de ferro— faig front als quatre, els quals veient-s'ho mal parat, són ells aquesta vegada que marxen corrents cap a la porta tot demanant auxili. Vingueren els escarcellers de guàrdia i volgueren aclarir el que havia passat. Tots els nois a qui preguntaren digueren el mateix: que havia sigut agredit sense motiu i que m'havia defensat. La raó era de part meva, però... havia fet un manament greu a la disciplina. L'escarceller que aquella nit feia de cap de la guàrdia era un bon home i amb un esperit bastant recte, però, amb tot i això, decidí immediatament el meu trasllat a les cel·les de càstig; quan m'hi tancaven l'home encara em va dir que ho sentia molt però que no podia fer altrament. L'endemà al matí, a

toc de diana, tornà l'escarceller cap de la guàrdia per dir-me que podia sortir de la cel·la de càstig; veient les seves bones intencions, li vaig demanar que no em tragués ja que quan entraria la nova guàrdia o ho sapigués el director o subdirector m'hi tornarien a posar i sempre era molt exposat l'ingrés a aquestes cel·les, ja que no hi entrava ningú castigat sense el corresponent apallissament. L'home em prometé ajudar-me i acabà dient que si jo era castigat també ho seria el *cabo de vara*. Amb aquestes promeses vaig sortir dels calabossos de càstig per anar a esmorzar amb els altres presos i esperar les 9, que era l'hora en què entrava el subdirector i es canviava la guàrdia. A les 9.30, em tornaren a cridar i em feren comparèixer en aquell fatídic pati de cel·les, anomenat *patio de los suplicios*, on estaven units, ultra el subdirector, tots els escarcellers més cruels, aquells que tantes ganes tenien de tustar-me. Començà l'interrogatori manant-me que expliqués tot ço que havia passat la nit abans, cosa que jo vaig fer sense deixar-me cap detall i al justificar el no haver-me deixat pegar vaig dir que jo podia merèixer que em castiguessin, mai, però, que em peguessin ja que això darrer era prohibit i penat per totes les lleis i que la meva dignitat no ho permetia a ningú. No havia encara acabat de dir aquestes paraules quan el segon cap del penal, home petit, coix, lleganyós i raquític, atia els altres escarcellers dient-los: «*dadle*»... Moviment general per tirar-se'm a sobre i jo que surto disparat cap a un racó del pati on hi havia diferents estris de treball, entre aquests algunes coses que podrien servir d'arma defensiva i ofensiva; vaig apoderar-me d'un gruixut bastó i respatllant-me en el racó perquè no em poguessin atacar per darrere ni pel costat, vaig anunciar-los que no provessin de pegar-me si no volien que me'n «carregués» algun. Llavors es varen treure algunes pistoles per intimidar-me i que deixés el garrot i deposés

(31 de gener de 1936)

aquella actitud; contestava que preferia veure'm mort abans d'apallissat. L'escena durà uns deu minuts i quan el primer esbirro, aquell coix raquític, es convencé que la cosa seria greu, o sigui que per pegar-me

m'havien d'assassinar, donà l'ordre de deixar-me estar i tancar-me en el calabós sense tocar-me.

Aquest primer càstig només va durar quinze dies, quinze dies que són els més tranquils de tots els que he passat en aquell penal de tants mals records. Al cap d'aquests dies em cridà el director al seu despatx per notificar-me que m'aixecava el càstig, però que si no refrenava la meua supèrbia podria molt ben ésser que hi deixés els ossos. Creient, encara, en la bona fe d'aquell director que se les dava de gran pedagog i fins havia publicat un parell de llibres tractant dels sistemes penitenciaris, vaig voler explicar-li tot el que havia succeït perquè veiés que jo no tenia cap culpa i que els responsables de tot el que passava al penal eren aquells monstres d'*auxiliars* amb aquella autoritat que emparava la seva brutalitat i despotisme. Tot el que sabé contestar fou que si jo m'hagués deixat apallissar, llavors s'hauria pogut veure qui tenia raó... Sí, sí, però jo recordava tot un sens fi de casos en què els apallissats no protestaven i la cosa quedava com abans, si exceptuem les vegades en què el pobre maltractat quedava tísic o tolit per tota la vida de la panadera rebuda. Això no ho ignorava pas aquell senyor que se les dava de sociòleg.

Perquè no pogués repetir-se el cas em canviaren de dormitori i, amb gran estranyesa meua, em posaren al dels músics. No podia capir per què em posaven a un dormitori on només hi anaven els músics o bé els que aprenien algun instrument; jo no sabia solfa ni tenia cap ganes de bufar. D'altra banda era el dormitori que més demanda tenia pel fet d'estar rebaixats del servei de neteges tots tots els que hi estaven inserits. Per què, doncs, m'hi havien posat a mi, que no tenia cap simpatia ni ho havia demanat?... Fou un altre pres català qui me'n féu adonar: és que en aquell dormitori, a més de l'encarregat, hi havia sis *cabos de vara* de més a més. No havien passat dues hores des que el pres català m'havia fet aquella indicació, que en rebia la plena confirmació.

Començava a caure la tarda i per tant, faltava poc perquè ens fessin anar a joca, quan passà pel meu costat un dels «celadors» del dormitori dels músics, i em digué tot dissimulat: «segueix-me que t'he de parlar». Vaig seguir-lo sense que ningú hi parés esment i vàrem

fer cap als vàters. Allí, amagats de la vista de tothom, el xicot em digué tot espantat que anés amb compte perquè hi havia ordre de matar-me. Vaig fer veure que no m'ho creia perquè ell, al voler-me convèncer, em donés tota classe de detalls, i, efectivament, ho va fer: aquest era el segon encarregat del dormitori on jo havia d'anar aquella nit i, en qualitat d'aquest càrrec, havia sigut cridat, juntament amb l'encarregat, pel subdirector de l'establiment, qui els havia dit que el dia que poguessin trobar una excusa qualsevol es tiressin sobre meu i em desfessin a cops i puntades; que no tinguessin por pel resultat que a ells, oficialment, no els passaria res perquè tot quedaria arranjat i quant a la gent de fora, mai sabria qui ho va fer. El cas era que no atrevint-se a fer-ho els escarcellers per por a les represàlies del carrer —he d'advertir que el meu germà havia fet un viatge a Alcalà per dir al director que si em passava quelcom se'm venjaria amb tota regla— ho encarregaven a uns irresponsables. Aquell pres acabà dient que anés molt amb compte ja que ells serien set contra jo sol i per endavant em demanà perdó perquè ell també em pegaria per no fer-se mal veure, encara que em prometia fer-ho fluix. Aquell *cabo de vara* que em féu tan senyalat favor es diu Barberan i ho féu perquè essent aragonès, com era, havia viscut molts anys a Barcelona i tenia molta simpatia per tots els catalans. També m'avisà que tots em farien l'amic per poder-me sorprendre millor el dia del fet.

No vaig tirar en cul de sac tots aquells avisos; a la mateixa nit d'ingrés al nou domicili, ja tenia preparat un travesser del llit i sempre a mà per defensar-me. Aquest travesser consistia en una barra de ferro d'uns tres centímetres de diàmetre i un metre de llargada; quan va ser el moment, com es veurà més endavant, va fer-me un bon favor.

Com ja m'havia avisat l'amic aragonès, va durar uns quants dies en què tots em feien l'amic; jo, però, anava sempre amb l'ai al cor i feia tots els possibles per no donar ni la més petita ocasió perquè s'afectués l'acte bàrbar que m'havien anunciat.

La vida en aquella casa, si a sobre la manca de llibertat hi afegim l'haver de viure constantment com si estigués en capella, a més d'haver de presenciar diàriament actes de salvatgisme que un esperit serà només

pot concebre'ls en plena època d'inquisició en segles ja passats a la història per la seva crueltat, se'm feia del tot insuportable. Hi havia moments en què la mateixa por em feia desitjar que arribés de seguida el desenllaç; almenys m'estalviaria aquell neguit constant que no em deixava ni dormint.

En cada taller del penal hi havia uns quants operaris, tres o quatre, especialistes de les diferents indústries que allí es feien, que eren del carrer; eren obrers que per regla general venien de Madrid i a qui havien de donar un bon sou pel fet d'haver-los de portar de fora i ésser dins d'un penal on havien de treballar. En aquells dies en marxà un que tenia al seu càrrec una secció del taller on jo feia d'escrivent; la secció que ell es cuidava era una de les més fàcils; feien paperines, capses de cartró i cabassos de propaganda. Com que en el país dels cegos un borni és el rei, el burgès, per estalviar-se un sou d'especialista del carrer, es fixà en mi i em proposà ocupar el lloc del que havia marxat; d'acceptar em donaria dos rals més cada dia, o sigui que guanyaria 1,50 pessetes en comptes d'una pessesta que guanyava llavors i amb la promesa de donar-me el sou màxim, que eren dues pessetes diàries, el mes següent.

La secció de les paperines i capses ocupava un lloc a part del taller general i per aquesta raó, jo, quan vaig anar a fer-me'n càrrec, encara no coneixia la gent que hi treballava: quan vaig adonar-me'n de bona gana me n'hauria tornat si hagués pogut; allí hi havia units els xicots que més em repugnaven. Com que el treball és senzill i al carrer l'acostumen a fer les dones, dins del penal, per no haver-hi noies, l'havien acaparat els que voldrien ésser-ho: els invertits. Dels 30 operaris de què constava aquella secció ben bé n'hi havia 25 que eren mariques. Només entrar en aquell local acompanyat d'un escarceller que venia a fer la presentació, la sang em va pujar tota a les galtes de trobar-me entre aquella mena de gent i més de pensar que tindria de conviure-hi. Mentre l'escarceller va estar allí tot va anar bé, tots eren respectuosos per la por i ningú es cuidava d'altra cosa que no fos el treball, però... quins treballs els meus quan va marxar l'acompanyant!... No sabia cap a on girar la vista; per arreu veia ulls que m'esguardaven provocativament; cares que em somreien, tal

com ho faria una cocot dels barris baixos que necessités les tres pessetes per anar a sopar; gests obscens que em feien posar la pell de gallina... De la impressió visual podia escapar-me'n fent veure que estava ocupat revisant documents d'un petit buró de què disposava. Ja no m'era tan fàcil, però, tapar-me les orelles per no sentir aquelles proposicions que haurien fet enrogir un negre.

Em passava els dies com aquell que no hi és; tota la meva feina era passar les hores de treball sense sentir ni veure res. Només quan la cosa ja tocava els extrems, és quan jo feia alguns crits amenaçant-los que ho diria a l'escarceller perquè els castigues. Amenaça inútil perquè no em creien capaç de fer-ne castigar cap.

La cosa, però, no podia continuar pas massa temps com anava. Cap d'aquesta secció tenia gratificació assignada; tots treballaven a preu fet i, com és natural, en veure que el seu encarregat no s'acostava a ells per veure com feien la feina, s'aprofitaven d'aquest aïllament i la qüestió era fer-ne força quantitat sense reparar en la qualitat. Quasi totes les paperines, la que no era gerxa no tenia cul o estava sense pegar; les capses de cartró sortien o bé esbotzades o sense cosir; i els cabassos de drap que es feien per a propaganda, no n'hi havia cap d'igual i tots resultaven boteruts. Al cap d'uns quinze dies d'haver-me encarregat d'aquella secció va ser quan començaren a retornar *envíos* i amb aquests *envíos* retornats, també arribà l'escàndol formidable del burgès. M'ensenyava paperines, capses i cabassos retornats, tot preguntant-me si no hi veia; no podia concebre que deixés passar aquella mena de treball; ni jo m'ho hauria cregut de no ésser la primera vegada que jo mirava el que feien els meus operaris. No vaig saber donar altra excusa que allò ja no passaria més i amb això quedà arranjat el conflicte. Aquell mateix dia vaig carregar-me de valor examinant el treball que feien un a un i no deixava passar res que no fos passable. El que no era passable de cap manera, eren les frases que m'adreçaven i per acabar això, els vaig reunir a tots per parlar-los com a homes de veritat i exigir-los que quan s'adrecessin a mi ho fessin, també, com a tals. Aquell sermó va donar el seu resultat; segurament que era la primera vegada que els parlaven sense tractar-los com a dones. Tots, excep-

te dos, des d'aquell dia, per dirigir-se a mi, deixaven la veu d'espiguat amb les seves corresponents mirades insecticides,

(2 de febrer de 1936)

per adoptar posats i veu de xicots com els altres. Els dos únics que volien aguantar tretze són tretze, eren un valencià, alt i cepat com un descarregador del moll, amb una cara que hauria pogut competir amb Boris Carlot Frankeinstein. Una de les gràcies —l'única que jo li veia— d'aquest, era quan explicava que a València, quan ell es passejava pels carrers, li tiraven flors des dels balcons; els altres li contestaven que això era veritat, però que les hi tiraven amb test inclúsiu perquè no hi passés més. L'altre, el segon, era un castellà que jurava i perjurava haver nascut amb l'esperit i afeccions de dona i que, com a tal, estava tan enamorada que li era impossible callar-ho. El de les flors amb test no trigà gaire, tement les meves amenaces, a fer el mateix que tots els altres: al taller sentir-se operaris i res més. El segon ja era una altra cosa: ves per on havia «castigat» un mascle que es creia ésser femella! Tant l'havia «castigat» —ben involuntàriament, per cert— que no desaprovitava ocasió d'explicar-me els seus sentiments. Jo, que per força havia tingut de deixar la meua timidesa, quan veia que em començava a parlar intentava fer-lo callar amb amenaces; com que la de dir-ho a l'escarceller ja no la creia, vaig haver-li de dir que m'acabaria la paciència i rebria algun cop de puny en sèrio. Això darrer, ho creguéis o no, no el feia variar en absolut, fins el dia en què ja no en tingué prou amb paraules i, allò que ell creia la seva passió, el portà a aproximar-se tant a mi que tentà el meu fàstic i repugnància: involuntàriament, i sense haver-ho pensat, sortí disparat el meu puny per anar a estavellar-se al cos d'aquell malaurat. Rodolà per terra, i la meua gran estupefacció fou quan, creient jo que mai més s'atreviria a dir-me res, sense esperar ni aixecar-se de terra, deixà anar una exclamació de tanta satisfacció que hom hauria cregut que acabava de rebre el sí; digué: «*¡Qué feliz! Me ha pegado*».

Estava desesperat. És que no aconseguiria fer venir a la raó aquell desgraciat?... O bé és que el meu

criteri sobre aquella mena de gent era fals? Jo estava convençut, n'estic encara, malgrat les teories contràries que hi ha, que totes, absolutament totes, aquestes desferres són producte del vici i de l'ambient crapulós en què han viscut; que cap ni un ho és de naixença per causes patològiques o fisiològiques. Novament vaig intentar persuadir-lo que no s'obstinés a ésser el que mai podria ser, i, molt menys, que no m'importunés més amb les seves aberracions. Tant vaig dir-l'hi, amb tant convenciment li parlava, i foren en tal nombre les raons per les quals li demostrava que ell havia nascut tan home com tots els altres, que aquesta vegada vaig aconseguir els meus desitjos: des d'aquell dia va fer l'homenet, i fou ell qui m'explicà fins a quin punt aquest vici estava d'estès entre la població penal. Segons les dades facilitades per aquell individu no arribaven al 10 % els individus que voluntàriament renunciaven als plaers invertits. Com podia ésser això en un penal on hi havia tanta disciplina i on tant es temia els càstigs inhumans aplicats per les autoritats penitenciàries? Senzillament, perquè aquestes autoritats només procuren «encartronar» o momificar els pobres xicots que cauen sota la seva fèrula, perquè la seva vida exterior dins del penal sigui un seguit d'actes mecanitzats pel terror i el servilisme. No els importa la vida interior d'aquells joves a qui porten allí sota la seva custòdia perquè els regenerin. No hi pensen, en les passions que puguin bullir dins aquells cossos arrebossats de disciplina. És l'exterior d'aquells nois el que els importa, i no l'interior. No és el fons, sinó la forma el que interessa a aquells senyors pedagogs (?). Que un dia totes aquelles baixes passions que han anat niant dins l'esperit d'aquells jovencells, que ells tenen la comanda de regenerar, sortirà al seu exterior traduint-se en actes? I a ells què se'ls en dóna!, si això passa quan ja siguin fora del penal. Que quan sortiran seran pitjors que quan varen entrar? Ah! D'això no en tenen pas la culpa els «pobres» *oficiales de prisiones*, ja que mentre varen estar sota la seva direcció es varen portar com a nois exemplars; tan bé es varen portar que actuaven com si fossin joguets de corda. Què més pot desitjar la humanitat de la filantropia de l'exemplar *cuervo de prisiones*?... Que els xicots confiats a la seva custòdia es depraven i s'inverteixen? Això no és culpa

dels escarcellers, ja que quan n'atrapen alguna parella en flagrant delict, els castiguen ben fort. Que és degut al seu sistema que els xicots es perverteixen? Sí, però aquesta perversió no es tradueix en actes dins del penal i si mai delinqueixen, ho fan tan d'amagat que ningú se n'assabenta. Prova de la bona fe i de l'entusiasme que el cos de presons posa en l'execució dels seus actes, és que arriba fins a perseguir molt més el delinqüent que no pas el delict: si no hi hagués delinqüents, no hi hauria delictes... oi, senyors escarcellers? Arriben, ja veieu si són bona fe, a incrementar el delict per així poder pescar més fàcilment el delinqüent.

Enjol Mas

ha arribat cap del al Tormador a 6 h. 15 min. Ja requereix les serveis
deu anys de

Paris 2.I.35

Estimada mare i germans:

Ja fa 5 dies que
soc a Paris i d'aquí pocs dies m'espero
anar a Le Bourg.

Vaig rebre la postal
l'estimació, gràcies,
tot. Bé!

d'Orleães a Barcelona 21-III-35

Estimat germà ja fa dos dies
que estem nascant. Deia al mateix temps
a l'Albana i tot
a la tarda. Allà
dura com
per la tant regu
allí i prou com
dinars que com

D'Andorra a Barcelona a 5-IV-35

Ja L. Pere Ferrer

Estimat amic. Acabo de rebre la teua del 29.

pano a contestar la teua. Soc bé perquè n'està tant de dia per

OLD TOM TAVERN
CAFE-RESTAURANT
14, CHATEAU D'ORLEANS

TELEPHONE
14 25 85 - 14 25 86

Estimada
Ja soc a Brusselles.
tarda i he parlat la
tarda i he parlat la
tarda i he parlat la
tarda i he parlat la

He parlat bon dia

Annex 2.

Selecció de cartes escrites per Miquel Badia

Presó de Madrid, 2 de novembre de 1928

Molt estimats pares i germans,

Estic a la presó de Madrid de pas pel Reformatori d'Ocaña. Crec que hi estaré fins dilluns o dimarts que ve. No sé si podré tirar aquesta carta; si puc tirar-la, com que tirant-ne una en podré tirar moltes, us escriuria diàriament; en faria les paus de tant de temps de no poder-vos dir quasi res.

Ahir a la nit us vaig escriure una carta; suposo que ja la haureu rebuda.

Per què m'havau regatejat tant el menjar?... Si sabéssiu la falta que em feia!... Quantes enrabiades m'havau fet passar! Tingueu sempre en compte que jo quan us demano alguna cosa, és que ho necessito molt, i si el menjar no us ho demanava amb més claredat és perquè no m'ho permetien. Josep: D'això te'n dono a tu tota la culpa. Totes les bronques que t'he dat, eren per això. El càstig ha sigut «terrible» i encara dura, puix que aquí a la presó tothom surt a passeig, menos jo i un company meu de fuga que també ve amb mi a Ocaña. Aquest company, com que no ha rebut menjar, està molt mal, pobre noi! Si ara últimament m'entregaven el menjar que m'enviàveu, ja podíeu suposar que era perquè ho necessitava moltíssim. Sembla estrany, Mare! No recordeu que quan vàrem comunicar us vaig dir que quan poguéu rebre menjar me n'enviéssiu molt i molt bo?..., i no compreneu que quan us ho demanava era que en tenia molta necessitat? Ara ja ha passat tot i per això us dic lo que ara us diré: Quan vinguéreu a veure'm no podia tindre'm de debilitat. Us recordeu que mentre parlava m'agafava als ferros i vós em vàreu dir si em cansava? -Jo vaig contestar-vos que no. Què havia de dir?—. Si us dic tal com estava hauríeu quedat mig morta. Si m'agafava als ferros és perquè, tot i fent tots els esforços perquè no m'ho coneguéssiu, no em podia tenir tant rato dret. I si us va semblar que estava bo i gras és perquè estava inflat. No us retrec res més perquè... perquè si hi penso em poso malament. Vosaltres em creieu una criatura que em queixo per qualsevol cosa... Que equivocats aneu!... Ara sols us dic que amb la meua conducta he deixat admirats els meus propis botxins. M'han fet passar fam, fins que veieren que ja em moria i fred fins... fins... lo que no es pot ni figurar. Lo que he patit en aquest càstig, no hi ha ploma capaç de descriure-ho i jo mai he dat a conèi-

xer ni el més petit senyal de decaure; mai m'he queixat gens; mai he dit que patia... en fi: vaig portar el meu amor propi fins a menysprear un plat de menjar, que per aquest plat hauria dat mitja vida. En fi per què dir-vos tot això?... Ja us dic els propis botxins s'han quedat admirats; no n'hi ha hagut ni un que s'hagi atrevit a tocar-me. Per donà-us una mostra de la fam i el fred que he passat, sols us diré que he arribat a menjar palla i merda; el meu company (el que ara està amb mi) es va menjar un bocí d'escombra i li va fer mal; i l'altre company va intentar suïcidar-se i si no es va morir va ésser perquè quan ja quasi estava escolat se'n varen adonar i a força d'aliments el varen poder salvar. I ja posat a dir: aquesta idea del suïcidi, no m'ha deixat mai un moment i que me n'ha salvat el moltíssim amor que us tinc... ¡Com us estimo! Creieu que no hi ha ningú que pugui estimar com jo us estimo; per estimar com jo, s'ha de tindre el meu temperament i haver sofert lo que jo i això últim és molt difícil que passi a ningú. Jo crec que vosaltres em corresponeu (si no ho creguéss... pobre de mi!) però... per què haveu sigut tan tacanyos? Quan rebia una carta vostra amb taló i veia lo molt poc que m'enviàveu, em donaven uns atacs que no sé... no sé com en aquells moments no portava a cap la idea que tant em perseguia... Aquests atacs encara eren més forts en rebre algunes cartes del Josep. Que pocs miraments m'has tingut! I per salvar-me d'aquests atacs sabeu el que tenia de fer? Doncs calmar-me a còpia de dolor físic; llançar-me de cap a la paret i així el dolor i els nyanyos em feien mig oblidar lo altre. En fi, ja ha passat tot: ara, de veritat, estic bastant fort. He tingut una constància i força de voluntat admirables, mai havia ni tan sols somniat ni poder-les tenir. Sols he quedat una mica malament d'esperit i estic molt sensible; un petit desamor dels que jo estimo, em fa sofrir lo que no es pot dir, però així no és si de mal i em passarà quan pugui parlar i comunicar-me amb les altres persones. No us descriu el càstig, perquè... ja us el podeu pensar el perquè. Tu Josep em vares dir un dia que havia corregut la fantasia popular referent a això... Dons què es deia?... Creu que per si sol ja era d'allò més fantàstic. Si avui us dic tot això, no és perquè us guardi gens de rancor; no, us ho dic perquè si mai m'hi tornés a trobar no féssiu lo mateix, perquè

ja no seria tan heroi per aguantar-ho. Perdoneu-me el mal rato que us estic fent passar i penseu que si ho faig, és pel bé de tots nosaltres.

No oblideu que totes les vostres cartes són passades per la censura, així que a tot lo que us digui en aquestes que us envio de Madrid, no m'hi contesteu res, digueu-me tan sols si les haveu rebudes.

Quan sigui a Ocaña envieu-me un paquet de menjar cada 12 o 15 dies però procureu que aquest paquet valgui la pena i procureu sobretot que la major part sigui menjar que no es pugui guardar gaires dies. Encara que no us ho demani vosaltres aneu enviant aquests paquets. Sols deixeu d'enviar-los, en el cas que us diga que no n'envieu més.

No us parlo de l'advocat perquè crec que seria inútil. Quina vergonya! Tot lo que he sabut del procés de la fuga, ho he sabut per l'advocat del meu company. Josep: digue'm qui paga a l'advocat i també si puc renunciar al senyor Salazar i nomenar el que jo vulgui. Has mirat i t'has preocupat perquè em processessin de la causa de les llistes, o sigui per lo que ara estan a Barcelona els meus companys?

Si teniu alguna relació amb la família del bord, canalla i delator de Ferrer, feu-me el favor de trencar-la. Tot lo que m'ha passat i em passa en té ell la culpa: ell em va delatar, ell m'ha traït sempre i ell m'ha fet fracassar la fuga. Ara és «cabo», o sigui pres-gos dels carcellers, i per cert que segons em diuen uns presos que vénen amb mi a Ocaña, no és dels millors. Més del mal que m'ha fet, no és possible fer-ho.

Ja que el meu advocat ni ningú dels que haurien de fer-ho, es preocupen de la meua situació, o sigui de que jo em quedés aquí a Madrid reclamat per la causa de la fuga, he promès uns quants diners a l'advocat del meu company perquè els doni als empleats de l'Audiència a fi i efecte que aquesta causa pugui a plenari, que és quan ens reclamaran i ens portaran de bell nou a aquesta presó. El presiri que ara vaig, és igual o pitjor que el que acabo de deixar. Són els dos pitjors de tota Espanya. I com que tampoc crec que ningú es preocupi perquè em portin a un altre, jo em gastaré 100 o 200 pessetes perquè em portin a San Miguel de los Reyes. Així que quan us demani diners extraordinaris, envieu-me'ls de seguida. Quan us vaig dema-

nar aquelles 200 o 300 pessetes eren perquè l'advocat del meu company havia de venir a veure'l a Alcalà i com que ell no tenia diners i ja té prou i massa gastos en pagar la defensa, m'havia dit a mi si estava disposat a donar de 200 a 230 pessetes perquè ens reclames-sin per la fuga; com que no vaig tindre els diners, no va dir res a l'advocat; millor dit: l'advocat li va preguntar si volia dar 250 pessetes perquè abans de 10 dies fóssim reclamats i com que ni ell ni jo les teníem, va dir que no. Això també ho dec al vostre gran desinterès. Quan demani diners, envieu-me'ls encara que els meus oncles no em protegissin, doncs jo us prometo que si algun dia surto, aquets diners algú els tindrà de pagar bastant multiplicats.

Crec que ara sóc el pres «*más peligroso*» que hi ha en tota Espanya, això té alguns inconvenients i porta algunes molèsties, però també té un avantatge molt bo pel qui té el meu orgull; i és que tothom em tracta amb una consideració i respecte, podríem dir-ne, desconegut en aquestes cases.

M'acaben de dir que no puc escriure i si he fet i faig aquesta carta és perquè tinc tinter i ploma sense que ells ho sàpiguen; però em sembla que no podré tirar aquesta carta així que deixo d'escriure; si veig que tinc probabilitats de tirar-la, tornaré a agafar la ploma. Gràcies a una bona propina que he donat a l'ordenança avui dissabte, m'ha promès que demà farà sortir les cartes que tingui fetes, d'amagat, així que quan m'escriviu no digueu que heu rebut cap carta meva des d'aquí a Madrid. Aquí continuo estant incommunicat però puc menjar i beure tot lo que vulgui, no cal dir que m'hi abono, fan els menjars que un vol i ho fan admirablement bé. Acabo de menjar-me unes sopes d'all amb un parell d'ous d'allò més ben fet, m'han costat una pesseta, després dos trossos bastant grossos de merlussa molt fresca i bona amb unes patates també molt ben fetes, i m'ha costat 65 cèntims. A migdia he menjat un *cocido* o sigui una escudella. Hi havia dos bocins molt grossos de carn, un bon bocí de xoriço de la Rioja, un bocí molt gros de cansalada i dos de pernil, un bon plat de cigrons i trufes, tot això molt ben fet i m'ha costat 1,85 pessetes i després m'he menjat dos bistecs molt grossos i tendres amb patates Grals. Ahir a la nit un plat de fesols com

una casa, molt bons, 50 cèntims, carn amb tomata, la carn molt tendra 70 cèntims, i merlussa amb patates 60 cèntims. Ja us dic ho fan molt bo i barat; però ai que ja se m'estan acabant els diners! He tingut de donar molt bones propines i ademés he de mantindre el meu pobre company d'infortuni. Aquest company és bo com el pa i està però que molt malament; fóra un crim que jo no l'ajudés en tot lo que puga. No tinc tan mal cor i més amb qui ha exposat la vida amb mi i s'ha portat admirablement sempre com amic i com company. Quan ell pugui avisar a sa família no em necessitarà puix que sa família està molt bé i a ell l'estimen molt; avui també li escriu, sortirà la seva carta junt amb les meves. També escriu al seu advocat perquè vingui a veure'l; si rep la carta vindrà de seguida i quan vingui li dirà que també em tregui a mi. Aquest advocat és un senyor que es preocupa molt dels seus patrocinats. Ha fet moltes diligències pel nostre procés i ara sabem que la causa està aquí a Madrid, per ell. Si li donem una propina (unes 100 pessetes) perquè ell les doni als empleats de l'Audiència, ens farà reclamar immediatament. Josep: digue'm si puc renunciar al senyor Salazar i nomenar aquest. Si el meu company no pot donar els diners perquè ens reclamin immediatament, estic disposat a donar-los jo, puix que a més de la salut ens hi va l'estalvi de molts grans sofriments. Digueu tot això als meus oncles; que necessito diners per pagar el trasllat i també per alimentar-me molt bé, que creieu que en tinc bona necessitat. I després en necessitaré perquè per comptes de portar-me a Ocaña, em portin a San Miguel, això és importantíssim. A Ocaña a banda que hi patiré molta fam, hi corro un greu perill, i és que allà s'acostuma a pegar, i ai del qui em toqui! Abans de deixar-me tocar un pèl prefereixo morir. Aquest càstig tan fort l'he sofert principalment per això. Quan m'agafaren el director, perquè jo vaig demanar que vingués el jutge em va voler pegar i com que jo portava una pistola, quan vaig veure el bastó en l'aire vaig fer un salt enre-re i vaig empunyar la pistola (això passà davant d'uns quants carcellers, civils i soldats), el director sortosament no va deixar caure el bastó, ai si el deixa caure! Ens hauria costat la vida a tots dos. No em recrimineu aquesta vanitat meva; és lo únic que em consola

de tants i tants sofriments i el pensar que m'he portat, em porto i em portaré com l'home de més dignitat que hi hagi. Sofriré tots els càstigs; mai em queixaré, ni intentaré contra la meua vida perquè us tinc a vosaltres, però això sí: doblegar-me, mai em doblegaran. Us podran dir que sóc boig, que pateixo molt, que m'han mort, però que he sigut un covard, un hom sense dignitat o fins i tot un dolent: això no tingueu por, mai us ho diran. Us adverteixo que tots els presos d'Alcalà em veneren per valent i per bo. Mai he dat mostres d'ésser feble i he fet tot el bé que he pogut; són molts els ralets que he repartit entre els desgraciats que pateixen fam, i també m'he exposat bastant per salvar tots aquests desgraciats de les urpes dels *cabos* o sigui dels presos-goxsos dels oficials. Ara el Ferrer és un d'ells; és odiat per tots els presos i la frase que tots diuen és: Ai si sortís el Badia de cel·les! Tots els presos que sortien en llibertat i em podien parlar em deien el mateix: «Estova el Ferrer, que és un bord», «Mata el Ferrer, que és un canalla» i així per l'estil. Us dic tot això, no sols per vanitat meua, sinó també perquè crec que això us compensarà quelcom de lo molt que us faig sofrir. Crec que com a bons pares i germans, preferiríeu que pateixi però que sigui digne i bo i que tothom de cor em beneeixi; a que m'ho passi bé com el bord del Ferrer, a còpia de baixeses i que tots el maleixin. Tingueu confiança, que algun dia s'acabaràn els nostres sofriments i si el portar-se bé i sofrir amb resignació és premiat d'alguna manera, jo seré dels premiats; jo ja em considero premiat amb tenir la consciència tan tranquil·la com tinc. Vosaltres deveu fer igual. A més, podeu vantar-vos que teniu un fill i germà que us estima com cap altre fill i germà estima els seus. Us torno a demanar perdó, de tant com us faig patir; però com que us faig bons i a l'igual que jo preferiu els sofriments materials, que no que us acusi la consciència d'ésser vils i dolents; per això crec que em perdoneu i preferiu que em passi lo que m'està passant, que no que sigui un vil i canalla com el Ferrer. Prou d'això.

Com que podria ser que estiguéssim aquí a Madrid més dies dels que jo us he dit abans, us prego que féu de manera d'enviar-me diners, per això podeu dir a alguna família d'aquí a Madrid que vingui a dipositar

quatre pessetes en l'administració d'aquí a la presó; primer que pregunti si estic aquí; així no hi hauria el perill que quan m'enviéssiu els diners, jo ja no estigués aquí. Això feu-ho immediatament de rebre aquesta carta; els que vinguin a portar-me els diners poden provar de comunicar amb mi; no sé si ara els ho permetran, però quan torni reclamat per la causa de la fuga, llavors és segur que sí. Podeu escriure'm aquí a Madrid, si quan arribe la carta, jo ja no hi fos, la remetrien a Ocaña; procureu no fer entendre que heu rebut cap carta meua des d'aquí a Madrid, doncs descobririen que he fet sortir cartes d'amagat. Estic nerviós i em fa un xic de mal el cap de tant escriure.

Montserrat: la Mare va dir-me fa uns dies, que qualsevol dia em donaries una notícia nova. No me l'has donat però és igual, puix que per lo molt que penso en vosaltres, us endevino el que penseu, a les quatre paraules que em dieu. Encara hi ha més: sense saber per què ja fa un temps que esperava que me'n donaries una de notícia, i quan la Mare em digué que qualsevol dia em donaries una notícia, vaig estar cert que es referia a la que jo, sense saber per què, ja esperava. No sé si endevino, però crec que sí; i també com que crec que tu estàs contenta, jo també m'he alegrat. Però recorda't que l'una cosa no és incompatible amb l'altra i que no tens cap raó d'estar tant de temps sense ni escriure'm una lletra. No t'enfadis.

No tinc més temps. He d'entregar les cartes immediatament. Si puc tornar-vos a escriure, ho tornaré a fer. Llegiu bé aquesta carta i procureu fer tot lo que en ella us dic. [il·legible] enterar-me de força coses. Principalment tu Josep. Conta'm tot lo que et sembli que em pugui interessar -fes-ho amb mitges paraules.

Quan pugui tornar a escriure-us ja ho faré un xic més alegre; avui tenia necessitat de desfogar-me una mica. Si us dic res que us molesti perdoneu-m'ho, que no és aquesta la meua intenció. Lo que jo voldria és que sempre estéssiu ben contents.

Res més, fins a una altra, rebeu però que molts petons i abraçades del vostre fill i germà

Miquel

De París a Barcelona, 17 de desembre de 1934

Sr. E. Pere Ferrer

Molt volgut amic,

He rebut amb alegria la teva carta. Amb molt gust la contesto tot seguit. Lo que no sé és si l'adreço bé, en cas de rebre-la ja m'ho diràs de seguida.

És amb molta pena que veig lo desorientats que aneu tots. Dius que en el comitè de la Comarcal hi té molta simpatia en Companys. És que no sabeu com va anar tot?... És necessari, amic Ferrer, que cada un pagui la culpa que hi té. Em dol que es reuneixi un organisme del Partit d'Esquerra, i en canvi no s'arribin a entendre els d'Estat Català. Nosaltres no cabem en el mateix partit on hi hagi un Companys, i tota la colla de pispes, immorals i arribistes que l'envolten; és necessari que fem el nostre: molt nacionalista, molt obrerista de veritat, i sobretot, molt honrat i idealista; si per conveniències de Catalunya, que ha d'estar per sobre totes les persones i partits, hem d'anar junts a la lluita, ja ens coaligarem, però ara necessitem anar sols per puguer parlar i explicar moltes coses que el poble ignora.

Avui he escrit a en Castanyer i li dic que us reuniu tots els del Consell Permanent del Casal amb els antics caps de districte i alguns més i que formeu un Comitè Central d'Estat Català que estarà en contacte amb mi. També li exposo la necessitat que EC faci un manifest ben extens on hi exposi tot lo que ha passat i la nostra situació al present i per l'avenir. Jo n'he fet un que demà vaig a Orleans i el posaré a l'aprovació dels companys exiliats i que després us el remetré perquè el feu public, si us sembla bé, o el corregiu en lo que cregueu convenient.

La qüestió principal és que tothom sàpiga a què atènyer-se sobre lo esdevingut, i també sortir al pas de les difamacions i canallades que els amics de l'honorable president Companys fan córrer.

Ferrer: s'ha de treballar molt i sense defallir. Jo em presentaré a Barcelona el dia menys pensat.

Digues als companys que es recordin dels exiliats, doncs n'hi han molts que passen una misèria extrema, no us ho podeu figurar.

En el meu manifest hi trobareu moltes de les causes per les quals jo dic que no podem ésser en un mateix clos on hi hagi certes persones. Llegiu-lo i estudeu-lo ben atentament i decidiu lo que us digui la consciència. L'enviaré dintre de molt pocs dies.

La meua vida aquí a París és bastant monòtona, per no dir altra cosa. Ara visc en companyia de cinc companys, en un pis que ens va deixar un doctor de Toulouse. Això del pis, però, s'acaba ja que ens el va deixar a en Dencàs i a mi, per amagar-nos-hi quan es deia que concedirien la nostra extradició; en Dencàs al vendre la seva dona se'n va anar amb ella a un hotel i jo m'hi vaig quedar amb els companys que avui encara veieu amb mi, però no podem continuar abusant-ne més temps i no sé com ho arreglarem perquè estem pelats com a mones. Jo a més vull preparar-me bé per la pròxima lluita: ja tinc arreglat l'anar a la Sorbonne per fer un curs d'economia política i social, penso a més enterar-me bé de tot lo que hi ha fet i estructurat en qüestió social, també vull fer-me soci d'un club nàutic per conservar-me físicament i finalment ja he començat a fer les meves memòries, i tinc molta feina a estar en relació amb tots els exiliats, que com ja saps estem molt repartits per ciutats i pobles, i després amb els companys de Barcelona. I encara crec que ara en Dencàs, Torres i Bayarte, que marxen aquesta setmana a Cuba, em posaran en contacte amb els catalans d'Amèrica. Ja veus si tinc un programa llarg; la feina, però, no m'espanta; al contrari: tinc necessitat de treballar molt o em tornaria boig pensant tot lo que ha passat.

En una altra ja et contaré moltes més coses. No sé del cert si rebràs aquesta perquè no em dones l'adreça. Escriu-me tot seguit i conta'm força coses: tot lo que feu i penseu fer. Jo faré el mateix. Records dels meus companys. Tu dona'n de part meua a tots els d'aquí i rep una forta abraçada del teu amic i company

Miquel Badia

De París a Barcelona, 5 de febrer de 1935

Amic Pere,

Acabo de rebre la teva carta que contesto tot seguit.

Lo que em dius d'enviar un delegat a Toulouse o a algun lloc prop de la frontera, ho veig molt difícil. Més ben dit, impossible. Si hi ha algun representant del comitè pro empresonats i perseguits del 6 d'Octubre que vol vindre a França, que s'arribi a París, doncs a nosaltres ens és molt difícil per diverses raons. No hi veia jo la necessitat que vingués cap delegat, doncs crec que a França hi ha més de quatre persones de prou solvència moral perquè us puguin dir tot lo que vulgueu saber. Per si us pot fer algun servei, jo avui us diré unes quantes paraules sobre la situació col·lectiva dels exiliats:

Jo crec que hi ha uns 150 exiliats catalans. D'aquests 150 n'hi ha uns pocs, molt pocs (Tomàs i Piera, Vilalta i algun altre), que compten amb mitjans de fortuna. Aquests senyors jo no els he vist encara. Arribaren a França i sense perdre temps varen començar a atacar a EC i d'una manera aferrissada a en Dencàs i a mi. Ho fan d'una manera traïdora i jesuítica puix que jo els vaig fer dir que féssim una reunió i parlaríem de tot, ells s'hi han negat. Jo un dia vaig anar per trobar-los, no eren on jo vaig anar i com que hi havia uns amics seus, els vaig fer dir que si continuaven fent córrer calúmnies i infàmies i no es volien rendir a la veritat ni escoltar a qui els podia explicar moltes coses que segurament ignoraven, la cosa prendria un altre caire. No sé què passarà si algun dia ens trobem. Aquests senyors viuen sols i a tot taco; no han ajudat a ningú.

Després n'hi ha uns altres que amb les seves marrulleries i rastgeries, han lograt percebre ajuda dels masons; s'ho han callat i no han ajudat tampoc a cap altre. són Canturri, Valldeoriola i algun altre.

Hi ha després alguns de les comarques que reben diners dels seus respectius pobles o comarques. També s'ho callen i s'ho foten sols.

Hi han també, i per desgràcia són molts, grups de xicots de comarques que uns són de l'Esquerra, altres d'Aliança Obrera, altres del Bloc, etc. que no reben ajuda de ningú, ja que tothom va per la seva.

Hi ha uns trenta xicots d'EC qui el que no rep de la seva família, no rep res de ningú.

A tot això afegiu-hi un odi i antagonisme bastant fort entre els d'Esquerra i els d'EC. Els primers diuen que nosaltres tenim la culpa de tot ço passat a Catalunya. En Tomàs i Piera en un moment de sinceritat se li va escapar una frase que el retrata a ell i a tots els seus, va dir textualment: «Tan bé que estàvem i aquests ximplers de Dencàs i Badia amb el seu EC ho han fotut tot a rodar». són aquests els amiguets d'en Companys.

Els d'EC donen la culpa de la derrota al govern de Catalunya i en especial al seu president.

També hi ha algun tipo (exemple l'Artemi) que encara cobra d'algun enxufe que tenia i a més rep diners, per a ell tot sol, del seu casal o de la seva gent.

Com podeu veure, no hi ha manera de lligar tot aquest desgavell. És una cosa tan complicada, que no hi ha Déu que pugui arreglar-ho. Tothom procura per ell.

Després jo sé d'un (suposo que hi deu haver més casos) que va dir a un diputat de l'Esquerra: «Digue'm què necessiteu, perquè jo procuraré recollir tots els diners que pugui per la província de Tarragona i te'ls enviaré; ara que d'aquests diners no vull que ni cinc cèntims vagin a parar a cap individu d'EC». El senyor que va dir això és el cèlebre Galés, i a qui ho va dir és en Farreras i Duran. A mi m'ho va confessar el mateix Farreres.

Els únics (i això pots assegurar-ho) que hem ajudat algun company som en Xicota, Masramon i jo amb els diners de les nostres respectives famílies. Per cert que ho estem pagant car, doncs hem quedat tan empenyats que no sabem com en sortirem. I a més no ens ho han sabut agrair.

Ara jo he rebut 2.000 francs que segons em diu en Carné són del Comitè i jo els reparteixo entre tots aquells xicots que estan repartits pels pobles i que més necessitats estan. Lo mal és que els en tocan molt pocs.

T'he dit la situació general dels exiliats catalans. Volsaltres veureu si podeu fer quelcom i de quina manera. Jo tinc correspondència amb la majoria dels grups

exiliats. Sobretot, amb els que estan més fotuts. Jo també recomano que tots els que puguin, retornin a Catalunya, doncs crec que molts no tenen necessitat d'exiliar-se de la nostra terra. De xicots d'EC d'aquí quinze dies ja en quedaran ben pocs a França. Quasi tots s'estan preparant per tornar i alguns ja ho han fet. Lo que jo voldria és que féssiu un esforç per enviar diners per poder pagar els gastos de retorn.

Suposo que quan rebràs aquesta carta ja hauràs parlat amb en Mensa i ell podrà donar-te més detalls.

Jo voldria que tu et posessis més en les coses d'Estat Català. He llegit un full titulat «El 6 d'Octubre a Catalunya»; està tant farcit de calúmnies i canallades, que crec que ja comença a ésser hora de contestar a aquests brètols de *La Humanitat*. Vosaltres mateixos veureu què s'ha de fer.

Jo pensava enviar en Carles Duran a Catalunya, perquè actués amb plens poders com a delegat meu, però he vist que és tan covard i vividor que l'he apartat del meu costat. Els homes se'ls coneix millor en circumstàncies adverses. Jo voldria que la feina que pensava encarregar a en Duran la féssiu tu, en Coll i els altres amics.

Tots els companys d'aquí a França i alguns amics particulars de Catalunya que saben com es va desenvolupar tot, em diuen que no comprenen per què jo callo. Voldrien que fes algunes manifestacions. Ara mateix a Perpinyà volen fer sortir una mena de setmanari i m'han demanat que jo hi expliqui coses, que hi col·labori. M'hi he negat amb l'excusa que la Joventut d'EC ja parlarà quan sigui l'hora. Als companys d'aquí a França i als amics de Catalunya els contesto lo mateix. I ara pregunto jo... quan creieu vosaltres que serà l'hora, davant tants atacs com ens fan?... Parla'n amb els companys del Casal i de la Joventut. En Mensa porta una mena de manifest que jo vaig fer els primers dies d'estar a França, llegiu-lo i potser arreglat podria ésser les primeres paraules nostres.

Jo estic frisós i amb moltes ganes de fer quelcom, però estic esperant que vosaltres m'orienteu i em digueu com esteu vosaltres i com està tot. Tinc unes ganes boges de tindre un canvi d'impressions amb tots vosaltres, si us hi atreviu vindré jo a Barcelona i parlarem llargament de tot el que s'ha de fer. La meua vin-

guda no l'hauria de saber ningú, jo ja m'espavillaria.

Ara crec que demanaran la meua extradició. Ja m'ho han dit oficiosament. Jo penso deixar-me agafar i després fer tots els possibles perquè em portin a Espanya. Crec que amb això hi guanyaria molt el paper d'EC. Què us sembla?

Espero que em contestaràs de seguida i em donaràs el teu parer sobre totes les coses que et dic: digue'm també el parer dels altres companys. Fins ben prompte.

Rep una forta abraçada del teu amic

Miquel

De Bogotà a Barcelona, 31 de juliol de 1935

Estimat amic Pere,

Ahir vaig rebre la teva carta de l'11 del corrent. No saps pas l'alegria que m'has donat.

Tu em fas una mena de reny perquè encara no t'havia escrit d'ençà que sóc a l'Amèrica. Potser tens raó, però tu no pots imaginar-te per les facetes que ha passat el meu estat d'ànim. El meu esperit ha sigut fetejat per totes les adversitats i per tots costats. Mai m'hauria cregut que es pogués sofrir tant moralment i més perquè crec que no n'era mereixedor. Tu ja deus saber que vaig sortir d'Europa amb una petita il·lusió: que podria viure un xic més tranquil a l'ignorar tota mena d'atacs que em fessin... i fins aquesta petita il·lusió m'ha fallat: fins a aquestes inhospitalàries terres m'ha arribat el verí dels meus enemics. Ara, curtit ja, o sadollat, el meu esperit de tants i tants cops, m'he traçat el meu camí i per res el vull tòrcer.

Si no t'havia escrit és perquè al sortir d'Europa vaig decidir no escriure absolutament a ningú si no ho feien ells abans. He contestat a tots els que m'han escrit, però no he escrit a ningú. Espero que tu sabràs perdonar-me aquesta feblesa i la nostra correspondència serà un fil que no es trencarà fins que jo pugui tornar a ésser entre vosaltres.

M'ha fet molt content que us aneu reorganitzant i, sobretot, que t'hagin escollit a tu per president. Jo poc et parlaré de coses polítiques: tot lo passat i també la distància a què em trobo, em priven de poder estar al corrent de les nostres coses. Et prego, però, que no perdís el contacte amb en Carné i, si pots, voldria que et posessis en relació amb el meu germà, doncs aquest és qui sap totes les meves intencions i el que actuarà, al menys per ara, per mi. En Carné pot donar-te la seva adreça.

Sí, amic, estic mirant de guanyar-me la vida. He passat algunes necessitats, però em penso que ara estic molt ben orientat per fer quelcom amb els productes que tu ja saps. La meva ambició seria que quan torni a Catalunya no tingui necessitat de la política per viure. Jo vull continuar lluitant, com he fet tota la vida, però sense necessitar cap càrrec per viure. Crec que és una ambició gens baixa.

Ahir vaig rebre la teva fórmula; avui ja tinc sis flascons preparats i demà registraré aquest producte a la direcció de sanitat d'aquí. Ja veus que no perdo el temps. Estic esperant les altres fórmules amb una gran impaciència, doncs crec que en els altres productes és on [faré] més. Faig societat amb un català que ja fa bastants anys que està establert com a representant de productes farmacèutics aquí a Colòmbia. Això té l'avantatge que ja tenim establerta una relació comercial; a part que jo no tinc cap capital per fer-ho sol, fins i tot així no sé com en sortiré perquè els meus mitjans són migradíssims. Ara, però, estic molt animat i confiat en la sort i les meves ganes de treballar.

No t'explico totes les peripècies que he passat perquè seria molt llarg i d'altra banda ja te'n suposo enterat pel meu cunyat. Sé que s'ha dit que jo he malgatat molts diners i que he fet una vida de disbauxa. Tot i menyspreant els brètols difamadors que això han fet córrer, vull dir a l'amic que no hi ha res d'això sinó tot el contrari: fins ara he fet vida d'estudi i d'exiliat pobreíssim, quasi miserable. No tots poden dir lo mateix i algun dia en demanaré comptes. I prou d'això perquè els meus nervis tornarien a exaltar-se, que és lo que vull evitar.

Dóna molts records a tots els amics i companys que segueixen lluitant. Digue'ls que en esperit encara —i sempre— estic al seu costat i que no perdo l'esperança de trobar-m'hi en persona en un temps no molt llunyà.

Ja t'aniré posant al corrent de les meves coses. Tu fes lo mateix; pensa que les teves cartes em fan un gros favor.

No tardis a escriure'm i conta'm força coses.

Rep una forta abraçada del teu amic

Miquel

De Brussel·les a Barcelona, 3 de gener de 1936

Sr. En Pere Ferrer

Benvolgut amic,

He rebut la teva carta. T'agraeixo la sinceritat que, com jo volia, has emprat al parlar de mi.

Encara estic un xic desplaçat de tot allò que passà a casa nostra. Ara, però, penso que en poc temps em posaré al corrent de tot. Després de rodar i més rodar d'un costat a l'altre, per fi m'he instal·lat d'una manera definitiva fins quan em diguin «Torna». He llogat una habitació per mesos i em passo tot el dia a casa. Llegeixo tot lo atrassat: llibres del 6 d'Octubre, que no havia volgut llegir abans per no empenyar-me; procés dels consellers de la Generalitat; llibre i discursos d'Azaña, etc. Amb això vaig fent el meu arxiu que servirà al seu dia per assenyalar les contradiccions i falles dels que m'han volgut atacar, i també com un argument més a les explicacions que penso donar del meu comès i actuació fins al 6 d'Octubre. Les altres hores del dia les distribueixo en estudiar les coses que crec que em poden servir millor, com són qüestions socials, història de Catalunya, economia política, i escriure als companys i familiars. Surto només de casa per anar tres vegades setmanals al metge i tots els vespres després de sopar per prendre cafè amb els amics. Et prego que si tens alguns llibres que compreguis que em poden ésser útils que me'ls enviïs; pensa que aquí m'és difícil adquirir-los, primer perquè no trobo escrits amb una parla que jo entengui i segon perquè vaig tan just de mitjans que amb prou feines en tinc per a les despeses més necessàries.

Ara estic en el període més tranquil i optimista de molts anys ençà, llegeixo tots els atacs personals i la meva reacció és serena i confiada en l'avenir; només logren una cosa: esperonar-me més els desitjos de preparar-me per a la pròxima lluita. Físicament estic millor que mai: fort com un roure i amb salut per donar i vendre. Només em queden uns residus de purgacions que per això vaig al metge per fer-m'ho desaparèixer d'una vegada.

Encara un altre favor a l'amic: no rebo cap diari de Barcelona i només els puc llegir quan hi ha algú que

me'ls ofereix i quasi sempre són atrassats. Ho volia demanar a en Carné, però com que ja els perjudico prou i massa, als de casa, he cregut que tu podries cuidar-te d'aquest petit sacrifici: voldria que em fecis enviar, a l'adreça que et donaré al final, *La Humanitat* i *La Vanguardia*.

Trobo molt interessant lo de la comissió de la joventut d'EC. Vés dient-me com ho aneu orientant, doncs pot tindre algunes conseqüències pel dia de demà.

El fort corrent companyista el trobo natural i no és gens difícil veure'n les causes: els dos diaris, com tu ja dius; després el fet d'estar a la presó, que això pesa molt en un poble tan sentimentalista com el nostre; la desorganització d'EC amb tots els seus personalismes, i finalment el que ningú hagi parlat encara, d'una manera pública, de tot ço que va passar el 6 d'Octubre i les jornades anteriors, un que ho ha intentat fer ha sigut amb tal desencert i amb mires tan personals i baixes que més que altra cosa ha servit per fer creure a la gent que els enemics de Companys no tenen arguments per combatre'l. Em refereixo al minúscul i malaurat llibret d'en Dencàs. Vol dir tot això que aquest «companyisme» durarà molt temps?... Jo crec que no, i ho crec per les raons següents: al cap de quatre dies d'haver sortit ell de presiri, ja no hi haurà la cosa sentimental que tan l'afavoreix; després que tot aquest caliu és superficial, no té base, no se'l mereix, està creat d'una manera artificial pels seus dos diaris i per les adulacions dels que esperen veure algun tall quan vingui l'època de les vaques grasses i ell torni a governar. També hi ajudarà el fet que es crearà una oposició que dirà veritats que fins avui s'han callat pel sentimentalisme que et dic abans. En fi: t'aniria enumerant motius, que anirien reafirmant la meua tesi, fins demà. Només et diré que jo tinc arguments indestructibles per comprovar que Companys, amb els seus consellers i prohoms, fou el veritable fre de la revolta, i que ho fou d'una manera premeditada. Ara bé, quina posició penso jo adoptar?... Cap fins que hagi parlat amb els companys d'EC. No parlaré ni publicaré res fins que EC estigui reorganitzat i quan parli vull fer-ho recolzat per aquesta organització; atenent-me, com és natural, als seus mandats; faré segons lo que dictin les circumstàncies i aconsellin les necessitats d'EC.

Una de les coses que voldria que intentessis és sondejar en Sunyol i Garriga. Aquest té un setmanari acreditat, que crec que el volen fer diari i és un home que no necessita ésser immoral. Jo no he pogut parlar amb ell després del 6 d'Octubre. Abans érem bons amics i en una ocasió m'aconsellava que m'apartés d'ER i que ell m'hauria posat el seu setmanari, fet diari, a la meva disposició. És clar que això era en altres temps, però ell em deia que ho faria per catalanisme i moralitat. Si ell, en Sunyol, veiés que EC torna a ésser fort, o que té moltes probabilitats d'ésser-ne, potser podríem tindre, si no un òrgan oficial, sí oficiós del nostre partit i a voltes val més un òrgan oficiós que no pas oficial. Això, com pots comprendre, és molt delicat i et prego la més absoluta reserva. Ni parlant amb en Sunyol has de fer-li entendre que jo ho he suggerit i molt menys que ell sàpiga que jo he dit lo dels seus oferiments en altre temps. Només sondejar-lo en nom d'EC i segons lo que ell digués, jo, després, m'hi posaria en contacte.

Lo que em dius d'en Reverter, m'estranya però ho trobo comprensible en un home que totes les seves activitats anaven adreçades a obtindre algun càrrec per poder presumir o per lo que fos. Jo només el conec d'això: de les vegades que m'ha vingut a parlar perquè jo influís perquè el nomenessin comissari general dels sometents de Catalunya; volia el càrrec que tenia en Pérez Salas. Ara deu creure que atacant-me fa mèrits davant Companys i companyia i que així podrà obtindre lo que llavors no logrà. Així és la vida.

Bé, amic, em criden per anar a sopar i com que vull tirar aquesta carta avui, acabo. Tu escriu-me lo més aviat que puguis i posa'm al corrent de lo que sàpigues.

Si per a la teva actuació necessites alguns detalls sobre els fets del dissortat 6 d'Octubre o sobre la seva preparació, pregunta i jo t'escriuré explicant lo que sàpiga; sempre, però, amb el benentès que per ara no s'ha de dir res d'una manera pública. Hem de guardar els trets forts per quan arribi el moment oportú.

Dóna molts records a tots els amics i companys de Junta, i als que no ho són. Digue'ls que m'agradaria molt que m'escrivissin, ara ja tinc temps per a tot i contestaré a tots. Al Cuatrecases digue-li que em faci encara que només siguin quatre ratlles.

Fins a la pròxima, que espero que no trigarà
Rep una forta abraçada del teu amic

Miquel Badia

La meua adreça és: Mr. Michel Capell
9 rue Tusson Snel 9
Bruxelles (Sn. Gil)

Glossari de sigles

AC	Acció Catalana
ACR	Acció Catalana Republicana
BOC	Bloc Obrer i Camperol
CADCI	Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria
CNT	Confederació Nacional del Treball
EC	Estat Català
EC-PCP	Estat Català – Partit Català Proletari
EEC	Elements d'Estat Català
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
FAI	Federació Anarquista Ibèrica
FDN	Federació Democràtica Nacionalista
FNC	Front Nacional de Catalunya
JEREC	Joventuts d'Esquerra Republicana – Estat Català
NS!	Nosaltres Sols!
PCE	Partido Comunista de España
PNC	Partit Nacionalista Català
PNRE	Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra
SEM	Societat d'Estudis Militars
UC	Unió Catalanista
UDC	Unió Democràtica de Catalunya
USC	Unió Socialista de Catalunya

A VANGUARDIA

Pamflet

ESTAT CATALÀ

Portant-veu
de les Joventuts
d'Esquerra
Estat Català

ara !!

EL BE NÈGRE
SETMANARI SATÍRIC.

la rambla

(esport i ciutadania)

MIRADOR

LA TRONADA

la humanitat

SOLIDARIDAD OBRERA

ANT

L'Estat Català

Documentació, bibliografia, fonts orals i arxius consultats

Monografies

- 60 anys de premsa d'Estat Català*. Barcelona: Estat Català, 1982.
- ALAVEDRA I SEGURAÑAS, Joan. *Francesc Macià, el camí cap a la Presidència a la Generalitat (1859-1926)*. Barcelona: Curial, 1993.
- ALBERT I CORP, Esteve. *Quatre boigs de Mataró (combat per Catalunya, 1930-1937)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1979.
- ALTED, Alicia; DOMERGUE, Lucien. *El exilio republicano español en Toulouse 1939-1999*. Madrid: UNED, 2003.
- AMAT, Jordi; GARCÍA, Betsabé. *Roc Boronat. El republicà que va fundar el Sindicat de Cecs de Catalunya*. Barcelona: Pòrtic, 2007.
- AMETLLA I COLL, Claudi. *Memòries polítiques (1918-1936)*. Vol. II. Barcelona: Pòrtic-Catalònia, 1979.
- AMORÓS, Miquel. *La revolución traicionada. La verdadera historia de Balias y Los Amigos de Durruti*. Barcelona: Virus, 2003.
- ANGULO, Enrique de. *Diez horas de Estat Catalá*. (Reportaje). Barcelona: E de Angulo, 1935.
- ARRUFAT I ARRUFAT, Ramon. *Catalunya, poble dissortat*. Barcelona: J. Vila Fontserè, 1933.
- ARTÍS-GENER, Avel·lí. *Viure i veure*. (Vides i memòries; 1). Barcelona: Pòrtic, 1989.
- AYMAMÍ I BAUDINA, Lluís. *El 6 d'octubre tal com jo l'he vist*. Barcelona: Ate-na, 1935.
- BARRULL I PELEGRÍ, Jaume. *Els fets del 6 d'octubre*. Barcelona: Pòrtic, 2009.
- BENET I MORELL, Josep. *Domènec Latorre, afusellat per catalanista*. Barcelona: Ed. 62, 2003.
- BENET I MORELL, Josep. *Memòries I. De l'esperança a la desfeta (1920-1939)*. Barcelona: Ed. 62, 2008.
- CARNER-RIBALTA, Josep. *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló. Memòries*. París: Catalanes de París, 1972.
- CASTELLS I BENOSA, Víctor. *Manuel González i Alba. Una vida per la independència*. Barcelona: Pòrtic, 1985.

- CASTELLS I BENOSA, Víctor. *El 6 d'octubre. Palestra i Batista i Roca*. Barcelona: Dalmau Editor, 2000.
- CASTELLS I BENOSA, Víctor. *Galeusca. Un ideal compartit*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2008.
- CAUDET YARZA, Francisco. *Historia política de Cataluña*. Barcelona: Producciones Editoriales, 1978.
- La Catalunya rebel. El procés a Francesc Macià i als protagonistes dels fets de Prats de Molló*. Introducció d'Agustí Colomines Companys. Barcelona: Símbol, 2003.
- CREXELL I PLAYÀ, Joan. *Prensa catalana clandestina i d'exili (1917-1938)*. Barcelona: El Llamp, 1987.
- CREXELL I PLAYÀ, Joan. *El complot de Garraf*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- CRUELLES I PIFARRÉ, Manuel. *Un patriota català (biografia de Daniel Cardona i Civit)*. 1964. Inèdit.
- CRUELLES I PIFARRÉ, Manuel. *El 6 d'octubre a Catalunya*. Barcelona: Pòrtic, 1971.
- CULLA I CLARÀ, Joan Baptista. *El catalanisme d'esquerra (1928-1936). Del Grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*. Barcelona: Curial, 1977.
- CUCURULL I TEY, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català*. París: Catalanes de París, 1975. 6 vol.
- DENCÀS I PUIGDOLLERS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Mediterrània, 1935.
- DENCÀS I PUIGDOLLERS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. 2a. edició. Barcelona: Curial, 1979.
- ESCOFET I ALSINA, Frederic. *Al Servei de Catalunya i de la República*. Vol. I: *La desfeta (6 d'octubre de 1934)*. París: Catalanes de París, 1973.
- ESTÉVEZ, Xosé. *Galeusca: la rebelión de la periferia (1923-1998)*. Madrid: Entimema, 2009.
- FERRER I SANXIS, Miquel. *Memòries (1920-1970). 50 anys d'acció política, social i cultural catalana*. Barcelona: Fundació Josep Comaposada, 2008.
- FINESTRES I MARTÍNEZ, Jordi. *Josep M. Planes. Set trets al periodisme a la Rabassada*. Barcelona: Pòrtic, 2008.
- FOIX I CASES, Pere. *Barcelona, 6 d'octubre*. Barcelona: Cooperativa Popular, 1935.
- GARAU I GUART, Joan. *Intents a una desfeta de la personalitat ideològica i política de Francesc Macià (intent de conferència)*. Barcelona: Tip. F. Miralles, 1930.
- GARCÍA OLIVER, Juan. *El eco de los pasos. El anarcosindicalismo... en la calle... en el Comité de Milicias... en el gobierno... en el exilio*. Barcelona: Ruedo Ibérico, 1978.
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau. *Cataluña bajo vigilancia. El consulado italiano y el fascio de Barcelona (1930-1943)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2009.
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau. *JEREC-JERC, 1931-2008*. Fundació Josep Irla. Inèdit.
- IVERN I SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, 2 vol.
- LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel. *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- Macià. La seva actuació a l'estranger*. Barcelona: Lletra Viva, 1978. 2 vol.
- LLATES I SERRAT, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos, 1969.
- LÓPEZ I BRIBIAN, Daniel. *Glossari anecdòtic*. Granollers: l'autor, 1984.
- MALUQUER I VILADOT, Joan. *Una mica d'història: la catalanitat de la darrera Diputació Provincial de Barcelona: 24 de febrer de 1930-14 d'abril de 1931*. Barcelona: Lluís Gili, 1934.
- MARTÍNEZ I FIOL, David. *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- MARTÍNEZ I FIOL, David. *Estatisme i antiestatisme a Catalunya (1931-1939). Rivalitats polítiques i funcionarials a la Generalitat*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- MIRAVITLLES I NAVARRA, Jaume. *Crítica del 6 d'octubre*. Barcelona: Acer, 1935.
- MURIÀ I ROMANÍ, Anna. *Reflexions de la vellesa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

- MURIÀ I ROMANÍ, Josep Maria. *Vivències d'un separatista*. Barcelona: El Llamp, 1985.
- NAVAIS I ICART, Joan; SAMARRA I SANCHO, Frederic. *Tres banderes i una revolució. Anarcosindicalisme, separatisme i comunisme dissident a Reus*. Reus: Centre de Lectura, 2001.
- PALLARÈS-PERSONAT, Joan. *Víctimes i botxins. Atemptats i violència política a Catalunya*. Barcelona: Duxelm, 2009.
- PI I SUNYER, Carles. *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*. Mèxic: Oasis, 1975.
- PLANCHART I MARTORI, Josep. *Miquel i Josep Badia i Capell*. Barcelona: Fundació President Macià, 1992.
- PLANES I MARTÍ, Josep Maria. *Nits de Barcelona*. Barcelona: Llibreria Catalonia, 1931.
- POBLET I GUARRO, Josep Maria. *Jaume Aiguader. Una vida "amb Catalunya i per Catalunya"*. Barcelona: Teide, 1977.
- PORQUERAS I FÀBREGAS, Joan. *Les possibilitats econòmiques d'una Catalunya Independent*. Barcelona: [s.n.], 1932.
- PUIGVENTÓS LÓPEZ, Eduard. *Complot contra Companys. L'Afer Rebertés i la trama catalanista per aconseguir la Generalitat durant la Guerra Civil*. Barcelona: Societat Catalana d'Estudis Històrics, 2008.
- RABASSA I MASSONS, Jordi. *Josep Dencàs i Puigdollers. El nacionalisme radical a la Generalitat*. Barcelona: Rafael Dalmau Ed., 2006.
- RENYER I ALIMBAU, Jaume. *Un home del silenci. Jaume Cornudella i Olivé: patriotisme i resistència (1915-1983)*. Lleida: Pagès, 2001.
- ROS I SERRA, Jaume. *Miquel Badia. Un defensor oblidat de Catalunya*. Barcelona: Mediterrània, 1996.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985). Biografia política. 50 anys d'independentisme català*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Una història de l'independentisme polític català*. Lleida: Pagès, 2004.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *Daniel Cardona i Civit (1890-1943). Una biografia política*. Catarroja: Afers, 2008.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2010.
- SALLÉS I BONASTRE, Anna. *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Ed. 62, 1986.
- SANAHUJA I BONFILL, Josep Maria. *Les conselleries de Governació i Justícia de la Generalitat de Catalunya (1931-1934)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Governació. Departament de Justícia, 1992.
- SANAHUJA I FORGAS, Xavier. *... i de Prats de Molló a la Generalitat*. Barcelona: Impremta Industrial, 1932.
- SOL I CLOT, Romà; TORRES I GRAELL, Maria del Carme. *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*. Lleida: Virgili i Pagès, 1989.
- SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria; STRUBELL I TRUETA, Antoni; LLORENS I VILA, Carles. *Sunyol, l'altre president afusellat*. Lleida: Pagès, 1996.
- SURROCA I TALLAFERRO, Robert. *La Catalunya resistent. Allò que la transició ens ha amagat*. Lleida: Pagès, 2005.
- TARÍN-IGLESIAS, José. *La rebelión de la Generalidad. El alzamiento de Octubre de 1934 y sus principales protagonistas*. Barcelona: Plaza & Janés, 1988.
- TERRAFETA I BADIA, Rosa Maria. *Andreu Xandri, mística i força*. Barcelona: Barcelonesa d'Edicions, 1988.
- TONA I NADALMAI, Abelard. *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda. 1922-1932*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- TUBELLA I CASADEVALL, Imma. *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*. Barcelona: La Magrana, 1979.
- UCELAY DA CAL, Enric. *Estat Català. The strategies of separation and revolution of catalan radical nationalism (1919-1933)*. Ann Arbor: Umi. Dissertation Information Service, 1979.
- UCELAY DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982.
- URGELL, Josep. *Miquel Badia*. Barcelona: Norma, 1936.
- VIBRANT. *Res de nou al Pireneu...*. Barcelona: Nosal-tres Sols!, 1933.

Articles de diaris i revistes, capítols de monografies i opuscles

- AIGUADER I MIRÓ, Jaume. «La decepció de l'amnistia». *La Rambla*, núm. 1, 10 de febrer de 1930.
- AIGUADER I MIRÓ, Jaume. «El dolor de l'amnistia». *La Rambla*, núm. 3, 24 de febrer de 1930.
- AIGUADER I MIRÓ, Jaume. «En Josep Dencàs». *La Humanitat*, 9 d'abril de 1933.
- ALBERTÍ I GUBERN, Santiago (ed.). «Miquel Badia». A: *Diccionari biogràfic*. Vol. I: A-C. Barcelona: Albertí, 1966.
- BALCELLS, Albert. «Introducció». A: DENCÀS I PUIGDOLLERS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Curial, 1979, p. 5-24.
- BARRERA I PUIGVÍ, Agustí. *Montesquiú, octubre de 1940. Homenatge a Josep Planchart i Martori. Montesquiú, 25 de juliol de 2009*. Montesquiú: l'Ajuntament, 2009.
- BATTESTINI I GALUP, Nicolau. «Lleialtat i patriotisme». *La Humanitat*, 9 d'abril de 1933.
- BENET I MORELL, Josep. «Miquel Badia i Capell». A: *Gran Enciclopèdia Catalana*. Vol. III. Barcelona: 62, 1973, p. 471.
- CASTANYON, Lluís. «Ressò de comarques». *Estat Català. Portaveu del Casal i Joventuts d'EC*, núm. 2, agost de 1933.
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau. «L'extradició de Josep Dencàs (1935). La documentació de Presidència del Govern Espanyol». *Afers*, núm. 53-54, 2006, p. 345-353.
- GONZÀLEZ I VILALTA, Arnau. «Miquel Badia i Capell: documentació sobre el seu pas per Andorra (gener-febrer 1936)». *Papers de Recerca Històrica*, núm. 5, 2008, p. 124-142.
- GRANIER-BARRERA, Emili. «1930: un any d'entusiasme». *L'Avenç*, núm. 24, febrer de 1980, p. 93.
- MARTÍ I VALLVERDÚ, Pep. «Enric Ucelay embruta la memòria de Companys». *El Triangle*, núm. 714, 17 de gener de 2005, p. 7.
- MARTÍN RAMOS, Josep Lluís. «IV-Governació (1931-1939)». A: BONAMUSA I GASPÀ, Francesc. *Generalitat de Catalunya. Obra de govern (1931-1939)*, vol. I. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Presidència, 2006, p. 227-302.
- MASCARELL I CANALDA, Ferran; UCELAY DA CAL, Enric. «Ramon Arrufat i Arrufat: un separatista discordant». *L'Avenç*, núm. 37, març de 1981, p. 19.
- NICOLAU D'OLWER, Lluís. «L'amnistia». *La Publicitat*, 4 de febrer de 1930.
- PALOMAS I MONCHOLÍ, Joan. «Miquel Badia i Capell». A: *Memòriaesquerra.cat. La Hiperenciclopèdia d'Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2007. <<http://www.memoriaesquerra.cat>> [consulta: 30 de novembre de 2010]
- PAYNE, Stanley George «¿Existió realmente un fascismo catalán?». *La Vanguardia*, 2 d'octubre de 1998, p. 6 i 7.
- PEDRALS, Ricard. «L'escoltisme en l'Església en els anys difícils. Notes al marge d'una cronologia». *Qüestions de Vida Cristiana*, núm. 75, 1975, p. 116.
- PI DE CABANYES, Oriol. *Entrevista a Àlvar Tubau, antic militant d'Estat Català a Vilanova i la Geltrú*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 1973.
- PINEDA I VERDAGUER, Francesc. «La Unió Catalanista i l'Estatut». *Nosaltres Sols!, publicació adherida a la Unió Catalanista*, núm. 17, 25 de juliol de 1931, p. 1.
- PLANES I MARTÍ, Josep Maria. «Per al senyor Macià, President de l'Esquerra Republicana». *La Publicitat*, 7 de gener de 1933.
- PLANES I MARTÍ, Josep Maria. «El crim d'ahir». *La Publicitat*, 29 d'abril de 1936.
- PLANES I MARTÍ, Josep Maria. «El crim i el misteri». *La Publicitat*, 1 de juliol de 1936.
- RISQUES CORBELLA, Manuel. «Una reflexión sobre la policía durante la Segunda República». *Revista del Cuerpo Superior de Policía*, núm. 12, 2003.
- RENYER I ALIMBAU, Jaume. «Els germans Badia ben vius en el record». *El Punt*, 31 de gener de 1998.
- ROSSELL I VILAR, Pere Màrtir. «Dencàs». *La Humanitat*, 9 d'abril de 1933.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. «Militants de les terres de Ponent dins el nacionalisme radical català: una presència destacada». *Fonoll*, núm. 133, març-abril 2004, p. 65-70.
- RUBIRALTA I CASAS, Fermí. «El Dr. Antoni Oriol i Anguera: metge, crític d'art, antropòleg, sociòleg... i separatista», a *Barret Picat*, núm. 146, octubre de 2004, p. 24-29.

RUBIRALTA I CASAS, Fermí. «Joan Baptista Muntada i Macau: insigne advocat gironí, home de lletres... i dirigent polític separatista». *El Punt*, (edició comarques gironines), 30 d'agost de 2007.

RUBIRALTA I CASAS, Fermí. «L'*alter ego* separatista de Macià. La trajectòria de Daniel Cardona i Civil (1890-1943)». *L'Avenç*, núm. 327, setembre de 2007, p. 40-44.

SÒRIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: El asesinato que conmovió Barceolona». *La Vanguardia*, 3 d'agost de 2003, p. 33.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: Versiones dispares sobre el asesinato». *La Vanguardia*, 4 d'agost de 2003, p. 36.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: Un juez tras la pista de la FAI». *La Vanguardia*, 5 d'agost de 2003, p. 27.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: Tísner recibe la visita del asesino». *La Vanguardia*, 6 d'agost de 2003, p. 29.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: Siete disparos en la Arrabassada». *La Vanguardia*, 7 d'agost de 2003, p. 29.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: Encuentro en el frente de Aragón». *La Vanguardia*, 8 d'agost de 2003, p. 29.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: Cinco cadáveres en el garaje». *La Vanguardia*, 9 d'agost de 2003, p. 31.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «La maldición de los hermanos Badia: La sorpresa del comisario Polo». *La Vanguardia*, 10 d'agost de 2003, p. 33.

SÒRIA I BADIA, Josep Maria. «Un complot nacionalista contra Com-panyys». *La Vanguardia*, 5 de novembre de 2004, p. 45.

SÒRIA I RÀFOLS, Ramon (dir.): «Miquel Badia i Capell». A: *Diccionari Barcanova d'història de Catalunya*. Barcelona, 1989.

UCELAY DA CAL, Enric. «Daniel Cardona i Civit i l'opció armada del nacionalisme radical català (1890-1943)». A: CARDONA I CIVIT, Daniel. *La Batalla i altres escrits*. Barcelona: La Magrana, 1984,

UCELAY DA CAL, Enric. «Joventut i nacionalismo radical català (1910-1987)». A: UCELAY DA CAL, Enric

(dir.). *La Joventut a Catalunya al segle xx. Materials per a una història*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1987.

UCELAY DA CAL, Enric. «Violencia simbólica y temática militarista en el nacionalismo radical catalán». *Ayer. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 13, 1994.

UCELAY DA CAL, Enric. «El "complot nacionalista" contra Companys. Noviembre-deseembre del 1936. Lluites de poder i pacte de silenci en el si del Govern de la Generalitat». A: *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*. Barcelona: 62, 2004.

UCELAY DA CAL, Enric. «Los "malos de la película": las Joventuts d'Esquerra Republicana-Estat Català y la problemática de un "fascismo catalán"». *Ayer. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 59, 2005.

URGELL, Josep. «In Memoriam». *Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català*, núm. 13, 8 de maig de 1936, p. 8.

VIDAL, Josep Antoni. «El meu 6 d'octubre de 1934». *L'Avenç*, núm. 132, desembre de 1989.

VIBRANT. «No votarem l'Estatut». *Nosaltres Sols!, publicació adherida a la Unió Catalanista*, núm. 16, 18 de juliol de 1931, p. 1-2.

VILALTA I TORRES, Marta. «Miquel Badia, un soldat de Catalunya». *Esquerra Nacional*, octubre-novembre de 2006, p. 22.

Diaris i publicacions periòdiques consultats

L'Estat Català, publicació d'orientació nacional, 1922.
Butlletí de l'Estat Català. Publicació bimensual de l'Estat Català. París, 1925.
La Tronada. Setmanari català, 1926.
La Publicitat, 1930-1936.
La Rambla, 1930-1936.
Mirador. Setmanari de Literatura, Art i Política, 1930-1936.
Nosaltres Sols!, publicació adherida a la Unió Catalanista, 1931-1934.
Estat Català, 1931.
Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, 1931-1936.
La Vanguardia, 1931-1936.
La Humanitat, 1931-1934, 1935-1936.
El Be Negre. Setmanari Satíric, 1931-1936.
Estat Català. Portaveu del Casal i Joventuts d'EC, 1933.
Som. Periòdic Nacionalista d'Esquerra. Portanveu de la Joventut d'Esquerra-Estat Català, 1933.
Solidaridad Obrera. Periódico Sindicalista. Órgano de las Sociedades Obreras, 1934.
La Veu de Catalunya, 1934.
Las Noticias, 1934.
Ferms. Òrgan de les Joventuts d'Esquerra d'Estat Català, 1934.
Pamflet, Periòdic Nacionalista i Revolucionari. JEREC, 1934, 1936.
Avant! Periòdic d'Orientació Revolucionària, 1935.
Estat Català. Portaveu de les JEREC, 1935.
República Catalana, 1935.
Ara!! Portaveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català, 1936.
Estat Català. Òrgan del Partit, 1936.

Entrevistes

Entrevistes realitzades per l'autor

Rafael Cornudella i Barberà i Mireia Carré i Badia, 27 de desembre de 2001.
 Rafael Cornudella i Barberà, 28 de desembre de 2009.
 Maria del Carme Dalmau i Dalmau. Barcelona, 31 d'octubre de 2005.
 Carme Torres (vídua de Josep Munté). Begues (Baix Llobregat), 28 de febrer de 2001.
 Gabriel Xammar i Sala. Tarragona, 8 de juliol de 2004.

Altres entrevistes

Jaume Broggi i Vallès, 4 de novembre de 1991.
 Josep Munté i Rodríguez. Barcelona, 15 d'abril de 1989.
 Josep Maria Xicota i Cabré, 7 de maig de 1989 i 28 de gener de 1992.

Arxius i institucions consultats

Archivo de la Delegación del Gobierno en Cataluña. Barcelona.

Archivo General de la Administración. Alcalà d'Henares.

Archivo Histórico Provincial de Toledo.

Arxiu de la Facultat de Nàutica. Barcelona.

Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Monestir de Santa Maria de Poblet.

Arxiu Nacional de Catalunya. Sant Cugat del Vallès.

Arxiu privat de Rafael Cornudella i Feixa i Mireia Carré i Badia. Barcelona.

Arxiu d'Albert Roqué i Fíguls. Barcelona.

Arxiu de Robert Surroca i Tallaferro. Barcelona.

Biblioteca de Catalunya. Barcelona.

Centre d'Estudis Històrics Internacionals de Barcelona.

Centro Documental de la Memoria Histórica. Salamanca.

Institut Municipal d'Història de Barcelona.

Webs

www.lavanguardia.es/hemeroteca/

Índex onomàstic

Abd el-Krim, 49
Aguadé i Cortés, Cristià 96
Aguadé i Cortés, Jaume Anton 101
Agud i Piqué, Marc 19, 161
Aiguader i Miró, Artemi 74, 79, 81, 103, 137, 139, 236
Aiguader i Miró, Jaume 12, 37, 39, 55, 60, 69, 74, 75, 78, 79, 82, 87, 96, 104, 106, 125, 134, 137
Alavedra i Segurañas, Joan 12, 35, 79, 88, 96, 106
Albaladejo Bravo, Federico 99
Albert, Esteve 45, 115, 129
Alcrudo, Josep 81
Alfons XIII 10, 35, 55
Alpini, Bruno 111
Alzina i Alzina, Joan 33
Amat, Jordi 37
Ametlla i Coll, Claudi 89, 91
Amorós, Miquel 33, 47
Andreu i Abelló, Josep 165
Anglada, Lola (veure Anglada i Sarriera, Dolors)
Anglada i Sarriera, Dolors 54
Aracil, Jaume 109
Aragay i Daví, Amadeu 106
Argelaguer, Antoni 41
Arrufat i Arrufat, Ramon 39, 41, 67, 117
Artís-Gener, Avel·lí 161, 163, 173
Aymà i Sellarés, Josep 123
Aymamí i Baudina, Lluís 109, 149
Aznar-Cabañas, Juan Bautista 63
Badia i Capell, Anna 12, 20, 21, 57, 133, 143, 186, 212
Badia i Capell, Montserrat 12, 20, 21, 186, 234
Badia i Ricart, Sebastià 21, 143
Baldwin, Oliver 169

- Bàlius i Mir, Jaume 33, 37, 47, 127
 Ballester i Llasart, Carme 12, 77, 163, 165
 Baltà i Botta, Miquel Arcàngel 31, 47, 65
 Bardina i Prat, Amadeu 131
 Bargalló i Serra, Maria Dolors 96
 Bassas i Figa, Roberto 167
 Batista i Roca, Josep Maria 65, 115, 117, 129
 Battezzini i Galup, Nicolau 75, 87
 Benet i Morell, Josep 16, 167, 173, 175
 Berenguer y Fusté, Dámaso 55
 Blasi i Mora, Manuel 33, 35, 153, 177
 Boada i Camps, Joan 35
 Bofill i Mates, Jaume 65
 Bofill i Torrents, Camil 112, 123
 Boronat i Font, Roc 37, 75, 78, 125
 Borrell, Vicenç 159
 Bosch, Joan 177
 Botey López, Leandro 71
 Broggi i Vallès, Jaume 75, 77
 Bueno Pérez, Justo 171, 173
 Burniquel, M. 153
 Cabré i Claramunt, Josep 131
 Canal, Emilio 167
 Canoy 83
 Canturri i Ramonet, Enric 236
 Capell i Minguet, Rosa 12, 15, 21, 141
 Capell i Saganyoles, Antoni 21
 Cardona i Civit, Daniel 13, 14, 16, 25, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 40, 41, 45, 48, 49, 65, 67, 69, 79, 81, 105, 123, 129, 149, 176, 177, 181, 191, 201
 Carner-Ribalta, Josep 49
 Carrasco i Formiguera, Manuel 37
 Carré i Badia, Mireia 16, 18, 21, 23, 51, 55, 57, 117, 133, 135, 139, 141, 143, 147, 149, 151, 155
 Carré i Civit, Josep Maria 16, 21, 27, 77, 169, 186,
 Casals i Freixes, Josep 41, 67
 Casanovas i Maristany, Joan 29, 70, 87
 Casellas i Puig de Massa, Josep 107, 117
 Castanyon, Lluís 97, 149
 Castanys i Borràs, Valentí 81, 83
 Caudet Yarza, Francisco 165, 167, 173
 Cervantes Saavedra, Miguel de 217
 Civit i Vallverdú, Deogràcies 8, 27, 41, 43, 48, 54, 56, 57, 75, 77
 Colet i Mateu, Magí 119
 Coll i Llach, Pere 107, 110, 117
 Colldeforns i Margalló, Amadeu 79, 108
 Companys i Jover, Lluís 10, 17, 65, 69, 70, 73, 77, 78, 82, 83, 87, 96, 105, 106, 107, 109, 111, 117, 121, 123, 125, 127, 129, 131, 135, 137, 138, 139, 147, 151, 153, 157, 159, 163, 165, 167, 175, 187, 191, 235, 236, 239, 240
 Compte i Canelles, Jaume 35, 37, 41, 43, 47, 48, 51, 56, 57, 67, 69, 71, 79, 131, 207, 211, 214
 Conde, Dionís 35
 Cornudella i Barberà, Joan 13, 14, 15, 16, 23, 27, 45, 57, 59, 61, 107, 133, 135, 141, 143, 145, 147, 153, 173, 175, 179, 193, 212
 Cornudella i Feixa, Rafael 16, 21, 23, 51, 55, 57, 117, 133, 135, 139, 141, 143, 147, 149, 151, 155
 Cortés i Lladó, Carme 60
 Costa i Déu, Joan 101
 Costa i Martín, Francesc 81
 Creus i Bassa, Jaume 119
 Crexell i Playà, Joan 31, 37, 40, 41, 45, 48, 57, 137, 145, 167
 Cuatrecases 240
 Cucurull i Tey, Fèlix 16, 77, 145, 167
 Culla i Clarà, Joan Baptista 63, 87, 95, 97, 99, 135, 157
 Cunyat, Joan 141, 159
 Dalmau i Dalmau, Maria Carme 35
 Dalmau i Farreres, Rafael 16, 33, 35, 149
 Dencàs i Puigdollers, Josep 10, 12, 17, 63, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 91, 95, 97, 98, 99, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 119, 121, 123, 125, 127, 129, 131, 133, 134, 135, 137, 139, 141, 143, 149, 151, 153, 157, 159, 161, 167, 169, 175, 177, 183, 185, 189, 191, 235, 236, 239
 Domingo i Sanjuan, Marcel·lí 29, 63, 69
 Domingo Montserrat, Daniel 159, 175
 Duran, Carles 75, 77, 81, 93, 97, 103, 125, 139, 237
 Duran, Joan 77, 163
 Duran i Albesa, Ramon 31, 75
 Durruti i Dumange, Buenaventura 33, 111
 Elias i Bracons, Feliu 27
 Escaler i Espunyes, Lluís 31
 Escofet i Alsina, Frederic 61
 Escofet i Andreu, Josep 81
 Estapé i Pagès, Pere 119, 149
 Fages i Olives, Ricard 65, 117

Farreras i Duran, Francesc 133, 236
 Feixa, Maria 27
 Fernández Peña, Jovino 123
 Fernández Valdés 41
 Ferré i Trill, Xavier 19
 Ferrer i Batlle, Pere 133, 135, 137, 139, 141, 145, 147, 149, 151, 153, 155, 235, 236, 238, 239
 Ferrer i Sanxis, Miquel 27, 47, 109, 131, 163,
 Ferrer i Torrens, Francesc 41, 43, 48, 54, 56, 57
 Finestres i Martínez, Jordi 167
 Foix i Cases, Pere 127, 131, 149
 Font i Mari-Martí, Jaume 18, 77, 97, 133
 Fontanals i Mateu, Francesc 259
 Fontbernà i Verdàguer, Josep 75
 Forcades, Alexandre 93, 95, 101
 Fuente, Ignacio de la 171
 Galès i Martínez, Manuel 236
 Garau i Guart, Joan 31
 Garcia, Betsabé 37
 García Cambra, Mariano 47
 Garriga i Aleu, Josep 41, 48, 49, 54, 57
 Gassol i Rovira, Ventura 12, 37, 45, 60, 69, 73, 74, 75, 79, 82, 104, 106, 115, 125, 134, 169, 175, 186
 Ginesta, Miquel 159
 Girons i Martí, Francesc 47, 48
 Godàs i Legido, Frederic 23
 Gonzàlez Alba, Manuel 131
 Gonzàlez i Vilalta, Arnau 19, 73, 77, 85, 97, 141, 143, 153, 155, 159, 161, 175, 189
 Granier-Barrera, Emili 41, 50, 55, 113, 167
 Grant, Enric 93
 Grau i Jassans, Josep 78, 99
 Guimerà i Jorge, Àngel 35
 Hernández Pérez, Antonio 50
 Huguet i Fontova, Darí 27, 55, 111, 161
 Huguet i Fontova, Satori 111, 161
 Ivern i Salvà, Maria Dolors 63, 75, 89, 91, 99, 101, 103, 113, 115, 175
 Julià i Padrol, Jaume 41, 43, 48, 59
 Latorre i Soler, Domènec 173
 Lladonosa i Giró, Vicent 21
 Lladonosa i Vall-Ilebrera, Manuel 29
 Llates i Serrat, Rossend 41, 48, 165
 Llauneta i Camps, Simó 37

Lluhí i Vallescà, Joan 63, 85, 87
 López i Bribian, Daniel 33
 Macià i Llussà, Francesc 9, 10, 13, 14, 28, 29, 31, 33, 37, 39, 41, 45, 49, 60, 61, 62, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 96, 99, 101, 103, 105, 125, 127, 131, 133, 165, 169, 181, 183, 187, 191, 197, 199, 201, 212
 Maluquer i Viladot, Joan 55
 Márquez Caballero, José 171
 Marsans i Sola, Lluís 31
 Martín Ramos, Josep Lluís 111, 121
 Martínez, Jacint 97
 Martínez Anido, Severiano 205
 Martínez i Fiol, David 85, 141, 159
 Martínez Peñalver, Àngel 47
 Martínez Ripoll, José 173
 Maspons i Anglasesell, Francesc 79
 Masramon de Ventós, Manuel 71, 97, 122, 131, 133, 153, 236
 Massip i Izàbal, Josep Maria 51
 Maurín i Julià, Joaquim 121
 Mensa i Bringué, Josep 77, 111, 131, 141, 161, 237
 Messeguer i Baltà, Montserrat 65
 Mestres i Albet, Pere 169, 186
 Milanès i Ròdenas, Viriato 93, 99, 107
 Minguet i Ibàñez, Rosa 21
 Miravittles i Navarra, Jaume 33, 149, 175
 Muntada i Macau, Joan Baptista 13
 Munté i Rodríguez, Josep 131, 133, 212
 Murià i Romaní, Anna 93
 Murià i Romaní, Josep Maria 123
 Muxí i Gómez, Josep 119
 Muxí i Gómez, Pere 119
 Muxí i Gómez, Valentí 119, 161
 Nicolau d'Olwer, Lluís 55
 Opisso i Sala, Ricard 41, 43
 Oriol i Anguera, Antoni 13, 27, 169, 186
 Oriol i Anguera, Josep 27, 169
 Oromí i Capell, Josep 21, 169, 186
 Pagès i Mercader, Manuel 31, 35, 37
 Palomas i Moncholí, Joan 16
 Pascual, Pere 81
 Payne, Stanley George 17
 Pedrals, Ricard 167

- Perelló i Domingo, Marcel·lí 31, 35, 37, 39, 40, 41, 45, 47, 48, 59, 69, 163
- Pérez Escuredo, Rodolfo 93
- Pérez Farràs, Enric 93, 96
- Pérez Feliu 93
- Pérez González 141
- Pérez Salas, Jesús 240
- Pi i Sunyer, Carles 87, 89, 125, 139, 147, 169, 186
- Piera, Angelina 131
- Piera i Pagès, Simó 82, 96
- Planchart i Martori, Josep 15, 16, 21, 107, 157, 173, 175
- Planes i Martí, Josep Maria 83, 115, 165, 167, 171, 173
- Poe, Edgar Allan 218
- Polo Borreguero, Pedro 111, 173
- Porqueras i Fàbregas, Joan 77
- Primo de Rivera Orbaneja, Miguel 13, 33, 49, 53, 75, 89, 109, 127, 133, 187, 201
- Prina, Rodolfo 173
- Puig i Ferreter, Joan 60, 79, 157
- Puigdemívol, Domènec 97
- Quintela, Eduardo 111
- Rabassa i Massons, Jordi 63, 141, 153, 175
- Ramon i Amat, Tomàs 107
- Ramos i Hernández, Àngel 19
- Rebertés i Llopart, Andreu 153
- Reluy i Fontdevila, Francesc 75
- Renyer i Alimbau, Jaume 16, 57, 145, 173
- Reverter 240
- Rey, David 211
- Ric, Manuel 97
- Ricart, Marianna 21
- Riera i Puntí, Josep 37, 81
- Risques Corbella, Manuel 71
- Romero, Pedro 102
- Roqué i Fíguls, Albert 19, 35
- Ros i Serra, Jaume 15, 16, 21, 23, 50, 65, 71, 91, 109, 127, 143, 161, 165, 173,
- Rossell i Vilar, Pere Màrtir 65, 79, 87, 89, 109, 185
- Rovira i Canals, Josep 79
- Rovira i Virgili, Antoni 65
- Ruano, Lucio 173
- Rubiralta i Casas, Fermí 9, 10, 13, 14, 16, 25, 27, 29, 39, 41, 45, 49, 57, 65, 67, 69, 79, 81, 105, 123, 147, 149, 153, 175, 177
- Ruiz, Diego 83
- Ruttmann, Wilhelm Julius 217
- Sacs, Joan (veure Elias i Bracons, Feliu)
- Sala Perxes, Josep Maria 71
- Salat i Ferrando, Salvador 31
- Salazar 51
- Sallés i Bonastre, Anna 65, 73, 75
- Salvadó i Castell, Hilari 108
- Samaniego, Francisco 167
- Samper i Grande, Benet 75
- Sanahuja i Bonfill, Josep Maria 107, 111, 113, 117, 119
- Sanahuja i Forgas, Xavier 49
- Sancho, fiscal 125
- Santaló i Parvorell, Miquel 82
- Selves i Carner, Joan 105, 106, 107, 111, 117
- Sentís i Anfruns, Carles 167
- Serra i Hünter, Jaume 169, 186
- Simó i Bofarull, Jaume 175
- Sol i Clot, Romà 23
- Solé i Pla, Joan 12, 89, 108
- Soler, Domènec 31
- Soler i Bru, Joan Baptista 74, 75, 79, 104, 108
- Soler i Damians, Joan 33
- Sòria i Badia, Josep Maria 163, 165
- Sòria i Ràfols, Ramon 16
- Soula, Camille 131, 133, 139
- Sunyol i Garriga, Josep 61, 113, 153, 165, 240
- Surroca i Tallaferro, Robert 19, 119
- Talens, Manuel 45, 211
- Tarradellas i Joan, Josep 60, 65, 83, 158
- Tauler i Palomeras, Joan 81
- Tomàs i Piera, Josep 236
- Tomé, Vicente 173
- Tona i Nadalmal, Abelard 31, 47
- Torres i Barberà, Humbert 58, 82, 96
- Torres i Graell, Maria del Carme 23
- Torres i Picart, Joan 77, 141, 149
- Trabal i Sans, Josep Antoni 158
- Tramunt, Josep 173
- Tubau i Mateu, Àlvar 161
- Tugues, Josep 149, 153
- Ucelay da Cal, Enric 17, 25, 31, 65, 73, 85, 95, 97, 107, 117, 119, 157, 163, 165, 187, 189
- Urgell, Josep (veure Cornudella i Barberà, Joan)

Vàchier i Pallé, Jaume 117, 119, 169, 175
Vall i Comaposada, Josep Maria 19
Vall i Segura, Josep 19
Valldeoriola i Andreu, Pere 236
Vibrant (veure Cardona i Civit, Daniel)
Vidal, Josep Antoni 129
Vidal i Jover 121
Vila i Comaposada, Marc-Aureli 60
Vila i Pou, Josep 71, 77
Vilagrasa, Josep 171
Vilalta i Torres, Marta 16
Vilalta i Vidal, Antoni 236
Vilalta i Vidal, Emilià 167, 171, 173
Villasante Frechilla, Alejandro 50
Vizern i Salavert, Jaume 173
Xammar i Puigventós, Eugeni 165
Xammar i Sala, Gabriel 57, 123,
Xammar i Sala, Josep Maria 123, 125, 132, 134, 177
Xandri i Serrano, Andreu 105
Xicota i Cabré, Josep Maria 129, 131, 139,
Xicota i Cabré, Miquel 93, 97, 131, 141, 153
Zamorano, Francesc J. 169

L'únic que està ben clar...

Il·lustració de Francesc Fontanals "Soka" publicada a *El Be Negre*, el 6 de maig de 1936, p. 4.

Aquesta obra s'imprimí el 2011,
quan es compliren setanta-cinc anys
de l'assassinat dels germans
Josep i Miquel Badia.

Aquesta és la biografia política d'un líder separatista: **Miquel Badia i Capell** (1906-1936). Des del seu ingrés a Estat Català, el 1922, fins al seu assassinat, a mans de pistolers de la FAI, el 28 d'abril de 1936, protagonitzà catorze anys de gran transcendència pel moviment separatista: participà directament en l'intent de regicidi conegut com el complot de Garraf, patí una llarga condemna a presidi, preparà la insurrecció nacional del Sis d'Octubre de 1934 i conegué encara la clandestinitat i l'exili. Catorze anys en els quals, donant per bo l'apel·latiu de "capità collons", recorregué tots els esglaons de la lluita política, i, sobretot, donant forma orgànica als joves separatistes darrere les sigles de les JEREC, encapçalà l'estratègia de "nacionalitzar" el país, tot preparant el camí cap a la independència.

FUNDACIÓ

JOSEP IRLA

Fermí Rubiralta (L'Hospitalet, 1959)

Llicenciat en Història Contemporània per la UB i doctor en Ciències Polítiques per la EHU. Ha estudiat en profunditat la història de l'independentisme català en obres com ara: *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)* (1988), *Joan Cornudella i Barberà (1904-1985)* (2003), *Una història de l'independentisme polític català* (2004), *Daniel Cardona i Civit (1890-1943)* (2008) o *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme* (2010).